

AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE

Katedra kriminológie

**„Kriminológia ako samostatný vedný odbor v rovine
vedeckovýskumnej a akademickej výučby na vysokých
školách v Slovenskej republike a vybraných krajinách“**

ZBORNÍK

z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej

26. a 27. septembra 2023

v Piešťanoch

Bratislava 2024

AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE

Katedra kriminológie

**„Kriminológia ako samostatný vedný odbor v rovine
vedeckovýskumnej a akademickej výučby na vysokých
školách v Slovenskej republike a vybraných krajinách“**

ZBORNÍK

z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej

26. a 27. septembra 2023

v Piešťanoch

Bratislava 2024

Recenzenti:

prof. JUDr. Peter Polák, PhD.

JUDr. Igor Sidorjak, PhD.

Z prednesených a dodaných príspevkov zostavili a technicky upravili:

Mgr. Michaela Kiššová, PhD.

doc. PhDr. Magdaléna Ondicová, PhD.

Za gramatickú a obsahovú stránku príspevkov zodpovedajú autori.

Editori si vyhradili právo formálnej úpravy príspevkov, aby sa dosiahla ich jednotnosť.

ISBN 978-80-8293-014-9

EAN 9788082930149

„Kriminológia ako samostatný vedný odbor v rovine vedeckovýskumnej a akademickej výučby na vysokých školách v Slovenskej republike a vybraných krajinách“

Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej v dňoch 26. a 27. septembra 2023 v Piešťanoch.

Katedra kriminológie Akadémie Policajného zboru v Bratislave

Vedecký výbor medzinárodnej vedeckej konferencie

PhDr. JUDr. Jana FIRSTOVÁ, Ph.D., LL.M.

Doc. JUDr. Roman SVATOŠ, Ph.D.

Doc. PhDr. Magdaléna ONDICOVÁ, PhD.

JUDr. Michaela JURISOVÁ, PhD.

Mgr. Michaela KIŠŠOVÁ, PhD.

Organizačný výbor medzinárodnej vedeckej konferencie

doc. PhDr. Magdaléna ONDICOVÁ, PhD.

JUDr. Michaela JURISOVÁ, PhD.

Mgr. Michaela KIŠŠOVÁ, PhD.

JUDr. Petra KRIVOSUDSKÁ, PhD., LL.M.

PhDr. Elena NIKOLAJOVÁ KUPFERSCHMIDTOVÁ, PhD.

Mgr. Nataša BRABCOVÁ, LL.M., MBA.

Mgr. Andrea DOBIÁŠOVÁ

JUDr. Katarína KVAKOVÁ

Mgr. Jozef LETKO

npor. Mgr. Ján VERBA

Obsah

Úvod.....	9
Úvodné slovo	11

I. Veda a výskum v oblasti kriminológie

Magdaléna ONDICOVÁ

Možnosti pomoci obetiam trestných činov vo vybraných krajinách mimo Európskej únie	15
---	----

Tomáš HOREHÁJ

Komparatívny prieskum odškodňovania obetí trestných činov vo vybraných právnych poriadkoch krajín Európskej Únie.....	28
---	----

Ján VERBA

Pomoc obetiam násilnej trestnej činnosti optikou vzdelávania príslušníkov Policajného zboru	38
---	----

Andrea DOBIÁŠOVÁ

Novodobé otroctvo – analýza súčasného stavu.....	49
--	----

Andrea PASTUCHOVÁ NEUMANNOVÁ

Podpora a pomoc obetiam po krízovej situácii	57
--	----

Elena NIKOLAJOVÁ KUPFERSCHMIDTOVÁ

Prevenia kriminality v nadväznosti na poskytovanie jazykovej pomoci štátnym príslušníkom tretích krajín	64
---	----

Roman SVATOŠ, Roman SVATOŠ

Má pohlaví obětí vliv na míru latentní kriminality?.....	77
--	----

Nataša BRABCOVÁ

Rozvoj probačných a resocializačných programů.....	83
--	----

II. Kriminológia a s ňou súvisiace vedné odbory v akademickej výučbe v Slovenskej republike a vo vybraných krajinách

Veronika ADAMOVÁ, Viktor ŠOLTÉS

Vzdelávacia a vedeckovýskumná činnosť v oblasti kriminológie na fakulte bezpečnostného inžinierstva žilinskej univerzity v Žiline	93
---	----

Jana FIRSTOVÁ

Postavení kriminologie v procesu konstituování bezpečnostní vědy.....	108
---	-----

Margita PROKEINOVÁ

Prevenia drogovej trestnej činnosti	124
---	-----

Milan KOCÍK

Význam kriminologických znalostí sexuální parafílie exhibicionismu pro aplikační praxi policejního orgánu..... 130

Barbora KLÚČIKOVÁ

Význam kriminologické analýzy v aplikační praxi..... 134

Michaela KIŠŠOVÁ

Prevenca drogovej kriminality v rovine akademickej výučby v študijnom programe bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe..... 142

Zuzana HRABOVSKÁ

Virtuálna prevencia v podmienkach Policajného zboru 156

Patrícia SOPKOVÁ

Prevenca kriminality v kontexte spotrebnej dane z liehu..... 168

Ondrej BLAŽEK

Praktický prínos syntézy poznatkov z kriminológie, teórie bezpečnostných rizík a verejnej správy pri prevencii korupcie 175

Jozef KOČÍK, Lada DROZDOVÁ

Kybernetická bezpečnosť a vzrastajúce hrozby pre naše vozidlá 185

Boris LÖFFLER

Organizačno-taktické formy činnosti transportný prvok preventívnej metódy policajnej verejno-poriadkovej činnosti v procese zamedzenia vzniku policajne relevantnej udalosti.. 202

Marianna PRESPERÍNOVÁ

Kriminologické dôvody a motivácia osôb pri podávaní sťažností v Slovenskej republike ... 219

Petra KRIVOSUDSKÁ

Analýza vplyvu výkonu väzby na sociálnu reintegráciu osôb 229

Katarína KVAKOVÁ

Restoratívna justícia 240

Jaroslav HÁLA

Pedagogicko-psychologické aspekty vysokoškolské výuky penologie 246

Záver a odporúčania z MVK „Kriminológia ako samostatný vedný odbor v rovine vedeckovýskumnej a akademickej výučby na vysokých školách v Slovenskej republike a vybraných krajinách“ konanej v dňoch 26.09.2023 a 27.09.2023 v Piešťanoch..... 251

Magdaléna ONDICOVÁ

Odporúčania z medzinárodnej vedeckej konferencie..... 253

Účastníci medzinárodnej vedeckej konferencie 255

Prílohy 259

Úvod

Úvodné slovo

V dňoch dňa 26.09. a 27.09.2023 v Piešťanoch vedecko-pedagogickí pracovníci Katedry kriminológie Akadémie Policajného zboru v Bratislave zorganizovali medzinárodnú vedeckú konferenciu „Kriminológia ako samostatný vedný odbor v rovine vedeckovýskumnej a akademickej výučby na vysokých školách v Slovenskej republike a vybraných krajinách“. Účastníci medzinárodnej vedeckej konferencie ocenili skutočnosť, že sa zorganizovalo stretnutie kriminológov – vedeckopedagogických pracovníkov vysokých škôl realizujúcich výučbu kriminológie, ako aj vedecko-výskumných pracovníkov uskutočňujúcich kriminologický výskum. Základnou myšlienkou medzinárodnej vedeckej konferencie bolo rokovať o aktuálnych otázkach týkajúcich sa postavenia kriminológie v hierarchii predmetov vyučovaných na vysokých školách, na ktorých pôsobia účastníci konferencie ako vedecko-pedagogickí pracovníci a o výsledkoch z kriminologických výskumov a ich využití v rámci akademickej výučby v Slovenskej republike a vybraných krajinách. Cieľom medzinárodnej vedeckej konferencie bolo aj sprístupnenie pohľadu na kriminológiu ako vedu v súčasnosti a na jej napredovanie v budúcnosti. Zúčastnení pozitívne hodnotili realizáciu konferencie s uvedeným cieľom a obsahom. Vychádzali z faktu, že v podmienkach Slovenskej republiky, Českej republiky sú stále výsledky získane z kriminologických výskumov zaznávané a často nie sú akceptované pri tvorbe legislatívy zameranej na bezpečnosť spoločnosti. Súčasťou medzinárodnej vedeckej konferencie bola aj prezentácia výsledkov, získaných z aktuálne riešených vedecko-výskumných úloh na jednotlivých vysokých školách, zástupcovia ktorých sa zúčastnili konferencie a komparácia obsahu výučby kriminológie, ktorú realizujú jednotlivé vysoké školy.

Konferencia bola organizovaná pri príležitosti ukončenia riešenia Čiastkovej vedeckovýskumnej úlohy č. 2 „*Postavenie a práva obetí TČ v systémoch preventívnych politik vybraných krajín Európskej únie*“, ktorá je súčasťou vedeckovýskumnej úlohy „*Implementácia zákon o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe*“ riešenej Katedrou kriminológie Akadémie Policajného zboru v Bratislave. Výsk. 255.

V rámci programu medzinárodnej vedeckej konferencie bolo umožnené odprezentovať výsledky svojej práce v rámci jednotlivých vystúpení. Medzi pozvanými boli zástupcovia akademickej obce v Slovenskej republike, Českej republike (Panevropská univerzita, Vysoká škola podnikání a práva, Katedra bezpečnostních a kriminologických studií, Katedra trestního práva, Právnická fakulta Masarykovy univerzity Brno), zástupcovia vedeckí pracovníci so Slovenska, Českej republiky (Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha), Maďarska (Ludovika University of Public Service Faculty of Law Enforcement Departement of Criminology, Budapest) a študenti doktorandského štúdia na Akadémii PZ v Bratislave a ďalších vysokých školách na Slovensku a v Českej republike. Konferencie sa zúčastnili aj pracovníci Odboru prevencie kriminality, kancelárie ministra vnútra SR, MV SR a tiež krajský koordinátori prevencie kriminality a zástupcovia MS SR Sekcie trestného práva oddelenia kriminológie.

Tohtoročné stretnutie, bolo zamerané prioritne na prezentáciu výsledkov z výskumu realizovaného pri príležitosti ukončenia riešenia Čiastkovej vedeckovýskumnej úlohy č. 2 „*Postavenie a práva obetí TČ v systémoch preventívnych politik vybraných krajín Európskej únie*“, ktorá je súčasťou vedeckovýskumnej úlohy „*Implementácia zákon o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe*“ riešenej Katedrou kriminológie Akadémie Policajného zboru v Bratislave. Výsk. 255 a tiež bol v oboch blokoch organizovanej konferencie venovaný priestor prezentácií výsledkov z výskumov realizovaných inštitúciami, zástupcovia ktorých boli účastníkmi medzinárodnej vedeckej konferencie.

Výstupom z medzinárodnej vedeckej konferencie „Kriminológia ako samostatný vedný odbor v rovine vedeckovýskumnej a akademickej výučby na vysokých školách v Slovenskej republike a vybraných krajinách“ je tento zborník, ktorý pozostáva, okrem úvodného slova zo dvoch samostatných častí. V časti Veda a výskum v oblasti kriminológie I. sú zaradené priority príspevky prezentujúce výsledky z Čiastkovej vedeckovýskumnej úlohy č. 2 „*Postavenie a práva obetí TČ v systémoch preventívnych politík vybraných krajín Európskej únie*“, ktorá je súčasťou vedeckovýskumnej úlohy „*Implementácia zákon o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe*“ riešenej Katedrou kriminológie Akadémie Policajného zboru v Bratislave. Výsk. 255 a výsledky vedeckovýskumnej činnosti získané v oblasti kriminológie fakultami alebo katedrami, na ktorých vystupujúci pôsobia. V nasledujúcej časti Kriminológia a s ňou súvisiace vedné odbory v akademickej výučbe v Slovenskej republike a vo vybraných krajinách, ktorá je označená ako II., sú spracované príspevky prezentujúce možnosti výučby predmetov kriminológie a predmetov príbuzných a ich status v rámci študijných programov vysokých škôl, na ktorých jednotliví prezentujúci pôsobia a príspevky spracované v rámci vedných odborov blízkych kriminológii. V ďalšej časti označenej „Záver a odporúčania“ z medzinárodnej konferencie "Kriminológia ako samostatný vedný odbor v rovine vedeckovýskumnej a akademickej výučby na vysokých školách v Slovenskej republike a vybraných krajinách", sú spracované odporúčania, ktoré navrhli účastníci medzinárodnej vedeckej konferencie. Posledná časť je venovaná prezentácii fotografického materiálu z konferencie a programu konferencie.

Podobne ako zborníky z predchádzajúcich stretnutí, aj tento je určený nielen odbornej verejnosti, ale aj tzv. „priateľom kriminológie“ a dúfame, že nájde uplatnenie u pedagogických pracovníkov a študentov akadémie, no aj iných vysokých škôl a predpokladáme, že zaujme aj odborníkov z aplikačnej praxe, ktorí sa o problematiku kriminológie zaujímajú.

Magdaléna Ondicová

*vedúca Katedry kriminológie
Akadémie Policajného zboru v Bratislave*

I.

Veda a výskum v oblasti kriminológie

Možnosti pomoci obetiam trestných činov vo vybraných krajinách mimo Európskej únie

Anotácia: Príspevok predstavuje pohľad na niektoré možnosti pomoci obetiam trestných činov upravenú v krajinách mimo Európskej únie. Vo svojom obsahu stručne nahliada na novodobú históriu pomoci obetiam, začiatok ktorej sa môže datovať rokom 1985 a poukazuje na možnosti a formy pomoci pre obeť trestných činov poskytované vo Veľkej Británii a v štátoch Illinois a New York. Príspevok spracovaný autorkou predstavuje čiastkový výstup vedecko-výskumnej úlohy riešenej katedrou kriminológie pod názvom „Implementácia zákona o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe“, ¹ konkrétne k teoreticko-metodologickým východiskám riešenia čiastkovej vedecko-výskumnej úlohy č. 2: „*Postavenie a práva obetí TČ v systémoch preventívnych politík vybraných krajín Európskej únie*“, a to pri príležitosti ukončenia ktorej je organizovaná aj medzinárodná vedecká konferencia.

Kľúčové slová: obeť trestných činov, pomoc obetiam trestných činov, systém pomoci, zákon o obetiach trestných činov, Deklarácia základných princípov spravodlivosti pre obeť trestných činov.

Annotation: The current study presents the insights into the assistance provided to victims of criminal offences within the third-countries' territories. The author begins with the brief description of the modern history of provision of assistance to victims of criminal offences that can be dated back to 1985 and also presents the possibilities and forms of assistance provided to victims of criminal offences in the territory of the United Kingdom and the United States, i.e. Illinois and New York. The current study presents the partial results of the scientific and research project of the Academy of the Police Force in Bratislava registered under the title: Implementation of the Act on Victims of Criminal Offences into the Police and Victimology Practice. The focus is mainly laid on the partial task of the above-mentioned scientific and research project which is registered under the title: The position and rights of victims of criminal offences in the systems of policies in the field of prevention in the selected European Union countries as for the presentation of the final results of the partial task an international scientific conference is held.

Keywords: victims of criminal offences, assistance provision to victims of criminal offences, Act on victims of criminal offences, Declaration of Fundamental Principles of Justice for Victims of Criminal Offences.

Úvod

Ako uvádza autor J. Holomek² „*obeti trestného činu sa v histórii pri hľadaní spravodlivosti venovala rôzna pozornosť a obeť samotná zaujímala rôzne postavenie od centrálneho záujmu až po záujem okrajový.*“ V historickom kontexte je zaujímavé spomenúť, že už v primitívnych zákonoch sa obeť poskytovalo výraznejšie miesto ako v zákonoch nedávnej minulosti. Pôvodný systém vysporiadania sa s kriminálnym činom bol systémom spravodlivosti obeť, kde „*spravodlivosť vykonávala samotná obeť alebo jej príbuzní, ktorí usilovali o náhradu škody a odplatu, pričom boli príjemcami všetkých platieb vykonaných v tejto súvislosti.*“³

¹ Projekt medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy „*Implementácia zákona o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe*“ je evidovaný v Knihnici Akadémie Policajného zboru v Bratislave pod číslom Výsk 255.

² HOLOMEK, J. 2013. *Viktimológia*, s. 9.

³ HOLOMEK, J. 2013. *Viktimológia*, s. 9 a 10.

V priebehu stáročí sa na obeť začalo zabúdať a obeť stratili kontrolu nad procesom rozhodovania o osude páchatel'a, ktorý im spôsobil škodu.⁴ Na obeť trestných činov, ako bolo uvedené, sa v minulosti často zabúdalo, či dokonca obeť mohli zo strany systému trestného súdnictva čeliť „sekundárnej viktimizácii“. Vyvstávali teda otázky, či by mali byť obeť trestných činov aj v súčasnosti, podobne ako v dávnej minulosti, zapojené do rozhodovania týkajúceho sa ich prípadu? Bude to posilnenie, alebo naopak to spôsobí obeť stres a povedie k nespravodlivému odsúdeniu? Prijatie medzinárodného nástroja, nech je akokoľvek dôležitý, bolo iba prvým krokom ku skutočným zlepšeniam vo viktimologickej praxi.

Konkrétnym nástrojom bola Deklarácia základných princípov spravodlivosti pre obeť trestných činov a zneužívania moci z roku 1985, ktorými Organizácia Spojených národov odporúčala opatrenia, ktoré sa mali prijať v mene obetí trestných činov (ďalej len „Deklarácia OSN“).⁵

Deklarácia vytyčuje oblasti, v ktorých sú potrebné kroky na zabezpečenie spravodlivého zaobchádzania pre obeť; stanovuje základné štandardy, podľa ktorých môžu jurisdikcie zhodnotiť svoje vlastné postupy a určiť, aké zmeny je potrebné zaviesť, poskytuje usmernenie pre medzinárodnú spoluprácu a pomoc v tejto oblasti.⁶ Deklarácia OSN je prejavom všeobecného súhlasu medzinárodného spoločenstva k obnoveniu rovnováhy medzi základnými právami podozrivých a páchatel'ov s právami a nárokmi obetí.

Deklarácia je založená na filozofii, že obeť majú byť adekvátne uznávané a má sa s nimi zaobchádzať tak, aby bola rešpektovaná ich dôstojnosť. Obeť majú právo prístupu k súdnym mechanizmom a právo na promptné odškodnenie za utrpenú ujmu a stratu. Taktiež majú právo na poskytnutie primeranej špecializovanej pomoci pri zvládaní emocionálnej traumy a ostatných problémov spôsobených viktimizáciou. Uvedenú pomoc je teda potrebné realizovať na medzinárodnej, regionálnej, národnej a miestnej úrovni.⁷

Spôsoby používania a uplatňovania Deklarácie OSN tvoria súčasť Príručky k implementácii Deklarácie OSN o základných princípoch spravodlivosti pre obeť trestných činov a zneužívania právomoci (ďalej len „Príručka OSN“). Jedným z účinných spôsobov riešenia potrieb obetí trestných činov je vytvorenie programov, ktoré poskytujú rôzne druhy podpory. Príručka OSN je navrhnutá ako nástroj na implementáciu programov služieb obetiam a na rozvoj politik orgánov činných v trestnom konaní s ohľadom na potreby obetí. Len málo krajín plne implementovalo Deklaráciu OSN a podporné služby a poradenstvo pre obeť sú realizované a podporované len v malom počte krajín.

⁴ HOLOMEK, J. 2013. *Viktimológia*, s. 11.

⁵ Deklaráciu základných princípov spravodlivosti pre obeť trestných činov a zneužívania moci prijalo Valné zhromaždenie 29. novembra 1985. Prípravné práce na Deklarácii sa uskutočnili v rámci 6. a 7. kongresu o predchádzaní kriminalite a zaobchádzaní s páchatel'mi na základe rozhodnutia Výboru pre prevenciu a kontrolu kriminality. Návrh deklarácie pripravil generálny tajomník Organizácie Spojených národov a predložil ju výboru v roku 1984. Po regionálnych stretnutiach a niekoľkých stretnutiach expertov bol návrh deklarácie predložený Valnému zhromaždeniu na siedmom kongrese v roku 1985. Valné zhromaždenie preto 29. novembra 1985 prijalo Deklaráciu ako prílohu k rezolúcii 40/34.

⁶ *Príručka k implementácii Deklarácie OSN o základných princípoch spravodlivosti pre obeť trestných činov a zneužívania právomoci*, Úrad OSN pre kontrolu drog a prevenciu kriminality, New York 1999, Centrum OSN pre medzinárodnú prevenciu kriminality o spravodlivosti pre obeť.

⁷ *Príručka k implementácii Deklarácie OSN o základných princípoch spravodlivosti pre obeť trestných činov a zneužívania právomoci*, Úrad OSN pre kontrolu drog a prevenciu kriminality, New York 1999, Centrum OSN pre medzinárodnú prevenciu kriminality o spravodlivosti pre obeť.

Viktimizácia má fyzické, finančné, psychologické a sociálne dôsledky. Kľúčové zistenia sú, že:

- finančné dopady viktimizácie môžu zahŕňať nahradenie majetku a implementáciu bezpečnostných opatrení, platenie zdravotných nákladov, účasť v súdnom systéme, poradenstvo, voľno v práci a náklady na pohreb.
- Psychologické dopady môžu zahŕňať post-traumatickú stresovú poruchu.
- Restoratívna justícia sa stáva čoraz populárnejšou a môže mať preventívny účinok. Existuje však obava, že niektoré restoratívne prístupy nemusia obeť venovať dostatočnú pozornosť.
- Dôstojnosť a uzdravenie obetí závisí od rešpektu a pomoci, ktorú im poskytujú odborníci a ostatní, ktorí s nimi prídu do kontaktu.
- Prvý zásah medzi políciou a obeťou je rozhodujúci, a preto je dôležité, ako sa obeť vyrovnáva s traumou a ako sa zotavuje po zdravotnej stránke.

Podľa Príručky OSN všetci poskytovatelia pomoci obetiam a tvorcovia politiky by mali pochopiť vplyv viktimizácie, aby podporili pochopenie potreby pomoci obetiam trestných činov. Vládne a komunitné agentúry by mali zaviesť programy služieb obetiam venované poskytovaniu služieb obetiam. Programy pomoci obetiam by mali pomôcť obetiam vyrovnáť sa s emocionálnymi traumami, zúčastňovať sa na procese trestného súdnicstva, získať odškodnenie a vyrovnáť sa s problémami spojenými s viktimizáciou. Uvádza sa viacero návrhov a kľúčové odporúčania sú nasledujúce:

- musí existovať komplexná stratégia, ktorá koordinuje úsilie na všetkých úrovniach. Užitočné sú regionálne a subregionálne stratégie vytvárané s ohľadom na širší medzinárodný kontext.
- Služby na podporu obetí by mali poskytovať emocionálnu podporu, priamu pomoc a informácie.
- Malo by sa vykonať hodnotenie, aby sa určilo, ktoré služby chýbajú a aké sú priority služieb.
- Všetky obeť by mali mať prístup k súdnemu systému a podpore počas súdneho procesu a súdny systém by mal byť navrhnutý tak, aby minimalizoval prekážky, ktorým môžu čeliť.
- Krízová intervencia, poradenstvo, advokácia, podpora počas vyšetrovania a trestného stíhania sú dôležité služby pre obeť.
- Podpora by sa mala poskytnúť aj odborníkovi na pomoc obetiam.
- Profesionáli, dobrovoľníci a iní, ktorí prichádzajú do kontaktu s obeťami, by mali byť vyškolení a citliví na problematiku obetí, reakciu na krízy a prevenciu násillia.⁸

Vo svojom obsahu príspevku autorka poukazuje na vybrané právne akty a možnosti a formy pomoci pre obeť trestných činov poskytované vo Veľkej Británii a niektorých krajinách Britského spoločenstva národov, konkrétne v štáte Victoria, v Britskej Columbii a Kanade.⁹ Prioritne pozornosť v druhej časti príspevku upriamuje na možnosti a formy pomoci obetiam v rámci vybraných krajín mimo Európskej únie a Európy, a to v štátoch Illinois a New

⁸ *Handbook on Justice for Victims*. United Nations Office for Drug Control and Crime Prevention 1999 [online] [cit. 10.10.2023] Dostupné na <<https://gsdrc.org/document-library/handbook-on-justice-for-victims/>> GSDRC Applied Knowledge Service

⁹ Vybrané krajiny Britského spoločenstva národov – Commonwealth. Veľká Británia / Spojené kráľovstvo vystúpilo z Európskej únie 31. januára 2020.

York, ktoré aj napriek skutočnosti, že neležia na európskom kontinente, ich možnosti pomoci majú spoločné znaky s možnosťami pomoci, ktoré sú upravené v slovenskom zákone o obetiach trestných činov¹⁰.

1 Stručný exkurz do práv a možností a foriem pomoci obetiam trestných činov vo Veľkej Británii¹¹

Okrem iných právnych predpisov, prácu s obet'ami trestných činov, pomoc obetiam a ochranu obetí trestných činov vo Veľkej Británii a krajinách Britského spoločenstva národov upravuje zákon o pomoci obetiam zločinu, ktorý je platný od 1. novembra 2023. Tento zákon definuje a interpretuje v § 1 ods. 1 až 2, kto je: „dospelá osoba“, konkrétne dospelá osoba je osoba, ktorá dosiahla vek 19 rokov; „žiadateľ“ - je osoba, ktorá podáva žiadosť podľa § 3 ods.; čo je „dávka“, konkrétne znamená dávku v kategórii uvedenej v oddiele 4; „riaditeľ“ - je riaditeľ určený podľa oddielu 18; čo predstavuje „bývalý zákon“ znamená zákon o odškodňovaní ujmy v trestnom konaní, R.S.B.C. 1996, c. 85; kto je „bezprostredný rodinný príslušník“, teda osoba, ktorá bola v čase spáchania trestného činu alebo udalosti, ktorá mala za následok smrť alebo zranenie obeť, konkrétne: manžel/manželka, dieťa, súrodenec, nevlastný súrodenec, nevlastný súrodenec alebo rodič obeť, a na tento účel aj dieťa, ktorého obeť zastupuje namiesto rodiča, dieťa obeť narodené po smrti obeť, prípadne dospelá osoba, ktorej obeť zastávala miesto rodiča, keď bola osoba dieťaťom, osoba ktorá sa postaví na miesto rodiča obeť, prípadne obeťou sa chápe aj osoba, ak je úplne alebo čiastočne závislá na finančnej podpore obeť, starý rodič alebo vnuk obeť.

Zákon vymedzuje aj pojmy akými sú: „zranenie“ - znamená ublíženie na zdraví vrátane psychickej ujmy alebo tehotenstvo; „zákonný zástupca“ - ktorým je osoba, ktorá má zákonné oprávnenie konať v mene obeť, najbližšieho rodinného príslušníka alebo svedka vo veci, ktorá je predmetom návrhu podľa § 3 ods. podľa tohto zákona; „predpísaný trestný čin“ - znamená trestný čin podľa Trestného zákona ustanovený na účely § 3 ods. 1 písm. a) bod i aj čo sa chápe ako „psychická ujma“ - čo znamená psychický stav, ktorý zasahuje do zdravia alebo pohodlia osoby a má viac než len prechodný alebo menej závažný charakter; „zamestnanec vo verejnej službe“ - znamená zamestnanca v zmysle § 1 zákona o verejnej službe; „obeť“ - znamená osobu inú ako osobu svedka, ktorá je usmrtená alebo zranená v priamom dôsledku spáchania priestupku, alebo udalosti uvedenej v oddiele 3 ods. 1 písm. a) bod ii); a tiež kto je chápaný v zmysle tohto zákona ako "svedok" znamená osobu, ktorá spĺňa atribúty definované v rámci § 3 ods. 1 písm. c).¹²

1.1 Možnosti a formy pomoci obetiam v rámci Programu pomoci obetiam vo Veľkej Británii

Existuje mnoho spôsobov, ako môže zločin ovplyvniť život človeka. Ak bol fyzicky alebo emocionálne zranený v dôsledku násilného trestného činu, môže mať nárok na finančnú pomoc, ale aj iné formy pomoci.

¹⁰ Zákon č. 217/2021 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 231/2019 Z. z. a ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov

¹¹ Právny predpis sa aplikuje aj v krajinách Britského spoločenstva národov / Commonwealthu / v štáte Victoria, v Britskej Columbií a Kanade.

¹² *Crime Victim Assistance ACT* [SBC 2001] CHAPTER 38 This Act is current to November 1, 2023, *King's Printer, Victoria, British Columbia, Canada*. Assented to August 27, 2001 [online] [cit.10.10.2023] Dostupné na <https://www.bclaws.gov.bc.ca/civix/document/id/complete/statreg/01038_01> Criminal Injuries Compensation Act 1995 c. 53 [online] [cit. 10.10.2023] Dostupný na<<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1995/53>>

Program pomoci obetiam trestných činov (CVAP)¹³ pomáha obetiam, najbližším rodinným príslušníkom a niektorým svedkom vyrovnat' sa s následkami násilných trestných činov. Poskytuje finančné výhody, ktoré pomáhajú kompenzovať finančné straty a pomáhajú pri obnove a opätovnom zaradení sa do života v spoločnosti.

Medzi základné možnosti a formy pomoci pre obeť trestných činov patria: lekárske a stomatologické služby; výdavky na lieky na predpis; poradenstvo; ochranné opatrenia; výmena poškodených alebo zničených okuliarov, oblečenia a invalidných pomôcok; služby starostlivosti o deti; pomôcky pre osoby so zdravotným postihnutím a súvisiace výdavky alebo služby pre osoby so zdravotným postihnutím; podpora pre dieťa narodené v dôsledku trestného činu; odborné služby; podpora príjmu alebo náhrada straty zárobkovej schopnosti/činnosti; doprava a súvisiace výdavky a tiež upratovanie miesta činu.

Medzi základné možnosti a formy pomoci pre najbližších rodinných príslušníkov patria: poradenstvo; lieky na predpis; doprava; upratovanie miesta činu a úhrada cestovných nákladov pre rodinu zosnulej obeť.

V prípadoch so smrteľnými následkami základné možnosti a formy pomoci zahŕňajú aj: náklady na pohreb; smútočnú dovolenku a ďalšie dávky na podporu manžela/manželky, detí a finančne odkázaných členov rodiny.

Medzi základné možnosti a formy pomoci pre svedkov patria: poradenstvo; lieky na predpis; doprava na vypočutia; upratovanie miesta činu.

1.2 Služby, ktoré Program nedokáže pokryť

Ak služby alebo výdavky môžu byť kryté z nejakého iného zdroja, ako je napríklad plán zdravotného poistenia, svoje nároky musí obeť uplatniť najskôr voči tomuto zdroju. Ak existujú dodatočné oprávnené náklady, ktoré nie sú kryté z iných zdrojov, náhradu môže poskytnúť Program pomoci obetiam trestných činov. Financovanie z iných zdrojov, ako je poistenie zamestnania, sa odpočítava od dávok poskytovaných podľa zákona o pomoci obetiam trestných činov.

Program nemôže pokryť nasledujúce typy strát: odškodnenie za bolesť a utrpenie; majetkové trestné činy vrátane odcudzených alebo stratených vecí alebo peňazí; zranenie alebo stratu pri nehodách motorových vozidiel; zranenie alebo strata z pracovných úrazov, na ktoré sa vzťahuje náhrada zamestnancov.

V Programoch služieb obetiam alebo prostredníctvom Programu pomoci obetiam trestných činov sú prístupné aj vzory/formuláre žiadosti a uvedené informácie kto o tieto dávky môže požiadať a tiež lehoty. Vo väčšine prípadov musí byť žiadosť doručená do jedného roka od dátumu spáchania trestného činu. Pred podaním žiadosti o dávky obeť nemusí čakať na vznesenie obvinenia alebo na odsúdenie páchatel'a. Predĺženie jednoročného časového limitu sa vykonáva v nasledovných situáciách, ak:

- má žiadateľ menej ako 19 rokov. V tomto prípade musí obeť podať žiadosť do 20 rokov. Maloletí môžu podať žiadosť sami alebo rodič alebo opatrovník môže podať žiadosť v ich mene.
- Zločin je sexuálnym trestným činom, ku ktorému došlo po 1. júli 1972. V tomto prípade môže obeť (vrátane maloletých) podať žiadosť kedykoľvek. Najbližší rodinní príslušníci obeť musia podať žiadosť do jedného roka odo dňa, keď sa trestný čin stal alebo keď sa o ňom dozvedeli.
- Program poskytuje predĺženie, ak od žiadateľa nebolo možné z rôznych dôvodov odôvodnene očakávať, že dokončí žiadosť do jedného roka.

¹³ *The Crime Victim Assistance Program (CVAP)* [online] [cit. 10.10.2023] Dostupný na <<https://www2.gov.bc.ca/gov/content/justice/criminal-justice/bcs-criminal-justice-system/if-you-are-a-victim-of-a-crime/victim-of-crime/financial-assistance-benefits>>

2 Stručný exkurz do práv a možností a foriem pomoci obetiam trestných činov v štáte New York¹⁴

[...] Pomoc obetiam v štáte New York upravuje viacero právnych aktov. Napríklad: 2023-A2105A (ACTIVE)¹⁵ rozširuje oprávnenosť obetí a pozostalých po trestných činoch na prístup k finančným prostriedkom na odškodnenie obetí odstránením povinnej oznamovacej povinnosti presadzovania práva, poskytnutím alternatívnych foriem dôkazov, ktoré by preukázali, že bol spáchaný kvalifikovaný trestný čin, a dôvernosťou určitých záznamov.

Zákon o právach obetí trestných činov (Crime Victims' Rights Act CVRA) (18 U.S.C. § 3771) stanovuje práva, ktoré má osoba ako obeť trestného činu. Na účely týchto práv a služieb sú obeť v zákone definované osobitným spôsobom, a to podľa zákona o právach a reštitúcii obetí (Victims' Rights and Restitution Act VRRRA), 34 U.S.C.

Podľa zákona o právach a reštitúcii obetí (VRRRA) 34 U.S.C. § 20141,¹⁶ obeť majú nárok na niektoré zo služieb, konkrétne byť informované: o mieste, kde môžu dostať lekárske a sociálne služby; i o verejných a súkromných programoch dostupných pre poradenstvo, liečbu a iné podporné služby. V nadväznosti na vyššie uvedené je však nevyhnutné poukázať aj na skutočnosť, že aj v prípade obetí je dôležité zabezpečiť, aby rozumeli poskytovaným informáciami. „Jazyk je nástrojom komunikácie, a preto je nevyhnutné, aby strany zúčastňujúce sa na výmene informácií používali jazyk, ktorému všetky zúčastnené strany rozumejú.“¹⁷

Podľa zmieneneho zákona zodpovedný úradník, t. j. vedúci každého oddelenia a agentúry Spojených štátov, ktoré sa podieľajú na odhaľovaní, vyšetrovaní alebo stíhaní zločinu, určí menami a funkciami osoby, ktoré budú zodpovedné za identifikáciu obetí zločinu a za poskytovanie služieb popísaných v pododdielke (c tohto zákona) v každom štádiu trestného konania. Pri najbližšej príležitosti po zistení trestného činu, pri ktorom sa to môže stať bez zasahovania do vyšetrovania, zodpovedný úradník je povinný identifikovať obeť alebo obeť trestného činu; informovať obeť o ich práve získať na požiadanie služby (opísané v pododdielke c tohto zákona); a oznámiť každej obeť meno, titul a obchodnú adresu a telefónne číslo zodpovedného úradníka, ktorému má obeť adresovať žiadosť o každú zo služieb (opísaných v pododdielke c), konkrétne sú to služby:¹⁸ informovať obeť o mieste, kde sa obeť môžu poskytnúť pohotovostné lekárske a sociálne služby; informovať obeť o akejkoľvek reštitúcii alebo inej pomoci, na ktorú môže mať obeť nárok podľa tohto alebo akéhokoľvek iného zákona¹⁹ a spôsobe, akým možno takúto pomoc získať; informovať obeť o verejných a súkromných programoch, ktoré sú k dispozícii na poskytovanie poradenstva, liečby a inej podpory obeť; a pomôcť obeť pri kontaktovaní osôb, ktoré sú zodpovedné za poskytovanie služieb a pomoci. V prípade obetí, ktoré nie sú štátnymi príslušníkmi krajiny, v ktorej sa trestný čin spáchal, je taktiež nevyhnutné zohľadniť potrebu komunikácie v jazyku, ktorému obeť trestného činu rozumie. Uvedené právo je „integrálnou súčasťou

¹⁴ *Crime Victim Assistance Program (CVAP) "The 101: The NYPD and Victim Assistance"* p. 9 [online] [cit. 10.10.2023] Dostupné na <<https://www.nyc.gov/site/nypd/bureaus/patrol/precincts/1st-precinct.page>>

¹⁵ Zákon, ktorým sa mení a dopĺňa vykonávací zákon v súvislosti s rozšírením oprávnenosti pre obeť trestných činov a ich pozostalých a prístup k fondom na odškodnenie obetí odstránením povinnej oznamovacej povinnosti presadzovania práva za predpokladu, že alternatívne formy dôkazov by preukázali, že ide o kvalifikáciu spáchaný trestný čin a dôvernosť niektorých záznamov.

¹⁶ 34 U.S. Code § 20141 - *Services to victims* Crime Victims' Rights Act CVRA) (18 U.S.C. § 3771) [online] [cit. 10.10.2023] Dostupné na <<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/34/20141>>

¹⁷ NIKOLAJOVÁ KUPFERSCHMIDTOVÁ, E. *Spoločné výzvy členských štátov súvisiace s poskytovaním jazykovej pomoci*. In: *Prevenčia kriminality – výzva spoločnosti a Terciárna prevencia v širšom sociálnom kontexte*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 06. a 07. decembra 2022, s. 343.

¹⁸ 34 U.S. Code § 20141 - *Services to victims* [online] [cit. 10.10.2023] Dostupné na <<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/34/20141>>

¹⁹ (Pub. L. 101–647, title V, § 503, Nov. 29, 1990, 104 Stat. 4820; Pub. L. 103–322, title IV, § 40503(a), Sept. 13, 1994, 108 Stat. 1946.)

predmetného dohovoru [Dohovoru o ochrane základných ľudských práv a slobôd] je v rámci článku 5 (právo na slobodu a bezpečnosť) a článku 6 (právo na spravodlivé súdne konanie) aj právo na tzv. jazykovú pomoc.²⁰ „Pod právom na jazykovú pomoc sa rozumie právo každého komunikovať v jazyku, ktorému rozumie v prípadoch, keď je dotknutá osoba mimo územia svojej domovskej krajiny, a teda nerozumie úradnému jazyku krajiny, na ktorej území sa nachádza.“²¹

Zodpovedný úradník zabezpečí, aby obeť dostala primeranú ochranu zo strany podozrivého páchatel'a a osôb konajúcich v zhode s podozrivým páchatel'om alebo na jeho príkaz.

Pri vyšetrovaní a stíhaní trestného činu zodpovedný úradník čo najskôr oznámi obeti: stav vyšetrovania trestného činu v rozsahu, v akom je vhodné obeť informovať, a v rozsahu, v akom to nebude zasahovať do vyšetrovania; zatknutie podozrivého páchatel'a; podanie obžaloby na podozrivého páchatel'a; harmonogram každého súdneho konania, ktorého sa svedok buď musí zúčastniť, alebo na ktorom je oprávnený zúčastniť sa;²² štatút prepustenia alebo zadržania páchatel'a alebo podozrivého z páchatel'a; uznania viny alebo vynesenie rozsudku po súde; a trest uložený páchatel'ovi vrátane dátumu, od ktorého možno páchatel'a podmienene prepustiť.

Počas súdneho konania zodpovedný úradník zabezpečí, aby bola obeť poskytnutá čakacia doba, ktorá by bola času vypočutia obžalovaného a svedkov obhajoby. Zodpovedný úradník po súdnom konaní podobne čo najskôr oznámi obeti: naplánovanie pojednávania o podmienčnom prepustení páchatel'a; prípadný útek, prepustenie z práce, dovolenku alebo akúkoľvek inú formu prepustenia páchatel'a z väzby; tiež smrť páchatel'a, ak páchatel' zomrie vo väzbe.

Zodpovedný úradník vždy zabezpečí, aby bol všetok majetok obeť, ktorý je zadržovaný na dôkazné účely, udržiavaný v dobrom stave a vrátený obeť hneď, ako už nebude potrebný na dôkazné účely.

Generálny prokurátor alebo vedúci oddelenia alebo agentúry, ktorá vedie vyšetrovanie sexuálneho napadnutia, uhradí buď priamo, alebo formou náhrady platby zo strany obeť, náklady na fyzickú prehliadku obeť, ktorú vyšetrujúci úradník považuje za potrebnú alebo užitočnú na dôkazné účely. Generálny prokurátor zabezpečí úhradu nákladov za až 2 anonymné a dôverné testy obeť na sexuálne prenosné choroby vrátane HIV, kvapavky, herpesu, chlamýdií a syfilisu počas 12 mesiacov od sexuálnych útokov, ktoré predstavujú riziko prenosu a náklady na poradenskú konzultáciu so zdravotníckym odborníkom o presnosti takýchto testov a riziku prenosu pohlavne prenosných chorôb na obeť v dôsledku útoku. Obeť sa môže vzdať anonymity a dôvernosti pri akýchkoľvek testoch platených podľa uvedeného oddielu.

Zodpovedný úradník poskytne obeť všeobecné informácie o procese nápravy vrátane informácií o uvoľnení z práce, dovolenke, skúšobnej dobe a oprávnenosti každého z nich. Žiadny dôvod na konanie alebo obranu.²³

Zákon na účely aplikácie vymedzuje pojem, kto je „zodpovedný úradník“, vymedzuje pojem „obeť“, teda označuje osobu, ktorá utrpela priamu fyzickú, emocionálnu alebo majetkovú ujmu v dôsledku spáchania trestného činu, vrátane: prípadov obeť, ktorá je inštitucionálnym subjektom, vymedzuje kto je splnomocnený zástupca subjektu; a v prípade obeť, ktorá je mladšia ako 18 rokov a

²⁰ NIKOLAJOVÁ KUPFERSCHMIDTOVÁ, E. *Spoločné výzvy členských štátov súvisiace s poskytovaním jazykovej pomoci*. In: Prevenia kriminality – výzva spoločnosti a Terciárna prevencia v širšom sociálnom kontexte. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 06. a 07. decembra 2022, s. 344.

²¹ NIKOLAJOVÁ KUPFERSCHMIDTOVÁ, E. *Spoločné výzvy členských štátov súvisiace s poskytovaním jazykovej pomoci*. In: Prevenia kriminality – výzva spoločnosti a Terciárna prevencia v širšom sociálnom kontexte. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 06. a 07. decembra 2022, s. 344.

²² Section 10606 letter b) point 4 [2] of title 42 oddiel 10606 písm. b) bod 4 [2] hlavy 42

²³ Tento oddiel nevytvára dôvod na konanie alebo obranu v prospech akejkoľvek osoby, ktorý by vznikol v dôsledku neposkytnutia informácií zo strany zodpovednej osoby, ako to vyžaduje pododdiel (b) alebo (c).

je nespôsobilá na právne úkony alebo zomrela, uvádza zástupcov obeť v poradí manžel; zákonný zástupca; rodič; dieťa; súrodeneц; ďalší rodinný príslušník; alebo iná osoba určená súdom.²⁴

[...] Základným cieľom úsilia NYPD je zlepšiť svoju reakciu na obeť trestných činov na čo im slúži Program pomoci obetiam zločinu (CVAP). Ide o priekopnícku iniciatívu, ktorú vyvinula NYPD a ktorú prakticky zabezpečuje tzv. Bezpečný horizont, ktorý je najväčší a najkomplexnejší poskytovateľ služieb obetiam v krajine. CVAP umiestňuje dvoch obhajcov obeť do každého okrsku NYPD: jeden sa špecializuje na prácu s obeťami domáceho násillia, druhý slúži obetiam všetkých ostatných trestných činov. Vychádzajúc z dvoch programov slúžiacich obetiam domáceho násillia v niekoľkých okrskoch a v oblastiach policajných služieb (PSA), NYPD po prvýkrát poskytuje advokátov obetiam akéhokoľvek druhu zločinu vo všetkých 77 okrskoch a 9. PSA v celom meste. CVAP je prelomový vo svojom rozsahu, hĺbke a rámci spolupráce.

2.1 Možnosti a formy pomoci obetiam v rámci Programu pomoci obetiam trestných činov

V štáte New York funguje niekoľko grantovým programom pomoci obetiam a svedkom podľa zákona OVS 2022 o obetiah trestných činov (VOCA).²⁵ Prioritne sú obetiam k dispozícii webové stránky oficiálnej pomoci obetiam, na ktorých majú obeť sprístupnené informácie o programe, základné tlačivá na požiadanie pomoci, o financovaní a pod.²⁶

V Programe pomoci je uvedených 101 možností pomoci a foriem pomoci, či odporúčaní, napríklad: pomoc ohľadom advokácie, detskej traumy, prezentácie komunity, odškodnenie obeť, podporné tímy, tréningov prvej pomoci v oblasti duševného zdravia, školenia pre detektívov vrážd, starostlivosť o deti, starostlivosť o deti po zatknutí, izby pre mládež, pohotovostná zdravotná služba/prvá pomoc, protokol pre obeť sexuálneho napadnutia, oslovenie obeť obchodovania s ľuďmi, tiež informácie o fungovaní vybraných „akreditovaných“ súkromných a štátnych inštitúcií.

V Programe pomoci je zahrnutá aj činnosť tzv. **Tranzitného úradu** - veliaci dôstojníci nadväzujú kontakt najmä so zraniteľnými obeťami trestných činov – vrátane starších obeť, rodičov detských obeť a pozostalých po traumatických udalostiach – aby sa zabezpečilo, že dostanú účinnú a efektívnu pomoc zo strany policajných orgánov. Výkonný orgán odporúča obhajcom obeť, aby sa zabezpečilo, že obeť dostanú ďalšiu pomoc.²⁷

Nasledujúce organizácie tiež môžu poskytnúť obetiam informácie o ich právach alebo ich odkázať na právneho zástupcu: Národný inštitút pre právo obeť trestných činov, Národná advokátska komora pre obeť trestných činov, Národné centrum pre obeť trestných činov a Národná organizácia pre pomoc obetiam.

²⁴ 34 U.S. Code § 20141 - *Services to victims* [online] [cit. 10.10.2023] Dostupné na <<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/34/20141>>

²⁵ 2022 Victims of Crime Act (VOCA) Victim and Witness Assistance Request for Applications [online] [cit. 10.10.2023] Dostupné na <<https://ovs.ny.gov/2022-voca-rfa>>

²⁶ *Victim Assistance Program OVS provides guidance and support to the network of victim service providers that it funds across New York State.* [online] [cit. 10.10.2023] Dostupné na <<https://ovs.ny.gov/victim-assistance-program>>

²⁷ *Crime Victim Assistance Program (CVAP) "The 101: The NYPD and Victim Assistance"* pp. 12 - 16 [online] [...] Program pomoci obetiam kriminality [cit.10.10.2023] Dostupné na <<https://www.nyc.gov/site/nypd/bureaus/patrol/precincts/1st-precinct.page>>

3. Stručný exkurz do práv a možností a foriem pomoci obetiam trestných činov v štáte Illinois²⁸

Okrem iných zákonov stručne poukážeme na zákon o právach obetí trestných činov a svedkov. Tento článok I možno citovať ako zákon o právach obetí trestných činov a svedkov.²⁹

[...] Účelom tohto zákona je implementovať, zachovávať, chrániť a presadzovať práva zaručené obetiam trestných činov článkom I, oddielom 8.1 Ústavy štátu Illinois, aby sa zabezpečilo, že sa s obeťami trestných činov bude zaobchádzať čestne a s rešpektom k ich dôstojnosti a súkromiu v celom rozsahu systému trestného súdnictva, aby sa zabezpečilo, že obeť trestných činov budú informované o svojich právach a budú môcť uplatniť svoje práva na súdnych a odvolacích súdoch, zaviesť postupy na presadzovanie týchto práv a zvýšiť účinnosť systému trestného súdnictva poskytovaním určitých základných práv voči svedkom trestného činu, ktoré sú nevyhnutné pre trestné stíhanie.³⁰

[...] Tento zákon vymedzuje aj význam niektorých pojmov, napríklad: „obeť trestného činu“ alebo „obeť“ – ktorou sa chápe akákoľvek fyzická osoba, ktorú prokurátor alebo súd určil za osobu, ktorá utrpela priamu fyzickú alebo psychickú ujmu v dôsledku násilného trestného činu spáchaného alebo v štádiu pokusu a proti tejto osobe alebo priamej fyzickej ujmy alebo psychickej ujmy (v dôsledku - porušenia § 11-501 zákona o vozidlách štátu Illinois alebo podobného ustanovenia miestnej vyhlášky alebo - porušenia § 9-3 Trestného zákona z roku 1961 alebo Trestného zákona z roku 2012). V prípade obeť trestného činu mladšej ako 18 rokov alebo plnoletej obeť, ktorá je nespôsobilá na právne úkony sú obeťou obaja rodičia, zákonní zástupcovia, pestúni alebo jeden dospelý zástupca; v prípade dospeléj zosnulej obeť 2 zástupcovia, ktorými môžu byť manželský partner, rodič, dieťa alebo súrodenec obeť alebo zástupca pozostalosti obeť; a najbližší rodinný príslušník obeť, ktorého si obeť vybrala. Ak má obeť 18 rokov alebo viac, môže si za zástupcu obeť zvoliť akúkoľvek osobu.³¹

V zákone pre potreby jeho aplikácie sú vymedzené aj ďalšie pojmy, napríklad pojmy „obžalovaný“ alebo akákoľvek osoba, ktorá napomáhala a navádzala na spáchanie trestného činu, ktorá sa ale v žiadnom prípade nesmie považovať za obeť, obeť trestného činu alebo zástupcu obeť. Ďalej zákon vymedzuje význam pojmov akými je „predstavenstvo“, tiež ozrejmuje čo zahŕňa pojem „trest“, „skoré uvoľnenie“, „uloženie trestu“, „pojednávania o stave“, tiež ozrejmuje pojem „svedok“, „násilný trestný čin“, „násilný trestný čin spáchaný mladistvým“ pre účel tohto zákona vymedzuje aj pojem „osobné zranenie“, „súdne konanie“. Tiež vymedzuje pojmy „dotknutý občan“, „zástupca obeť“, „podporná osoba“³²

Zákon upravuje aj práva obetí trestných činov.³³ Podľa zmieneného zákona obeť trestných činov majú tieto práva:

²⁸ *Office of the Attorney General* [online] [cit. 10.10.2023] Dostupné na <<https://www.IllinoisAttorneyGeneral.gov>>

²⁹ TRESTNÉ KONANIE 725 ILCS 120/) (Zdroj: P.A. 88-489.)

³⁰ 725 ILCS 120/1) (from Ch. 38, par. 1401) Sec. 1. Short title. *This Article I may be cited as the Rights of Crime Victims and Witnesses Act.* (Source: P.A. 88-489.) (725 ILCS 120/2) (from Ch. 38, par. 1402) Sec. 2. end 725 ILCS 120/3) (from Ch. 38, par. 1403) Sec. 3 [online] [cit. 10.10.2023] Dostupné na <<https://www.ilga.gov/legislation/ilcs/ilcs3.asp?ActID=1970&ChapterID=54>>

³¹ Poznámka: V štáte Illinois sú za obeť zvlášť považované aj obeť dopravných nehôd a obeť násilnej trestnej činnosti, domáceho násillia, nebezpečného prenasledovania a celého radu skutkových podstát, napríklad za násilný trestný čin sa považuje aj akýkoľvek priestupok, ktorý má za následok smrť alebo veľkú ujmu na zdraví obeť; alebo (7) akékoľvek porušenie oddielu 9-3 Trestného zákona z roku 1961 alebo Trestného zákona z roku 2012, alebo oddielu 11-501 zákona o vozidlách štátu Illinois, alebo podobného ustanovenia miestneho nariadenia, ak porušenie malo za následok osobné zranenie alebo smrť.

³² Short title. *This Article I may be cited as the Rights of Crime Victims and Witnesses Act.* 725 ILCS 120/1) (from Ch. 38, par. 1403) Sec. 3. (Source: P.A. 102-982 eff. 7-1-23; 102-1104, ef. 1-1-23.) 725 ILCS 120/3) (from Ch. 38, par. 1403) Sec. 3 [online] [cit. 10.10.2023] Dostupné na <<https://www.ilga.gov/legislation/ilcs/ilcs3.asp?ActID=1970&ChapterID=54>>

³³ 725 ILCS 120/1) (from Ch. 38, par. 1401) Sec. 1. Short title. *This Article I may be cited as the Rights of Crime Victims and Witnesses Act.* (Source: P.A. 102-982.) (725 ILCS 120/2) (from Ch. 38, par. 1404) Sec. 4. end 725

- právo na spravodlivé zaobchádzanie a rešpekt ich ľudskej dôstojnosti a súkromie a bez obťažovania, zastrasovania a zneužívania počas celého procesu trestného súdnictva.
- Právo na oznámenie a na vypočutie pred rozhodnutím súdu o žiadosti o prístup k akýmkoľvek záznamom, informáciám alebo komunikáciám obete, ktoré sú podľa zákona privilegované alebo dôverné.
- Právo na včasné oznámenie o každom súdnom konaní.
- Právo komunikovať s prokuratúrou.
- Právo byť vypočutý pri každom konaní po obvinení v rámci súdneho konania, v ktorom je sporné právo obete, a v rámci akéhokoľvek súdneho konania zahŕňajúceho rozhodnutie o prepustení po obžalobe, námietke alebo odsúdení.
- Právo byť upovedomený o odsúdení, treste, odňatí slobody a prepustenia obvineného na slobodu.
- Právo na včasné vybavenie vecí po zadržaní obvineného.
- Právo byť primerane chránený pred obvineným v rámci trestného konania.
- Právo na bezpečnosť obete a rodiny obete, ktoré je nevyhnutné zohľadniť pri určovaní, či prepustiť obžalovaného, a stanovení podmienok prepustenia po zatknutí a odsúdení.
- Právo byť prítomný na pojednávaní a v rámci iného súdneho konania na rovnakom základe ako obvinený, pokiaľ obeť nemá vypovedať a súd neurčí, že výpoveď obete by bola podstatne ovplyvnená, ak by si obeť vypočula inú výpoveď na pojednávaní.
- Právo byť prítomný na každom súdnom konaní vrátane konania podľa zákona o súde pre mladistvých z roku 1987, v súlade s pravidlami dokazovania, ktorú má aj advokát a iná podporná osoba podľa výberu obete.
- Právo na reštitúciu.

3.1 Možnosti a formy pomoci obetiam trestných činov v intenciách Programu pomoci

Kancelária generálneho prokurátora si stanovila za prioritu poskytovanie rôznych služieb, ktoré obetiam pomôžu vyrovnáť sa s problémami, ktoré často vyplývajú z násilného trestného činu, a pomôcť im znovu získať pokoj. Programy spravované divíziou prevencie násillia a služieb obetiam kriminality zahŕňajú:

Program odškodňovania obetí trestných činov v štáte Illinois, ktorý ponúka náhradu výdavkov až do výšky 27 000 USD (45 000 USD od 7. 8. 2022) za výdavky, ktoré v dôsledku toho vznikli oprávneným obetiam násilného trestného činu. Ak osobu alebo niekoho, koho osoba milovala, zasiahol násilný trestný čin, sprístupňuje odporúčanie na bezplatnú linku pomoci obetiam trestných činov. Uvádza sa aj kontakt, na ktorom obeť získa ďalšie informácie.³⁴ Obeť môže tiež požiadať o kompenzáciu alebo sa dozvedieť viac na <http://www.illinoisattorneygeneral.gov/cvcapply>. Sprístupnené materiály sú k dispozícii na stiahnutie, tlač a distribúciu. Obetiam je k dispozícii Informačný prehľad o programe odškodňovania obetí trestných činov, ktorý okrem iného obsahuje informácie o tom, kto sa chápe ako obeť, na aké kompenzácie má nárok obeť a užitočné webové adresy.

Program pomoci obetiam násilných trestných činov (VCVA) poskytuje granty programom pomoci obetiam a svedkom v celom štáte. Grantový program VCVA spravuje Divízia služieb obetiam trestných činov generálneho prokurátora. Pokuty sa vyberajú od akejkoľvek osoby v Illinois odsúdenej za násilný trestný čin ako zdroj financovania služieb zameraných na obeť. Úrad poskytuje aktuálne informácie o grantovom programe VCVA, oznámenia a správy.

Illinois VINE System (Victim Information and Notification Everyday) poskytuje obetiam webovú stránku alebo bezplatné číslo, ku ktorému majú obeť prístup a kde nájdu aktuálne informácie o väznení páchateľa/alebo postupe v prípade páchateľa. Systém Illinois VINE je dostupný na www.vinelink.com. Obeť sa môžu zaregistrovať do systému automatického oznamovania o zmene

ILCS 120/3) (from Ch. 38, par. 1403) Sec. 3 [online] [cit. 10.10.2023] Dostupné na <<https://www.ilga.gov/legislation/ilcs/ilcs3.asp?ActID=1970&ChapterID=54> >

³⁴ Poznámka: kontakt na linku pomoci (1-800-228-3368 (Hlas) 1-877-398-1130 (TTY))

prípade alebo stavu väzenia, či prepustenia páchatel'a z väzenia. Môžu si vytvoriť zoznam sledovaných osôb a získať prístup k poskytovateľom služieb obetiam prostredníctvom Illinois VINE. Illinois VINE je k dispozícii aj telefonicky na čísle 1-866-5-NOTIFY (Hlas) 1-877-502-2423 (TTY). Upozornenia sú dostupné e-mailom, textovými správami, telefónnym hovorom alebo prostredníctvom aplikácie VINE pre mobilné zariadenia.

The Statewide Victim Assistance Program [...] Celoštátny program pomoci obetiam poskytuje pomoc obetiam, svedkom a poskytovateľom služieb v štáte Illinois. Kancelária generálneho prokurátora poskytuje podporu obetiam trestných činov a svedkom, ktorí sú zapojení do prípadov, ktoré sú stíhané Úradom generálneho prokurátora štátu Illinois.

Program vyšetrojúcich sestier pri sexuálnom násilí. V rámci programu sú školené registrované zdravotné sestry a iní odborníci, ktorí liečia a pomáhajú pacientom, ktorí sa stali obeťami sexuálneho napadnutia, aby sa znížila retraumatizácia obetí, zlepšila kvalita zhromažďovania forenzných dôkazov, ktoré na druhej strane zvyšuje mieru trestného stíhania páchatel'ov.

Illinois Address Confidentiality Program (ACP) [...] Program Illinoiských dôverných adries poskytuje obetiam domáceho násillia, sexuálneho napadnutia a prenasledovania a členom ich domácností náhradnú adresu, ktorú môžu použiť ako svoj domov, školu, a pracovné adresy namiesto skutočných adries. Náhradná adresa AKT pomáha zabrániť páchatel'om nájsť preživších.

Zákon o postupe pri incidentoch pri sexuálnom napadnutí obsahuje nové požiadavky na orgány činné v trestnom konaní a nemocnice s cieľom zlepšiť ich reakciu na obeť sexuálnych útokov.³⁵

Pracovná skupina pre implementáciu medicínskych forenzných služieb pri sexuálnom napadnutí. Implementačná pracovná skupina bola vytvorená na základe zákona o verejnosti 100-0775 na pomoc nemocniciam a schváleným zariadeniam detskej zdravotnej starostlivosti pri implementácii zmien zákona o núdzovej liečbe pre tých, ktorí prežili sexuálny útok (SASETA). Public Act [...] Zákon 100-0775 významne mení a dopĺňa SASETA, aby sa zabezpečilo poskytovanie kvalitných lekárskeho forenzných služieb všetkým obetiam sexuálneho napadnutia.

Osvetové a vzdelávacie aktivity. Zamestnanci služieb pre obeť trestných činov vedú osvetové a vzdelávacie školenia a workshopy, aby informovali obeť o programe odškodňovania a ďalších službách, ktoré poskytujeme. Divízia tiež koordinuje vzdelávacie príležitosti, aby pomohla vybudovať kapacity advokátov, predajcov a odborníkov na systém trestného súdnicstva.³⁶

*Zákon VOICES*³⁷ - účinný od 1. januára 2019 ako zákon Illinois Voices of Immigrant Communities Empowering Survivors (VOICES Act) stanovil pokyny k žiadostiam predloženým orgánom činným v trestnom konaní v Illinois, v ktorých je uvedená požiadavka na agentúru o vyplnenie certifikačného formulára, ktorý môže jednotlivec zahrnúť do svojej federálnej žiadosti o vízum „U“ alebo „T“. Zákon VOICES umožňuje „obetiam kvalifikovanej trestnej činnosti“ požiadať o osvedčenie orgánov činných v trestnom konaní vyžadované federálnym zákonom o prisťahovalectve, ktoré potvrdzuje, že osoba je obeťou kvalifikovanej trestnej činnosti na použitie pri podávaní žiadosti o vízum U alebo T-Visa podľa kódexu Spojených štátov amerických.³⁸

³⁵ *Improving Response to Sexual Assault Crimes in Illinois* [online] [cit. 10.10.2023] Dostupné na <<https://www.IllinoisAttorneyGeneral.gov>>

³⁶ Kontakt Outreach Specialist, Kim Murray, na čísle 312-814-2468 alebo kmurray@ilag.gov.

³⁷ *This Act may be cited as of Immigrant Communities Empowering Survivors (VOICES) Act.* (Source: P.A. 100-1115, eff. 1-1-19.) [online] Tento zákon možno citovať ako zákon o zmocnení pozostalých obetí – zo spoločenstva prisťahovalcov. (VOICES). (Zdroj: P.A. 100-1115, eff. 1-1-19.) [cit. 10.10.2023] dostupné na <https://www.ilga.gov/legislation/ilcs/ilcs3.asp?ActID=3916&ChapterID=2>

³⁸ Ak chce obeť prisťahovelec podať žiadosť úradu generálneho prokurátora štátu Illinois v súlade so zákonom VOICES Act, kontakt voicesrequest@ilag.gov. [online] [cit. 10.10.2023] dostupné na <<https://www.ilga.gov/legislation/ilcs/ilcs3.asp?ActID=3916&ChapterID=2>>

Kancelária generálneho prokurátora viedla v roku 2016 spolu s úradom prokurátora štátu Cook County, úradom prokurátora štátu St. Clair a Illinois Coalition Against Sexual Assault [...] Illinoiská koalícia proti sexuálnemu napadnutiu úsilie o schválenie zákona o postupe pri incidentoch pri sexuálnych útokoch. Zákon sa zaoberá znepokojivými štatistikami, podľa ktorých len zlomok obetí sexuálnych útokov nahlási trestné činy orgánom činným v trestnom konaní. Zákon bol prijatý s cieľom povzbudiť viac obetí sexuálnych útokov, aby sa prihlásili, a zvýšiť tak úspešné stíhanie trestných činov sexuálnych útokov v celom štáte.

Trauma zo sexuálneho napadnutia a sexuálneho zneužívania často vedie k vážnym psychickým, fyzickým a ekonomickým následkom pre obeť. Schopnosť obeť zotaviť sa z traumy zo sexuálneho napadnutia alebo sexuálneho zneužívania je priamo spojená s reakciou iných na ich traumy, najmä s reakciou orgánov činných v trestnom konaní na obeť, ktorá príde oznámiť trestný čin. Reakcia orgánov činných v trestnom konaní môže priamo ovplyvniť schopnosť obeť uzdraviť sa, ako aj jej ochotu aktívne sa podieľať na vyšetrowaní orgánmi činnými v trestnom konaní.

Zlepšenie reakcie systému trestného súdnictva na obeť sexuálnych útokov a sexuálneho zneužívania je rozhodujúce pre úspešnú identifikáciu a stíhanie sexuálnych predátorov a na zabránenie páchatelom v opätovnom vstupe do našich komunít s cieľom páchať nové trestné činy.

Zákon o postupe pri incidentoch pri sexuálnom napadnutí obsahuje nové požiadavky na orgány činné v trestnom konaní a nemocnice s cieľom zlepšiť ich reakciu na obeť. Informácie o nových požiadavkách vrátane špecializovaného školenia a protokolov na zaobchádzanie s forenznými dôkazmi sú uvedené na webstránke prístupnej obetiam.³⁹

Záver

Ambíciou autorky bolo poukázať na vybrané právne akty, ktoré upriamujú pozornosť na obeť trestných činov a na ich možnú podporu, ochranu a pomoc. Ako bolo skôr uvedené, príspevok je spracovaný ako súčasť teoretických východísk k riešenej vedecko-výskumnej úlohe s názvom „Implementácia zákona o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe“, projekt ktorej je evidovaný v Knižnici Akadémie Policajného zboru v Bratislave pod číslom Výsk 255.

Na základe získaných informácií, spracovaných v príspevku môžeme konštatovať, že pri porovnaní práv, možností a foriem pomoci obetiam trestných činov zákonodarcovia vybraných krajín implementovali do legislatívy podporujúcej práva a možnosti pomoci obetiam trestných činov aj odporúčania „Deklarácie základných princípov spravodlivosti pre obeť trestných činov a zneužívania moci z roku 1985, ktorou Organizácia Spojených národov odporúčala opatrenia, ktoré mali prijať v mene obetiam trestných činov členské krajiny so zámerom upevniť postavenie obeť trestných činov v systémoch justície a pomôcť obetiam v ich neľahkom postavení po tom ako sa stali obeťou trestného činu.

Trauma z napadnutia páchatelom často vedie k vážnym psychickým, fyzickým a aj ekonomickým následkom pre obeť. Schopnosť obeť zotaviť sa z traumy zo spáchaného trestného činu je priamo spojená s reakciou jej okolia na jej traumy, najmä s reakciou orgánov činných v trestnom konaní na obeť, ktorá príde oznámiť trestný čin. Reakcia orgánov činných v trestnom konaní môže priamo ovplyvniť schopnosť obeť uzdraviť sa, ako aj jej ochotu aktívne sa podieľať na vyšetrowaní orgánmi činnými v trestnom konaní. Ich snahou by malo byť, aby obeť trestného činu násilného, sexuálneho, či dopravnej nehody boli poskytnuté,

³⁹ *Improving Response to Sexual Assault Crimes in Illinois* [online] [cit. 10.10.2023] dostupné na <https://ag.state.il.us/victims/improvingresponsetosa_il.html>

okrem iných informácií, informácie o jej právach a možnostiach a formách pomoci a tiež, aby svojou nevhodnou reakciou nespôsobili obeti sekundárnu viktimizáciu.

Literatúra

HOLOMEK, J. 2013. *Viktimológia*, s. Plzeň : Aleš Čeněk, 2013. 164 s. ISBN 978-80-7380-446-6.

NIKOLAJOVÁ KUPFERSCHMIDTOVÁ, E. 2023. *Spoločné výzvy členských štátov súvisiace s poskytovaním jazykovej pomoci*. In. *Prevenia kriminality – výzva spoločnosti a Terciárna prevencia v širšom sociálnom kontexte*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 06. a 07. decembra 2022, Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 343.

Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Crime Victim Assistance Program (CVAP) "The 101: The NYPD and Victim Assistance" pp. 12 - 16 [online] [cit. 10.10.2023] Dostupné na <https://www.nyc.gov/site/nypd/bureaus/patrol/precincts/1st-precinct.page>

Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power, A/RES/40/34 29 november 1985 96th plenary meeting. [online] [cit. 10.10.2023] Dostupné na <<https://legal.un.org/avl/ha/dbpjvcap/dbpjvcap.html>>

Improving Response to Sexual Assault Crimes in Illinois [online] [cit. 10.10.2023] dostupné na <https://ag.state.il.us/victims/improvingresponsetosa_il.html>

Office of the Attorney General Illinois [online] [cit. 10.10.2023] Dostupné na <<https://www.IllinoisAttorneyGeneral.gov>>

The Crime Victims' Rights Act (CVRA) (18 U.S.C. § 3771) Crime Victims' Rights Act CVRA) (18 U.S.C. § 3771) [online] [cit. 10.10.2023] Dostupné na <<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/34/20141>>

This Article I may be cited as the Rights of Crime Victims and Witnesses Act. (Source: P.A. 102-982.) [online] [cit. 10.10.2023] Dostupné na <<https://www.ilga.gov/legislation/ilcs/ilcs3.asp?ActID=1970&ChapterID=54>>

This Article I may be cited as the Rights of Crime Victims and Witnesses Act. 725 ILCS 120/1) [online] [cit. 10.10.2023] Dostupné na <<https://www.ilga.gov/legislation/ilcs/ilcs3.asp?ActID=1970&ChapterID=54>>

Kontakt na autora:

pplk. doc. PhDr. Magdaléna ONDICOVÁ, PhD.

Katedra kriminológie, Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Sklabinská 1

835 17 Bratislava

tel.číslo: 0961 057 478

e-mail: magdalena.ondicova@akademiapz.sk; magdalena.ondicova@minv.sk

Komparatívny prieskum odškodňovania obetí trestných činov vo vybraných právnych poriadkoch krajín Európskej Únie⁴⁰

Anotácia - Keďže potreby obetí a právne systémy sa značne rôznia od jednej krajiny k druhej, mali by i vnútroštátne modely odškodnenia byť prispôsobené individuálnym potrebám obetí a zohľadňovať komplexnosť ich finančnej situácie. Predmetom skúmania vedeckej štúdie bude preto komparatívnou metódou porovnať a zistiť, či členské štáty EÚ chápu tejto filozofii a či ich model garantuje efektívnu a spravodlivú finančnú kompenzáciu poskytovanú obetiam v praxi. Prieskum bol realizovaný prostredníctvom techniky kriminologického skúmania, akým je dotazník s možnosťou otvorených otázok, ktorý je súčasťou riešenej vedeckovýskumnej úlohy „Implementácia zákona o obetiach trestnej činnosti do policajnej a viktimologickej praxe“, projekt ktorej je evidovaný v Knižnici Akadémie Policajného zboru v Bratislave pod číslom VÝSK 255.

Kľúčové slová: odškodnenie, náprava, obeť, Európska únia.

Annotation - As the needs of victims and legal systems vary greatly from one country to another, even national compensation mechanisms should be adapted according to the individual needs of victims and take into account the complexity of their financial situation. The subject of the scientific study will therefore be to compare and find out, by using a comparative method, whether the EU Member States understand this philosophy and whether their national scheme guarantees effective and fair financial compensation provided to victims in practice. The survey was carried out using a typical criminological technique, such as a questionnaire with the option of open questions, which is also a part of the scientific research task called „The implementation of the law on victims of crime into the police and victimology practice“, project of which is registered at the Library of the Academy of Police Force in Bratislava under the number VÝSK 255.

Keywords: compensation, reparation, victim, European Union.

1 Teoretické východiská riešenej problematiky

Odhaduje sa, že zhruba sedemdesiatpäť miliónov ľudí sa každoročne stáva obeťou trestného činu v rámci Európskej únie. Po spáchaní trestného činu prináležia obetiam individuálne práva a vznikajú im rôznorodé potreby tak pred, počas, ako aj po skončení trestného konania. Je preto kruciólne, aby jednotlivé členské krajiny zabezpečili svojim občanom plné uplatnenie týchto práv a aby mali obeť rovnaký a spravodlivý prístup k poskytovaným službám a podpore.

Využitím metódy komparácie nižšie porovnáme navzájom jednotlivé práva obetí, vrátane systémov odškodňovania nami vybraných krajín Európskej únie (Belgicka, Francúzsko, Holandsko, Nemecko, Švédsko a Slovensko) v zmysle vyššie načrtnutej analýzy a zameriame sa najmä na odlišnosti špecifické pre tú-ktorú krajinu a právnu úpravu SR.

Vymedzenie pojmu obeť

V každom právnom poriadku nami vybraných krajín EÚ platí nedostatočná definícia pojmu obeť pre účely viktimológie a istá dvojkolajnosť tohto pojmu s pojmom poškodeného/poškodenej strany pre účely trestného konania. V Belgicku absentuje samostatný právny akt, ktorý by legislatívne zakotvil definíciu pojmu „obeť“, belgický právny poriadok pozná len pojem „poškodený“ pre účely trestného konania. Pre Francúzsko je zase špecifická absolútna absencia pojmu „obeť“, táto krajina operuje len s pojmami poškodený pre účely civilného konania a pre účely konania o poskytnutí odškodnenia. Holandsko ako jediná z nami vybraných krajín priznáva status „obete“ i právnickým osobám. V Nemecku úplne absentuje

⁴⁰ Príspevok je spracovaný ako výstup z vedeckovýskumnej úlohy VÝSK. 255 s názvom „Implementácia zákona o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe“, ktorej je autor spoluriešiteľom.

zákonná definícia pojmu „obet“, túto možno vyvodit' z dlhoročnej judikatúry tamojších súdov. Vo švédскеj legislatíve taktiež platí rýdzo trestnoprávna definícia pojmu, špecifikom sú deti ako svedkovia (domáceho) násilia, ktoré systém priznáva špecifické práva ako obetiam trestných činov.

Domácia trestnoprávna teória a ani legislatíva do konca roku 2017 pojem „obet“, či „obet' trestného činu“ nepoužívali. Slovenský právny poriadok preferoval pojem „poškodený“. Rozdielnosť používaných pojmov ako znak dvojkoľajnosti sa prejavovala najmä pri rozlišovaní pojmu „obet“, ktorý bol v podmienkach až do toho obdobia pojmom výlučne kriminologickým, nie právnym. Pojem „obet“ má veľa spoločných znakov s trestnoprávnym pojmom „poškodený“, no nie je s ním identický. Znaky obete a poškodeného sa výrazne prekrývajú, avšak tieto pojmy nie sú totožné, je potrebné odlišovať pojem poškodený, ktorý je pojmom trestno-procesným a ktorý zahŕňa aj právnické osoby, od pojmu „obet' trestného činu“, ako subjektu osobitnej starostlivosti a výlučne fyzickej osoby.⁴¹ Poškodeným na Slovensku pre účely trestného konania⁴² je každá fyzická osoba, ktorej bolo ublížené na zdraví, spôsobená majetková škoda, nemajetková alebo iná škoda alebo ublížené iným spôsobom v dôsledku trestného činu. Naproti tomu, obeť⁴³ sa rozumie len fyzická osoba, t. j. každý, kto sa cíti ako obeť trestného činu sa za ňu aj považuje, a to až dovtedy, kým nie je preukázaný opak alebo nie je zrejmé, že ide o zneužitie postavenia obete - tzv. prezumpcia statusu obete. Pôjde najmä o prípady, keď sa trestný čin nestal alebo keď sa niekto snaží získať „výhody“ z postavenia obete (napr. požaduje odškodnenie za škodu, ktorá nebola spáchaná v príčinnej súvislosti s trestným činom).

Podpora, ktorú poskytujú služby na podporu obetí

Pre všetky preventívne politiky nami vybraných krajín platí, že služby poskytované obetiam zahŕňajú tak všeobecnú, ako i špecializovanú odbornú pomoc. Tieto môžu byť pritom poskytované bezplatne alebo sú spoplatnené. Belgicko síce poskytuje špecializované služby zdarma, no nie pre každý prípad. Francúzsko poskytuje špecializované služby zdarma len obetiam domáceho násilia (ženám a deťom). Organizácia *Pomoc obetiam Holandsko* je jedinou, ktorá poskytuje všetky služby obetiam zdarma. Špecifickým pre Nemecko je poskytovanie online pomoci zdarma. Pre švédsky systém je typické poskytovanie špecializovanej pomoci zdarma tak zo strany štátu, ako i neziskového sektoru.

S priznaním statusu obzvlášť zraniteľnej obete slovenský zákon o obetiach spája okrem iného právo na bezplatné poskytnutie špecializovanej odbornej pomoci zo strany príslušných subjektov poskytujúcich pomoc obetiam trestných činov⁴⁴, a to bez zbytočného odkladu na žiadosť obete.

Právo na záruky v súvislosti so službami restoratívnej justície

Všetky z nami vybraných krajín EÚ implementovali do svojho právneho poriadku garanciu práva na RJ a nejakou formou restoratívnej služby. Tieto služby sú poskytované najmä zo strany nezávislých organizácií, no neplatí to pre každú krajinu. Pre Belgicko sú typické tzv. nepriame mediácie poskytované mimovládnyimi organizáciami, t. j. obeť sa s páchatel'om nestretáva priamo, ale prostredníctvom facilitátora (napr. formou písomnej korešpondencie). Francúzsko je ešte len v procese zavádzania princípov RJ a v praxi restoratívne služby pre obete

⁴¹ ZÁHORA, J. 2018. *Zákon o obetiach trestných činov. Komentár*. Bratislava : Wolters Kluwer s. r. o. s. 63.

⁴² § 46 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

⁴³ § 2 ods. 1 písm. b) 1. bod zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

⁴⁴ § 6 ods. 1 zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

nie sú využívané. Holandsko má právo na restoratívne služby priamo legislatívne zakotvené, za špecifické možno považovať poskytovanie týchto služieb vo vykonávacom konaní (vo výkone trestu odňatia slobody). V Nemecku platí, že súd rozhoduje o vhodnosti mediácie a dohodu medzi obeťou a páchatelom (restoratívna dohoda) prijme len za splnenia tejto podmienky.

Právo na právnu pomoc

Pre jednotlivé členské štáty platí, že sa môžu dať zastúpiť splnomocnencom, respektíve právnikom tak pre účely trestného, ako i civilného konania. Určité paralely, ale i divergencie nachádzame v otázke poskytnutia bezplatnej právnej pomoci. Zvláštnosťou Belgicka je, že obeť majú možnosť dať sa zastúpiť splnomocnencom (ktorý nemusí mať právne vzdelanie) len počas prípravného konania, v konaní pred súdom, ako aj po jeho skončení, môžu byť zastúpené výhradne právnikom. Vo Francúzsku je pomoc právnika priamo závislá od príjmu obeť s výnimkou špecifických kategórií (ako sú napr. obeť terorizmu), ktoré majú nárok na plnú právnu pomoc bezplatne. Rovnako to platí aj v Holandsku, kde je možné priznať bezplatnú právnu pomoc len obetiam násilných a sexuálnych deliktov, respektíve v prípade, ak sa obeť domáha nároku na náhradu škody, prevyšujúcej sumu 25.000,- €. Taktiež i v Nemecku možno priznať bezplatnú právnu pomoc takýmto obzvlášť zraniteľným obetiam len za splnenia špecifických podmienok, výnimkou je postavenie poškodeného ako tzv. *spoločného prokurátora*. Švédsko nie je výnimkou, pokiaľ ide o poskytovanie právnej pomoci bezplatne, špecifikom ich systému je, že poisťovne preplácajú právne služby obetiam v prípade, ak tieto majú poistené.

Pre účely väčšiny procesných úkonov (napr. výsluch svedka, nahliadnutie do spisu, podávanie rôznych návrhov) sa obeť na Slovensku môže nechať zastupovať splnomocnencom⁴⁵, ktorý tento bude robiť namiesto nej. Na rozdiel od dôverníka, ktorý je skôr morálnou podporou obeť, je splnomocnenec okrem iného oprávnený za poškodeného realizovať návrhy (napr. na priznanie nároku na náhradu škody), podávať za neho žiadosti a opravné prostriedky. Právo na bezplatnú právnu pomoc má len obeť, ktorá uplatnila nárok na náhradu škody a preukáže, že nemá dostatok finančných prostriedkov na ich úhradu (taktiež i obzvlášť zraniteľná obeť či detská obeť).⁴⁶

Právo na rozhodnutie o nároku na náhradu škody v trestnom konaní

Každá z nami analyzovaných krajín má rôzne spôsoby získania odškodnenia pre obeť, a to jednak uplatnením nároku v trestnom konaní, v civilnom procese alebo podaním žiadosti o odškodnenie od štátu. Systémy uplatnenia sú ale značne rozmanité a líšia sa štát od štátu. Belgicko poskytuje odškodnenie zvlášť obetiam terorizmu a zvlášť obetiam všetkým ostatným aktom násilia, okrem škody na zdraví sa poskytuje odškodnenie aj za škodu majetkovú. Francúzsko má dvojkoľajný systém odškodňovania, jednak je poskytované odškodnenie obetiam najzávažnejších trestných činov (vrátane terorizmu) a jednak je poskytované obetiam odškodnenie, ktoré im bolo právoplatne priznané v adhéznom, respektíve civilnom konaní, avšak len do limitovanej výšky. Holandsko odškodňuje obeť na základe tzv. katalógu škôd, pričom poskytuje odškodnenie aj v prípade psychologického (nielen fyzického) násilia obetiam. Nemecko priznáva odškodnenie i obetiam nedbanlivostných násilných trestných činov a okrem uplatnenia nároku v trestnom konaní, civilnom procese alebo konaní o poskytnutie odškodnenia zo strany štátu, zakotvilo možnosť získania náhrady škody (reparácie) prostredníctvom mediácie v trestnom konaní. Švédsko poskytuje odškodnenie

⁴⁵ § 53 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

⁴⁶ § 47 ods. 6 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

Okrem uplatnenia nároku na náhradu škody v trestnom, či civilnom konaní, sa obeť môže domáhať svojho nároku na poskytnutie odškodnenia od štátu. Špecifikom slovenskej právnej úpravy je odškodnenie ujmy na zdraví titulom tzv. bolestného a sťaženia spoločenského uplatnenia, čo iné krajiny nepoznajú. Naopak, ako jediná z krajín nepozná odškodnenie majetkovej škody spôsobenej obeti priamo od páchatel'a

2 Metodologické východiská riešenej problematiky

Na Slovensku nebol doposiaľ realizovaný dotazníkový prieskum prioritne zameraný na porovnanie vnútroštátnych systémov odškodňovania obetí trestných činov. Za týmto účelom sme uskutočnili komparatívny prieskum využitím metódy dotazníka s otvorenými otázkami za účelom porovnania vnútroštátnych mechanizmov odškodňovania nami vybraných krajín Európskej únie so systémom odškodňovania v Slovenskej republike, vrátane súhrnnej štatistiky odškodňovania obetí trestných činov. Za týmto účelom sme oslovili šiestich respondentov z Belgicka, Francúzska, Holandska, Nemecka, Slovenska a Švédska - expertov z kontaktných bodov pre odškodňovanie obetí tvoriacu súčasť *Európskej siete pre práva obetí trestných činov* - ENVR.

Na začiatku sme si formulovali hlavnú hypotézu nášho prieskumu. Hlavná hypotéza bude:

H0: *“Súčasný systém odškodňovania je pre obeť príliš administratívne zaťažujúci a zdĺhavý; t. j. cesta od spáchania trestného činu, podania trestného oznámenia, uplatnenia si nároku na náhradu škody, vykonateľnosti rozhodnutia o odškodnení až po získania finančnej pomoci od štátu je neprimerane dlhá a neadekvátne.“*

Pri riešení predmetnej problematiky sme využili nasledujúce kriminologické metódy a techniky prieskumu:

- *Analýza názorov osôb pracujúcich v oblasti trestného práva a viktimológi, ktoré prichádzajú do kontaktu s obeťami;*
- *Dotazník vlastnej konštrukcie* - prostredníctvom techniky dotazníka sa pokúsime o komparatívny prieskum vnútroštátnych mechanizmov odškodňovania a štatistických údajov o odškodňovaní obetí trestných činov medzi vybranými krajinami Európskej únie
- *Metóda syntézy* – ako opak analýzy, ktorá predpokladá postup skladania jednotlivých súčastí do celku. Spolu s analýzou tvorí syntéza základné myšlienkové postupy pri odhaľovaní nových vzťahov a zákonitostí. Syntéza bude využitá pri spracovávaní získaných poznatkov z vykonaných kvalitatívnych analýz a z empirického výskumu.

Prieskum sa uskutočnil počas aktuálnej revízie *Smernice Európskeho parlamentu a Rady EÚ 2012/29/EÚ, ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV15* dňa 13.10.2022 počas výročného stretnutia *Európskej siete pre odškodňovanie obetí trestných činov* a jeho hlavným cieľom bolo zistiť na vzorke piatich expertov pôsobiacich ako kontaktné body pre odškodňovanie obetí v rámci EÚ vzťah medzi poskytnutím odškodnenia od páchatel'a a zo strany štátu v rámci vnútroštátnych systémov nami oslovených členských štátov. Využitím metódy dotazníka s otvorenými otázkami nižšie porovnáme jednotlivé mechanizmy

odškodňovania nami vybraných krajín Európskej únie – Belgicka, Francúzska, Holandska, Nemecka a Švédska – so systémom odškodňovania v Slovenskej republike, vrátane súhrnnej štatistiky odškodňovania obetí trestných činov.

Vyplnenie dotazníka bolo anonymné a dobrovoľné. Dotazník bol spracovaný online, v anglickom jazyku, prostredníctvom platformy *Microsoft Forms* a respondentom bol zaslaný prostredníctvom elektronickej pošty z dôvodu operatívnejšieho vybavenia, keďže cieľovou skupinou boli aj osoby žijúce mimo územia SR (odpovede sú spracované formou autorského prekladu do slovenského jazyka). Dotazník bol štruktúrovaný formou otvorených otázok, ako i výrokov doplnených o vlastný, subjektívny názor respondenta. Taktiež bolo odpovedajúcim umožnené vyjadriť sa i nad rámec, k doplňujúcim informáciám (najmä ku štatistikám počtu prípadov, vyplatených súm odškodnenia a pod.). Celkovo vyplnilo dotazník dvanásť respondentov z nami oslovených dvadsiatich.

Všetky odpovede na nami kladené otázky a dáta sú k dispozícii v nižšie načrtnutých tabuľkách.

Podmienky získania odškodnenia

Aké sú podľa Vášho názoru výzvy, ktorým najčastejšie čelia obeť pri uplatňovaní svojho nároku na náhradu škody?

Francúzsko: „Podľa francúzskej legislatívy má obeť právo uplatniť civilný nárok na náhradu škody buď pred sudcom pre trestné konanie alebo pred sudcom pre civilné konanie. Civilná súkromná žaloba o náhradu škody spôsobenej trestným činom ... môže byť uplatnená v rámci civilného procesu separátne od verejnej žaloby. Avšak, rozhodnutie nenadobudne právoplatnosť až do času, kým nie je definitívne prehlásené vo verejnom konaní. (článok 4 francúzskeho Trestného poriadku). Procesná strana, ktorá uplatnila svoj nárok v rámci civilného procesu, tento nemôže ďalej uplatňovať v rámci trestného konania. (článok 5 francúzskeho trestného poriadku). Voľba uplatniť nárok na náhradu škody pred civilným súdom je neodvolateľná, a preto neumožňuje obeť uplatniť svoj nárok následne v pred sudcom v trestnom konaní. Francúzske právo teda nie je kompatibilné s civilnou žalobou uplatnenou len v rámci trestného konania.“

Belgicko: Bez odpovede.

Holandsko: Bez odpovede.

Nemecko: Bez odpovede.

Švédsko: Bez odpovede.

Po vyhodnotení odpovedí na naše otázky sme dospeli k záveru, že Francúzsko ako jediný odpovedajúci respondent poznamenalo, že v ich vnútroštátnom práve by malo byť odškodnenie dostupné tak v trestných, ako aj civilných veciach.

Získanie odškodnenia vopred zo strany štátu

Uplatňuje sa vo Vašom štáte prístup k získaniu odškodnenia, ktoré má páchatel zaplatiť obeť vopred, a následne štát takto vyplatené odškodnenie obeť vymáha od páchatel'a?

Francúzsko: „Áno. V prípadoch, ak vyplatenie náhrady škody páchatel'om by bolo nemožné kvôli nemajetnosti alebo neidentifikovateľnosti, uplatní sa mechanizmus substitúcie zo strany štátu.“

Odškodňovanie obetí trestných činov, ako princíp solidarity zo strany štátu, vzniklo prijatím zákona z 03.01.1977, čím došlo k vytvoreniu Komisie pre odškodňovanie obetí trestných činov (ďalej len „CIVI“).

CIVI odškodňuje obeť najzávažnejších trestných činov za účelom nápravy ujmy spôsobenej zo strany osôb zodpovedných za jej spôsobenie. Odškodnenie môže, za určitých okolností, predstavovať úplnú náhradu škody, ale prístup k získaniu odškodneniu pre obeť je reštriktívny. Podmienkou je podanie žiadosti o odškodnenie v lehote troch rokov od spáchania trestného činu, alebo najneskôr v lehote jedného roku od právoplatného rozhodnutia súdu v trestnom konaní.

V prípade, ak obeť nie je možné priznať odškodnenie zo strany CIVI, tejto môže byť poskytnutá asistencia pri vymáhaní jej nároku buď zo strany tzv. *Garančného fondu pre obeť* (ďalej len „FGTI“) alebo ostatných trestných činov zo strany tzv. SARVI.

Odškodnenie zo strany SARVI je vždy zastropovaný, avšak podmienky jeho získania sú oveľa širšie v porovnaní s CIVI. Obeť môže požiadať o odškodnenie SARVI v prípade, ak nebola odškodnená v lehote najskôr dvoch mesiacov od právoplatnosti rozhodnutia v trestnom konaní, respektíve najneskôr jeden rok od tohto dňa (alebo od oznámenia o nepriznaní odškodnenia zo strany CIVI).

V roku 2022 bolo vyplatených obetiam najzávažnejších trestných činov odškodnenie v celkovej sume 535.000.000,- €. Čo sa týka odškodňovania obetí terorizmu, uplatňuje sa špecifický mechanizmus odškodňovania.

Belgicko: Bez odpovede.

Holandsko: Bez odpovede.

Nemecko: Bez odpovede.

Švédsko: Bez odpovede.

Po evaluácii názorov respondentov sme zistili, že Francúzsko ako jediný odpovedajúci respondent potvrdilo existenciu vnútroštátneho mechanizmu odškodňovania v ich legislatíve, avšak zdôraznili viaceré limity. Na základe prezentovanej odpovede možno dedukovať, že prevládajúcim princípom je, že obeť sa má primárne domáhať svojho nároku na náhradu škody od páchatel'a, no v niektorých prípadoch štát substituuje páchatel'a a odškodňuje obeť namiesto neho.

Maximálna výška odškodnenia zo strany štátu

V súvislosti so štátnym odškodnením niekoľko členských štátov EÚ stanovilo maximálny limit výšky odškodnenia, ktoré je možné zo strany štátu vyplatiť (upresnite, či i Váš štát takýto limit má alebo nie)

Belgicko: „Belgický systém štátneho odškodňovania je operovaný tzv. *Komisiou pre finančnú podporu obetí úmyselných aktov násilia*. Táto Komisia je správnym súdom, ktorej účelom je poskytnúť finančnú podporu obetiam za splnenia špecifických zákonných podmienok. Komisia, ktorá je členená na dve subdivízie - „Divíziu pre obeť terorizmu“ a „Všeobecnú divíziu“ – neposkytuje plné odškodnenie, ale ide o limitovanú peňažnú pomoc, ktorá je zastropovaná sumou 125.000,- €.“

Francúzsko: „Neexistuje strop pre najzávažnejšie trestné činy, ani pre menej závažné trestné činy.“

Holandsko: „Maximálna výška odškodnenia je 35.000,- €.“

Nemecko: „V princípe - nie: neexistuje maximálny limit odškodnenia poskytnutého zo strany štátu.“

Čo sa týka mesačných preddavkových platieb, výška mesačnej platby je limitovaná. Avšak, nakoľko tieto mesačné platby sú vyplácané do konca života obete, fakticky nejestvuje limit.“

Švédsko: „Existujú určité stropné limity výšky odškodnenia poskytnutého zo strany štátu v zmysle článku 14 Zákona o odškodňovaní. Odškodnenie poskytnuté za fyzické zranenie vyplatené vo forme jednorazovej sumy je limitované dvadsať násobkom priemerného zárobku platného v roku, v ktorom sa žiadosť o odškodnenie posudzuje. (52 300 Skr x 20 = 1.046.000 Skr). Odškodnenie poskytnuté vo forme renty je vyplácané za každý rok v maximálnej výške trojnásobku priemerného zárobku (52 300 Skr x 3 = 156 900 Skr) platného v čase, v ktorom sa žiadosť o odškodnenie posudzuje.“

Po vyhodnotení odpovedí môžeme zosumarizovať, že päť odpovedajúcich respondentov poskytli veľmi rôzne odpovede k výroku: „*V súvislosti so štátnym odškodnením niekoľko členských štátov EÚ stanovilo maximálny limit výšky odškodnenia, ktoré je možné zo strany štátu vyplatiť*“ Dospeli sme k záveru, že len dva štáty nestanovili maximálny limit výšky odškodnenia.

Vymáhanie odškodnenia od páchatel'a

Vo viacerých členských štátoch, štát vypláca obeti vopred odškodnenie a neskôr si ho vymáha od páchatel'a (prosím, vyjadrite postoj Vášho členského štátu).

Belgicko: „V súlade so zákonom z 1. augusta 1985, štát môže vymáhať finančnú pomoc (poskytnutú zo strany *Komisie*) od páchatel'a a/alebo od poisťovní (subrogácia).“

Francúzsko: „Áno.“

Holandsko: „Áno. V prípade, ak súd rozhodne o tom, aby páchatel' nariadil obeti škodu, štát (*Centrálne súdna inkasná agentúra*) vymáha toto odškodnenie od páchatel'a a vypláca ho obeti. Obete násilných a sexuálnych trestných činov získajú všetok odškodného do ôsmich mesiacov od právoplatnosti súdneho rozhodnutia a štát takto vyplatené odškodnenie, následne vymáha od páchatel'a. Čo sa týka ostatných trestných činov, platí maximálna suma 5.000,- €. Ak obeť získa či už čiastočnú alebo plnú sumu odškodnenia od páchatel'a, je povinná túto sumu vrátiť Fondu. *Fond* odškodnenie priamo od páchatel'a nevymáha.“

Nemecko: „V princípe - áno: pretože – ako bolo vyššie uvedené – konanie o poskytnutí odškodnenia a trestné konanie sú dva odlišné právne procesy.

Avšak:

Podaním žiadosti o odškodnenie, v zmysle Zákona o odškodňovaní obetí trestných činov, sa prechádza nárok žiadateľa na náhradu škody na štát (s výnimkou odškodnenia za bolestné a sťaženie spoločenského uplatnenia) a orgán zodpovedný za odškodnenie môže vymáhať potenciálne odškodnenie od páchatel'a.“

Švédsko: „Ak páchatel' nie je schopný nahradiť obeti škodu a nejestvuje žiadne poistenie, z ktorého by mohlo byť odškodnenie kryté, *Švédska autorita slúžiaca pre odškodňovanie obetí trestných činov a ich podporu* vypláca odškodnenie, ktoré následne vymáha od páchatel'a vtedy, keď je tento schopný/schopná platiť.“

Na základe prezentovaných odpovedí možno vyššie uvedený výrok („*Vo viacerých členských štátoch, štát vypláca obeti vopred odškodnenie a neskôr si ho vymáha od páchatel'a*“) hodnotiť ako konsenzuálny medzi piatimi respondentmi. Avšak, niektoré štáty poukazujú na to, že ak takáto subrogácia existuje, vymáhanie zo strany štátu je zriedkavo úspešné, vzhľadom na nemajetnosť páchatel'a.

Legislatívne zmeny vo vzťahu k odškodňovaniu

Vyjadrite sa, prosím, či Vaša krajina do budúca plánuje alebo v súčasnosti už realizuje legislatívnu úpravu vnútroštátneho systému odškodňovania.

Belgicko: „Niektoré časti belgickej schémy odškodňovania sa v súčasnosti revidujú (návrh zákona na presadenie voliteľného zrýchleného konania o poskytnutí odškodnenia zo strany *Všeobecnej divízie* je aktuálne predmetom diskusií na úrovni federálnej vlády).“

Francúzsko: „Nie podľa našich vedomostí.“

Holandsko: „Áno. Na základe správy komisie expertov, rôzne aspekty náhrady škody po spáchaní trestného činu sú aktuálne v štádiu revízie.“

Nemecko: Bez odpovede.

Slovensko: „Slovenská republika nedávno zmenila svoju legislatívu smerom k jednoduchšiemu a viac na obeť orientovanému systému odškodňovania (novela zákona je účinná od 01.07.2021).“

Švédsko: „Švédsky parlament splnomocnil vládu, aby preskúmala, či spĺňame všetky kritériá vyžadované *Smernicou č. 2004/80/ES* a prezistila, či súčasné rutiny pri vyplácaní odškodnenia by mohli byť ešte jednoduchšími pre obeť trestných činov.“

Na základe poskytnutých odpovedí sme dospeli k záveru, že traja respondenti z členských krajín uviedli, že aktuálne usilujú o reformovanie ich vnútroštátneho mechanizmu odškodňovania, alebo sa aspoň aktuálne pokúšajú identifikovať oblasti potenciálneho zlepšenia. Jeden respondent reformoval svoj vnútroštátny systém odškodňovania len nedávno.

3 Vyhodnotenie informácií získaných z prieskumu

Čo sa týka prieskumu realizovaného využitím metódy dotazníka s otvorenými otázkami s názvom *Komparatívny prieskum odškodňovania obetí násilných trestných činov*, ktorého vzorku respondentov tvorili piati experti kontaktných bodov pre odškodňovanie obetí tvoriacu súčasť ENVR, možno zhrnúť, že ich príspevky len podčiarkli rozmanitosť a heterogénnosť mechanizmov odškodňovania obetí v nami vybraných členských štátoch EÚ. Avšak, viaceré trendy zdieľajú niektoré z krajín v podobnom duchu.

Vo viacerých členských štátoch platí, že obeť majú niekoľko možností ako sa dostať k odškodneniu: jednak je to uplatnením nároku na náhradu škody v trestnom/civilnom/inom súdnom konaní priamo od páchatel'a, alebo uplatnením nároku na odškodnenie od štátu. Navyše platí, že podmienky na vznik nároku pre tieto distingvované možnosti sa líšia štát od štátu.

Vo všeobecnosti prevládol názor, že prioritne by sa mali štáty zamerať na kompenzáciu poskytovanú zo strany páchatel'a. Avšak, v prípade, ak páchatel' v trestnom konaní nebol identifikovaný alebo má nedostatok finančných prostriedkov, mal by nastúpiť substitučne štát a odškodnenie vyplatiť obeť prednostne. Obeť tak má reálnu možnosť predísť ďalšej traumatizácii a opakovanej viktimizácii pri domáhaní sa svojho nároku.

Systém štátneho odškodňovania obetí existuje vo všetkých z nami oslovených krajín, no tieto sú značne limitované. Jednak sú limitované trestnými činmi (len úmyselné násilné trestné činy, teroristické útoky, sexuálne ataky a pod.) a jednak určitými kategóriami obetí (obete domáceho násillia, sexuálneho násillia a pod.), eventuálne sú limitované len na prípady nemajetnosti/neidentifikovateľnosti páchatel'a.

V neposlednom rade, treba uzavrieť, že ide o veľmi pertraktovanú problematiku v rámci preventívnych systémov štátnych politik. Štyria experti z členských krajín totiž uviedli, že aktuálne reformujú ich vnútroštátny mechanizmus odškodňovania, alebo sa aspoň aktuálne pokúšajú identifikovať oblasti potenciálneho zlepšenia. Slovenská republika reformovala svoj

vnútroštátny mechanizmus len nedávno, a to novelou zákona o obetiach účinnou dňa 15.07.2021.

Na základe interpretácií dát získaných z dotazníkového prieskumu zameraného na komparáciu vnútroštátnych mechanizmov odškodňovania obetí trestných činov, sme dospeli k záveru, že došlo k jednoznačnému potvrdeniu nami formulovanej hypotézy **H0**, t. j., že súčasný vnútroštátny mechanizmus odškodňovania je pre obeť príliš komplexný, administratívne zaťažujúci a zdĺhavý, poškodený je limitovaný striktnými legislatívnymi podmienkami pri domáhaní sa svojho nároku.

Po konzultácii s Katedrou kriminológie Akadémie Policajného zboru Slovenskej republiky budeme získané poznatky prezentovať aj v rámci už schváleného vedecko-výskumného projektu s názvom „Implementácia zákona o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe“, čo by prispelo k zvýšenej informovanosti odbornej verejnosti o riešenej problematike. Výstupy z tohto projektu, ktorých súčasťou je aj čiastková vedecko-výskumná úloha č. 2 s názvom „Postavenie a práva obetí TČ v systémoch preventívnych politík vybraných krajín Európskej únie“ budú v tejto reflektované.

Záver

V prezentovanej štúdií sa snažíme o komparáciu právneho postavenia obetí s akcentom na ich odškodnenie. Pozornosť sme upriamili na zistenie a analýzu názorov na relevantnej vzorke piatich odborníkov z aplikačnej praxe, t. j. osôb, ktoré pracujú v jednotlivých členských krajinách ako právnici, kriminológovia, probační a mediační úradníci a profesne sa venujú i problematike práv a odškodňovaniu obetí. Prostredníctvom techniky dotazníka sme sa pokúsili kvalitatívne zistiť legislatívne nastavenie vnútroštátnych mechanizmov odškodnenia nami vybraných krajín, vrátane Slovenska, a prekážky, ktorým obeť čelia pri reálnom uplatňovaní svojho nároku v praxi. Hlavným zistením nášho prieskumu bol prevládajúci názor prevažnej väčšiny expertov v oblasti trestného práva a viktimológie, ktorí sa zhodli na tom, že rozmanitosť a heterogénnosť mechanizmov odškodňovania obetí je značne limitujúci pre obeť, čo neprispieva k naplneniu elementárneho cieľa EÚ, v zmysle ktorého by mal byť prístup ku kompenzácii obetiam čo najjednoduchší a harmonizujúci medzi jednotlivými krajinami. Nami realizovaný prieskum spochybňuje celkovú spravodlivosť a primeranosť sumy odškodnenia tak, ako to ustanovuje Smernica č. 2004/80/ES. Záverom navrhujeme predstavenie „ideálnejšieho“ modelu odškodňovania, ktorý by bol jednotný pre členské štáty EÚ, ľahko zrozumiteľný tak pre laickú verejnosť, ako aj profesionálov, zameraný primárne na obeť a ich potreby, spravodlivý, primeraný a ľahko dostupný.

In the presented study, we try to compare the legal status of the victims with an emphasis on their compensation. We focused on finding out and analyzing the opinions of a relevant sample of five experts from the application practice, i.e. persons who work in individual member countries as lawyers, criminologists, probation and mediation officers and who also professionally deal with issues of rights and compensation for victims. By the questionnaire technique, we tried to qualitatively determine the legislative setting of the national compensation mechanisms of the countries selected by us, including Slovakia, and the obstacles that victims face in the application process of their compensation claim in practice. The main finding of our survey was the prevailing opinion of the vast majority of experts in the field of criminal law and of victimology, who agreed that the diversity and heterogeneity of compensation mechanisms is significantly limiting for victims, which does not contribute to the fulfillment of the basic objective set by the EU, according to which access to victim compensation should be as simple as possible and harmonizing between individual Member States. The survey questions the overall fairness and adequacy of the amount of compensation as stipulated in Directive no. 2004/80/EC. In conclusion, we propose the introduction of a more

"ideal" compensation model that would be uniform for each EU Member State, easily understandable for both the lay public and professionals, focused primarily on victims and their needs, fair, adequate and easily accessible.

Literatúra

ZÁHORA, J. 2018. Zákon o obetiach trestných činov – komentár. Banská Bystrica: Wolters Kluwer. 416 s. ISBN 978-80-8168-850-8.

Internetové publikácie

EUROPEAN UNION: Council of the European Union, Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA, 14 November 2012, [online]. Dostupné na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:EN:PDF>.

EUROPEAN COMMISSION: *Strengthening victims' rights: from compensation to reparation, Report of the Special Adviser J. Milquet to the President of the European Commission, Jean-Claude Juncker*, 2019, s. 64.

[online]. [cit. 30.06.2022]. Dostupné na internete: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/strengthening_victims_rights_-_from_compensation_to_reparation_rev.pdf.

Zákony

Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Kontakt na autora:

JUDr. Tomáš Horeháj, PhD.
Ministerstvo spravodlivosti SR
e-mail: tomas.horehaj1@justice.sk

Pomoc obetiam násilnej trestnej činnosti optikou vzdelávania príslušníkov Policajného zboru

Anotácia: Príspevok sa v úvode zameriava na pojem poškodený v zmysle zákona č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov a obeť v zmysle zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Následne poskytuje vo všeobecnosti pohľad na vzdelávanie príslušníkov Policajného zboru. Prostredníctvom štatistických ukazovateľov týkajúcich sa vzdelávania vybraných príslušníkov Policajného zboru prináša vlastné zistenia v rámci Prešovského kraja. Príspevok predstavuje jeden z výstupov z riešenej čiastkovej úlohy medzinárodnej vedeckovýskumnej úlohy VÝSK. 255/2021 na Akadémii Policajného zboru v Bratislave.

Kľúčové slová: obeť, poškodený, zákon, stredná odborná škola, Akadémia Policajného zboru, vzdelávanie.

Anotation: The contribution focuses on the concept of damaged within the meaning of Act no. 301/2005 Coll. as amended, and the victim in accordance with Act no. 274/2017 Coll. on victims of crimes and on amendments to certain laws as amended in the introduction. Subsequently, it provides a general view of the education members of the Police Force. Through statistical indicators related to the education of selected members of the Police Force, it brings its own findings within the Prešov Region. The contribution represents one of the outputs from the solved partial task of the international scientific research task of VÝSK. 255/2021 at the Police Academy in Bratislava.

Keywords: victim, victim, law, secondary vocational school, Police Academy, education.

Úvod

V príspevku upriamime pozornosť na súčasné možnosti vzdelávania príslušníkov Policajného zboru zo strany štátu ako aj potrebu vzdelávania príslušníkov Policajného zboru v oblasti násilnej kriminality, ktoré je nevyhnutné pri adekvátnej pomoci obetiam násilnej kriminality. V súvislosti s osobou, ktorá bola postihnutá násilnou kriminalitou v rámci právneho poriadku Slovenskej republiky rozlišujeme pojmy poškodený v rámci zákona č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov a obeť v rámci zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Z pohľadu trestného konania je zadaný pojem poškodený v § 46 zákona č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov ako osoba, ktorej bolo trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková, morálna alebo iná škoda, alebo boli porušené či ohrozené jej iné zákonom chránené práva alebo slobody.⁴⁷

Pojem obeť bol v podmienkach Slovenskej republiky do 31.12.2017 výlučne kriminologickým. Implementáciou zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov došlo k zmene tohto pojmu aj na právny, kde v § 2 ods. 1 písm. b) predmetného zákona definuje obeť ad 1 ako fyzickú osobu, ktorej bolo alebo malo byť trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková škoda, nemajetková alebo iná škoda alebo boli porušené, či ohrozené jej zákonom chránené práva alebo slobody ad 2 príbuzný v priamom rade, osvojiteľ, osvojenec, súrodenc, manžel a osoba, ktorá žila v čase smrti v spoločnej domácnosti s osobou, ktorej bola trestným činom spôsobená smrť, ako aj osoba závislá od osoby, ktorej bola trestným činom spôsobená smrť, ak utrpeli v dôsledku smrti tejto osoby škodu.⁴⁸

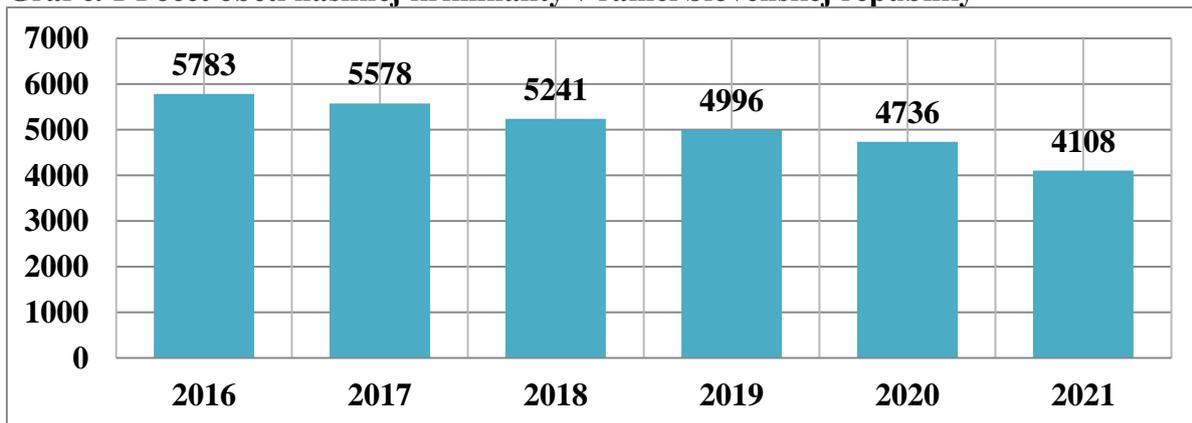
⁴⁷ § 46 ods. 1 zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

⁴⁸ § 2 ods. 1 písm. b) zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zároveň bola v § 2 ods. 1 písm. d) zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov zadefinovaná obeť násilného trestného činu ako fyzická osoba, ktorej bola ad 1 úmyselným násilným trestným činom spôsobená ujma na zdraví; ak táto osoba v dôsledku tohto činu zomrela, obeťou násilného trestného činu je aj pozostalý manžel po zomretom a pozostalé dieťa po zomretom, a ak ich niet, pozostalý rodič po zomretom a osoba, ktorá žila so zomretým najmenej po dobu jedného roka pred smrťou v spoločnej domácnosti a ktorá sa so zomretým starala o spoločnú domácnosť, alebo osoba, ktorá bola odkázaná výživou na zomretého, ad 2 spôsobená nemajetková ujma trestným činom obchodovania s ľuďmi, znásilnenia, sexuálneho násillia, sexuálneho zneužívania, týrania blízkej osoby a zverenej osoby alebo nedobrovoľného zmiznutia.⁴⁹

Nie je jednoznačný rozdiel medzi pojmami poškodený a obeť. V prípade pojmu poškodený sa jedná o subjekt trestného konania, ktorému sú priznané určité práva ako aj stanovené povinnosti upravené v Trestnom poriadku. V prípade ak ide o obeť, tak máme na mysli ujmu fyzickej osoby, ktorá vznikla v dôsledku trestného činu, alebo činu inak trestného. Táto osoba by mala mať také práva, ktorými je zaistené, že bude s ňou zaobchádzané s ohľadom na spôsobenú ujmu. Zároveň by jej mala byť zo strany štátu ponúknutá a v prípade potreby aj poskytnutá starostlivosť.⁵⁰

Graf č. 1 Počet obetí násilnej kriminality v rámci Slovenskej republiky

zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky

Na základe informácií spracovaných v grafe vyplýva, že počet obetí násilnej kriminality má na Slovensku klesajúci trend. Je potrebné mať na pamäti, že tieto štatistické ukazovatele poskytujú obraz o registrovanej kriminalite v rámci Slovenskej republiky. Na tomto mieste je však potrebné zdôrazniť, že brutalita skutkov sa zvyšuje, čo je možné konštatovať na základe aplikačnej praxe. Prostredníctvom vzdelávania príslušníkov Policajného zboru sa obeť môže poskytnúť adekvátna pomoc a následne obeť môže prispieť svojim výsluchom k riadnemu objasneniu protiprávnej činnosti a takto sa podieľať na zvyšovaní objasnenosti protiprávneho konania.

⁴⁹ § 2 ods. 1 písm. d) zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

⁵⁰ KLIMEK, L. 2020. *Kriminológia ako veda vo vnútroštátnom a medzinárodnom rozmere*. In Štát a právo. [online]. 2020, vol. 7, no. 1, pp. 27-62. [15.09.2023]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.24040/sap.2020.7.1.27-62> ISSN 1339-7753>.

1. Vzdelávanie príslušníkov Policajného zboru v rámci stredných odborných škôl Policajného zboru

Vzdelávanie je dôležité a veľmi podstatné v živote každého z nás. Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že vzdelávanie prináša prehľad, rešpekt, nezávislosť, sebavedomie, kariérny rast, vyššie finančné ohodnotenie a zároveň sa vzdelanie stalo neoddeliteľnou súčasťou spoločnosti.

Samotné vzdelávanie príslušníkov Policajného zboru je upravené v zákone č. 73/1998 Z. z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície v znení neskorších predpisov.

Konkrétne v § 7 zákona č. 73/1998 Z. z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície v znení neskorších predpisov je zadefinovaná prípravná štátna služba, ktorá trvá dva roky. Počas tejto služby je policajt povinný získať policajné vzdelanie. Po prijatí do služobného pomeru musí každý policajt prejsť prípravnou štátnou službou s výnimkou policajta, ktorý je prijatý do dočasnej štátnej služby, a policajta, ktorý bol v predchádzajúcom služobnom pomere podľa tohto zákona zaradený do stálej štátnej služby. Príslušník Policajného zboru v prípravnej štátnej službe absolvuje v rámci denného štúdia na splnenie kvalifikačnej požiadavky policajného vzdelania základný výcvik, teoreticko-praktickú prípravu, odborný výcvik a odbornú prax.⁵¹

Kvalifikačná požiadavka policajného vzdelania je zadefinovaná v § 13 zákona č. 73/1998 Z. z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície v znení neskorších predpisov tak, že policajt spĺňa kvalifikačnú požiadavku policajného vzdelania, ak:

- a) získal základné policajné vzdelania a je ustanovený do funkcie s plánovanou práporčickou hodnotou, alebo
- b) získal špecializované policajné vzdelanie.⁵²

Stredné odborné školy Policajného zboru sú výchovno-vzdelávacími zariadeniami Ministerstva vnútra Slovenskej republiky. Stredné odborné školy Policajného zboru sú dislokované v Pezinku, Bratislave a v Košiciach. Školy pripravujú na výkon štátnej služby policajtov v pomaturitnom štúdiu v študijnom odbore bezpečnostná služba podľa § 5 výnosu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 73/1998 o policajných stredných odborných školách v znení opatrenia Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 52/2017.

Štúdium sa uskutočňuje v študijnom odbore bezpečnostná služba a je rozdelené:

ad a) pomaturitné kvalifikačné štúdium, ktoré je pre policajtov, ktorí sú prijatí do služobného pomeru a zaradení do prípravnej alebo dočasnej štátnej služby a ustanovení do funkcie s plánovanou práporčickou hodnotou;

⁵¹ § 7 zákon č. 73/1998 Z. z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície v znení neskorších predpisov.

⁵² § 13 zákon č. 73/1998 Z. z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície v znení neskorších predpisov.

- v rámci štúdia získajú policajti vedomosti a potrebné zručnosti v predmetoch služba poriadkovej polície, služba dopravnej polície, kriminalistika, právo, služobná a strelecká príprava, telesná príprava, etika a psychológia policajnej práce, informatika, cudzí jazyk a odborná prax. Po úspešnom absolvovaní maturitnej skúšky nadobudnú policajti základné policajné vzdelanie, pričom ich ďalšie pôsobenie je na funkcii s plánovanou práporčickou hodnosťou.

ad b) pomaturitné zdokonaľovacie štúdium, ktoré je pre policajtov v stálej štátnej službe;

- v rámci štúdia získajú policajti špecializované policajné vzdelanie, ktoré je poskytované policajtom v stálej štátnej službe, pričom štúdium je organizované dennou formou so zameraním poriadková polícia, dopravná polícia, kriminálna polícia, kriminálna polícia v špecializácii skrátene vyšetovanie. Po úspešnom absolvovaní záverečnej pomaturitnej skúšky pozostávajúcej z písomnej časti a ústnej časti môžu byť absolventi zaradení ako špecialisti na funkciách referent, starší referent, alebo ako riadiaci funkcionári na základných útvaroch. Dĺžka pomaturitného zdokonaľovacieho štúdia je najmenej tri mesiace; pre jednotlivé formy štúdia ju určuje štátny vzdelávací program.⁵³

Stredné odborné školy Policajného zboru môžu podľa potrieb Policajného zboru organizovať aj ďalšie vzdelávanie zamerané na zvyšovanie a prehlbovanie kvalifikácie policajtov.

Ďalšie vzdelávanie v stredných odborných školách Policajného zboru sa organizuje prostredníctvom krátkodobých a dlhodobých kurzov, školení a iných druhov alebo organizačných foriem ďalšieho vzdelávania. Rozsah vzdelávania v jednotlivých druhoch a formách ďalšieho vzdelávania určujú vzdelávacie projekty.⁵⁴

2. Vzdelávanie príslušníkov Policajného zboru v rámci Akadémie Policajného zboru v Bratislave

Vysokoškolské vzdelanie, kde zriaďovateľom je Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky je poskytované na Akadémii Policajného zboru v Bratislave. Jedná sa o štátnu vysokú školu univerzitného typu. Akadémia Policajného zboru zabezpečuje vzdelávanie a výchovu predovšetkým príslušníkov Policajného zboru a ďalších bezpečnostných služieb.

„Poslaním Akadémie Policajného zboru je pripravovať vysokoškolsky kvalifikovaných a profesionálne zdatných odborníkov pre útvary Policajného zboru, odborné pracoviská Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, ďalších štátnych a neštátnych bezpečnostných služieb; zabezpečovať ďalšie vzdelávanie, rozvíjať vedecké poznanie vo vedných a študijných odboroch, uskutočňovať vedeckú výchovu formou doktorandského štúdia, rigorózneho, habilitačného a inauguračného konania.“⁵⁵

Prostredníctvom katedier policajných vied; európskeho integrovaného riadenia hraníc; kriminálnej polície vyšetovania; kriminalistiky a forenzných vied; kriminológie; trestného práva; správneho práva; informatiky a manažmentu; verejnej správy a krízového manažmentu;

⁵³ MV SR. *Zameranie strednej odbornej školy Policajného zboru*. [online]. 2023. [cit. 2023-09-29]. Dostupné na internete: <<https://www.minv.sk/?zameranie-skoly>>.

⁵⁴ Výnos Ministerstva vnútra Slovenskej republiky z 13. októbra 2008 o policajných stredných odborných školách.

⁵⁵ Portalvs. *Akadémia Policajného zboru v Bratislave*. [online]. 2023. [cit. 2023-09-29]. Dostupné na internete: <<https://www.portalvs.sk/sk/vysoka-skola/akademia-policejneho-zboru-v-bratislave>>.

verejnoprávnych vied; súkromnoprávnych vied; spoločenských vied; jazykov a telesnej výchovy a športu je zabezpečovaná výučba študentov jednotlivých predmetov v rôznych stupňoch vzdelávania.

V rámci katedry kriminológie majú študenti v prvom stupni vysokoškolského štúdia v predmete Kriminológia I možnosť oboznámiť sa okrem iného so stavom, štruktúrou a dynamikou vybraných druhov kriminality, viktimológiou; predmetom viktimológie; viktímnosťou; viktimizáciou a jej druhmi; typológiou obetí trestných činov; možnou pomocou obetiam kriminality; významom viktimológie pre prevenciu kriminality; vymedzením pojmu kriminalita; fenomenológiou, etiológiou a prevenciou vybraných druhov kriminality; typológiou jej páchatel'ov; obeťami násilnej kriminality; vplyvom návykových látok na páchanie násilnej kriminality.⁵⁶ V nadväznosti na magisterské štúdium v predmete Kriminológia II je možnosť oboznámiť sa okrem iného s novými smermi v kriminológii; osobnosťou páchatel'a a osobnosťou obeť jednotlivých druhov trestných činov; kriminalitou páchanou na mládeži, ženách a na senioroch; fenomenológiou, etiológiou a prevenciou kriminality páchanou na mládeži, ženách a senioroch; podstatou a druhmi domáceho násillia; významom štátnych a neštátnych subjektov prevencie kriminality v tejto oblasti a významom pomoci obetiam domáceho násillia a jej druhmi.⁵⁷

Ďalšie vzdelávanie sa na Akadémii Policajného v Bratislave zboru realizuje týmito formami:

- Špecializované policajné vzdelávanie (absolventi špecializovaného policajného vzdelávania získajú policajnú odbornosť a kvalifikáciu na dôstojnícke funkcie v jednotlivých službách Policajného zboru).
- Funkčné štúdium (štúdium poskytuje nové vedomosti, zručnosti a spôsobilosti nevyhnutné pre manažérsku prácu v Policajnom zbore).
- Rekvalifikačné kurzy (cieľom je poskytnúť odborné vedomosti, zručnosti a návyky, aby policajt, ktorý prechádza na funkciu iného zamerania bol pripravený kvalifikovane vykonávať činnosť v novom služobnom zaradení).
- Zdokonaľovacie kurzy (poskytujú policajtom nové vedomosti a zručnosti, alebo dopĺňajú vedomosti a zručnosti policajtov o nové aktuálne informácie a pracovné postupy podporujúce profesionálny výkon v jednotlivom služobnom zaradení).
- Jazykové vzdelávanie (cieľom je umožniť získať policajtom také jazykové znalosti, ktoré budú môcť využívať na rôznych úsekoch policajnej služby).
- Doplnujúce pedagogické štúdium (určené pre učiteľov rezortných policajných škôl, ktorí nemajú pedagogickú kvalifikáciu).
- Vedecká príprava (umožňuje policajtom získať vedeckú kvalifikáciu alebo vedecko-pedagogický titul v príslušnom odbore).⁵⁸

⁵⁶ Akadémia Policajného zboru v Bratislave. *Katedra kriminológie*. [online]. 2023. [cit. 2023-09-29]. Dostupné na internete: <https://www.akademiapz.sk/sites/default/files/2022-11/Zameranie%20na%20sk%C3%BA%C5%A1ku%20z%20predmetu%20Kriminol%C3%B3gia%20I_831%20D%2014%20PP%203%20_%208312%20E%2017%20PP%202.pdf>.

⁵⁷ Akadémia Policajného zboru v Bratislave. *Katedra kriminológie*. [online]. 2023. [cit. 2023-09-29]. Dostupné na internete: < https://akademiapz.sk/sites/default/files/KK/2020/ZAMERANIE%20Kriilo%202%20In,%20Ex%20sk%C3%BA%C5%A1ka_0.pdf>.

⁵⁸ Akadémia Policajného zboru v Bratislave. [online]. 2023. [cit. 2023-09-29]. Dostupné na internete: <<https://www.akademiapz.sk/sk/node/62>>.

3. Vyhodnotenie vybraných otázok kvantitatívneho výskumu realizovaného v rámci Prešovského kraja

Príslušníci Policajného zboru majú často ako prví kontakt s obeťou násilnej kriminality a ich reakcie, správanie a postupy môžu mať významný vplyv na obeť. Vzdelávanie policajtov v oblasti pomoci obetiam násilnej kriminality je dôležité pre zabezpečenie efektívnej a profesionálnej pomoci obetiam.

Ako člen riešiteľského tímu čiastkovej vedeckovýskumnej úlohy si dovoľím upriamiť pozornosť na čiastkové výstupy z komplexnejšej vedeckovýskumnej úlohy: „Využitie kriminologického poznania prístupu k obetiam trestnej činnosti príslušníkmi Policajného zboru prvého kontaktu a pracovníkov akreditovaných subjektov“. Cieľom je získať informácie týkajúce sa systému vzdelávania vybraných príslušníkov Policajného zboru prvého kontaktu v oblasti ochrany obetí násilnej kriminality.

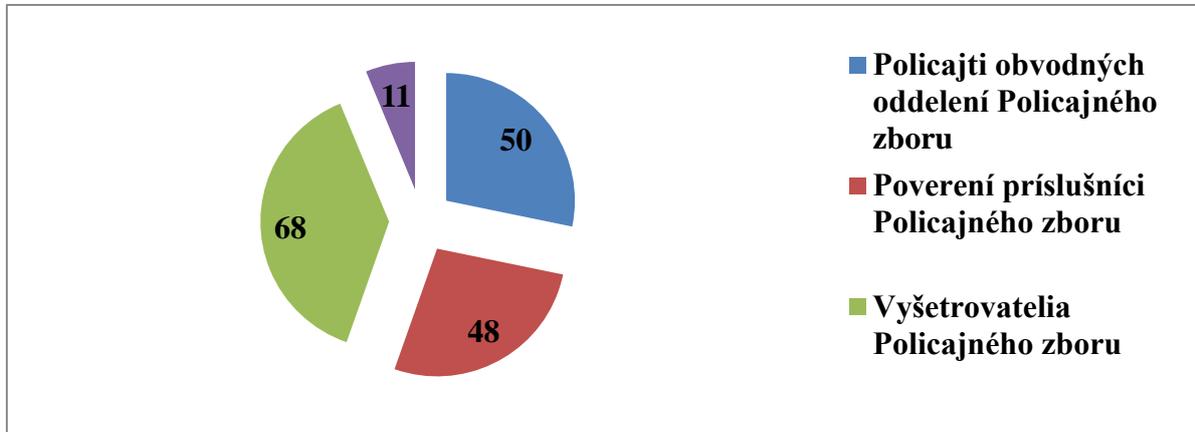
V rámci získavania informácií bola využitá technika dotazníka vlastnej konštrukcie s 32 otázkami, ktorý bol rozdelený na 2 časti označené ako časť A a časť B. Z hľadiska formy boli použité otvorené otázky, zatvorené otázky a polouzavreté otázky. Distribúcia dotazníkov prebiehala osobne, pričom boli oslovení riadiaci pracovníci obvodných oddelení Policajného zboru a riadiaci pracovníci odboru kriminálnej polície v rámci jednotlivých okresných riaditeľstiev Policajného zboru v Prešovskom kraji a riadiaci pracovníci operačného strediska Policajného zboru v Prešove. Celkovo bolo vyhodnotených 177 platných dotazníkov, pričom podrobnejšie zložením výskumnej vzorky sa budeme zaoberať v nasledujúcom texte.

Z pohľadu charakteristiky vybraných respondentov sme sa zamerali na tzv. „policajtov prvého kontaktu“ policajtov obvodných oddelení Policajného zboru, ktorí vykonávajú obchôdkovú a hliadkovú činnosť počas plnenia úloh Policajného zboru v zmysle § 2 ods. 1 zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov. Na základe aplikačnej praxe sú zvyčajne ako prví na mieste preverovanej udalosti a ako prví prichádzajú osobne do kontaktu s obeťou. Vyťažujú na mieste obeť, zisťujú relevantné informácie a stanovujú ďalší postup. Ďalej to boli poverení príslušníci Policajného zboru. Na tomto mieste je potrebné uviesť, že poverení príslušníci Policajného zboru sú v súčasnosti velení do hliadkových a obchôdkových služieb, kde plnia úlohy Policajného zboru. Poverený príslušník Policajného zboru okrem iného realizuje a vydáva rozhodnutia, opatrenia a úkony trestného konania od podania trestného oznámenia, vykonania neodkladného, neopakovateľného, alebo zaisťovacieho úkonu cez začatie trestného stíhania vo veci podľa § 199 zákona č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov a možné vznesenie obvinenia podľa § 206 zákona č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov ako aj úkony nasledujúce po vznesení obvinenia do ukončenia prípravného konania a vydania meritórneho rozhodnutia.

Ďalej to boli referenti operačného strediska Policajného zboru - operátori a starší referenti operačného strediska Policajného zboru - operační dôstojníci, ktorí prijímajú oznámenia na tiesňovú linku 158 pri ktorom je bezprostredne ohrozený život, zdravie, majetok alebo životné prostredie a postihnutý je odkázaný na poskytnutie bezodkladnej pomoci v tiesni v rozsahu úloh Policajného zboru. Operačný dôstojník prijíma rozhodnutie na riešenie situácie. Vysielajú na miesto udalosti policajnú hliadku na preverenie situácie a realizáciu prvotných úkonov na mieste. Operátori a operační dôstojníci telefonicky ako prví komunikujú s obeťou, ktorá sa rozhodne oznámiť protiprávne konanie Policajnému zboru. V neposlednom rade to boli vyšetrovatelia Policajného zboru, ktorí osobne prijímajú oznámenia o podozreniach

z protiprávnej činnosti na útvaroch Policajného zboru a následne realizujú príslušné úkony v rámci trestného konania v zmysle zákona č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov.

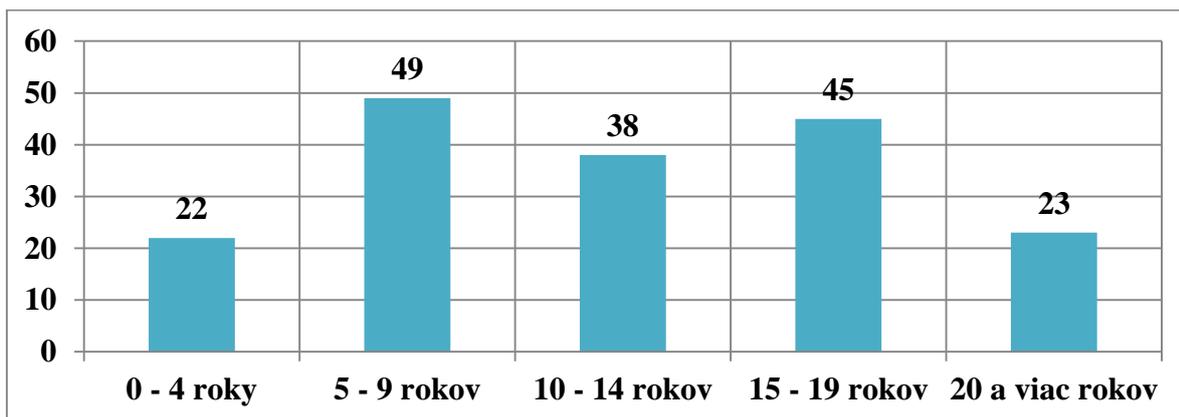
Graf č. 2 Zloženie respondentov v Prešovskom kraji podľa služobného zaradenia v rámci Policajného zboru

zdroj: vlastné spracovanie z výsledkov VVÚ „Implementácia zákona o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe“.

Respondentov Prešovského kraja zastupovalo spolu 50 príslušníkov obvodných oddelení Policajného zboru, 48 poverených príslušníkov Policajného zboru, 68 vyšetrovateľov Policajného zboru a 11 operátorov a operačných dôstojníkov. Na základe uvedeného je možné konštatovať, že najväčšie zastúpenie respondentov bolo v podobe vyšetrovateľov Policajného zboru a najmenšie zastúpenie respondentov predstavovali operátori a operační dôstojníci Policajného zboru.

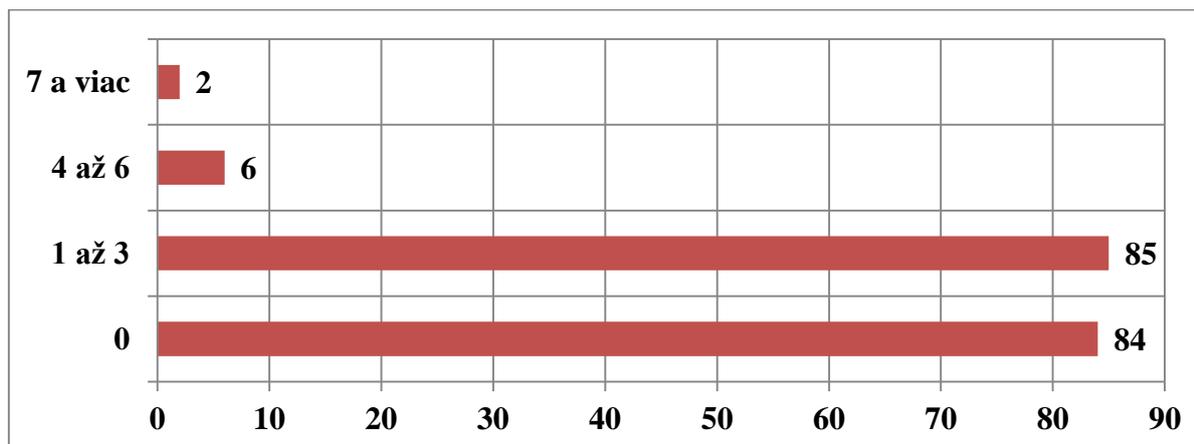
Graf č. 3 Zloženie respondentov v Prešovskom kraji podľa dĺžky praxe v rámci Policajného zboru

zdroj: vlastné spracovanie z výsledkov VVÚ „Implementácia zákona o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe“.

Najväčšie zastúpenie medzi respondentmi v počte 49 mali policajti, ktorých dĺžka praxe v Policajnom zbore bola v rozmedzí 5 až 9 rokov. Približne rovnaký počet respondentov bol zaznamenaný pri policajtoch s dĺžkou praxe v Policajnom zbore v rozmedzí 0 – 4 rokov v počte 22 a pri policajtoch s dĺžkou praxe v Policajnom zbore 20 a viac rokov v počte 23.

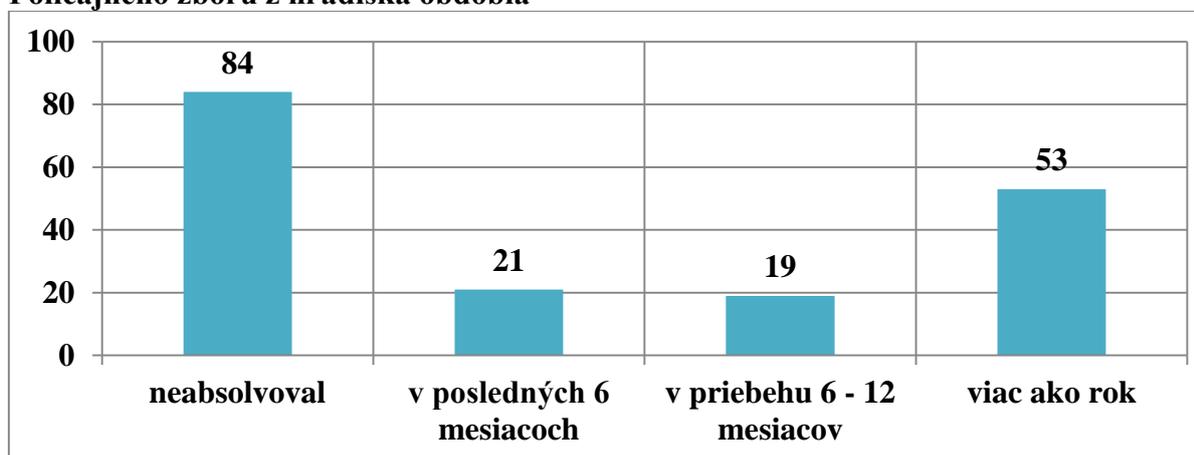
Graf č. 4 Počet absolvovaných školení v súvislosti s ochranou obetí násilnej kriminality v rámci Policajného zboru

zdroj: vlastné spracovanie z výsledkov VVÚ „Implementácia zákona o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe“.

Na základe informácií spracovaných v grafe sme zistili alarmujúca skutočnosť, že až 84 respondentov neabsolvovalo žiadne školenie v súvislosti s ochranou obetí násilnej kriminality v rámci Policajného zboru, pričom len 2 respondenti absolvovali 7 a viac školení v súvislosti s ochranou obetí násilnej kriminality v rámci Policajného zboru. 85 respondentov absolvovalo 1 až 3 školenia v súvislosti s ochranou obetí násilnej kriminality v rámci Policajného zboru.

Graf č. 5 Absolvovanie školenia v súvislosti s ochranou obetí násilnej kriminality v rámci Policajného zboru z hľadiska obdobia

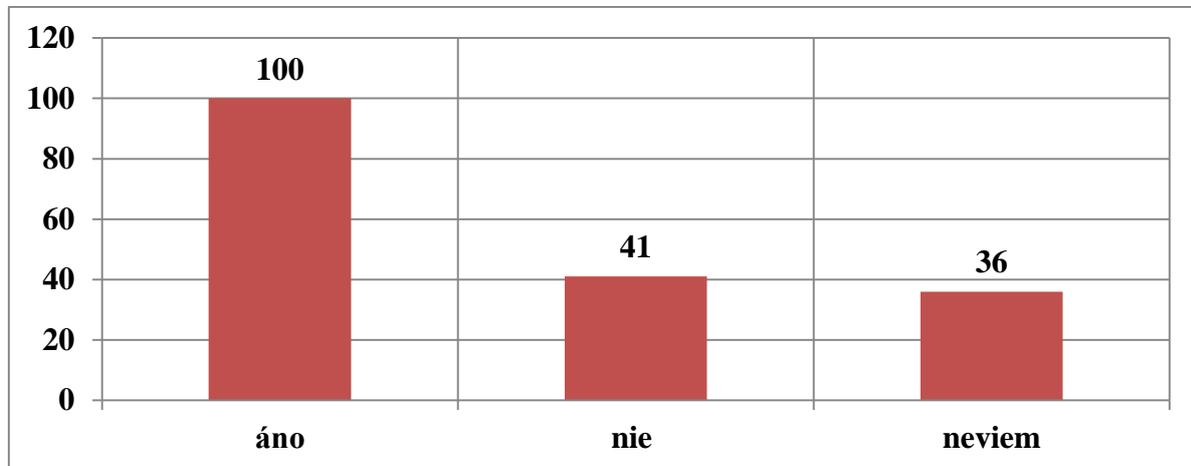

zdroj: vlastné spracovanie z výsledkov VVÚ „Implementácia zákona o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe“.

Na základe získaných informácií od respondentov a následne ich zapracovaním do grafu nám vyplýva, že v posledných 6 mesiacoch absolvovalo 21 respondentov školenie v súvislosti s ochranou obetí násilnej kriminality v rámci Policajného zboru, 19 respondentov absolvovalo v priebehu 6 – 12 mesiacov školenie v súvislosti s ochranou obetí násilnej kriminality v rámci Policajného zboru, pričom až 43 respondentov uviedlo, že absolvovalo školenie v súvislosti

s ochranou obetí násilnej kriminality v rámci Policajného zboru s časovým odstupom viac ako jeden rok.

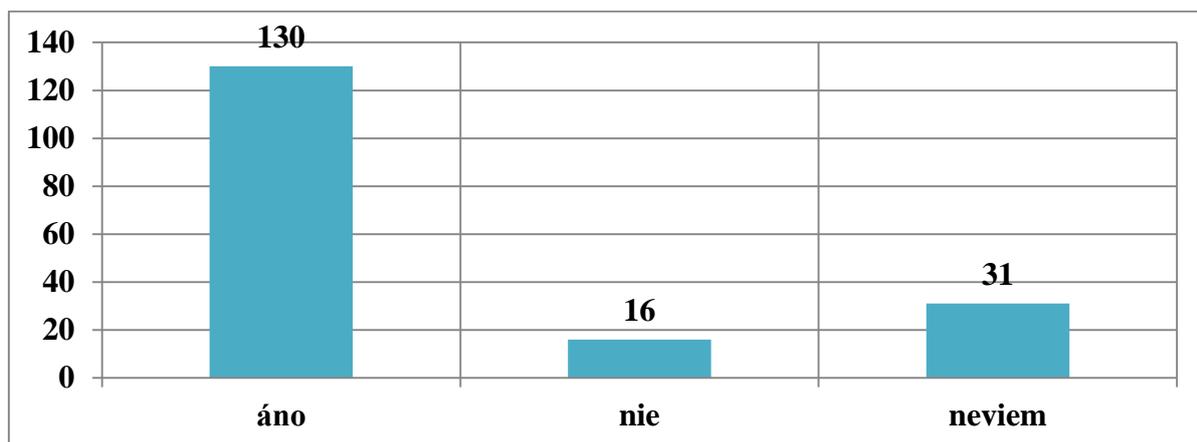
Graf č. 6 Informovanosť o možnosti realizácie školení v rámci Policajného zboru

zdroj: vlastné spracovanie z výsledkov VVÚ „Implementácia zákona o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe“.

Z celkového počtu respondentov 56,5 % respondentov odpovedalo, že sú informovaní o možnosti realizácie školení v rámci Policajného zboru. 23,2 % z celkového počtu respondentov odpovedalo, že nie sú informovaní o možnosti realizácie školení v rámci Policajného zboru. K informovanosti o možnosti realizácie školení v rámci Policajného zboru sa nevedelo vyjadriť 20,3 % z celkového počtu respondentov.

Graf č. 7 Záujem o realizáciu školení v súvislosti s ochranou obetí násilnej kriminality v rámci Policajného zboru

zdroj: vlastné spracovanie z výsledkov VVÚ „Implementácia zákona o obetiach trestných činov do policajnej a viktimologickej praxe“.

Z celkového počtu 177 respondentov sa väčšina, konkrétne 130 respondentov vyjadrila, že by mala záujem o realizáciu školení v súvislosti s ochranou obetí násilnej kriminality v rámci Policajného zboru, čo je možné hodnotiť ako vysoký záujem o vzdelávanie v súvislosti s ochranou obetí násilnej kriminality.

Záver

Ako už bolo uvedené súčasná právna úprava postavenia práv obete trestného činu je obsiahnutá v zákone č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Napriek určitým nedostatkom je potrebné konštatovať, že tento zákon predstavuje správny smer v poskytovaní pomoci obetiam v oblasti legislatívneho zakotvenia práv obetí. Na druhej strane je potrebné uviesť, že aj tá najdokonalejšia právna úprava vyjadrená v legislatíve nemusí nájsť svojho adresáta v danom prípade obeť ak ju oprávnené orgány nevedia adekvátne využiť v aplikačnej praxi. Je nevyhnutné, aby mal policajt okrem iného aj teoretické vedomosti v oblasti pomoci obetiam.

Policajt by mal vedieť interpretovať jednotlivé ustanovenia zákona a aj takýmto spôsobom aplikovať zákon v praxi. Nemala by nastávať situácia, že policajta naučí prax ako má správané postupovať pri komunikácii s obeťou a uplatnení jej práv a povinností. Vzdelávanie je nevyhnutné pre policajtov, ktorí sa dostávajú do kontaktu s obeťou trestného činu. Vzdelanie je cestou ako sa môžeme posúvať ďalej aj v tejto oblasti.

„Žiaľ, nie ojedinelým javom je, že nedostatočne vycvičení či preškolení profesionáli, v tomto prípade príslušníci polície, sa nesprávajú dostatočne citlivo pri jednaní s (emočne rozrušenými) obeťami, čo nepochybne znižuje ich spokojnosť, spôsobuje pokles dôvery voči tejto inštitúcii a tiež znižuje ochotu obetí zapojiť sa do trestného procesu.“⁵⁹ Práve preto je potrebné tomu venovať intenzívnejšiu pozornosť.

Literatúra

JURISOVÁ, M. 2015. *Viktimologické hnutia – ich existencia a fungovanie ako vývojový trend v oblasti pomoci obetiam kriminality*. In: Obete kriminality. Zborník príspevkov zo seminára s medzinárodnou účasťou. Bratislava: IRIS, 2015. 243 s. ISBN 978-80-89726-45-5.

KRAVÁR, R. 2020. *Zákon o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru*. Bratislava: EUROKÓDEX. 2020. 146 s. ISBN: 978-80-8155-090-4

Iné zdroje

Výnos Ministerstva vnútra Slovenskej republiky z 13. októbra 2008 o policajných stredných odborných školách.

Zákon č. 73/1998 Z. z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

⁵⁹ JURISOVÁ, M. 2015. *Viktimologické hnutia – ich existencia a fungovanie ako vývojový trend v oblasti pomoci obetiam kriminality*. In: Obete kriminality. Zborník príspevkov zo seminára s medzinárodnou účasťou. Bratislava: IRIS, 2015. 243 s. ISBN 978-80-89726-45-5.

Internetové zdroje

Akadémia Policajného zboru v Bratislave. [online]. 2023. [cit. 2023-09-29]. Dostupné na internete: <<https://www.akademiapz.sk/sk/node/62>>.

Akadémia Policajného zboru v Bratislave. Katedra kriminológie. [online]. 2023. [cit. 2023-09-29]. Dostupné na internete: <https://www.akademiapz.sk/sites/default/files/2022-11/Zameranie%20na%20sk%C3%BA%C5%A1ku%20z%20predmetu%20Kriminol%C3%B3gia%20I_831%20D%2014%20PP%203%20_%208312%20E%2017%20PP%202.pdf>.

Akadémia Policajného zboru v Bratislave. Katedra kriminológie. [online]. 2023. [cit. 2023-09-29]. Dostupné na internete: <https://akademiapz.sk/sites/default/files/KK/2020/ZAMERANIE%20Kriolo%20%20In,%20Ex%20sk%C3%BA%C5%A1ka_0.pdf>.

KLIMEK, L. 2020. Kriminológia ako veda vo vnútroštátnom a medzinárodnom rozmere. In Štát a právo. [online]. 2020, vol. 7, no. 1. pp. 27-62. [15.09.2023]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.24040/sap.2020.7.1.27-62> ISSN 1339-7753>.

MV SR. Zameranie strednej odbornej školy Policajného zboru. [online]. 2023. [cit. 2023-09-29]. Dostupné na internete: <<https://www.minv.sk/?zameranie-skoly>>.

Portalvs. Akadémia Policajného zboru v Bratislave. [online]. 2023. [cit. 2023-09-29]. Dostupné na internete: <<https://www.portalvs.sk/sk/vysoka-skola/akademia-policajneho-zboru-v-bratislave>>.

Kontakt na autora:

mpor. Mgr. Ján Verba
Obvodné oddelenie Policajného zboru
Nemocničná č. 578, Vranov nad Topľou
tel. číslo: 057/4431200
e-mail: jan.verba@akademiapz.sk

Novodobé otroctvo – analýza súčasného stavu

Anotácia: Autorka príspevku sa zaoberá fenoménom novodobého otroctva v podmienkach Európskej únie a Slovenskej republiky. V príspevku je tiež upriamená pozornosť na analýzu súčasného stavu a jeho vývin v posledných rokoch v intenciách problematiky obchodovania s ľuďmi. Autorka v príspevku poukazuje na vývoj v oblasti účelu vykorisťovania obetí obchodovania s ľuďmi s jeho prepojením na komunikačnú bariéru.

Kľúčové slová: novodobé otroctvo, obeť, vykorisťovanie, analýza súčasného stavu, komunikácia, bariéra.

Annotation: The author of the presented paper deals with the modern slavery phenomenon in the European Union and the Slovak Republic. There is provided a status quo analysis and its development in the recent years in the scope of the crime of trafficking of human beings. In the article, the author points out to the development in terms of the purpose of exploitation of trafficking in human beings victims while interconnecting it to a communication barrier.

Key words: modern slavery, victim, exploitation, status quo analysis, communication, barrier.

Úvod

Novodobé otroctvo predstavuje problém týkajúci sa každej krajiny sveta. Tento negatívny spoločenský fenomén však nemožno vymedzovať výlučne ako medzinárodný problém, nakoľko sa často odohráva v rámci hraníc jednej krajiny.

Definícia pojmu novodobého otroctva sa môže v jednotlivých krajinách mierne líšiť, vždy sú však v rámci definícií prítomné aspekty kontroly, nedobrovoľného konania a vykorisťovania. Obeť je vykorisťovaná inými osobami za účelom osobného alebo komerčného zisku a či už bola zmanipulovaná, prinútená nátlakom alebo násilím, stráca svoju slobodu. Z hľadiska mechanizmu novodobého otroctva, toto zahŕňa vo všeobecnosti 3 elementy:

- **konanie:** verbovanie, preprava, odovzdanie, prechovávanie alebo prevzatie ľudí;
- **prostriedky:** hrozba alebo použitie násilia, iné formy donucovania, únos, podvod, lesť, zneužitie právomoci, bezbrannosti alebo zraniteľného postavenia;
- **účel:** prostitúcia alebo iná forma sexuálneho vykorisťovania vrátane pornografie, nútenej práce či nútenej služby vrátane núteného žobrania, otroctva alebo praktík podobných otroctvu, nevoľníctva, , núteného sobáša, zneužívania na páchanie trestnej činnosti, odoberania orgánov tkanív či bunky alebo iných foriem vykorisťovania.⁶⁰

Novodobé otroctvo ako pojem zahŕňa viacero foriem otroctva vrátane obchodovania s ľuďmi, nútenej práce, sexuálneho vykorisťovania, zneužívania na páchanie trestnej činnosti či odoberania orgánov. Mnoho obetí sa chytilo do tejto pasce v nádeji uniknúť chudobe, zlepšenia svojich životných podmienok, finančne podporiť svoju rodinu a boli zotročení za účelom nútenej práce v továrňach a veľkovýrobniciach, v domácnostiach ako upratovačky alebo pestúanky. Čelia násiliu, vyhrážkam, dlhovému otroctvu, obmedzeniu pohybu, odobratiu pasu a dokladov, aby nemohli odísť, ani dokázať svoju totožnosť, hrozbe udania na príslušných orgánoch, keď je osoba zamestnaná v rozpore s právnymi predpismi krajiny, v ktorej je vykorisťovaná a následnému vyhrážaniu sa deportáciou.

Na základe najnovších globálnych odhadov uverejnených MOP (Medzinárodná organizácia práce, z angl. *International Labour Organization* - ILO), IOM (Medzinárodná

⁶⁰ Čl. 3 písm. a) Protokolu o prevencii, potlačaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi, doplnujúci *Dohovor Organizácie Spojených národov proti nadnárodnému organizovanému zločinu* Oznámenia Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 34/2005 Z. z.

organizácia pre migráciu, z ang. *International Organization for Migration*) a Walk Free (medzinárodná organizácia pre ľudské práva so sídlom v Perth v západnej Austrálii):

- žije 49,6 milióna ľudí v novodobom otroctve;
- deti predstavujú štvrtinu všetkých obetí novodobého otroctva;
- bolo 22 miliónov obetí uväznených v rámci núteného sobáša, pričom dve obeť z piatich boli deti;
- bolo 27,6 milióna obetí vykorisťovaných za účelom nútených prác v novodobom otroctve (17,3 milióna v súkromnom sektore; 6,3 milióna v rámci komerčného sexuálneho vykorisťovania; takmer 4 milióny v rámci štátnych úradov);
- mala pandémia korónového vírusu za následok zhoršenie pracovných podmienok mnohých pracovníkov, čo v niektorých prípadoch viedlo k nútenej práci;
- čelia migranti, ktorí sú zamestnancami, zvýšenému riziku stať sa obeťami vykorisťovania za účelom nútenej práce.⁶¹

Súčasný stav v oblasti novodobého otroctva

Zneužívanie ľudí za účelom sexuálneho vykorisťovania stále predstavuje najčastejšiu formu vykorisťovania v Európskej únii a tvorí viac ako polovicu všetkých obetí, pričom najpočetnejšie zastúpenie obetí predstavujú ženy a dievčatá. V rokoch 2019 až 2020 bolo v EÚ za účelom sexuálneho vykorisťovania zobchodovaných 51 % všetkých obetí. Z tohto počtu sa až 87 % prípadov týkalo ženského pohlavia, kde ženy predstavovali 73 %-né zastúpenie k 27 %-nému zastúpeniu dievčat.⁶²

Pracovné vykorisťovanie je druhou najčastejšou formou obchodovania s ľuďmi v rámci európskeho spoločenstva, pričom počet obetí tejto formy neustále stúpa. V posledných rokoch predstavuje 28 % obetí obchodovania s ľuďmi. Muži predstavujú väčšinu obetí obchodovania s ľuďmi na účely pracovného vykorisťovania (66 %), zatiaľ čo 34 % tvoria obeť ženského pohlavia. Ženy boli vykorisťované primárne v odvetví práce v domácnosti alebo služieb upratovania. Ich vykorisťovanie sa obvykle uskutočňuje v súkromnej sfére a mnohé z nich pochádzajú z krajín mimo EÚ. Medzi rizikové sektory, v ktorých dochádza k vykorisťovaniu obetí patrí poľnohospodárstvo, stavebníctvo, lesné hospodárstvo, spracovanie potravín, montážne linky, pohostinské služby, maloobchod, autoumyvárne, kozmetické služby a služby upratovania, doprava, práce v domácnosti a pomoc v domácnosti.⁶³ Obchodovanie s ľuďmi na účely pracovného vykorisťovania je najčastejšou formou vykorisťovania v siedmich členských štátoch, pričom jednou z krajín je aj Slovenská republika.⁶⁴

Generálny tajomník Rady Európy v roku 2019 označil obchodovanie s ľuďmi za účelom pracovného vykorisťovania za jednu z hlavných výziev pre Európu. Aj toto vyhlásenie sa premietlo do prípravy návrhu výboru pre obchodovanie s ľuďmi za účelom pracovného vykorisťovania, ktorý obsahuje odporúčania zameriavajúce sa na predchádzanie

⁶¹ Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage. Dostupné z: https://cdn.walkfree.org/content/uploads/2022/09/12142341/GEMS-2022_Report_EN_V8.pdf

⁶² Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - Report on the progress made in the fight against trafficking in human beings (Fourth Report). Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022DC0736>

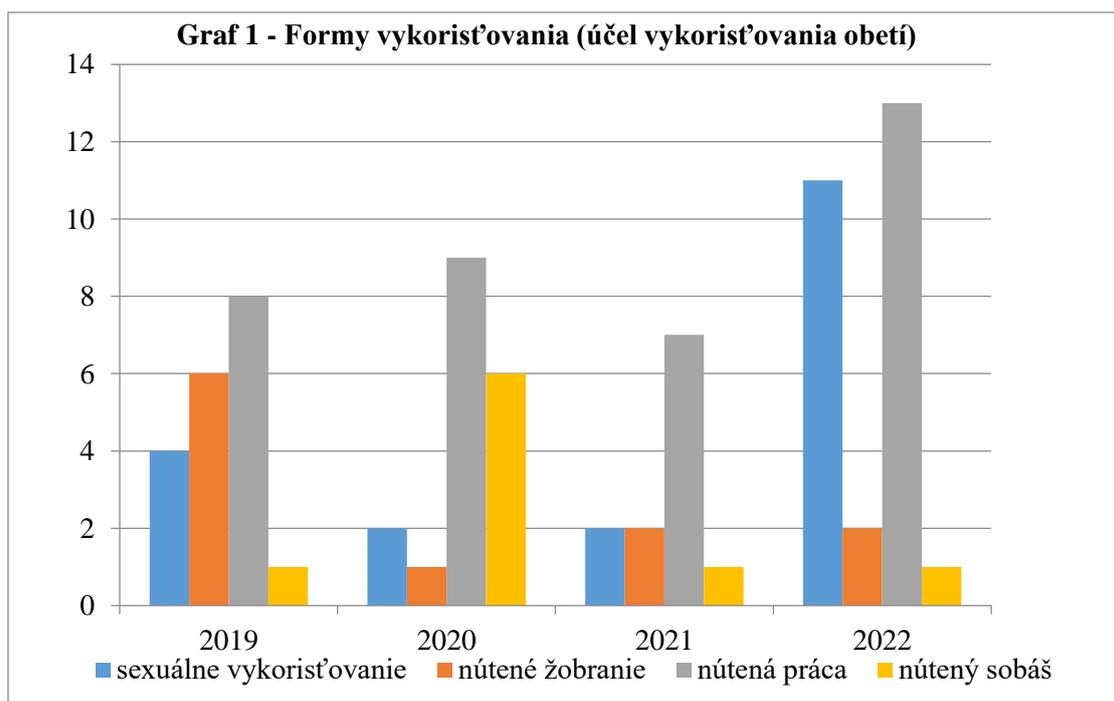
⁶³ Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - Report on the progress made in the fight against trafficking in human beings (Fourth Report). Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022DC0736>

⁶⁴ Belgicko, Lotyšsko, Luxembursko, Malta, Poľsko, Slovensko a Taliansko

obchodovania s ľuďmi za účelom pracovného vykorisťovania a boj proti nemu. Podľa návrhu by členské štáty mali prijať zákony na národnej úrovni, politiky a stratégie na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a zvoliť prístupy orientované na ľudské práva a obeť, mali by byť podporované primeraným financovaním na zabezpečenie ich implementácie a koordinované, monitorované a hodnotené osobitnými mechanizmami. Cieľom týchto politík by malo byť:

- predchádzanie obchodovania s ľuďmi za účelom pracovného vykorisťovania;
- ochrana práv obetí a zaručenie ich prístupu k účinným opravným prostriedkom vrátane odškodnenia;
- potrestanie osôb zodpovedných za páchanie trestných činov;
- podpora medzinárodnej spolupráce a koordinácie ako aj spolupráce a koordinácie medzi viacerými agentúrami;
- zabezpečenie toho, aby podniky a verejné organizácie vynakladali náležité úsilie;
- mapovanie a zaoberanie sa rizikami obchodovania s ľuďmi v dodávateľských reťazcoch a postupoch verejného obstarávania hore uvedených organizácií.⁶⁵

Novodobé otroctvo sa vo veľkej miere týka aj občanov Slovenskej republiky, kde sa eviduje pretrvávajúci trend podobný tomu, ktorý možno pozorovať v podmienkach Európskej únie. Najviac prípadov obchodovania s ľuďmi predstavuje vykorisťovanie za účelom nútenej práce a sexuálne vykorisťovanie, pričom muži bývajú primárne obeťami nútenej práce a ženy vrátane maloletých dievčat obeťami sexuálneho vykorisťovania a nútených sobášov.

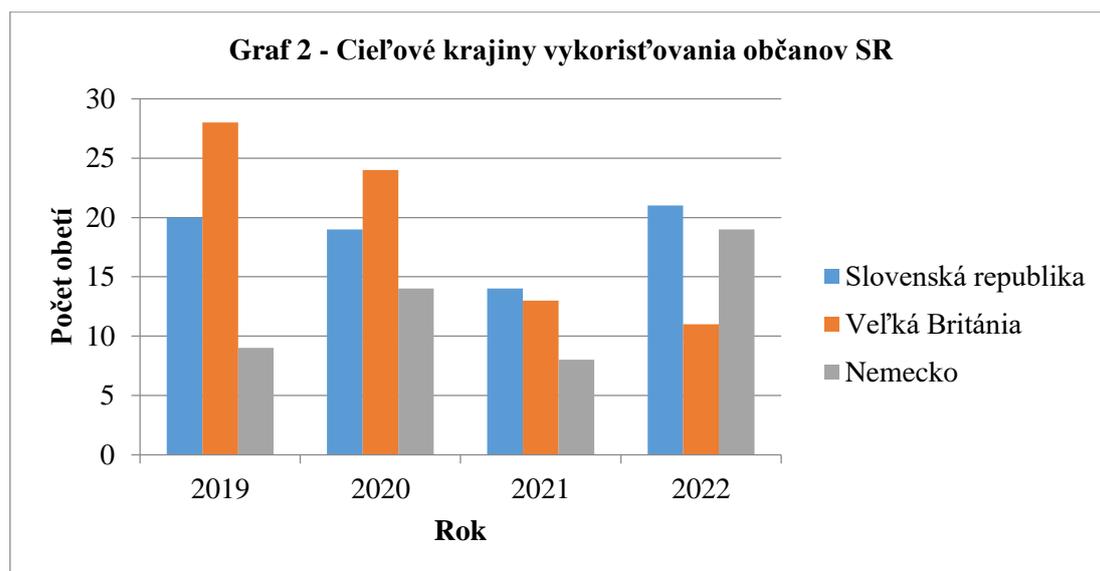
Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov získaných zo situačných správ pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi v Slovenskej republike za roky 2019 – 2022

Na základe dostupných štatistických údajov v roku 2021 bolo slovenskými orgánmi identifikovaných 35 obetí obchodovania s ľuďmi, z toho 15 mužov (z toho 3 deti) a 20 žien (z

⁶⁵ Recommendation CM/Rec(2022)21 of the Committee of Ministers to member States on preventing and combating trafficking in human beings for the purpose of labour exploitation (*Adopted by the Committee of Ministers on 27 September 2022 at the 1444th meeting of the Ministers' Deputies*). Dostupné z: <https://rm.coe.int/0900001680a83df4>

toho 9 detí).⁶⁶ Podarilo sa identifikovať 34 slovenských občanov a 2 cudzincov pochádzajúcich z Vietnamu. Obete boli zneužívané na sexuálne vykorisťovanie, natáčanie pornografie, vykonávanie nútenej práce, prípadne boli prinútené vstúpiť do nedobrovoľného manželského zväzku s cudzou osobou. Prvýkrát v histórii zaznamenávania štatistických údajov v rámci trestného činu obchodovania s ľuďmi sa vyskytol aj prípad nezákonnej adopcie dieťaťa a v roku 2022 bolo zaznamenané obchodovanie s ľuďmi za účelom núteného sobáša na území Slovenskej republiky u dospelého občana Slovenskej republiky s príslušníkom tretej krajiny, čo predstavuje zmenu v doterajšom spôsobe páchania núteného sobáša, nakoľko do roku 2022 boli identifikovanými obeťami nepľnoleté osoby.

Na základe dostupných štatistických údajov bolo v roku 2022 identifikovaných 58 obetí obchodovania s ľuďmi, z toho 23 mužov a 35 žien (z toho 10 dievčat).⁶⁷ V roku 2022 už piaty rok dochádzalo na území SR k vykorisťovaniu tretiny obetí. Z hľadiska počtu obetí bola SR v roku 2022 zdrojovým štátom primárne pre Nemecko, za ktorým nasleduje Veľká Británia. Pri porovnaní trendov za posledné štyri roky v zmysle cieľových krajín vykorisťovania môžeme pozorovať, že sa v roku 2022 eviduje výrazný pokles novo identifikovaných obetí vykorisťovaných v krajinách Veľkej Británie. Tento vývoj pripisujeme vplyvu vystúpenia Veľkej Británie z Európskej únie a zároveň možno pozorovať vzrastajúce tendencie nárastu prípadov pracovného vykorisťovania v Nemecku, za ktorým nasleduje Česká republika a Slovenská republika.⁶⁸

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov získaných zo situačných správ pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi v Slovenskej republike za roky 2019 – 2022

⁶⁶ Situačná správa pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi v Slovenskej republike za rok 2021. [cit. online 30. 09. 2023]. Dostupné z: https://www.minv.sk/swift_data/source/mvsr/obchodovanie_ludmi/vyhodnotenia_ppoo/Situacna_sprava_OSL_z_a_rok_2021.pdf

⁶⁷ Situačná správa pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi v Slovenskej republike za rok 2022. [cit. online 30. 09. 2023]. Dostupné z: <https://www.minv.sk/?informacne-centrum-na-boj-proti-obchodovaniu-s-ludmi-a-prevenciu-kriminality>

⁶⁸ Obchodovanie s ľuďmi za účelom pracovného vykorisťovania vs. zlé pracovné podmienky – analýza. [cit. online 02. 10. 2023]. Dostupné z: <https://www.minv.sk/?informacne-centrum-na-boj-proti-obchodovaniu-s-ludmi-a-prevenciu-kriminality>

Sexuálne vykorisťovanie

je druhým najčastejšie sa opakujúcim účelom vykorisťovania v rámci obchodovania s ľuďmi, pričom obeťami bývajú muži, ženy aj deti. V roku 2022 sa v porovnaní s rokom 2021 znížil podiel detských obetí vykorisťovaných za účelom sexuálneho zneužívania a mužské obeť tejto formy vykorisťovania v roku 2022 neboli evidované. Ženské obeť boli vykorisťované na Slovensku, v Nemecku, Holandsku, Írsku a Španielsku, pričom pri detských obetiach išlo výhradne o vnútroštátne vykorisťovanie.⁶⁹

Spôsob náboru obetí predstavuje primárne zlákanie osobným kontaktom (často rodinným príslušníkom) so ľst'ou o lepších životných podmienkach s prisľúbeným sprostredkovaním práce. Ak sa páchatel'om podarí ženu presvedčiť o vycestovaní za lepším životom, následne v sprievode určených osôb vycestujú do cieľovej krajiny vykorisťovania. Hneď po príchode do krajiny im sú odobrané doklady a ponúknuté iným štátnym príslušníkom ako nevesty. Potom, čo si nádejny „ženich“ vyberie jednu ženu, táto je donútená k manželstvu v bezvýhodiskovej situácii: nachádza sa v cudzom prostredí, bez peňažných prostriedkov, preukazu totožnosti a jazykových znalostí. Pre zvýšenie finančného profitu býva väčšina týchto ženských obetí následne nútená aj k prostitúcii.

Nábor obetí prostredníctvom online priestoru v roku 2022 nebol evidovaný. Sociálne siete boli páchatel'mi využívané pre získanie klientov v zmysle vytvárania profilov na rôznych internetových stránkach s inzerciou poskytovania sexuálnych služieb.⁷⁰ Nábor obetí v online priestore sa prejavuje viacerými fázami, pričom sa tieto fázy môžu vyskytovať v rôznych sekvenciách a môžu sa líšiť v závislosti od individuálnych okolností:

- identifikácia: potenciálnych obetí prostredníctvom rôznych spôsobov (online fóra, diskusné miestnosti, sociálne siete);
- online grooming: páchatel' iniciuje kontakt za využitia falošnej identity, kde si postupne získava dôveru obeť;
- online kontrola a manipulácia: páchatel' začína ovládať obeť využívaním manipulácie, nátlaku, vydierania;
- osobné stretnutie (nábor);
- fyzické vykorisťovanie: vykorisťovanie sa presúva z online do offline priestoru.⁷¹

Po realizácii poslednej fázy online náboru tak môže byť obeť vystavená neustálemu sexuálnemu alebo pracovnému vykorisťovaniu.

Pracovné vykorisťovanie

predstavovalo v roku 2022 dominantnú formu vykorisťovania z pohľadu obetí ako občanov Slovenskej republiky. V rámci tejto formy novodobého otroctva boli identifikované evidované len dospelé mužské obeť. V roku 2022 bolo začaté vyšetrovanie v 5 prípadoch pracovného vykorisťovania, pričom jeden z nich vykazoval aj prvky núteného žobrania.⁷²

Jeden z prípadov pracovného vykorisťovania sa udial vo Veľkej Británii, kedy boli dvaja páchatelia odsúdení na 25 rokov odňatia slobody po tom, čo previezli najmenej 29 ľudí zraniteľnej skupiny obyvateľstva do Veľkej Británie a prinútili ich pracovať zadarmo

⁶⁹ Situačná správa pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi v Slovenskej republike za rok 2022. [cit. online 02. 10. 2023]. Dostupné z: <https://www.minv.sk/?informacne-centrum-na-boj-proti-obchodovaniu-s-ludmi-a-prevenciu-kriminality>

⁷⁰ Situačná správa pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi v Slovenskej republike za rok 2022. [cit. online 02. 10. 2023]. Dostupné z: <https://www.minv.sk/?informacne-centrum-na-boj-proti-obchodovaniu-s-ludmi-a-prevenciu-kriminality>

⁷¹ Online Recruitment of Children for Sex Trafficking. [cit. online 02. 10. 2023]. Dostupné z: <https://humantraffickingfront.org/online-recruitment-of-children-for-sex-trafficking/>

⁷² Obchodovanie s ľuďmi za účelom pracovného vykorisťovania vs. zlé pracovné podmienky – analýza. [cit. online 02. 10. 2023]. Dostupné z: <https://www.minv.sk/?informacne-centrum-na-boj-proti-obchodovaniu-s-ludmi-a-prevenciu-kriminality>

v autoumyvárni. Páchatelia väznili obeť v neľudských podmienkach a vystavovali ich fyzickému násiliu a vyhrážali sa im smrťou. Obete boli nútené pracovať bez nároku na mzdu v autoumyvárni a následne v noci vykonávať platené práce ako napr. balenie mlieka a triedenia balíkov, pričom páchatelia mňali mzdy obetí na ojazdené autá a hazardné hry. Niektorí z obchodovaných ľudí vyrastali v detských domovoch na území Slovenskej republiky, pričom ich páchatelia nalákali na vidinu lepšieho zárobku a života. Vyšetrovateľ Národnej kriminálnej agentúry (z angl. National Crime Agency), uviedol, že jeden z páchatel'ov disponoval väzbami na detské domovy na Slovensku a mal k dispozícii „zásobu“ zraniteľných obetí. Obete obchodovania s ľuďmi boli v rozmedzí veku od 20 do 30 rokov a boli nimi prevažne muži zo Slovenska a Maďarska, ktorí neovládali anglický jazyk.⁷³

Komunikačná bariéra

Obete sú zraniteľné voči rôznym druhom vykorisťovania. Obzvlášť zraniteľní sú tí, ktorí nedisponujú podpornými sieťami, pochádzajú z neanglicky hovoriaceho prostredia, resp. neovládajú miestny jazyk. „Jazyk je nástrojom komunikácie, a preto je nevyhnutné, aby strany zúčastňujúce sa na výmene informácií používali jazyk, ktorému všetky zúčastnené strany rozumejú.“⁷⁴ Zraniteľnými sa stávajú aj skupiny obyvateľstva, ktoré nerozumejú svojim právam a tomu, ako ich presadzovať alebo nemajú právne povedomie o zákonoch krajiny, v ktorej sú vykorisťovaní. Vo väčšine prípadov obchodovania s ľuďmi prichádza vo fáze náboru zlákanie osobou blízkou osobe obeť. Obet' preto nevyhodnotí prísľub lepších životných podmienok ako riziko a svoju dôveru vkladá do rúk jedinej známej osobe a nepovažuje za potrebné rozumieť jazyku pracovnej zmluvy, ktoré sú im sprostredkované. Pracovné podmienky, ktoré sú následne obeť nútené rešpektovať sa stávajú jedinou konštantou v ich situácii a obeť sa stávajú jednoduchšie kontrolovateľné a manipulovateľné a nedostatočná, resp. žiadna úroveň jazykových schopností obeť limitujú v prístupe k potrebnej podpore a pomoci.

Národná kriminálna agentúra Veľkej Británie (z anglického National Crime Agency) v dokumente s názvom *Ukazovatele novodobého otroctva a obchodovania s ľuďmi v oblasti justície* uvádza vykazovanie minimálnej, resp. žiadnej znalosti anglického jazyka, ako v poradí druhý typický znak v profile obetí obchodovania s ľuďmi a novodobého otroctva (Tabuľka 1).⁷⁵

Tabuľka 1 Ukazovatele prejavovania a správania sa obeť

Ukazovatele prejavovania a správania sa obeť	Obet' je vystrašená, úzkostlivá alebo utiahnutá a často sa bojí a stráni iných osôb alebo úradov/orgánov.
	Obet' má minimálnu alebo žiadnu znalosť anglického jazyka.
	Obet' sprevádza tretia strana, ktorá často vystupuje ako prekladateľ/tlmočník.
	Obet' javí známky konania na základe kontroly alebo pokynov tretej strany.

⁷³ Bristol couple jailed. [cit. online 05. 10. 2023]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/uk-news/2022/jun/22/bristol-couple-jailed-for-enslaving-29-slovakian-people>

⁷⁴ NIKOLAJOVÁ KUPFERSCHMIDTOVÁ, E. 2023. Spoločenské výzvy členských štátov súvisiace s poskytovaním jazykovej pomoci. In. *Prevenia kriminality – výzva spoločnosti a Terciárna prevencia v širšom sociálnom kontexte*, s. 343.

⁷⁵ Indicators of Modern Slavery and Human Trafficking in the Legal Sector. Dostupné z: <https://nationalcrimeagency.gov.uk/who-we-are/publications/440-indicators-of-msht-in-the-legal-sector/file>

	Obet' javí známky zanedbania/podvýživy/viditeľných známok zranenia. Obet' javí potreby lekárskej pomoci.
	Obet' môže byť vystavená hrozbám alebo násiliu namierenými voči nej alebo jej rodine.
	Obet' disponuje minimom osobného majetku.
	Obet' má obmedzený kontakt so svojou rodinou alebo ľuďmi mimo jej bezprostredného okolia.
	Obeti je odopreté sa slobodne pohybovať a nechce/bojí sa uniknúť situácii, v ktorej sa ocitla.

Zdroj: vlastné spracovanie na základe Indicators of Modern Slavery and Human Trafficking in the Legal Sector⁷⁶

Skutočnosťou tak ostáva, že minimálna znalosť, resp. neznalosť cudzieho jazyka u obetí novodobého otroctva pri rôznych formách vykorisťovania výrazným spôsobom vplýva na ich život, keďže absencia znalosti jazyka krajiny, v ktorej sú obeť vykorisťované im znemožňuje komunikovať nielen problémovú situáciu, ale taktiež vyhľadať potrebnú pomoc poskytovanú obetiam novodobého otroctva. V mnohých situáciách sa však môže stať, že jazyk je aj zdrojom konfliktov, a to predovšetkým v situáciách „*ak jazyk, ktorý je v rámci komunikácie používaný nie je dostatočne známy, resp. ak niektorá zo strán danému jazyku nerozumie, jazyk môže plniť funkciu nástroja, ktorý je zdrojom konfliktov namiesto toho, aby konfliktom predchádzal.*“⁷⁷

Záver

Predkladaný príspevok poukazuje na súčasný stav v oblasti novodobého otroctva. Pozornosť je upriamená na oblasť Európskej únie s premietnutím a porovnaním vývoja rôznych foriem vykorisťovania obetí obchodovania s ľuďmi v intenciách Slovenskej republiky, pričom môžeme konštatovať, že na národnej aj medzinárodnej úrovni pretrváva a upevňuje sa postavenie nútenej práce a sexuálneho vykorisťovania ako dvoch najčastejších foriem vykorisťovania. Zároveň príspevok poukazuje na komunikačnú bariéru spôsobenú absenciou jazykových znalostí a kompetencií u obetí novodobého otroctva, keďže „*často ide o cudzincov, ktorí okrem svojho materinského jazyka neovládajú žiadny iný jazyk.*“⁷⁸ Neznalosť jazyka krajiny, v ktorej sa nachádzajú ich limituje pri vyhľadaní pomoci v situácii, kedy neboli dodržané len zmluvné pracovné podmienky, ale predovšetkým základné ľudské práva. Problematika nedostatočnosti komunikačnej kompetencie je preto dôležitým aspektom pre ďalší výskum primárne v rámci preventívneho pôsobenia na potenciálne obeť novodobého otroctva.

⁷⁶ Indicators of Modern Slavery and Human Trafficking in the Legal Sector. [cit. online 08. 10. 2023]. Dostupné z: <https://nationalcrimeagency.gov.uk/who-we-are/publications/440-indicators-of-msht-in-the-legal-sector/file>

⁷⁷ NIKOLAJOVÁ KUPFERSCHMIDTOVÁ, E. 2023. Spoločenské výzvy členských štátov súvisiace s poskytovaním jazykovej pomoci. In. *Prevenia kriminality – výzva spoločnosti a Terciárna prevencia v širšom sociálnom kontexte*, s. 343.

⁷⁸ NIKOLAJOVÁ KUPFERSCHMIDTOVÁ, E. 2023. Spoločenské výzvy členských štátov súvisiace s poskytovaním jazykovej pomoci. In. *Prevenia kriminality – výzva spoločnosti a Terciárna prevencia v širšom sociálnom kontexte*, s. 345.

Literatúra

Bristol couple jailed. [online]. [cit. 05.10.2023]. Dostupné na internete: <https://www.theguardian.com/uk-news/2022/jun/22/bristol-couple-jailed-for-enslaving-29-slovakian-people>

Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage. Dostupné z: https://cdn.walkfree.org/content/uploads/2022/09/12142341/GEMS-2022_Report_EN_V8.pdf

Dohovor OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu s dodatkovým Palerským protokolom o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi (tzv. Palerský protokol (2000)).

Indicators of Modern Slavery and Human Trafficking in the Legal Sector. Dostupné z: <https://nationalcrimeagency.gov.uk/who-we-are/publications/440-indicators-of-msht-in-the-legal-sector/file>.

NIKOLAJOVÁ KUPFERSCHMIDTOVÁ, E. 2023. Spoločenské výzvy členských štátov súvisiace s poskytovaním jazykovej pomoci. In. *Prevenčia kriminality – výzva spoločnosti a Terciárna prevencia v širšom sociálnom kontexte*, zborník z konferencie konanej 06. a 07. decembra 2022 v Bratislave, Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 386 s..

Obchodovanie s ľuďmi za účelom pracovného vykorisťovania vs. zlé pracovné podmienky – analýza. [cit. 02.10.2023]. Dostupné na internete: <https://www.minv.sk/?informacne-centrum-na-boj-proti-obchodovaniu-s-ludmi-a-prevenciu-kriminality>.

Online Recruitment of Children for Sex Trafficking. [cit. 02.10.2023]. Dostupné na internete: <https://humantraffickingfront.org/online-recruitment-of-children-for-sex-trafficking/>.

Recommendation CM/Rec(2022)21 of the Committee of Ministers to member States on preventing and combating trafficking in human beings for the purpose of labour exploitation (*Adopted by the Committee of Ministers on 27 September 2022 at the 1444th meeting of the Ministers' Deputies*). Dostupné z: <https://rm.coe.int/0900001680a83df4>.

Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - Report on the progress made in the fight against trafficking in human beings (Fourth Report). Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022DC0736>

Situačné správy pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi v Slovenskej republike. Dostupné z: <https://www.minv.sk/?informacne-centrum-na-boj-proti-obchodovaniu-s-ludmi-a-prevenciu-kriminality>

Slovak women were sold and forced into prostitution in the UK. Dostupné z: <https://spectator.sme.sk/c/20922714/slovak-women-were-sold-and-forced-into-prostitution-in-the-uk.html>

Kontakt na autora:

kpt. Mgr. Andrea Dobiášová

Katedra jazykov Akadémie Policajného zboru v Bratislave

Podpora a pomoc obetiam po krízovej situácii

Anotácia: Poskytovanie psychosociálnej podpory obetiam po prežití krízovej situácie je vzhľadom na celosvetové dianie problematikou vysoko aktuálnou. Obete po prežití veľkej záťaže, prípadne aj traumy môžu potrebovať rôzne formy pomoci a podpory. Autorka chce poukázať najmä na poskytovanie krízovej intervencie ako účinného nástroja psychosociálnej podpory v praxi. V úvode sa pojednáva o všeobecných faktoroch predmetnej problematiky, v prvej kapitole je kategorizovaná kríza a krízové situácie, v ďalšej časti sú priblížené vybrané špecifiká obetí krízových situácií. V poslednej kapitole autorka venuje pozornosť niektorým faktorom v súvislosti s poskytovaním psychosociálnej podpory a krízovej intervencie.

Kľúčové slová: obeť, kríza, krízová situácia, psychosociálna podpora.

Úvod

Problematika zaoberajúca sa poskytovaním pomoci v čase ohrozenia a po nej čerpá z mnohých vedných disciplín, má medziodborový akcent. Psychológia kríz a katastrof sa v odbornej literatúre pomenúva rôzne, stretli sme sa aj s psychológiou katastrof, psychológia mimoriadnych udalostí a pod. Ide o relatívne novú aplikovanú psychologickú disciplínu, ktorá sa intenzívne rozvíja v ostatných 20 rokoch spolu s krízovým riadením. Jedným z okruhov jej obsahu je aj problematika poskytovania pomoci v čase krízy a ohrozenia. Využíva poznatky z psychológie, kriminológie, urgentnej medicíny a medicíny katastrof, krízového riadenia, sociálnej a krízovej komunikácie, sociológie, etiky, sociálnej práce a ďalších⁷⁹.

Krízová situácia („emergency“, crisis situation“) je typ mimoriadnej udalosti, ktorej dôsledkom sa vyhlasuje stav ohrozenia, núdzového stavu, stav ohrozenia štátu alebo vojnový stav. Sú pri nej ohrozené dôležité hodnoty, záujmy či majetok štátu a jeho občanov. Hrozíace nebezpečenstvo nemožno odvrátiť a spôsobené škody nemožno odstrániť bežnou činnosťou orgánov verejnej moci, ozbrojených síl a bezpečnostných zborov, záchranných zborov, havarijných a iných služieb, právnických a fyzických osôb.⁸⁰

Zmena, označená ako kríza znamená zvýšený nárok na systém a následné narušenie jeho rovnováhy, pričom obnoviť rovnováhu je možné s použitím mimoriadnych prostriedkov, alebo postupov. Kríza odznieva na úrovni subjektívneho prežívania, približne do 4 až 6 týždňov. V tomto období majú ľudia dojem, že je dôležité niečo urobiť a potom sa prispôbujú trvaniu dlhodobých dopadov udalosti (aj pozitívnym zmenám). Kríza všeobecne predstavuje ohrozenie i keď nemusí mať negatívny dopad. Všeobecne však krízu vnímame ako zaťažujúcu, keďže ide o tzv. „vykoľajenie“ z bežného denného fungovania a na jej vyriešenie mnohokrát siahame až na dno psychických i fyzických rezerv.

Jednotlivci, skupiny, malé obce i veľké mestá sú ohrozené vznikom krízovej situácie, mimoriadnej udalosti (MU) rôzneho charakteru, ktoré môžu ovplyvniť kvalitu ďalšieho fungovania ľudí v spoločnosti s prihliadnutím na ich psychické zdravie. Miera disfunkčnosti medziľudských vzťahov môže mať negatívny dopad na ďalšie prežívanie a správanie jednotlivcov, čo sa odzrkadľuje v osobnom i pracovnom živote. Jednotná definícia MU v medzinárodnej terminológii neexistuje. Ide o stav, ktorý môže byť pomenovaný a definovaný rozdielne z hľadiska zákonných noriem, ktoré sú vytvorené na riešenie situácie z pohľadu potrieb rôzneho charakteru. Ide o havárie, katastrofy, krízové situácie, krízové situácie nevojenského charakteru, stav tiesne, mimoriadne udalosti, živelné pohromy a podobne. Pre všetky tieto rozdielne pojmy je spoločné to, že ide o stav, pri ktorom dochádza k ohrozeniu

⁷⁹ PASTUCHOVÁ NEUMANNOVÁ, A. 2022. Psychosociálna podpora po mimoriadnej udalosti pre vybrané zložky MV SR. s.19.

⁸⁰ VYMĚTAL, Š. 2009. Krízová komunikace a komunikace rizika.

života, zdravia a majetku. Je potrebné sa zamyslieť nad ohrozujúcimi faktormi a hľadať odpoveď na otázku: „Aké podporné aktivity pomáhajú obetiam prežiť konkrétnu situáciu? Ako obetiam pomáhať?“

Všeobecne môžeme tieto situácie označiť za závažné a podcenenie ich možného rozsahu a dopadu na spoločnosť prináša veľké nebezpečenstvo. O to viac sa kladie dôraz na pripravenosť a organizovanú spoluprácu orgánov verejnej správy, nakoľko špecializovaní odborníci vedia, že je ďaleko efektívnejšia príprava ako odstraňovanie rozsiahlych škôd. Vzhľadom na potencionálne ohrozenie veľkého rozsahu v rátane možnosti šírenia choroby a zvýšenej úmrtnosti so závažným ekonomickým a sociálnym dopadom si organizovaná príprava vyžaduje zameranie sa na také faktory, ktoré riešia pohotovosť pri formovaní, kontrole obnovy organizačných, technicko–materiálnych a z nášho pohľadu najmä personálnych kapacít v systéme rýchleho a efektívneho zásahu vzhľadom k aktuálnej situácii. Každá krajina je špecifická a MU sú priamo ovplyvnené jej geografickou polohou (*hurikány, zemetrasenia, tsunami*)⁸¹.

1. Kríza, krízová situácia

Krízové situácie sú veľmi rozsiahle a jediné, čo ich spája je náhlosť a pocit ohrozenia, ktoré vyvolávajú. Stanoviť jednotné a vždy účinné pravidlá pre komunikáciu v tomto type stresovej situácie je preto veľmi náročné. Pre lepšiu orientáciu rozlišujeme štyri aspekty, ktoré určujú, ako sa zachovať, aké rozhodnutie urobiť a aký typ komunikácie zvoliť. Tieto štyri aspekty môžu byť návodom pre ďalší nácvik a zvládanie týchto krízových situácií, ktoré delíme na:

- a) situácia, jej ohrozenia vyplývajú z fyzických okolností (nehoda, živelná pohroma);
- b) situácie, vyvolané nejakou agresívne sa prejavujúcou osobou (skupinou takto ladených osôb), ktorá má v úmysle riešiacej osobe ublížiť (fyzické ataky, pobyt v zajatí, strelba, rôzne druhy napadnutia);
- c) situácia, ktorá je krízová tým, že si je riešenie vyžaduje zachránenie inej osoby; riešiaci osoba je však na rozdiel od predchádzajúceho bodu v bezpečí (agresívna osoba pácha domáce násilie, drží rukojemníkov, vyhráža sa ublížením iným osobám, ktoré sa nemôžu vzdialiť z jej blízkosti);
- d) situácia, ktorá je špecifická, riešiaci osoba sa snaží odvrátiť nebezpečenstvo od jedinca, ktorý chce uškodiť len sebe (človek so samovražednými sklonsmi, chorá osoba a pod.).⁸²

Medzi ľuďmi, ktorí sú zasiahnutí MU, alebo krízovou situáciou, patria aj zasahujúci členovia IZS, ďalej pracovníci krízového riadenia, zranení a nezranení občania, ich rodiny a kolegovia, pozostalí, prihliadajúci sa, pracovníci pomáhajúcich organizácií alebo dobrovoľníci.⁸³

Krízová situácia je udalosť, ktorá sa výrazne odzrkadľuje na našom správaní. Tento jav so sebou nesie isté typické znaky.

⁸¹ PASTUCHOVÁ NEUMANNOVÁ, A. 2022. Psychosociálna podpora po mimoriadnej udalosti pre vybrané zložky MV SR. s.23.

⁸² EVANGELU, J. E. 2013. Krízová komunikace: Efektivní zvládání krízových a zátěžových situací. Brno: NOVOPRESS s.r.o. s. 12.

⁸³ VYMĚTAL, Š. 2009. Krízová komunikace a komunikace rizika. s. 72.

Ako poznáme, že sa naozaj nachádzame v krízovej situácii: Charakterizuje ich týchto deväť bodov:

- Subjektívny alebo i objektívny zážitok prekvapenosti (nie vždy nutne neočakávanosť) situácie,
- rýchly spád udalosti bez väčšej možnosti ho v prvej chvíli ovplyvniť,
- nedostatok informácií, po prípade bez možnosti si ich overiť v dobe, kedy je nutné sa rozhodnúť,
- nižšia miera informovanosti, ako má druhá strana (alebo minimálne tento názor),
- významnosť situácie pre ďalší profesijný/ osobný/ sociálny kredit,
- vysoká miera zodpovednosti za výsledok (prípadne priamo osobná/ formálna zodpovednosť),
- nemožnosť ovplyvniť okolie v nahliadaní na zvolené správanie,
- strach z ďalšieho vývoja situácie,
- zážitok vnútornej paniky.⁸⁴

2. Obete krízovej situácie

Prežitie traumatizujúcej situácie, nešťastia či katastrofy je veľmi silným zážitkom v živote človeka a človek, ktorý sa stal obeťou zámernej trestnej činnosti, násilnej činnosti má rôzne traumatické reakcie. Tieto prejavy sú podmienené intenzitou a trvaním hrozného, negatívneho zážitku, kedy mohlo dôjsť k ohrozeniu života, zdravia a pod. Obet' krízovej traumatizujúcej situácie môže byť ohrozená vznikom posttraumatickej stresovej poruchy.

Všeobecná miera odolnosti voči záťažovým situáciám je označovaná ako frustračná tolerancia. Ide o komplex protektívnych faktorov, ktoré človeku napomáhajú zvládnuť nepriaznivé udalosti, vydržať a zachovať si duševnú rovnováhu. Ide o schopnosť vyrovnávať sa s náročnými životnými situáciami bez neprimeraných, maladaptívnych reakcií. Miera odolnosti voči záťaži závisí na vrodených predpokladoch, na dosiahnutej vývinovej úrovni, individuálnych skúsenostiach a na celkových aktuálnych stavoch⁸⁵.

Záťaž, ktorú jedincovi náročné situácie spôsobujú sa líšia, a to podľa:

- dôrazu, ktorý situácia kladie na ľudskú psychiku;
- dĺžky trvania samotnej situácie;
- dĺžky trvania prežitku;
- miera opakovanosti záťažovej situácie;
- možnosti situáciu riešiť, t. z. mierou riešiteľnosti a mierou pocitu bezmocnosti;
- typu osobnosti, ktorá stres prežíva;
- sociálnej a osobnostnej vyzretosti človeka;
- miery a dôslednosti nácviku zvládania záťažových situácií;
- miery zodpovednosti za vyriešenie situácie;
- miery právomoci k vyriešení situácie.⁸⁶

Podľa zákona č.274 /2017 Z.z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov sa v §2 (Základné ustanovenia) uvádza, že⁸⁷:

b) **obeťou** je

⁸⁴ EVANGELU, J. E. 2013. Krizová komunikace: Efektivní zvládání krizových a zátěžových situací. s. 27.⁸⁴

⁸⁵ VÁGNEROVÁ, M. 2008. Psychopatologie pro pomáhající profese, s.48.

⁸⁶ EVANGELU, J. E. 2013. Krizová komunikace: Efektivní zvládání krizových a zátěžových situací, s.10-11.

⁸⁷ ZÁKON 274. Z.z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

1. fyzická osoba, ktorej bolo alebo malo byť trestným činom ublížené na zdraví, spôsobená majetková škoda, morálna alebo iná škoda, alebo boli porušené, či ohrozené jej zákonom chránené práva alebo slobody,

2. príbuzný v priamom rade, osvojiteľ, osvojenec, súrodenec, manžel a osoba, ktorá žila v čase smrti v spoločnej domácnosti s osobou, ktorej bola trestným činom spôsobená smrť, ako aj osoba závislá od osoby, ktorej bola trestným činom spôsobená smrť, ak utrpeli v dôsledku smrti tejto osoby škodu a ak odsek 2 neustanovuje inak; ak je týchto osôb viac, považuje sa za obeť každá z nich,

c) **obzvlášť zraniteľnou obeťou** (ďalej len OZO) je

1. dieťa; dieťaťom sa rozumie osoba mladšia ako osemnásť rokov, a ak nie je vek osoby známy a existuje dôvod domnievať sa, že je dieťaťom, považuje sa za dieťa, až kým sa nepreukáže opak,

2. osoba staršia ako 75 rokov,

3. osoba so zdravotným postihnutím,

4. obeť trestného činu obchodovania s ľuďmi, trestného činu týrania blízkej osoby a zverenej osoby, trestného činu spáchaného organizovanou skupinou, niektorého z trestných činov proti ľudskej dôstojnosti, niektorého z trestných činov terorizmu alebo trestného činu domáceho násillia,

5. obeť trestného činu spáchaného násillím alebo hrozbou násillia z dôvodu jej pohlavia, sexuálnej orientácie, národnosti, rasovej alebo etnickej príslušnosti, náboženského vyznania alebo viery,

6. obeť iného trestného činu, ktorá je vystavená vyššiemu riziku opakovanej viktimizácie zistenému na základe individuálneho posúdenia obeť a jej osobných vlastností, vzťahu k páchatelovi alebo závislosti od páchatel'a, druhu alebo povahy a okolností spáchania trestného činu.

3. Psychosociálna podpora

Hlavným cieľom psychosociálnej podpory (PSP) obeťiam nešťastia je začlenenie človeka do spoločenstva a jeho čo najviac sebestačné žitie v rámci dobrých medziľudských vzťahov. O toto usilujú predovšetkým pracovníci z tzv. pomáhajúcich profesií.

Pri poskytovaní krízovej intervencie ide o klasickú medziľudskú podporu, ktorej základným účelom je osobu nachádzajúcu sa v kríze stabilizovať formou poskytnutia emocionálnej podpory, pochopenia a pocitu istoty. Ide o redukciu napätia, úzkosti i strachu v čase, kedy ona sama nie je schopná bez podpory konať a rozhodovať sa. Krízová intervencia v PZ sa tak isto ako v HaZZ poskytuje na základe metodiky CISM, ktorú si v nasledujúcej časti bližšie predstavíme.

Zásady a východiská psychosociálnej intervencie

- Byť svedkom následkov hromadného násillia sa dotkne každého.
- Hromadné násillie a terorizmus dopadajú na ľudí vo výsledku v dvoch podobách: individuálnej a komunitnej.
- Služby na podporu obeť trestných činov, psychiatricko- psychologické postupy a ďalšie psychosociálne služby musia byť jedinečné a individuálne ušité na mieru spoločenstvám, ktorým slúži. Úplne zásadná je kultúrna kompetencia.
- Postraumatické prejavy a prejavy zármutku sú všeobecne normálnymi reakciami na mimoriadne okolnosti; nezanedbateľná menšina priamych zasiahnutých však trpí vážnymi a dlhodobými psychickými ťažkosťami.
- Väčšina priamych zasiahnutých a rodín prijíma starostlivosť a má aktívny záujem. Avšak niektorí akúkoľvek službu odmietnu.

- Psychosociálne služby majú byť praktické, pružné, splnomocňujúce, majú rešpektovať potrebu priamych zasiahnutých, čeliť krutým dopadom udalosti postupne. Predovšetkým: poskytovatelia služieb nesmú svojimi zásahmi škodiť.
- Postupy používané záchranármi a orgánmi činnými v trestnom konaní vrátane napr. súdnych lekárov, môžu pozostalých miast' a zaťažovať. Pomáha citlivé, zreteľné a zrozumiteľné objasňovanie.
- Priamym zasiahnutým a rodinným členom pomáha zvládať traumu a stratu opora poskytovaná rodinou, priateľmi a spoločenstvom.⁸⁸
-

Služba CISM sa podľa autorky Sotolárovej poskytuje vtedy:

- ak účastník kritickej udalosti má zjavné prejavy stresovej reakcie,
- ak sám žiada o pomoc,
- ak má udalosť mimoriadny charakter⁸⁹.

Krízová intervencia (CISM) je podľa Mitchella⁹⁰ dočasný, ale aktívny a podporný vstup do života jednotlivcov alebo skupín v období extrémnej núdze. Najprv ide o emocionálnu pomoc. Pre jednotlivcov prípadne skupiny sa používajú rôzne intervenčné nástroje.

Cieľom CISM tímu je pomáhať ľuďom, ktorí prežívajú negatívne následky stresu potom, čo boli vystavení kritickej udalosti a pripraviť pracovníkov IZS, aby dokázali narábať so stresom, ktorý sa vzťahuje k ich profesii. Tímy pôsobia a poskytujú:

- Poskytujú podporu v teréne všetkým zasahujúcim profesionálom a konzultujú postup s riadiacim manažmentom. Pre profesionálov je nutné akceptovanie krízy, korekcia nesprávneho hodnotenia vlastných reakcií, vysvetlenie reakcie a znovuoobnovenie aktivity, uvedenie do činnosti.
- V prípade katastrof veľkého rozsahu sa využíva tzv. demobilizácia, ihneď po presune z akcie v dĺžke 10 minút, a nasledovať by mala 20 minútová relaxácia. Cieľom je poskytnúť jasné informácie o možných symptómoch, ktoré sa môžu dostaviť, informácie o dodržiavaní životosprávy, zníženie stresu, zahájenie obnovy síl záchranára k ich udržaniu na úrovni tzv. automatického pilota.
- Pri menších udalostiach je vhodné zmiernenie a jeho načasovanie je do ôsmich hodín od kritickej udalosti, bezprostredne po návrate z nasadenia, skôr ako tímy pôjdu domov. Skupina má byť malá, homogénna – ľudia, ktorí spoločne prežili udalosť. Cieľom je zmierniť dopad a emocionálne zaťaženie a zmapovanie skupiny. Predpokladaný efekt zmiernenia je v tom, že už nebude potrebná dodatočná starostlivosť, prípadne bude konkretizovaná.
- Štruktúrovaným rozhovorom, ktorý využíva potenciál skupiny, je tzv. debriefing, ide o to, aby sa dala do kopy skupina ľudí, ktorí prežili rovnakú traumatickú udalosť a dosiahnuť u nej, aby svoje skúsenosti zdieľali a veľakrát zvláštne reakcie prijali. Debriefing je dôležitý na zmiernenie stresovej reakcie a na zrýchlenie obnovy síl zasahujúcej skupiny. Po ukončení je možná individuálna konzultácia.
- Následné služby zabraňujú pocitom opustenosti a ich úlohou je sledovať, či sa nevracajú stresové symptómy. Sú realizované neskorším stretnutím skupiny, telefonovaním

⁸⁸ DE WOLF, D., J. 2010. Psychosociální odpověď na kolektivní násilí a terorismus. Terénní průvodce. s.48.

⁸⁹ SOTOLÁŘOVÁ, M. 2004. Critical incident stress management (CISM). In: Psychologická pomoc v krize při nehodách, nešťastí a katastrofách. 78-81s.

⁹⁰ MITCHELL, J.T., 2004. Crisis Intervention and Critical Incident Stress M (3).pdf [online]. [cit.2022-06-10], preložené.

s účastníkmi a vedením jednotky, návštevami duchovného, individuálnymi konzultáciami, ak je to potrebné odporučiť účastníka na terapiu⁹¹.

Záver

Cieľom práce bolo priblížiť predmetnú problematiku obetí z pohľadu poskytovania podpory a pomoci. Analyzovali sme vybrané špecifiká krízy, krízovej situácie, obetí i poskytovanie krízovej intervencie – psychosociálnej podpory pri a po prežití náročného zážitku.

Krízová intervencia ako účinný nástroj PSP sa v podmienkach SR vykonáva na základe metodiky CISM, ktorej hlavnou úlohou je zmierniť dopad stresu a záťaže po náročných traumatizujúcej situácii. PSP poskytujú nie len odborníci na duševné zdravie (psychológovia), ale aj špeciálne preškolení ľudia z rôznych profesií. Psychosociálna pomoc sa zameriava na špecifické potreby zasiahnutých ľudí, na ich napĺňanie a ďalšie nasmerovanie v rámci riešenia konkrétnej situácie jednotlivcov. Preventívne aktivity riešia ďalší možný rozvoj poruchy, či ochorenie. Medzi najzávažnejšie prejavy patrí posttraumatická stresová porucha, ako oneskorená reakcia, či prejav po nespracovanom traumatickom zážitku, spôsobujúca problém v prežívaní i správaní človeka. Psychické napätie výrazne narastá u jednotlivcov v krízových situáciách, kedy dochádza k ohrozeniu zdravia, života alebo materiálnych hodnôt. Konferencie, literatúra a mnoho odborníkov upozorňujú na problémy, ktoré sú obzvlášť zaujímavé v medzinárodnom kontexte. Často sa spomínajú aj profesie so zvýšeným rizikom vzniku stresovej situácie (uniformované zložky). Literatúra všeobecne dokazuje, že je veľmi ťažké presne predpovedať, u koho sa rozvinie, či nerozvinie psychická trauma po prežití šokujúcej udalosti. Určité možnosti môžu spočívať aj v prevencii. Chceme poukázať na význam poskytovania pomoci a podpory po udalostiach, ktoré majú silný dopad na prežívanie človeka. Každá vyspelá spoločnosť by sa mala touto problematikou zaoberať vzhľadom k celosvetovým udalostiam intenzívnejšie.

Literatúra

DE WOLF, D., J. 2010. Psychosociální odpověď na kolektivní násilí a terorismus. Terénní průvodce. Praha: MV-GŘ HZS ČR, 2010. 48 s. ISBN 978-80-86640-52-5.

recenzovaný Sborník se 7. mezinárodní vědecké konference Crisis management, Brno, 2012, ISBN 978-080-86710-57-0.

MATOUŠKOVÁ, Ingrid. 2010. Krizový stress management. *Veřejná správa, čtrnáctideník vlády ČR*, Praha: MVČR, s. 12-13. ISSN 1213-6581.

MITCHELL, J.T. 2004. Crisis Intervention and Critical Incident Stress Management: A defense of the field. pdf. [online]. [cit. 2022-06-10] Dostupné na internete: [Crisis Intervention and Critical Incident Stress M \(3\).pdf](#).

PASTUCHOVÁ NEUMANNOVÁ, A. 2017. Vybrané kapitoly psychosociálnej práce pre záchranárov. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 106 str. ISBN 978-80-8054-705-9.

⁹¹ MATOUŠKOVÁ, Ingrid. 2010. Krizový stress management. *Veřejná správa, čtrnáctideník vlády ČR*, Praha: MVČR.

PASTUCHOVÁ NEUMANNOVÁ, A. 2022. Psychosociálna podpora po mimoriadnej udalosti pre vybrané zložky MV SR. 1.vyd. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave. 170 s. ISBN 978-80-8054-957-2.

SOTOLÁŘOVÁ, M. 2004. Critical incident stress management (CISM). In : Psychologická pomoc v kríze pri nehodách, nešťastiach a katastrofách. Bratislava : Okat Plus s.r.o. 2004. ISBN 80-969132-1-2. 78-81s.

VYMĚTAL, Š. 2009. Krízová komunikace a komunikace rizika. 1.vyd. Praha : Grada Publishing, a.s., 176s. ISBN 978-80-247-2510-9.

ZÁKON 274. Z.z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov [online]. [cit. 2023-10-10]. Dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2017/274/20180101>.

Kontakt na autora:

pplk. doc. PhDr. Andrea Pastuchová Neumannová, PhD.

docentka katedry spoločenských vied

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Katedra spoločenských vied

Sklabinská 1, 835 17 Bratislava

tel. číslo: +421 9610 57 455

e-mail: andrea.neumannova@minv.sk, andrea.neumannova@akademiazp.sk

Prevenia kriminality v nadväznosti na poskytovanie jazykovej pomoci štátnym príslušníkom tretích krajín

Anotácia - Autorka sa v príspevku bližšie upozorňuje na úskalia súvisiace s nedostatkami detegovanými v rámci interkultúrnej komunikácie v kontexte útvarov policajného zaistenia pre cudzincov, ktoré sú následne rozoberané vo vzťahu ku kriminalite cudzincov na území prijímajúcich členských štátov. Kriminalita cudzincov je v súčasnosti vnímaná nielen z pohľadu verejnosti veľmi negatívne, keďže v praxi ide primárne o stret dvoch, prípadne viacerých kultúrnych prostredí, ktoré vo väčšine prípadov nezdieľajú rovnaké nazeranie na svet. Zároveň je však nevyhnutné nelegálnu migráciu cudzincov vnímať v širších súvislostiach. Jedným zo spôsobov riešenia konfliktných situácií je prevencia, a to aj s dôrazom na efektívnejšiu interkultúrnú komunikáciu, ktorú autorka analyzuje aj s ohľadom na rozsudky Európskeho súdu pre ľudské práva. Vďaka detailnej analýze predmetných rozsudkov autorka navrhuje rámec poskytovania interkultúrnej komunikácie, čím prispieva k možnostiam predchádzania penalizácie členských štátov a dodržiavaniu ľudských práv a slobôd a zároveň taktiež prispieva k prevencii kriminality, keďže efektívna interkultúrna komunikácia prispieva aj k eliminácii potenciálnych konfliktných situácií.

Predkladaná štúdia je výstupom z projektu Akadémie Policajného zboru v Bratislave pod názvom Interkultúrna komunikácia so štátnymi príslušníkmi tretích krajín v útvaroch policajného zaistenia pre cudzincov (VYSK 241).

Kľúčové slová - migrácia, interkultúrna komunikácia, jazyková pomoc, cudzinci, rozsudky Európskeho súdu pre ľudské práva, prevencia kriminality.

Annotation - In the article, the author draws attention to the pitfalls related to the deficiencies detected in the framework of intercultural communication in the context of police detention units for foreigners, which are subsequently discussed in relation to the criminality of foreigners in the territory of the receiving Member States. The criminality of foreigners is currently perceived very negatively not only from the point of view of the public, since in practice it is primarily a clash of two or more cultural environments, which in most cases do not share the same outlook on the world. At the same time, however, it is necessary to perceive the illegal migration of foreigners in a broader context. One of the ways of solving conflict situations is prevention, including with an emphasis on more effective intercultural communication, which the author also analyzes in regard to the judgments of the European Court of Human Rights. Thanks to a detailed analysis of the judgments in question, the author proposes a framework for providing intercultural communication, which contributes to the possibilities of preventing Member States from penalizing and respecting human rights and freedoms, and at the same time also contributes to the prevention of crime, since effective intercultural communication also contributes to the elimination of potential conflict situations.

The presented study is an output from the project of the Police Academy in Bratislava entitled Intercultural communication with third-country nationals in police detention units for foreigners (VYSK 241).

Key words - migration, intercultural communication, language assistance, foreigners, judgments of the European Court of Human Rights, crime prevention.

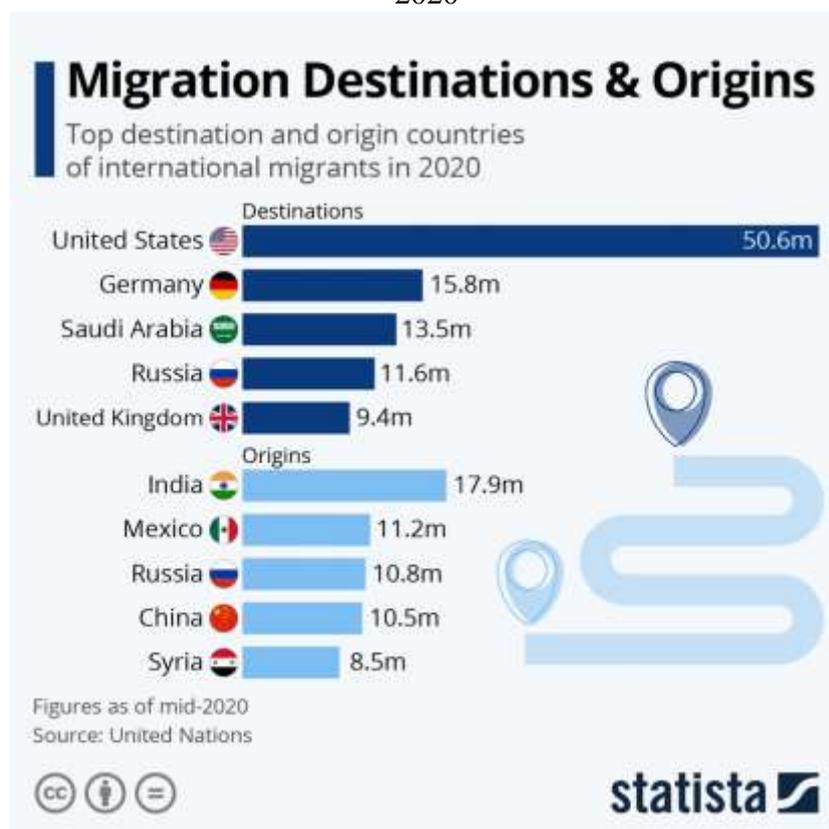
1 Migrácia a výzvy s ňou súvisiace

Migrácia v Európe ostáva mimoriadne aktuálnou témou, s ktorou sa musia vysporiadať všetky krajiny Európskej únie. Miera zasiahnutia migráciou sa v jednotlivých členských krajinách rôzni, a to predovšetkým s ohľadom na skutočnosť, či ide o krajinu cieľovú (napr. Nemecko, Švédsko) alebo tranzitnú (napr. Slovensko, Česko), resp. krajinu zaradenú do systémov tzv. hotspotov (napr. Grécko, Taliansko). Súčasný odhad Medzinárodnej organizácie pre migráciu (ďalej len „IOM“) hovoria, že celkový počet medzinárodných migrantov je za rok 2022 približne 281 miliónov (ide o 3,6 % svetovej populácie)⁹². Zatiaľ čo prevažná väčšina ľudí na svete naďalej žije v krajine, v ktorej sa narodili, stále viac ľudí migruje do iných krajín, najmä tých v rámci ich regiónu. Mnoho ďalších migruje do krajín s vysokými príjmami, ktoré umožňujú rozvoj migračných systémov, najmä v sektore, ktorý sa spolieha na

⁹² Bližšie pozri: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022-chapter-2>.

opatrenia s vysokou mobilitou. Práca je hlavným dôvodom, prečo ľudia migrujú do zahraničia, a migrujúci pracovníci tvoria veľkú väčšinu svetových medzinárodných migrantov, pričom väčšina z nich žije v krajinách s vysokými príjmami. Globálne vysídlenie je rekordne vysoké, počet vnútorne vysídlených osôb je okolo 55 miliónov a počet utečencov je viac ako 26 miliónov.⁹³ Výzvou však ostáva predovšetkým nelegálna migrácia, ktorá so sebou v súčasnosti prináša najmä negatívne emócie, keďže výrazným spôsobom ovplyvňuje životnú situáciu obyvateľov krajín nielen Európy (pozri obrázok 1).

Obrázok 1 Prehľad cieľových krajín a krajín pôvodu nelegálnych migrantov za rok 2020

Zdroj: <https://cdn.statcdn.com/Infographic/images/normal/26424.jpeg>

Atraktivnosť konkrétnych regiónov a nepriaznivá životná situácia v krajinách pôvodu štátnych príslušníkov tretích krajín umožnili vznik a rozvoj komplexných nadnárodných sietí prevádzáčov, ktoré sa stali generátorom mimoriadne atraktívnych finančných výnosov. Organizovaným zločineckým skupinám generuje prevádzáčstvo niekoľko desiatok miliónov eur ročne.

1.1 Globalizácia

Aj globalizácia prispela k rozkvetu trestnej činnosti v 21. storočí, keďže umožňuje, nielen členom organizovaných skupín prevádzáčov, slobodný pohyb medzi krajinami, pričom obeť nechávajú na jednom mieste, výnosy z trestnej činnosti na inom mieste a na treťom mieste sa zdržiavajú, resp. udomáčajú. Zjednodušene môžeme konštatovať, že jedinými nástrojmi, ktoré v súčasnosti zločinci potrebujú na spáchanie trestného činu (aj na medzinárodnej úrovni) sú

⁹³ Bližšie pozri: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022-chapter-2>.

počítač, mobilný telefón, pripojenie na internet a bankový účet. Trestnoprávne, či politické hranice jednotlivých štátov v súčasnosti pre zločincov naozaj nie sú obmedzujúce, práve naopak, vo využívaní obmedzení stanovených v zákonoch jednotlivých štátov voči presadzovaniu práva orgánov činných v trestnom konaní, sa vyžívajú. Pre orgány činné v trestnom konaní sú totižto i politické hranice štátu, i vnútroštátna legislatíva často obmedzujúce. V súčasnosti neexistuje žiadna medzinárodná jurisdikcia zastrešujúce medzinárodný organizovaný zločin, neexistujú žiadne nadnárodné príkazy na odpočúvanie, príp. príkaz na prehliadku alebo postupy na konfiškáciu výnosov z trestnej činnosti, ktoré by boli vymáhateľné paralelne na území niekoľkých štátov. Čo je klasifikované ako trestný čin v jednom štáte, nemusí byť klasifikované ako trestný čin v inom štáte. Čo predstavuje zákonnosť na jednom mieste, na inom mieste nemusí mať žiadnu váhu. Všetko v oblasti presadzovania práva je založené na zákonoch a právnych tradíciách jednotlivých štátov.

V súčasnosti síce existujú medzinárodné zmluvy, ktoré samotné sú výsledkom efektívnej spolupráce medzi krajinami v otázkach nadnárodnej trestnej činnosti, ale postupy uplatňované naprieč krajinami sú rôznorodé a ich realizácia je nesmierne časovo náročná. Čas, ktorý vyžaduje napríklad spracovanie žiadosti prokurátora o prehľad stavu bankových účtov francúzskeho občana, umožňuje páchateľovi presunúť sa do niekoľkých ďalších krajín, kde si zároveň môže otvoriť a zatvoriť niekoľko ďalších bankových účtov v mene nie iba svojom, ale aj v mene ďalších osôb, spoločností, atď. Prekážky, ktoré v súčasnosti musia orgány činné v trestnom konaní prekonávať samotné vyšetrovanie neuláhčujú.

1.2 Kriminalita

Uvedené skutočnosti sú však priamo prepojené s vnímaním migrácie zo strany širokej verejnosti, ktorá je priamo vystavená deklaroványm negatívnym vplyvom migrácie, a preto migráciu, ale predovšetkým nelegálnu migráciu (najmä štátnych príslušníkov tretích krajín) vníma nielen citlivejšie, ale aj mimoriadne negatívne, a to najmä pokiaľ ide o kriminalitu cudzincov na území jednotlivých krajín (či už cieľových alebo tranzitných). Prílev cudzincov pochádzajúcich z prostredí, ktoré sú pre mnohých občanov krajín v Európe vzdialené a cudzie, umocňuje vytváranie všadeprítomnej „morálnej paniky“. Skutočnosť, že prichádzajúci nelegálni migranti (vrátane štátnych príslušníkov tretích krajín) páchajú trestné činy, je nepopierateľná. Na území Slovenskej republiky bolo len v ostatnom období (rok 2022 a prvá polovica roka 2023) spáchaných niekoľko trestných činov práve rukou nelegálnych migrantov (najmä pokiaľ ide o sexuálne motivované trestné činy). Na tomto mieste je však nevyhnutné podotknúť, že nelegálni migranti, ktorí migrujú do Európy sú taktiež považovaní za jednu z najzraniteľnejších skupín obyvateľstva unikajúceho z krajín postihnutých ozbrojenými konfliktmi, prenasledovaním či depriváciou. Zároveň, ide o skupinu obyvateľstva, ktorá sa s ohľadom na kultúrne špecifiká svojich krajín pôvodu častokrát dostáva do konfliktu s kultúrou krajiny, v ktorej sa na svojej ceste za lepšou budúcnosťou nachádza. Práve strety kultúrnych prostredí, rôznorodosť vnímania reality, či preferencie „iného“ (v rámci dichotómie „my-oni“ alebo „naše – cudzie“, či „známe – neznáme“) neujde pozornosti médií, ktoré zároveň neprispievajú k pokojnejšiemu spolunažívaniu obyvateľov z rôznorodých kultúrnych prostredí. Častokrát sú však nepríjemné skúsenosti jednej, či druhej strany spôsobené nedorozumeniami, či vzájomným nepochopením sa. Uvedené je markantne viditeľné napríklad v rámci útvarov policajného zaistenia pre cudzincov (ďalej len „ÚPZC“), kde sú štátni príslušníci tretích krajín zaistení na území Slovenskej republiky umiestňovaní príslušníkmi Policajného zboru. Práve v tomto prostredí dochádza nielen k vzájomnému stretu rozdielnych kultúrnych prostredí, ale pre obe zúčastnené strany ide o priestor, v rámci ktorého musia obe strany nájsť spoločný spôsob komunikácie, ktorý by prispel k eliminácii negatívnych skúseností pre obe strany.

Cieľom predkladaného príspevku je teda nielen upozorniť na aktuálne úskalia, s ktorými sa musia vysporiadať príslušníci Policajného zboru pôsobiaci v rámci ÚPZC pri výkone svojho povolania, ale taktiež poukázať na možnosti eliminácie vzniku konfliktných situácií, ktoré priamo súvisia s nedostatočnou interkultúrnou komunikáciou prebiehajúcou medzi štátnymi príslušníkmi tretích krajín, ktorí sú nedobrovoľne zaisťovaní v rámci ÚPZC a príslušníkmi Policajného zboru, ktorí v uvedených zariadeniach pôsobia v rámci výkonu svojho povolania, a to na základe výstupov z výskumu, ktorý prebiehal v predmetných zariadeniach v rámci výskumnej úlohy Akadémie Policajného zboru v Bratislave pod názvom: Interkultúrna komunikácia so štátnymi príslušníkmi tretích krajín v zariadeniach (VYSK 241).

2 Súčasné úskalia policajnej praxe v rámci ÚPZC na Slovensku

Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru (ďalej len „ÚHCP P PZ“) je orgán s celoslovenskou pôsobnosťou pre oblasť zabezpečovania kontroly hraníc Slovenskej republiky. ÚHCP P PZ je útvarom Prezídia Policajného zboru, ktorý priamo riadi, metodicky usmerňuje a kontroluje činnosť svojich organizačných zložiek pri plnení úloh v oblasti: kontroly hraníc, boja proti nelegálnej migrácii a prevádzacstvu, analýzy rizík, spolupráce s Európskou agentúrou pre pohraničnú a pobrežnú stráž (ďalej len „agentúra Frontex“), analýzy cestovných dokladov, pobytového režimu cudzincov, návratov cudzincov, vyhostovania cudzincov, vízovej praxe a vo vymedzenom rozsahu na úseku azylového konania a realizácii dublinského nariadenia. Zároveň ÚHCP P PZ postupuje v súlade s ustanoveniami zákona č. 480/2002 Z. z. o azyle, v ktorom je premietnutý najmä Ženevský dohovor o právnom postavení utečencov z roku 1951, Newyorský protokol týkajúci sa právneho postavenia utečencov z roku 1967, ako aj príslušné európske smernice či nariadenia upravujúce oblasť medzinárodnej ochrany cudzincov.⁹⁴ V súčasnosti sú na území Slovenskej republiky k dispozícii pre vyššie uvedené účely útvary policajného zaistenia pre cudzincov v Medveďove a v Sečovciach.

Útvary policajného zaistenia pre cudzincov sú primárne využívané na dočasné zadržanie štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sú pozbavení osobnej slobody a ktoré sa uplatňuje voči cudzincom, ktorí sú na území Slovenskej republiky bez povolenia na pobyt. Na tomto mieste je dôležité poznamenať, že migrácia bez povolenia nie je trestný čin, ale priestupok. V podmienkach Slovenskej republiky ide o jediný priestupok, za ktorý môže byť cudzinec umiestnený (zavretý) do ÚPZC, pričom primárnym cieľom zaistenia je príprava a realizácia vyhostenia cudzinca do krajiny pôvodu alebo tranzitu alebo do krajiny, ktorá je podľa tzv. Dublinského systému zodpovedná za posúdenie žiadosti o azyl. Žiadatelia o azyl môžu byť zaistení, kým sa zistia hlavné dôvody ich žiadosti o azyl alebo, aby sa predišlo úteku, ak bola žiadosť o azyl zrejme podaná iba v úmysle zabrániť bezprostredne hroziacemu vyhosteniu⁹⁵. Zaistenie vykonávajú príslušníci PZ. Právna úprava zaistenia v Slovenskej republike je obsiahnutá v časti VI., § 62-74 zákona o pobyte cudzincov. Tieto ustanovenia zahŕňajú dôvody zaistenia, úpravu podmienok v ÚPZC a umiestnenia cudzincov, upravenie režimu v ÚPZC, ustanovenia o zdravotnej starostlivosti zaistených osôb, práva zaistených, trvanie zaistenia a dôvody pre prepustenie. Pobyt v ÚPZC môže trvať až jeden a pol roka, v prípade rodín s deťmi až šesť mesiacov. V prípade umiestnenia do ÚPZC je zaistený povinný dodržiavať režim, ktorý je určený útvarovým poriadkom.

⁹⁴ <https://www.minv.sk/?migracny-urad-mv-sr>.

⁹⁵ <https://www.hrl.sk/sk/co-robime/temy/zaistenie-cudzincov>.

2.1 Kriminalita štátnych príslušníkov tretích krajín

Zaistenie v rámci ÚPZC je považované za jedno zo súboru opatrení hraničnej kontroly (nie za izolovanú taktiku) využívanú pri zvládaní migračných vln v rámci politik jednotlivých členských štátov v oblasti migrácie. Keďže ide o zaistenie, prirodzene ide o obmedzovanie osôb identifikovaných ako osôb, ktoré neoprávnene prekročili štátne hranice štátu, a teda na území konkrétneho štátu sa nachádzajú neoprávnene, t. j. nelegálne. Keďže ide o cudzincov, ktorí zvyčajne pri zaistení nedisponujú žiadnymi dokumentmi, na základe ktorých by bolo možné ich identifikovať, a už vôbec nie cestovnými dokladmi, systém zaistenia je aj zo strany štátu, ktorý uvedených cudzincov zaisťuje veľmi zložitý a nejednoznačný, keďže spája prvky poskytovania starostlivosti (zdravotnej, právne, sociálne, atď.) s nátlakom a kontrolou. Uvedená situácia (situácia zaistenia cudzincov na území štátu, v ktorom sa uvedení cudzinci nachádzajú nelegálne) je teda charakterizovaná afektívnymi prvkami vrátane strachu, nádeje, pohrdania, empatie a podozrievania, nadmerných nárokov a neistej budúcnosti. Konceptne je však zaistenie cudzincov dočasným opatrením zo strany štátu voči zaisťovaným cudzincom, ktoré je založené na právnom statuse a obmedzení mobility zaisťovaných cudzincov. Zaistenie však nie je formálne definované ako trest a nevyžaduje odsúdenie za trestný čin, aj keď vo svojej podstate zaistenie zdieľa hlavné črty trestu odňatia slobody, keďže ide o odňatie slobody a obmedzenie slobody pohybu, pričom personál zabezpečujúci uvedené obmedzenia pozostáva zo štátnych príslušníkov Policajného zboru (čiže uniformovaných zložiek). Uvedená prax teda výrazne ovplyvňuje vnímanie inštitútu zaistenia zo strany zaisťovaných cudzincov, ktorí sa so zaistením snažia vysporiadať. Negatívne vnímanie zaistenia zo strany cudzincov však neostáva bez následkov, keďže častokrát práve frustrácia z neistej budúcnosti na strane zaistených cudzincov neprispieva k harmonickej komunikácii a pobytu v ÚPZC. Častokrát sa situácie, ktoré priamo nadväzujú na zaistenie jednotlivých nelegálnych migrantov, dotýkajú existenčných otázok zaisťovaných nelegálnych migrantov, ktorí nepredpokladajú niektoré z krokov, ktoré je nevyhnutné vykonať v nadväznosti na právnu úpravu jednotlivých členských štátov, v ktorých sú nelegálni migranti zaisťovaní (napríklad v prípade umiestňovanie neploletých migrantov do sociálnych zariadení).⁹⁶ Zároveň je nevyhnutné podotknúť, že tenzné situácie vznikajúce v predmetných zariadeniach neprispievajú k pohode príslušníkov Policajného zboru, ktorí sú uvedeným situáciám vystavovaní v rámci výkonu svojho povolania každý deň.

2.2 Priebeh komunikácie medzi príslušníkmi Policajného zboru a cudzincami zaistenými v ÚPZC

„Komunikovať s ľuďmi iných kultúr predpokladá dohodu na spoločnom verbálnom aj neverbálnom prejave. Pretože sa takéto procesy uskutočňujú často na nevedomej úrovni, dochádza k nedorozumeniam.“ (Nováková et al., 2018, s. 28).

Komunikácia so cudzincami zaistenými v ÚPZC má svoje špecifiká a s ohľadom na skutočnosť, že zvyčajne ide o cudzincov, ktorí nehovoria svetovo rozšírenými jazykmi, resp. častokrát hovoria iba svojím materinským jazykom, k nedorozumeniam dochádza pomerne často. V podstate však môžeme skonštatovať, že komunikácia v rámci ÚPZC prebieha v dvoch rovinách. Prvá rovina zastrešuje komunikáciu pre potreby úradného styku medzi zaistenými cudzincami a príslušnými orgánmi a druhá rovina pokrýva každodennú komunikáciu medzi zaistenými cudzincami a príslušníkmi PZ, prípadne inými osobami, ktoré poskytujú cudzincom bezodplatnú sociálnu podporu, či právne poradenstvo.

⁹⁶ Bližšie pozri článok publikovaný na SITA pod názvom Na východe zadržali 15 utečencov. Dostupné online z: <https://sita.sk/na-vychode-zadrzali-15-utecencov/>.

V rámci administratívnych úkonov a v rámci procesu podania a posudzovania žiadosti o azyl sú členské štáty povinné zabezpečiť pracovníkov, ktorí sú v danej problematike riadne vyškolení a absolvovali príslušnú odbornú prípravu, ktorá zahŕňa prvky uvedené v článku 6 ods. 4 písm. a) až e) nariadenia č. 439/2010.⁹⁷ Z uvedeného vyplýva, že príslušníci policajného zboru pôsobiaci v rámci ÚPZC musia mať primerané vedomosti alebo absolvovanú potrebnú odbornú prípravu, aby si mohli plniť svoje pracovné povinnosti. Medzi nároky práce so zaistenými cudzincami patrí aj jazyková kompetencia, ktorá je nevyhnutná pri zabezpečovaní každodennej komunikácie a formulovaní inštrukcií, ktoré sa týkajú existencie v ÚPZC. Medzi kľúčový komunikačný aspekt patrí zabezpečenie poučenia všetkých osôb, ktoré sú umiestnené v zariadení o časovom rozvrhu dňa v priestoroch a podľa možnosti i vydanie preloženého odpis časového rozvrhu dňa v ubytovacích priestoroch v materinskom jazyku zaistených cudzincov alebo aspoň v jazyku, ktorému rozumejú.⁹⁸

Medzi najrozšírejší jazyk súčasnosti patrí angličtina. Ide o jazyk, ktorý je tzv. „*lingua franca*“, platforma pre komunikáciu medzi ľuďmi na celom svete, ktorí majú materinský jazyk iný ako angličtinu. Napriek skutočnosti, že angličtina je v súčasnosti mimoriadne rozšírený jazyk a z pohľadu príslušníkov PZ pôsobiacich v ÚPZC je častokrát aj pracovným nástrojom, mnoho štátnych príslušníkov z tretích krajín disponuje jazykovou kompetenciou iba v materinskom jazyku. Na vyjadrenie svojich potrieb sa snažia často využiť práve tlmočníka, prípadne iných cudzincov zaistených v ÚPZC, ak tlmočník nie je prítomný.

Členské štáty majú povinnosť zabezpečiť základnú komunikáciu medzi cudzincom a príslušnými orgánmi v úradnom styku, a to v jazyku, ktorému cudzinec umiestnený v ÚPZC rozumie, t. j. prostredníctvom zabezpečenia tlmočníka, na ktorého sú kladené konkrétne požiadavky nielen v oblasti jazykovej a kultúrnej kompetencie, ale taktiež musí byť zohľadnený rodový aspekt, ak o to cudzinec umiestnený v ÚPZC požiada. S cieľom zaistiť efektívnu komunikáciu medzi cudzincami umiestnenými v ÚPZC a príslušnými orgánmi v zmysle uvádzaných dokumentov, sú tlmočníci a prekladatelia zabezpečujúci úradnú komunikáciu s príslušnými orgánmi v rámci jednotlivých procesných úkonov vyberaní zo zoznamu súdnych prekladateľov a tlmočníkov Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky. Rovnako aj prekladateľ, ktorý zabezpečuje preklad úradnej dokumentácie, prípadne informačných materiálov, je vyberaný zo zoznamu súdnych prekladateľov a tlmočníkov Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky. Na základe východiskových dokumentov je však požiadavka na tlmočenie formulovaná iba pre potreby procesných úkonov a úradnej komunikácie s príslušnými orgánmi. S ohľadom na skutočnosť, že za ostatné obdobie boli v rámci ÚPZC umiestnení predovšetkým cudzinci, ktorých materinský jazyk nepatrí medzi rozšírené jazyky (napr. Afganistan, Pakistan, Bangladéš, Maroko, Sudán, Turecko atď.) komunikácia bez účasti tlmočníka býva zvyčajne veľmi náročná. Zároveň nie je možné vyžadovať od príslušníkov PZ, aby ovládali jazyk každého cudzinca, ktorý je zaistený v ÚPZC. Jedným z nie menej podstatných aspektov, ktorý výrazným spôsobom ovplyvňuje komunikáciu so zaistenými cudzincami je aj skutočnosť, že zvyčajne ide o ľudí, ktorí majú nižšiu úroveň vzdelania. Z uvedeného následne vyplýva, že aj príslušník Policajného zboru (ďalej len „príslušník PZ“) aj tlmočník, či zástupcovia neziskových organizácií (napr. Liga za ľudské práva), ktorí dobrovoľne poskytujú predovšetkým právne poradenstvo pre cudzincov zaistených v ÚPZC a zároveň komunikujú ich potreby, pri interkultúrnej komunikácii plnia funkciu mediátora a v rámci proaktívneho prístupu môžeme hovoriť o širokej škále činností, ktorými presahujú svoje kompetencie stanovené zákonom. Otvorenou otázkou však ostáva

⁹⁷ Článok 4 ods. 3 a 4 Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2013/32/EÚ z 26. júna 2013 o spoločných konaniach o poskytovaní a odnímaní medzinárodnej ochrany.

⁹⁸ §90 ods. 2 písm. e), f) zákona č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

legislatívne zakotvenie komunikácie medzi príslušníkmi Policajného zboru a cudzincami umiestnenými v ÚPZC v čase, keď je nevyhnutné komunikovať každodenné požiadavky, či už zo strany príslušníkov PZ alebo samotných cudzincov, a teda ide o komunikáciu neúradného charakteru. V súčasnosti na Slovensku takáto komunikácia nie je legislatívne podchytená.

2.3 Ochrana základných ľudských práv a slobôd v kontexte migrácie

Dohovor o ochrane základných ľudských práv a slobôd patrí medzi kľúčové dokumenty, ktoré poskytujú záruky ochrany a ďalšieho rozvoja ľudských práv a základných slobôd (ďalej aj „EDLP“). Integrovanou súčasťou predmetného dohovoru je v rámci článku 5 (právo na slobodu a bezpečnosť) a článku 6 (právo na spravodlivé súdne konanie) aj právo na tzv. jazykovú pomoc. Pod právom na jazykovú pomoc sa rozumie právo každého komunikovať v jazyku, ktorému rozumie v prípadoch, keď je dotknutá osoba (pre potreby vedeckovýskumnej úlohy ide o štátneho príslušníka tretej krajiny) mimo územia svojej domovskej krajiny, a teda nerozumie úradnému jazyku krajiny, na ktorej území sa nachádza. Uvedené právo sa však vzťahuje na tých štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí boli na území konkrétneho štátu z nejakého dôvodu zaistení, resp. zatknutí (v podmienkach Slovenskej republiky je nelegálne prekročenie hraníc posudzované ako priestupok), a teda v rámci úradného styku s príslušnými orgánmi sú nútení s nimi komunikovať. Potrebu bližšie vymedziť obsah jazykovej pomoci reflektovala Rada Európskej únie v októbri roku 2010 prijatím Smernice Európskeho parlamentu a Rady 2010/64/EÚ o práve na tlmočenie a preklad v trestnom konaní. Uvedená smernica poskytuje stručnú informáciu o najdôležitejších aspektoch poskytovania jazykovej pomoci, a tým stanovuje minimálne štandardy pre oblasť poskytovania jazykovej pomoci. Bližšie vymedzenie tejto oblasti s ohľadom na aplikačnú prax však ponúka predovšetkým judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva, ktorý s cieľom zachovať a rozvíjať priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti a v súlade so závermi predsedníctva zo zasadnutia Európskej rady v Tampere 15. a 16. októbra 1999, a najmä s bodom 33 týchto záverov, orientuje svoju pozornosť predovšetkým na zásadu vzájomného uznávania rozsudkov a iných rozhodnutí justičných orgánov, ktorá by sa mala stať základom justičnej spolupráce v občianskych a trestných veciach v rámci celej Európskej únie, keďže posilnené vzájomné uznávanie a potrebná aproximácia právnych predpisov uľahčuje spoluprácu medzi príslušnými orgánmi a súdnou ochranou práv jednotlivcov.⁹⁹

Komunikácia so štátnymi príslušníkmi tretích krajín je častokrát problematická, a to nielen s ohľadom na skutočnosť, že mnohí z nich zvyčajne neovládajú na komunikatívnej úrovni svetovo rozšírené jazyky akými sú napríklad angličtina, francúzština, nemčina a pod. Často ide o cudzincov, ktorí okrem svojho materinského jazyka neovládajú žiadny iný jazyk. Samotnú komunikáciu však ovplyvňujú aj iné faktory, nielen jazyková bariéra. Priblíženie problematiky interkultúrnej komunikácie so štátnymi príslušníkmi tretích krajín v prostredí detenčných zariadení pri zohľadnení základných ľudských práv a slobôd migrantov v tomto kvázi právnom prostredí, umožňuje upriamiť pozornosť predovšetkým kontextu členských štátov EÚ, medzi ktoré patrí aj Slovenská republika a zároveň poukázať na skutočnosť, že pri všetkých vynesených rozsudkoch Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej aj „ESLP“) zohľadňuje nielen platnú sekundárnu legislatívu na úrovni EÚ, ale aj právnu úpravu predmetnej oblasti na národnej úrovni dotknutého členského štátu a medzinárodné právo, ktoré však nemajú výrazný vplyv na požiadavku a vymedzenie práva na poskytovanie služieb tlmočníka, práva na poskytnutie služieb prekladateľa, otázky súvisiace s poskytnutím služieb tlmočníka/prekladateľa, či kvalitatívnu stránku poskytovaných tlmočnických

⁹⁹ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2010/64/EÚ z 20. októbra 2010 o práve na tlmočenie a preklad v trestnom konaní.

a prekladateľských služieb. Vedenie záznamov o poskytnutých tlmočnických/prekladateľských službách pre potreby ďalšieho konania nie sú explicitne a jednotne vymedzené na národnej úrovni jednotlivých členských štátov, ani na európskej, či medzinárodnej úrovni. Formulovaná je však požiadavka na tlmočenie, a to pre potreby procesných úkonov a úradnej komunikácie s príslušnými orgánmi v prípade zaistenia štátneho príslušníka tretej krajiny na území členského štátu.

Samotné rozsudky ESLP nám však môžu priblížiť rámec poskytovania jazykovej pomoci štátnym príslušníkom tretích krajín, ktorí sú zaistení na území členského štátu a neovládajú jazyk krajiny, na území ktorej sa zdržiavajú, a to s ohľadom na možné vyvodenie sankcií voči členskému štátu v prípade nedodržania ľudských práv a základných slobôd, medzi ktoré poskytovanie jazykovej pomoci rozhodne patrí.

3 Charakteristika výskumného súboru

Výskumný súbor tvorilo **193 platných rozsudkov Európskeho súdu pre ľudské práva** (k 1. 1. 2022), ktoré sa zaoberali ohrozaním, resp. porušovaním ľudských práv, konkrétne práva na slobodu a bezpečnosť v súvislosti s jazykovou bariérou. Analyzované boli rozsudky zaoberajúce sa porušovaním nasledovného:

- poskytovanie informácií v jazyku, ktorému cudzinec rozumie (31);
- poskytnutie informácií o dôvodoch zaistenia (109);
- poskytnutie informácií o zaistení (13);
- bezodkladné poskytnutie relevantných informácií (86).

Uvedené rozsudky pokrývajú otázky jazykovej pomoci a interkultúrnej komunikácie. Pre potreby vedeckovýskumnej úlohy boli bližšie analyzované a definované ako kľúčové pre skúmanú problematiku predovšetkým rozsudky, ktoré sa zásadným spôsobom pričínili o bližšie vymedzenie otázok súvisiacich s interkultúrnou komunikáciou so štátnymi príslušníkmi tretích krajín zaistenými na území členských štátov EÚ. Ide predovšetkým o nasledovné rozsudky týkajúce sa porušenia článku 5 ods. 2 Dohovoru:

- rozsudok č. 51564/99 (Čonka proti Belgicku),
- rozsudok č. 13229/03 (Saadi proti Spojenému kráľovstvu),
- rozsudok č. 13205/07 (Diallo proti Švédsku),
- rozsudok č. 34082/02 (Rusu proti Rakúsku),
- rozsudok č. 11036/03 (Ladent proti Poľsku),
- rozsudok č. 59868/08 (Vizgirda proti Slovinsku),
- rozsudok č. 18913/03 (Husain proti Taliansku),
- rozsudok č. 22696/16 (J. R. a iní proti Grécku),
- rozsudok č. 16483/12 (Khlaifia proti Taliansku) .

Rozsudky Európskeho súdu pre ľudské práva boli vybrané na základe kritéria porušenia článku 5 ods. 2 Dohovoru a zúčastnenými stranami boli členské štáty EÚ (vrátane Spojeného kráľovstva, ktoré opustilo EÚ k 31. 1. 2020). Samotné rozsudky sa javia ako rozhodujúce pri formovaní poskytovania jazykovej pomoci v niekoľkých neskorších prípadoch, pretože sa uvádzajú ako relevantná judikatúra, resp. plnia úlohu precedensov.

4 Analýza rozsudkov Európskeho súdu pre ľudské práva s ohľadom na poskytovanie jazykovej pomoci nelegálnym migrantom

Ochrana základných ľudských práv zaručených EDLP vo vzťahu k jazykovej pomoci sa v praxi vykladá na základe potrieb a možností členských štátov. Ustanovenia týkajúce sa jazyka sú formulované v širšom zmysle, čím umožňujú širší výklad, napr. g. „bezodkladné“ informovanie môže pokrývať časové obdobie od 10 minút do 24 hodín, aj samotné využitie tlmočníka je tiež predmetom rôznych prístupov, keďže nie je jasné, či má tlmočník pomáhať orgánom od momentu zatknutia alebo počas ďalšej fázy zadržania. Aj keď je spoločný rámec jazykovej pomoci zakotvený v EDLP a smerniciach EÚ, Európsky súd pre ľudské práva (ESLP) môže pomôcť zúžiť rôzne výklady z členských štátov a prijať jednotnejší spôsob poskytovania jazykových služieb. Rozsudky ESLP fungujú ako precedensy pre budúce súdne rozhodovanie aj na národnej úrovni príslušných členských štátov.

Výzvy súvisiace s jazykovými otázkami boli nastolené vo viacerých prípadoch – do začiatku roka 2022 bolo 59 zjavných porušení článku 5 ods. Prípadov označených ako kľúčové bolo však len niekoľko. Pre účely tejto vedeckej štúdie boli analyzované porušenia článku 5 § 2 týkajúce sa najmä nasledujúcich otázok: a) informácie v zrozumiteľnom jazyku; b) informácie o poplatku; c) informácie o dôvodoch zatknutia; d) rýchle informácie.

Keďže počet rozsudkov bol značný, ďalší výber bol vykonaný nielen na základe kritéria porušenia článku 5 ods. Okrem toho sa na základe dôkladnej analýzy všetkých 59 prípadov zohľadnili iba rozsudky, ktoré sa javia ako kľúčové pri formovaní poskytovania jazykovej pomoci. Nasledujúce kľúčové rozsudky sú uvedené spolu s dôvodmi ich dôležitosti:

- *Saadi proti Spojenému kráľovstvu* – rozsudok sa týka stanovenia presného časového rámca pre poskytovanie jazykovej pomoci, keďže doposiaľ nebolo jasné, kto je zodpovedný za informovanie zadržaného o dôvodoch jeho zatknutia, t. j. príslušník PZ alebo právny zástupca? Predmetom rozsudku je však aj forma poskytnutia informácií zaistenej osobe – ústna v. listinná forma, keďže povinnosť poskytnúť dôkazy o poskytnutí informácií zaistenej osobe sa v jednotlivých jurisdikciách členských štátov EÚ vykladá rôzne. Na základe rozsudku však v súčasnosti možno vychádzať zo záveru, že oneskorenie 76 hodín pri poskytovaní relevantných informácií (dôvody zaistenia) zaistenej osobe poskytlo opodstatnený dôvod na porušenie článku 5 ods. 2. Rozsudok stanovil maximálny časový rámec, ktorý je k dispozícii na poskytovanie informácií, a teda aj na poskytnutie jazykovej pomoci.
- *J. R. a iní proti Grécku* - rozsudok upravuje povinnosť členského štátu poskytnúť štátnemu príslušníkovi tretej krajiny informačný materiál (informačnú brožúru) v jazyku, ktorému zaistený cudzinec rozumie a zároveň včas/bezodkladne informovať o dôvodoch zatknutia, pričom zodpovednosť za poskytnutie týchto informácií zostáva na Úrade vysokého komisára OSN pre utečencov, ktorý preberá povinnosť informovať novoprijatých štátnych príslušníkov tretích krajín v hot-spotoch o ich právach a povinnostiach a oznámiť im ako sa dostať k azylovému konaniu. Podľa rozhodnutia vlády sú tí istí zamestnanci zodpovední aj za šírenie informačných brožúr právneho charakteru a následne sa cudzinci, ktorí si to želajú, môžu obrátiť na právnikov mimovládnych organizácií. V tomto rozsudku súd tiež upozornil na skutočnosť, že všetky informácie mali byť poskytnuté v zrozumiteľnom jazyku. Všetky informácie by mali byť zadržaným cudzincom poskytnuté „čo najskôr“, avšak zatýkajúci orgán činný v trestnom konaní ich nemusí poskytnúť v plnom rozsahu ihneď. V tomto prípade súd

určuje aj obsah informačného materiálu. Súd zároveň poznamenáva, že obsah uvedeného materiálu nebol taký, aby poskytoval dostatočné informácie o zaistení, opravných prostriedkoch, o tom, že cudzinec sa môže obrátiť na advokáta a policajta a že môže podať námietky proti rozhodnutiu o vyhostení atď. do 48 hodín.¹⁰⁰

- *Khlaifia proti Taliansku* - rozsudok upravuje okrem iného aj formu poskytovania informácií štátnym príslušníkom tretích krajín, ktorí nelegálne prekročili štátne hranice Grécka. Na základe rozhodnutia súdu, v prípade rozhodnutia o návrate alebo rozhodnutia o zákaze vstupu a rozhodnutia o vyhostení je potrebné takéto rozhodnutia vydať písomne s uvedením skutkových a právnych dôvodov, ako aj informácií o dostupných opravných prostriedkoch. Členské štáty sú zároveň povinné (po tomto rozsudku) sprístupniť všeobecný informačný materiál vysvetľujúci hlavné prvky štandardného postupu v najmenej piatich jazykoch, ktoré nelegálni migranti prichádzajúci do dotknutého členského štátu najčastejšie používajú alebo ktorým rozumejú. Zadržaným štátnym príslušníkom tretích krajín sa zároveň musia poskytovať systematické informácie, ktoré vysvetľujú pravidlá platné v zariadení a stanovujú ich práva a povinnosti. Takéto informácie zahŕňajú informácie o ich oprávnení kontaktovať vybrané organizácie a orgány podľa vnútroštátneho práva. Zároveň ide o zastrešenie komunikácie so zaistenými cudzincami v rámci neúradného styku.¹⁰¹

Dotknuté práva majú zjavne predstavovať minimálne normy. Jazyková pomoc je v praxi predmetom interpretácie z pohľadu jednotlivých krajín. Prostredníctvom judikatúry ESLP sa ukazuje, ako možno do určitej miery rozvinúť ustanovenia o jazykovej pomoci. Často sú jazykové otázky nastolené spolu so sťažnosťami podľa článku 5 a 6 a príležitostne v spojení s článkom 14 (zákaz diskriminácie). Aj keď Súd len zriedkavo zistil porušenie len z dôvodu jazykových problémov, vyššie uvedené prípady mu poskytli príležitosť stanoviť základné princípy v pasážach, ktoré predstavujú konsolidáciu platnej judikatúry.¹⁰²

5 Výsledky

Právo na jazykovú pomoc patrí medzi základné práva zaručené Dohovorom a je tiež zakotvené v sekundárnych právnych predpisoch EÚ, a preto je záväzná pre všetky členské štáty. Vďaka judikatúre ESLP sa viac objasňuje poskytovanie jazykovej pomoci, resp. tlmočnických a prekladateľských služieb a rozsah ich použitia je špecifikovaný pre potreby budúcich prípadov. Otázky týkajúce sa formy poskytovaných tlmočnických a prekladateľských služieb na účely azylového konania zostávajú v rukách vnútroštátnych orgánov jednotlivých členských štátov a ich preferencie (ústna forma v. písomná forma), pokiaľ ich možno predložiť ako dôkazný materiál pre potenciálne konanie ESLP. Aj keď ESLP rozhodol v prospech písomného prekladu, umožňuje aj poskytovanie informácií zo strany príslušných orgánov v ústnej forme, ak ich možno predložiť ako dôkaz pre prípadné konanie. Obdobne, aj právo na poskytnutie informácií v jazyku zrozumiteľnom pre cudzincov, ktorí prichádzajú na územie členského štátu je jednou z procesných záruk uvedených v Dohovore. Nevyhnutnou podmienkou je však poskytnúť relevantné informácie do 24 hodín od zaistenia štátneho príslušníka tretej krajiny, keďže osoba zaistená v detenčnom zariadení má právo byť informovaná o dôvodoch svojho zaistenia a toto právo je súčasťou procesných záruk. Vymedzenie presného časového rámca pre poskytovanie informácií na vyššie uvedené účely do veľkej miery závisí od jazykovej

¹⁰⁰ Rozsudok č. 22696/16.

¹⁰¹ Rozsudok č. 16483/12.

¹⁰² Bližšie pozri: BRANNAN, J. 2012. Raising the standard of language assistance in criminal proceedings: from the rights under Article 6(3) ECHR to Directive 2010/64/EU. *Cyprus Human Rights Law Review* 2, 2012, pp. 128-156.

spôsobilosti príslušníka PZ, ktorý vykonáva zaistenie, keďže podľa judikatúry sa uprednostňuje poskytnutie informácií v čase zaistenia. Pri oboch formách jazykovej pomoci, t. j. preklade aj tlmočení, sa poskytujú informácie do jazyka, ktorému zaistená osoba rozumie a v drvivej väčšine prípadov je zohľadnený úradný jazyk krajiny pôvodu štátneho príslušníka tretej krajiny. Aj keď v mnohých prípadoch zaistení cudzinci ovládajú aj jeden zo svetových jazykov, najčastejšie ide o francúzštinu, arabčinu a španielčinu.¹⁰³ Pri tlmočení do jazyka, ktorému zaistená osoba rozumie, sa vo väčšine prípadov berie do úvahy úradný jazyk krajiny pôvodu štátneho príslušníka tretej krajiny. Výber tlmočníka zostáva v rukách vnútroštátnych orgánov a realizuje sa na základe vnútroštátnych právnych predpisov jednotlivých členských štátov. Spoločný rámec, pokiaľ ide o zabezpečenie kvality tlmočnických služieb a kvalifikáciu jednotlivých tlmočníkov, zostáva nezodpovedanou otázkou, pretože kvalifikačné kritériá sa v jednotlivých členských štátoch líšia. Pokiaľ ide o počet tlmočníkov, ktorí sú k dispozícii pre skupinu štátnych príslušníkov tretích krajín (neurčitý počet osôb), obmedzenia nie sú výslovne stanovené. Na základe rozsudku č. 51564/99 z 5. februára 2002 v prípade Čonka proti Belgicku, v prípade ak jeden tlmočník poskytuje tlmočnicke služby pre skupinu osôb, nie je dodržaná povinnosť členského štátu individuálne posudzovať každý prípad samostatne. S ohľadom na vnímanie štátneho príslušníka tretej krajiny, je teda uprednostňovaný individuálny prístup a fyzická prítomnosť osoby poskytujúcej jazykovú pomoc, aj keď fyzickú prítomnosť tlmočníka či prekladateľa je z pohľadu vnútroštátnych orgánov často ťažké dosiahnuť. Rozsah poskytovaných informácií by mal však umožniť štátnemu príslušníkovi tretej krajiny pochopiť právne prostriedky nápravy a jeho súčasné právne postavenie.

Všetci štátni príslušníci tretích krajín, ktorí sú zaistení v detenčných zariadeniach čelia výzvam, ktoré priamo súvisia s ich ľudskými a procesnými právami a ktoré je potrebné komunikovať vo vzťahu k príslušníkom PZ a príslušným úradom na každodennej báze. Jazyková (a tiež kultúrna) bariéra situáciu štátnym príslušníkom tretích krajín zaisteným na území členského štátu, ktorého úradný jazyk zaistené osoby neovládajú, neľahčuje. Právo na jazykovú pomoc a efektívne zabezpečenie interkultúrnej komunikácie je síce v súčasnosti postavené na úroveň právnej pomoci, ale v aplikačnej praxi sa ešte stále nemôže tešiť inštitucionálnej podpore a len postupne je bližšie špecifikovaná a interpretovaná aj vďaka judikatúre ESĽP.

Jazyková mediácia patrí medzi základné ľudské práva zaručené vnútroštátnymi právnymi predpismi členských štátov, sekundárnou legislatívou EÚ, ale aj medzinárodným právom. Rešpektovanie ľudských práv a spôsob, akým sú v štáte zaručené, je jedným z kľúčových faktorov, ktoré ovplyvňujú pocit bezpečnosti v štáte a majú tiež významný vplyv na perspektívu migrantov pri rozhodovaní o tom, kam sa usadiť. Krajiny EÚ sú bezpochyby atraktívnym miestom pre život, pretože Dohovor zaručuje procesné záruky vrátane komunikácie v jazyku cudzincov, ktorí prichádzajú na územie členských štátov EÚ.

6 Záver

Významným prínosom skúmanej problematiky je zmapovanie aktuálneho stavu poskytovania jazykovej pomoci v rámci úradnej i neúradnej komunikácie medzi príslušníkmi PZ a štátnymi príslušníkmi tretích krajín zaistenými v detenčných zariadeniach a identifikácia problémových oblastí súvisiacich s dodržiavaním ľudských práv, ktoré sú zároveň podkladom pre penalizáciu členských štátov zo strany ESĽP. Zosumarizovanie problémových aspektov interkultúrnej komunikácie na základe platných rozsudkov ESĽP poskytuje užitočný výklad spoločného právneho rámca a možnosť vyhnúť sa ďalšej penalizácii úpravou právnych

¹⁰³ DOBIÁŠOVÁ, A. Zmapovanie interkultúrnej komunikácie so štátnymi príslušníkmi tretích krajín v detenčných centrách v Rakúsku. In: Policajná teória a prax, 3/2020, s. 94.

predpisov súvisiacich s poskytovaním cudzojazyčnej komunikácie na národnej i európskej úrovni. Poznatky získané analýzou výskumného problému a získané poznatky a výsledky výskumu môžu ďalej slúžiť na zostavenie zoznamu oblastí, ktoré je potrebné zohľadniť v praxi pri poskytovaní cudzojazyčnej komunikácie, a to s cieľom predchádzania konfliktov v rámci detenčných zariadení a penalizácie zo strany ESLP voči členským štátom.

Pridaná hodnota prezentovanej problematiky spočíva najmä v evidencii rôznorodosti prístupov v riešení otázky právnej úpravy komunikácie so štátnymi príslušníkmi tretích krajín v priestoroch detenčných zariadení naprieč členskými štátmi EÚ, ktorá má priamy vplyv na samotné poskytovanie jazykovej pomoci a dodržiavanie ľudských práv zaistených cudzincov.

Prepájanie informácií o pretrvávajúcich nedostatkoch a problémoch s platnou judikatúrou ESLP upozorňuje na možnosť eliminácie penalizácie členských štátov zo strany ESLP v oblasti poskytovania jazykovej pomoci cudzincom, a tým predkladaný príspevok prispieva nielen k dodržiavaniu ľudských práv a základných slobôd, ale taktiež vytvára priestor pre konsolidáciu vnútroštátnych právnych predpisov naprieč skúmanými krajinami, ako aj ostatnými členskými krajinami EÚ a umožňuje pôsobiť preventívne nielen vo vzťahu k samotnej penalizácii členského štátu, či upozornením na nedostatky vo vzťahu k dodržiavaniu ľudských práv a slobôd, ale taktiež umožňuje detegovanie a následne implementovanie preventívnych opatrení v oblasti prevencie kriminality nielen v rámci ÚPZC, ale taktiež v kontexte širšieho vnímania kriminality cudzincov na území prijímajúcich členských štátov.

Upozornením na možnosť zjednotenia štandardného postupu v členských krajinách EÚ a zosumarizovanie problémových oblastí v rámci skúmanej problematiky cudzojazyčnej komunikácie sa dotýka všetkých členských štátov EÚ, a to najmä pokiaľ ide o otázku dodržiavania a ochrany ľudských práv a základných slobôd, na ktoré sa práve poškodení cudzinci odvolávajú, ak sa obracajú na súd so žalobou voči členskému štátu, v ktorom boli zaistení. Medzi základné práva patrí aj poskytovanie informácií v jazyku, ktorému prichádzajúci štátni príslušníci tretích krajín rozumejú, aby bol zaistený štandardný postup konania, t. j. štátny príslušník tretej krajiny v rámci všetkých procesných úkonov rozumel tlmočenému jazyku a mohol v ňom komunikovať. Obdobná právna úprava v skúmaných štátoch týkajúca sa noriem a postupov v oblasti komunikácie v rámci úradného styku ostáva predmetom interpretácie zo strany jednotlivých členských štátov najmä v nasledovnom: 1. formy asistencie zo strany tlmočníka, t. j. tlmočník je fyzicky prítomný alebo tlmočenie prebieha prostredníctvom telefonických video, resp. audio hovorov; 2. úroveň poskytovaných tlmočnických služieb závisí od jednotlivých členských štátov, t. j. tlmočenie realizuje vysoko kvalifikovaný profesionál alebo nekvalifikovaný dobrovoľník-neprofesionál, príslušník PZ alebo iný cudzinec zaistený v detenčnom zariadení, ktorý ovláda jazyk krajiny zaistenia. Definovanie oblastí rôznorodej interpretácie umožňuje zjednotiť postupy a harmonizovať vnútroštátnu právnu úpravu týkajúcu sa poskytovania jazykovej pomoci vo všetkých členských štátoch EÚ.

Skúmanie uvedenej problematiky zvyšuje možnosť konsolidácie uplatniteľnej judikatúry – právo štátnych príslušníkov tretích krajín na získanie jazykovej pomoci, ktoré by mali členské štáty udeľovať spôsobom, ktorý poskytuje dotknutej osobe konkrétnu a praktickú možnosť ju využiť, ak by štáty poskytovali jazykovú pomoc unifikovaným spôsobom, minimalizovali by možnosť rôznorodej interpretácie a následne aj možnosť penalizácie zo strany ESLP. Vďaka judikatúre ESLP je možné do istej miery vykladať ustanovenia o jazykovej pomoci, a to predovšetkým s ohľadom na poskytovanie tlmočnických služieb. Rozsudky ESLP poskytujú príležitosť stanoviť základné zásady v pasážach, ktoré predstavujú konsolidáciu uplatniteľnej judikatúry vo všetkých členských štátoch EÚ.

Literatúra

ATAÇ, I. and S. D. JONG, 2017. Demand and Deliver: Refugee Support Organisations in Austria. *Social Inclusion*, 5(3),28-37. <https://doi.org/10.17645/si.v5i3.1003>

BAUBÖCK, R., 2003. Farewell to Multiculturalism? Sharing Values and Identities in Societies of Immigration. In: European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia (EUMC) (Publisher), "Equal Voices", issue 12, 2003, pp. 21-27.

BRANNAN, J. 2012. Raising the standard of language assistance in criminal proceedings: from the rights under Article 6(3) ECHR to Directive 2010/64/EU. *Cyprus Human Rights Law Review* 2, 2012, pp. 128-156.

Charter of Fundamental Rights of the European Union, 26 October 2012, 2012/C 326/02.

Council Directive 2003/9/EC of 27 January 2003 Laying Down Minimum Standards for the Reception of Asylum Seekers in Member States, 6 February 2003, OJ L. 31/18-31/25.

Directive 2013/33/EU of the European Parliament and Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast), 29 June 2013, OJ L.180/96-116.

DOBIÁŠOVÁ, A. Zmapovanie interkultúrnej komunikácie so štátnymi príslušníkmi tretích krajín v detenčných centrách v Rakúsku. In: *Policajná teória a prax*, 3/2020, s. 94.

Dohovor o ochrane základných ľudských práv a slobôd.

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 439/2010 z 19. mája 2010, ktorým sa zriaďuje Európsky podporný úrad pre azyl.

NOVÁKOVÁ, I. et al., 2018. Interkultúrna komunikácia so štátnymi príslušníkmi tretích krajín v útvaroch policajného zaistenia pre cudzincov: Projekt. /Rieš. výsk. úl. Iveta Nováková, spolurieš. Martina Binderová, spolurieš. Petra Ferencíková, spolurieš. Emil Semjan, spolurieš. Patrik Ambrus, spolurieš. Jelena Ondrejkočiková, spolurieš. Klaudia Marczyová. [a i.]. 1. vyd. – Bratislava: Akadémia PZ – K jazykov, 2018. – 39 1.: dokumentácia 11 1.

Regulation (EU) No 604/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person (recast), 29 June 2013, OJ L. 180/31-180/59.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2008/115/ES zo 16. decembra 2008 o spoločných normách a postupoch členských štátov na účely návratu štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na ich území.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2010/64/EÚ z 20. októbra 2010 o práve na tlmočenie a preklad v trestnom konaní

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2013/32/EÚ z 26. júna 2013 o spoločných konaniach o poskytovaní a odnímaní medzinárodnej ochrany.

Kontakt na autora:

mjr. PhDr. Elena Nikolajová Kupferschmidtová, PhD., MBA
Oddelenie medzinárodnej spolupráce
Finančná spravodajská jednotka Prezídia Policajného zboru
Pribinova 2, Bratislava
e-mail: elena.nikolajova@minv.sk

Má pohlaví obětí vliv na míru latentní kriminality?

Anotace - Smysle předkládaného příspěvku je seznámit čitatele s výsledky výzkumného šetření, jehož smyslem bylo zaprvé zjistit míru viktimizace obyvatel sledovanými trestnými činy, zadruhé zjistit míru (ne)oznámení trestných činů, tedy míru latence sledované trestné činnosti a zjistit důvody, proč nebyly trestné činy oznámeny policii. Dalším cíle bylo zjistit, jak vyplývá z názvu příspěvku, zda pohlaví ovlivňuje míru latentní kriminality. V rámci výzkumného šetření byla využita kvantitativní strategie, metoda dotazování a techniku dotazník. Z uvedeného výzkumného šetření vyplynulo, že pohlaví ovlivňuje míru latentní kriminality, ale ne příliš významně.

Klíčová slova - latentní kriminalita, výzkumné šetření, pohlaví.

Annotation - The purpose of the present contribution is to acquaint the reader with the results of a research investigation, the purpose of which was to firstly determine the rate of victimization of the population by monitored crimes, secondly to determine the rate of (non)reporting of crimes, i.e. the rate of latency of monitored criminal activity, and to determine the reasons why crimes were not reported to the police. Another goal was to find out, as the title of the paper suggests, whether gender affects the rate of latent crime. As part of the research investigation, a quantitative strategy, a questioning method and a questionnaire technique were used. The aforementioned research showed that gender affects the level of latent crime, but not very significantly.

Keywords - latent crime, research investigation, sex.

Úvod

Kriminalita je celosvětový problém, který existuje jako lidstvo samé. Abychom mohli kriminalitu ovlivnit, tedy aplikovat na její příčiny adekvátní preventivní či represivní opatření, která by měla její příčiny co nejvíce eliminovat, tak kriminalitu musíme poznat. Problém spočívá v tom, že kriminalita se skládá ze dvou částí, a to známé neboli registrované a neznámé neboli latentní. A právě onu latentní kriminalitu neznáme, a proto přijímaná opatření, jejich smyslem je snížit kriminalitu, nemohou mít dostatečnou účinnost. Z těchto důvodu je nutné se pokusit latentní kriminalitu co nejvíce poznat. Pro poznání latentní kriminality byla v minulosti provedena celá řada výzkumů (dále jen „výzkum“) zejména ze strany Institutu pro kriminologii a sociální prevenci. Ze strany autorů tohoto příspěvku bylo provedeno v této oblasti výzkumné šetření, jehož cílem bylo zaprvé zjistit míru viktimizace obyvatel sledovanými trestnými činy, zadruhé zjistit míru (ne)oznámení trestných činů, tedy míru latence sledované trestné činnosti a zjistit důvody, proč nebyly trestné činy oznámeny policii, a to mimo jiné ve vztahu k pohlaví, tedy zjistit, zda pohlaví obětí ovlivňuje míru latentní kriminality.

Výzkumné šetření

Metodika

Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo zaprvé zjistit míru viktimizace obyvatel sledovanými trestnými činy, zadruhé zjistit míru (ne)oznámení trestných činů, tedy míru latence sledované trestné činnosti, dále zjistit důvody, proč nebyly trestné činy oznámeny policii a zjistit, zda pohlaví má vliv na míru latentní kriminality.

Výzkumné otázky

1. Jaká je míra viktimizace obyvatel u sledovaných trestných činů (i ve vztahu k pohlaví)?
2. Jaká je míra oznámení u sledovaných trestných činů (i ve vztahu k pohlaví)?
3. Jaké jsou důvody neoznamování sledovaných trestných činů (i ve vztahu k pohlaví)?

Metodika sběru dat

Při realizaci výzkumného šetření byla využita kvantitativní strategie. Jako metoda byla použita metoda dotazování za využití dotazníku a takto získaná kvantitativní (statistická) data byla podrobena analýze a syntéze. Při zpracování dat bylo využito třídění prvního stupně (frekvenční tabulky). Třídění druhého stupně bylo použito mimo jiné ke kvótní kategorii „pohlaví“, za účelem zjištění, zda má pohlaví respondentů vliv na latenci kriminality.

Tvorba dotazníku

Byl použit soubor otázek, které byly využity při výzkumech prováděných v minulosti v České republice, z důvodu možnosti případné budoucí komparace s těmito výzkumy. Mimo jiné v České republice bylo v minulosti realizováno celkem sedm výzkumů podle metodiky Mezinárodní výzkum obětí (The International Crime Victims Survey – ICVS)¹⁰⁴ přímo jako součást ICVS nebo z něho vycházející, přičemž jeho realizátorem a národním garantem byl vždy Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Výzkumy proběhly v letech 1992, 1996, 2000, 2005, 2006, 2010, 2013 a poslední v roce 2017¹⁰⁵. U těchto výzkumů byla vždy použita metodika ICVS, tedy dotazy byly směřovány ke stejným trestným činům. Tedy převzaty byly stejné druhy trestné činnosti, konkrétně: krádež auta, krádeže věci z aut, krádeže motocyklů, krádeže kola, vloupání do bytu, vloupání do chaty/chalupy, loupež, krádež osobních věcí, fyzické napadení, sexuální napadení, domácí násilí, stalking, podvod při internetovém nákupu a podvodné e-maily. Dále bylo převzaté sledované období, tedy konkrétně období posledních tří roků.

Technika sběru dat

Distribuce dotazníků elektronicky, za pomoci sociálních sítí, mailu a WhatsApp, kdy respondenti vyplňovali dotazník pomocí odkazu na internetu.

Výběr respondentů

Cílovou skupinou byli obyvatelé České republiky. Pro konstrukci vzorku byl zvolen kvótní výběr na území celé ČR. Kvótní kategorie byly pohlaví a věk. Výběr byl realizován pomocí metody sněhové koule (Snowball Sampling).

Realizace výzkumu

Výzkum realizován v měsíci březnu 2023, konkrétně odkaz na internetu byl přístupný od 26.2. až 23.3.2023, tedy 24 dnů.

Analýza dat – výsledky

Na úvod je nutné uvést, že potenciaální respondenti byli osloveni elektronicky, za pomoci sociálních sítí, mailu atd. Výběr byl realizován pomocí metody sněhové koule (Snowball Sampling). Z tohoto důvodu nelze říci, kolik osob bylo osloveno. Odhadem bylo prostřednictvím sociálních sítí, prostřednictvím e-mailů a WhatsApp kontaktováno více než 1000 osob. Kolik těchto oslovených osob kontaktovalo další osoby (to byla žádost uvedená v dotazníku) nelze zjistit. Celkem stránky (odkaz) navštívilo 621 osob z nichž 513 dotazník vyplnilo a odeslalo, 108 osob stránku otevřelo, bez další reakce. Jedná se o vzorek poměrně rozsáhlý, ale ne zcela reprezentativní. Celkem tedy dotazník vyplnilo 513 respondentů, z nichž odpovědělo 156, že se stali obětí trestné činnosti, což činí 30,4 %. Odpověď, že se nestali obětí trestné činnosti označilo 357 osob, tedy 69,6 %. Z uvedeného vyplývá, že téměř každý třetí

¹⁰⁴ The International Crime Victims Survey [online]. [cit. 2023-02-03]. Dostupné z WWW: <http://wp.unil.ch/icvs/>

¹⁰⁵ ROUBALOVÁ, M. a kol. *Oběti kriminality. Poznatky z viktimizační studie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. 191 s. ISBN 978-80-7338-174-5.

dotázaný se stal obětí vybrané trestné činnosti za poslední tři roky. Pokud jde o pohlaví, tak dotazník vyplnilo 68 mužů a 88 žen.

Tabulka 1: Počet respondentů, podíl respondentů, počet obětí a podíl obětí/respondent u vybraných trestných činů za poslední tři roky podle pohlaví

Pohlaví	Počet respondentů	Podíl respondentů v %	Počet obětí	Podíl obětí/respondent
Muž	250	48,7	68	27,2
Žena	263	51,3	88	33,5
Celkem	513	100	156	Průměr 30,4

Zdroj: Empirické materiály – vlastní zpracování.

Data obsažená v tabulce č. 1 dávají odpověď na první výzkumnou otázku: Jaká je míra viktimizace obyvatel u sledovaných trestných činů (i ve vztahu k pohlaví)? Pro přehlednost je v pravém sloupci vypočítán podíl mezi oběťmi a respondenty. Průměr u všech bez rozlišení pohlaví činí 30,4%. Když muži se stávají obětí trestné činnosti v průměru v 27,2% a ženy častěji, konkrétně v 33,5%. Z uvedeného můžeme shrnout, že vyšší míru viktimizace u vybraných trestných činů za poslední tři roky vykazují ženy, když více jak třetina se stává obětí trestné činnosti. Proč je tomu tak nelze jednoznačně dovodit, snad proto, že ženy jsou fyzicky méně zdatné než muži a pachatelé si na ně spíše dovolí.

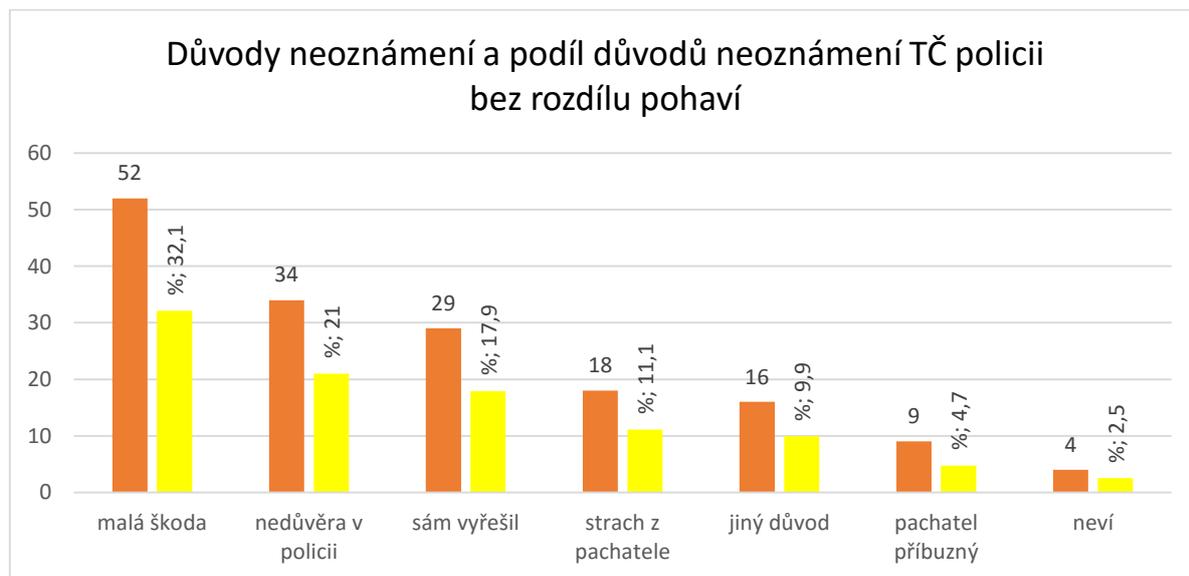
Tabulka 2: Počet obětí, počet neoznámených, podíl neoznámených a podíl neoznámený/oběť vybraných trestných činů za poslední tři roky dle pohlaví

Pohlaví	Počet obětí	Počet neoznámených	Podíl neoznámených v %	Podíl neoznámený/oběť
Muž	68	49	44,5	72,1
Žena	88	61	55,5	69,3
Celkem	156	110	100	Průměr 70,5

Zdroj: Empirické materiály – vlastní zpracování.

Data z tabulky č. 2 nám dávají odpověď na druhou výzkumnou otázku: Jaká je míra oznámení u sledovaných trestných činů (i ve vztahu k pohlaví)? I zde bylo pro přehlednost přistoupeno k výpočtu podílu mezi počtem neoznámených trestných činů a počtem obětí. Data jsou obsažena v levém sloupci. Bez rozdílu pohlaví se průměr neoznamování pohybuje na hodnotě 70,5%, což představuje celkovou latenci kriminality. Sledujeme-li tento podíl podle pohlaví, tak zjistíme, že muži častěji neoznamují trestnou činnost, při níž se stali obětí, a to konkrétně v 72,1%, když ji tedy oznamují v 27,9%. Naproti tomu ženy oznamují trestnou činnost častěji, a to v 30,7%. Z uvedených dat lze dospět k závěru, že (ne)oznamování kriminality, tedy míru její latence pohlaví obětí ovlivňuje, i když ne zcela významně. To, že ženy v průměru častěji oznamují trestnou činnost než muži, může vycházet ze skutečnosti, že ženy jsou odpovědnější a dále, že více věří ve zdárné vyřešení případu.

Graf 1: Důvody neoznámění a podíl důvodů neoznámění vybraných trestných činů policii za poslední tři roky bez rozdílu pohlaví

Zdroj: Empirické materiály – vlastní zpracování.

Tabulka 3: Důvody neoznámění vybraných trestných činů policii za poslední tři roky podle pohlaví

Pohlaví	Malá škoda	Nedůvěra v policii	Vyřešil sám	Strach z pachatele	Jiný důvod	Pachatel byl známý	Nevím	celkem
Muž/podíl v %	25/34,7	14/19,4	16/22,2	4/5,6	7/9,7	2/2,8	4/5,6	72
Žena/podíl v %	27/30	20/22,2	13/14,4	14/15,6	9/10	7/7,8	0	90
Celkem/podíl v %	52/32,1	34/21	29/17,9	18/11,1	16/9,9	9/4,7	4/2,5	162

Zdroj: Empirické materiály – vlastní zpracování.

Data obsažena grafu č. 1 a v tabulce č. 3 dávají odpověď na třetí výzkumnou otázku: Jaké jsou důvody neoznamování sledovaných trestných činů (i ve vztahu k pohlaví)? Pro přehlednost graf č. 1 obsahuje data, bez ohledu na pohlaví, kdy tabulka č. 3 člení data i podle pohlaví. Zde je nutno upozornit, že celkové počty důvodů neoznámění trestné činnosti (162) se neshodují s počty neoznámených trestných činů (110), a to z toho důvodu, že respondenti mohli označit více důvodů pro jeden trestný čin. Z grafu č. 1 vyplývá, že nejčastějším důvodem, proč oběti neoznamují trestnou činnost je malá škoda, konkrétně v 32,1%, dále následuje nedůvěra v policii (21%) a důvod, že si věc vyřešil sám (17,9%). V ostatních případech je zastoupení nižší. Data v tabulce č. 3 byla navíc přepočítávána na podíly důvodů neoznámění ke všem důvodům neoznámění pro to které pohlaví (jsou to čísla za lomítkem v procentech). Z důvodu malé škody neoznamovali trestnou činnost muži častěji (34,7%) než ženy (30%), pokud jde o nedůvěru v policii, tak tento důvod je u mužů méně preferován (19,4%) než u žen (22,2%). Tato skutečnost je překvapující, neboť by se dalo spíše usuzovat, že když ženy v průměru častěji

oznamují trestnou činnost (viz tabulka č. 2), tak právě z důvodu víry, že případ policie zdárně vyřeší. Data však hovoří jinak. Pokud jde o důvod vyřešil sám, tak tento preferují zejména muži, a to téměř dvojnásobně než ženy. Tato skutečnost se dala předpokládat. Značný rozdíl z pohledu pohlaví vykazují důvody strach z pachatele a pachatel známý, když tyto důvody ženy označily až trojnásobně než muži. Tato skutečnost se dala také předpokládat, neboť ženy jsou fyzicky méně zdatné a těžko si s pachatelem poradí a u případů, že pachatel je známý, tak půjde pravděpodobně o případy domácího násilí a Stalkingu.

Závěr – shrnutí

Cílem výzkumného šetření bylo především získat odpovědi na tři výzkumné otázky a to: 1. Jaká je míra viktimizace obyvatel u sledovaných trestných činů? 2. Jaká je míra oznámení u sledovaných trestných činů? 3. Jaké jsou důvody neoznamování sledovaných trestných činů? Odpovědi na uvedené otázky byly analyzovány i z pohledu pohlaví respondentů. Na první výzkumnou otázku, jaká je míra viktimizace dle pohlaví byl zjištěno, že častěji se stávají oběti trestných činů ženy, a to až o pět procentních bodů. Pokud jde o výzkumnou otázku, jaká je míra (ne)oznámení trestné činnosti, tedy vlastně jaká je latence kriminality, tak bez rozdílu pohlaví není kriminalita oznamována v 70% případů. Vyšší míru neoznamování trestné činnosti vykují muži, a to až o čtyři procentní body. Zde nacházíme odpověď na obsaženou v názvu tohoto příspěvku, tedy „Má pohlaví obětí vliv na míru latentní kriminality?“. Ano, pohlaví má vliv na míru latentní kriminality, ale poměrně malý, když muži neoznamují trestnou činnost v 72,1% a ženy v 69,3%. Pokud jde o odpověď na třetí výzkumnou otázku, jež se týká důvodů neoznamování trestné činnosti policii, tak bez rozlišení pohlaví je nejčastějším důvodem, že trestnou činnosti vznikla malá škoda, dalším významným důvodem je nedůvěra v policii a dále, že si oběť věc vyřešila sama. Z pohledu pohlaví jsou u důvodů vznikla malá škoda, nedůvěra v policii a vyřešil si sám minimální rozdíly. Avšak značný rozdíl z pohledu pohlaví vykazují důvody strach z pachatele a pachatel známý, když tyto důvody ženy označily až trojnásobně než muži. Tato skutečnost se dala také předpokládat, neboť ženy jsou fyzicky méně zdatné a těžko si s pachatelem poradí a u případů, že pachatel je známý, tak půjde pravděpodobně o případy domácího násilí a Stalkingu. Lze shrnout, že pohlaví, pokud jde o důvody neoznamování trestné činnosti policii, má vliv pouze u některých trestných činů, a to především těch, které se týkají osobní integrity.

Literatura

Monografie

ROUBALOVÁ, M. a kol. *Oběti kriminality. Poznatky z viktimizační studie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. 191 s. ISBN 978-80-7338-174-5.

Internetové stránky

The International Crime Victims Survey [online]. [cit. 2023-02-03]. Dostupné z WWW: <http://wp.unil.ch/icvs/>.

Kontakt na autorov:

Mgr. Roman Svatoš
Fakulta právních a správních studií
Vysoká škola finanční a správní
Horní 123, 373 71, Hůry,
Česká republika
e-mail: rsvatos.hury@seznam.cz

doc. JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.
Katedra právních oborů a bezpečnostních studií
Vysoká škola evropských a regionálních studií z.ú.
Žižkova tř. 251/6, 370 01 České Budějovice, Česká republika
e-mail: svatos@vsers.cz

Rozvoj probačních a resocializačních programů

Anotace - Článek se zabývá velmi aktuální problematikou, která ve společnosti mnohdy rezonuje. Kompetentní orgány pracují na tom, aby se osoby se sklony k páchaní trestné činnosti nevracely stále do výkonu trestu odnětí svobody a aby tyto osoby cítily určité povinnosti vyrovnat se s trestní zátěží a aby cítily odpovědnost ve vztahu k obětem jejich trestné činnosti. K uvedené problematice společnost přistupovala většinou velmi chladně a oběti trestných činů spáchaných např. recidivisty brala jako normální a na obětech trestných činů bylo, aby se samy vyrovnaly s určitými traumaty a jinými negativními následky. Tento článek v krátkosti nastiňuje mimo jiné i určité postupy a programy, vytvořené teorií i praxí restorativní justice, které by měly pozitivně působit na případné pachatele trestných činů a vést jejich jednání k nápravě poškozených vztahů.

Klíčová slova - spravedlnost, restorativní justice, oběti trestných činů, nápravné programy, pachatel, oběť, resocializace.

Annotation - The article deals with a very current issue which often resonates in society. Competent authorities are working to make the person with tendencies to commit criminal activity did not always return to prison and that these persons feel certain obligations to cope with criminal burden and to feel responsibility in relation to their victims of criminal activities. The society has approached the mentioned issue mostly very coldly and victims of crimes committed e.g. considered recidivists as normal and it was up to the victims of crimes to cope with certain traumas and other negative consequences. This article briefly outlines, among other things, certain procedures and programs, created by the theory and practice of restorative justice, which should have a positive influence on possible perpetrators of crimes and lead them to repairing damaged relationships.

Keywords - justice, restorative justice, victims of crimes, repair programs, offender, sacrifice resocialization.

Úvod

Restorativní justici lze nazvat také jako koncept obnovující spravedlnost. S navyšujícími se problémy a nespokojeností se stávající klasickou trestní justicí je zde úsilí o nalezení její alternativy, nebo alespoň o nalezení řešení jejích problémů přes jiné zásadní koncepty spravedlnosti. Postupy a principy restorativní justice postupně pronikly i do českého právního řádu a mají již své pevné místo i v rámci českého trestního práva.

Recidivisté se často po výkonu trestu nenapraveni vracejí zpátky do vězení a kapacity věznic jsou dlouhodobě přeplněny. Tuto problematiku se snaží řešit restorativní justice, která přenáší soustředění trestní justice od potrestání pachatele k napravení poškozených vztahů a naplnění potřeb obětí, společnosti a také samotného pachatele. Nejčastějším postupem využívaným v rámci restorativní justice v České republice je mediace mezi pachatelem a obětí.

Restorativní justice v podmínkách ČR

Pojem restorativní justice (z angl. restore - obnovit, navrátit do původního stavu) lze objasnit jako určitý koncept zacházení s pachatelem, odlišný od klasické „retributivní“, trestající justice, vycházející z názoru, že současná trestní spravedlnost není adekvátní reakcí společnosti na růst kriminality, nevede k ochraně jednotlivce i společnosti.¹⁰⁶ Nalézt samotnou definici restorativní justice¹⁰⁷, nazývanou některými autory též obnovující či nápravnou spravedlností, je složitá záležitost.

Moderní společnost je založená na úctě k právu a jeho systému, přes které jedinci i společnost jako taková uplatňují svá práva, vykonávají povinnosti a řeší své konflikty.

¹⁰⁶ KARABEC Zdeněk: Koncept restorativní justice. In: KARABEC, Zdeněk: Restorativní justice – Sborník příspěvků a dokumentů. Praha: Institut pro Kriminologii a sociální prevenci, 2003, ISBN: 80-7338-021-8.

¹⁰⁷ Restorativní – z anglického restore = obnovit, napravit.

Proto primárním řešením relevantních konfliktů mezi lidmi není svépomoc a osobní msta, ale ucelený systém trestní justice, který společnost užívá k vykonávání spravedlnosti. Tento systém stanovuje, jaké jednání je nepřipustné a je trestným činem, kdo je jeho pachatelem a jaký trest či jiný následek je možné a vhodné za tento čin uložit. Jde o návrh, který navazuje na některé myšlenky odmítající státní výhradní právo na řešení konfliktů trestní povahy, její paradigma je však spatřováno ve velmi dávném pojmání spravedlnosti. Restorativní justici lze chápat jako soubor požadavků, cílů a metod, které charakterizují určitý přístup k řešení problematiky zločinnosti. Jde o takové pojetí trestní justice, ve kterém jsou hojně zastoupeny prvky zdůrazňující práva oběti a jejich ochranu, mimosoudní projednávání trestních věcí aj.¹⁰⁸

Pod záštitou Hospodářské a sociální rady OSN byly v roce 2002 vydány Základní principy užívání programů restorativní justice v trestních záležitostech, které uvádí taktéž obdobnou definici: „*Restorativní proces*“ znamená jakýkoliv proces, ve kterém oběť a pachatel, a, pokud je to vhodné, jakékoliv další osoby nebo členové komunity postižení zločinem, aktivně spolupracují na vyřešení záležitostí způsobených zločinem, obvykle za pomoci facilitátora („*usnadňovatele*“)¹⁰⁹

Primárním cílem restorativní justice je proto náprava narušeného, jinými slovy, snaha dát věci do pořádku, napravit zlo a způsobené škody, případně obnovit předešlý stav.¹¹⁰

Restorativní justice usiluje o poskytnutí alternativního rámce, rozměru vnímání trestného činu a spravedlnosti. Usiluje o nápravu zla, nápravu narušených mezilidských vztahů a lidské újmy, které trestným činem vznikla. Usiluje o zohlednění potřeb především poškozeného, ale neopomíjí ani potřeby komunity a pachatele. Zaměřuje se a zabírá se povinnostmi a závazky, které vznikají právě ze škod, potřeb zúčastněných. Usiluje o řešení, která podporují odpovědnost, k nápravě vzniklých škod a vztahů, napomáhají procesu uzdravení všech zúčastněných a obnovení poškozeného a pachatele zpět do společnosti.

Pojem restorativní spravedlnost se objevuje od první poloviny devatenáctého století. Moderní používání tohoto termínu zavedl Albert Eglash, který popsal různé postoje ke spravedlnosti:

- „retributivní spravedlnost“ – která je založena na trestu;
- „restorativní justice“ – která je založená na restituci s přispěním obětí a pachatelů

V rámci restorativní justice je nejrozšířenějším aplikovaným postupem mediace. Mediace (Victim offender mediation) je proces, který představuje oboustranně dobrovolné setkání oběti a pachatele, a to v bezpečném prostředí. Podstatou mediace je vedení dialogu mezi obětí a pachatelem za pomoci třetí strany, tzv. mediátora. Předmětem tohoto dialogu jsou následky trestného činu a potřebná výměna informací, oběma stranám je poskytnuto, aby vyjádřily své pocity, očekávání a potřeby, které jim v souvislosti s trestnou činností vznikly.

Cílem je uzavření dohody o přijatelném způsobu řešení, který bude reflektovat oběti způsobenou újmu a její náhradu. Program mediace je používán častokrát pro řešení trestné činnosti mladistvých, zejména pro méně závažné činy, ale postupně proniká i do řešení trestné činnosti dospělých pachatelů. V rámci českého právního řádu nejsou nyní prvky restorativní

¹⁰⁸ KARABEC Zdeněk: Koncept restorativní justice. In: KARABEC, Zdeněk: Restorativní justice – Sborník příspěvků a dokumentů. Praha: Institut pro Kriminologii a sociální prevenci, 2003, ISBN: 80-7338-021-8.

¹⁰⁹ KARABEC Zdeněk: Koncept restorativní justice. In: KARABEC, Zdeněk: Restorativní justice – Sborník příspěvků a dokumentů. Praha: Institut pro Kriminologii a sociální prevenci, 2003, ISBN: 80-7338-021-8.

¹¹⁰ SOTOLÁŘ, Alexandr; PÚRY, František; ŠÁMAL, Pavel. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck, 2000. ISBN: 8071793507.

justice ničím neznámým. Dočasně je systém českého trestního práva stále postaven na kontinentálním právním systému a základech klasické trestní justice.

Restorativní justici by se v rámci českého trestního práva dala označit pouze mediace, která byla zavedena do právního řádu až zákonem o Probační a mediační službě. Jiné programy odpovídající tomuto konceptu zatím české trestní právo nezná. Probační a mediační služba je organizační složkou státu. Jako taková je relativně samostatná a stojí mimo soustavu orgánů činných v trestním řízení, ač s nimi hodně úzce spolupracuje. Sama o sobě nemá rozhodovací pravomoci. Restorativními prvky probace jsou především motivace pachatele k přijetí odpovědnosti a vyrovnání se s poškozeným, poskytnutí mu potřebné pomoci k nápravě, opětné začlenění a případné řešení problémů, které mohly přispět k trestné činnosti pachatele.

Vzhledem k tomu, že restorativní justice působí v našich podmínkách v první řadě jako určitá alternativní cesta oproti klasické retributivní justici, tedy jako alternativa standardního řešení trestních věcí, dají se v zásadě komplexně označit její projevy/odrazy jako trestněprávní alternativy.

Z hlavních restorativních prvků lze jmenovat pozici trestního práva jako ultima ratio, příklon k alternativním trestům, individualizace trestů, výchova a náprava pachatele a zohlednění zájmů poškozených.¹¹¹

Restorativní programy jsou zmíněny v právním řádu České republiky pouze ve dvou zákonech, a to zákonu o obětech trestných činů č. 45/2013 Sb. a zákonu o Probační a mediační službě č. 257/2000 Sb.,

Prvky restorativní justice se uplatňují nejen v hmotněprávní ale i v procesněprávní oblasti. Ve **hmotněprávní oblasti** se projevují především ve **formě ukládání alternativních trestů** a v **procesněprávní oblasti** ve formě alternativního řešení trestních věcí pomocí **odklonů**.

Resocializace pachatelů trestné činnosti v kontextu restorativní justice

Resocializace je snaha znovu zapojit do života jedince, který už kdysi socializačním procesem prošel a z nějakého důvodu byl z daného společenství vyřazen. Děje se tak např. po vstupu do nové životní fáze různého typu (adolescence, emigrace atd.), po propuštění z výkonu trestu nebo výchovného zařízení. Jedinec může s procesem resocializace souhlasit, nebo mu záměrně odporovat, v čemž hraje mimo jiné velkou roli vliv a otevřenost nového prostředí a vazby na prostředí staré¹¹²

Pojem resocializace znamená znovu začlenění do společnosti, a to díky přerušení společenských vazeb při spáchání trestného činu. Pobyť ve vězení představuje sociální stigma, kterého se nelze snadno zbavit¹¹³

Odsouzená osoba při vynesení rozsudku získává celospolečenské stigma, že „tento člověk spáchal trestný čin“. Mnoho lidí díky tomu ztratí rodinu, přátele, práci atd. Člověk musí mít zájem svou situaci řešit, aby „zapadl“ zpátky do společnosti a mohl v ní bezproblémově žít. Resocializace souvisí s pojmem socializace, což je dle Jandourka

¹¹¹ MASOPUST ŠACHOVÁ P, Alternativní neznamená restorativní aneb o co restorativní justice vlastně jde? Trestněprávní revue, Praha: C.H. Beck, s.r.o., 2016, ISSN 1213 – 5313.

¹¹² JANDOUREK, Jan., *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-535-0.

¹¹³ VÁGNEROVÁ, Marie., *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2012, ISBN 978-80-262-0225-7.

„proces, kterým se jedinec začleňuje do sociální skupiny, přičemž si osvojuje normy ve skupině panující, její hodnoty, učí se sociálním rolím spojeným s určitými pozicemi a dalším dovednostem a schopnostem. Těžiště procesu socializace leží v dětství a mládí a jeho výsledkem je vytvoření sociálního Já, sociální identity, sociokulturní osobnosti.“¹¹⁴

Probační a mediační služba může za účelem úspěšné resocializace pachatelů trestné činnosti využívat specializované programy, které lze v souhrnu nazvat jako probační resocializační programy.

Resocializační program je intenzivní, strukturovaná, časově vymezená práce lektora s pachatelem zaměřená především na změnu jeho chování, získání náhledu na kriminální jednání, přijetí odpovědnosti za spáchanou trestnou činnost, odčinění újmy způsobené trestnou činností a začlenění se do společnosti bez dalšího páchaní trestné činnosti.

Resocializační program může probíhat individuální, skupinovou nebo kombinovanou formou. Kromě pachatele je do některých programů zapojována také jeho rodina, ve které pachatel žije. Důležité je, že pachatel prochází programem v přirozeném prostředí bez narušení sociálních vazeb a každodenních pracovních či školních povinností.

Podmínky realizace resocializačního programu

Do resocializačního programu se pachatelé mohou dostat dvěma způsoby:

Prvním způsobem je rozhodnutí soudu nebo státního zástupce o povinnosti absolvovat program podle zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu nebo zákona č. 218/2003, o soudnictví ve věcech mládeže v platném znění.

Druhou možnost představuje dobrovolný vstup pachatele do programu. Tato možnost vede přes domluvu pachatele se svým probačním úředníkem především v rámci dohledu. V případě, že je pachatel vhodným kandidátem pro absolvování konkrétního resocializačního programu, je do jeho probačního plánu dohledu doplněn závazek účasti v programu.

Po rozhodnutí o zařazení do programu je uzavřena trojstranná dohoda mezi pachatelem, Službou a poskytovatelem programu, ve které je stanoven časový harmonogram, jsou vzájemně vymezeny práva a povinnosti a důsledky vyplývající z jejich porušení.

Probační a resocializační programy pro mladistvé delikventy

Titul je určen pro programy programů sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutických programů, programů zahrnujících obecně prospěšnou činnost, vzdělávacích, doškolovacích, rekvalifikačních nebo jiných vhodných programů k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvých, které směřují k tomu, aby se mladiství vyhnuli chování, které by bylo v rozporu se zákonem, a k podpoře jejich vhodného sociálního zázemí a k urovnání vztahů mezi nimi a poškozenými, a zejména programů, které svým obsahem reagují na konkrétní potřeby mladistvých v daném regionu a snižují rizika opakování trestné činnosti.¹¹⁵ Probační programy pro mládež vycházejí z tzv. sociálně opatrovnického modulu zacházení s delikventními jedinci stavící na myšlence, že delikvence dítěte je ovlivňována především sociálními, ekonomickými a psychickými determinanty, kdy se jednostranný zásah státu ve formě trestu mívá svým účinkem. Na tomto místě je upřednostňována detekce

¹¹⁴ JANDOUREK, Jan., *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-535-0.

¹¹⁵ [Prevencekriminality.cz](https://prevencekriminality.cz) dostupné na: <https://prevencekriminality.cz/prevence-kriminality/dotacni-programy/>

a diagnóza problému dítěte s následnou nejvhodnější variantou intervenčního zásahu,¹¹⁶ kterou může být v daném případě právě vhodně zvolený probační program.

Probační a resocializační programy pro dospělé pachatele

Titul je určen pro programy, jejichž obecným cílem má být úspěšná resocializace pachatelů, respektive klientů, jejich začlenění do společnosti, podpora procesu ukončení kriminálního chování a následné snížení recidivy poskytování probačních a resocializačních programů pro dospělé pachatele, které jsou realizovány specifickou a strukturovanou metodou práce, ukončení kriminálního jednání a úspěšná resocializace pachatelů trestné činnosti.

Cílem Resocializačního programu je předcházení recidivy u osob, které se dopustily protiprávního jednání včetně spáchání trestného činu pomocí aktivit resocializačního programu. Dále také zajištění odborné činnosti pro osoby, které se dopustily tohoto jednání, účelem je pomoc s jejich začleněním do sociální integrace, prevence a snižování rizik opakování protiprávního jednání, zamezení delikvence a opatření urovnávající vztahy mezi pachatelem a poškozeným.

Posláním Resocializačního programu je účinná pomoc lidem, kteří se dostali do střetu se zákonem, pomoc je zaměřena na rozvoj sociálních dovedností, přijetí společenských pravidel a norem, převzetí odpovědnosti za své chování, řešení konfliktů, sebepoznání, rozvoj pracovních návyků a smysluplného zacházení s volným časem.

Resocializační program je realizován jako individuální práce, jejímž obsahem je individuální terapie, kterou vede zkušený terapeut, je zaměřená na práci s vlastními postoji, sebereflexi, nácvik společensky přijatelných forem chování aj. Dále podpora mentora (zkušený sociální pracovník/pedagog) v podobě individuálního doprovázení klienta např. při kontaktu se společenským prostředím, doprovod na úřady, k soudu.

Účelem projektu je vést klienty ke schopnosti posoudit své jednání jako správné či nesprávné ve vztahu k normám společnosti, k přijetí zodpovědnosti za své jednání, k aktivnímu racionálnímu zvládnání života a uspokojování potřeb s ohledem a respektem k vnější realitě, rozvíjet sociální a komunikační dovedností, posilovat kladné rodinné vazby a zlepšit vztah s okolím, rozvíjet nekriminální vzorce chování, sebepoznání, posilovat pracovní návyky a efektivní využití volného času.¹¹⁷

Resocializační programy jsou důležitou součástí systému tzv. kontinuální sociální péče umožňující u pachatelů individualizaci trestního postihu. Ve větší míře je umožněn individualizovaný vliv na ty stránky osobnosti jedince vedoucí k jejímu rozvoji – formování sebepojetí, hodnoty sama sebe, rozšiřování odpovědnosti, rozvoji sociálních dovedností vedoucí ve svém důsledku k odvrácení pachatele od další trestné činnosti, od započaté kriminální kariéry.¹¹⁸

¹¹⁶ FIRSTOVÁ, Jana. Terciární prevence kriminality mládeže. In. Firstová, J. a D. Zámek. *Prevence kriminality – nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 148. ISBN 978-80-7676-057-8.

¹¹⁷ Eurotopia.cz, o.p.s., dostupné na: <https://eurotopia.cz/pro-dospele/resocializacni-programy/>

¹¹⁸ FIRSTOVÁ, Jana. Terciární prevence kriminality mládeže. In. Firstová, J. a D. Zámek. *Prevence kriminality – nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 71. ISBN 978-80-7676-057-8.

Příklady resocializačních programů

Resocializační programy mohou být cíleny na dospělé nebo mladistvé pachatele, mohou se také zaměřovat pouze na určitou skupinu pachatelů, například na prvopachatele, recidivisty, uživatele drog, agresivní pachatele apod.

Resocializační programy jsou poskytovány nestátními neziskovými organizacemi nebo Probační a mediační službou. Resocializační programy podporuje dotačními tituly Ministerstvo spravedlnosti. Mladistvé pachatele lze zařadit do tzv. probačních programů, které schvaluje ministr spravedlnosti, a jsou zapsány v seznamu probačních programů vedeného Ministerstvem spravedlnosti podle § 17 odst. 1 zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

Probační a mediační služba disponuje pěti specializovanými pracovišti, která se zaměřují na poskytování resocializačních programů. Tato pracoviště – programová centra – nyní působí v pěti lokalitách – v Praze a vybraných střediscích Služby v severočeském, západočeském, jihočeském a severomoravském soudním kraji.

Lektoři programových center realizují tyto tři programy:

- *Vnímám i Tebe* je program určený pro dospělé pachatele. Zaměřuje se na posílení náhledu pachatele na jeho kriminální jednání a na rizikové faktory, které s ním souvisejí. Pomáhá rozvíjet jeho empatii, uvědomit si dopady trestné činnosti na vlastní život, život blízkých i život obětí, převzít za toto jednání odpovědnost a zajistit nápravu způsobené újmy.

- *Program pro řidiče* je určený pro dospělé pachatele, kteří se dopustili trestné činnosti v dopravě, včetně činů způsobených pod vlivem drog či alkoholu. Program je zaměřen na rozpoznání spouštěčů a projevů rizikového chování, jeho cílem je naučit pachatele řešit kritické situace jinak a upevňovat jejich žádoucí postoje a chování.

- *Punkt Rodina* je program určený mladistvým pachatelům. Program má za cíl posílit silné stránky mladistvého a naučit jej nové strategie vedoucí k dosažení cílů bez konfliktu se zákonem. Mladiství se učí mít pod kontrolou své chování v rizikových situacích.¹¹⁹

Probační a resocializační programy pro dospělé

Program *Stop násilí* je probační a resocializační program pro dospělé pachatele násilných trestných činů, který napomáhá k omezování rizik opakování násilné trestné činnosti pachatelů, snížení jejich agresivity, zohledňuje zájmy poškozených a je prevencí recidivy a páchání dalšího násilí.

Projekt je realizován za finanční podpory Ministerstva spravedlnosti České republiky v rámci dotačního programu rozvoje probačních a resocializačních programů pro dospělé pachatele, Ministerstva práce a sociálních věcí v rámci programu Podpora rodiny, Ministerstva vnitra České republiky, Magistrátu hlavního města Prahy a jednotlivých městských částí.

Probační a resocializační programy pro dospělé jako pojem není legislativně ukotven, ale rozumí se jím specifický, strukturovaný způsob práce s pachatelem, jemuž byla podle

¹¹⁹ Probační a mediační služba dostupné na: [Resocializační programy - PMS - Probační a mediační služba PMS – Probační a mediační služba \(pmscr.cz\)](#).

§ 48/4, písm. b) a písm. d), zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, uložena přiměřená povinnost: podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy, podrobit se vhodným programům psychologického poradenství. Pachatele, který splňuje vstupní podmínky poskytovatele. Dlouhodobě se tak ukazuje, že ač legislativní úprava obsahuje dostatečnou nabídku možností, jak na protiprávní činnost reagovat, je doopravdy nabídka takových programů velmi omezená.¹²⁰

Závěr

Je velmi důležité, aby se společnost přijatelným způsobem vyrovnávala s problémy, které přináší život. Restorativní justice je jedním z takových problémů. Jako velmi problematická se právě v současné době jeví možnost využívání probačních programů, a to hlavně pro jejich nedostupnost a také nedostatečnou různorodost dle konkrétních charakteristik a potřeb mladistvých.¹²¹ Určitým řešením mohou být při důsledném uplatňování uvedené resocializační programy. V tomto článku jsem se snažila shrnout konkrétní otázky související s uvedenou problematikou a poukázat na nedostatky v jejím řešení a také některé návrhy, které by mohly situaci na tomto úseku zlepšit.

Důležité však také bude, aby odpovědné státní orgány k uvedené problematice přistupovaly odpovědně a aby nejen odborná veřejnost, ale i co nejširší skupiny obyvatelstva byly s touto problematikou ztotožněny. Bude však důležité se problému restorativní justice neustále věnovat.

Literatura

FIRSTOVÁ, J. Terciární prevence kriminality mládeže. In. Firstová, J. a D. Zámek. *Prevence kriminality – nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, ISBN 978-80-7676-057-8.

HULMÁKOVÁ Jana, *Současná praxe Probační a mediační služby v kontextu tákona o soudnictví ve věcech mládeže*, In. VÁLKOVÁ Helena, FIRSTOVÁ Jana., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže je již patnáctiletý*, vydavatelstvo Georg, Bajzova 11, 010 01 Žilina, ISBN: 978-80-8154-287-9.

HYKOVÁ, Kateřina, NERUDOVA Marcela., *Současná praxe Probační a mediační služby v kontextu tákona o soudnictví ve věcech mládeže*, In. VÁLKOVÁ Helena, FIRSTOVÁ Jana., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže je již patnáctiletý*, vydavatelstvo Georg, Bajzova 11, 010 01 Žilina, ISBN: 978-80-8154-287-9.

JANDOUREK, Jan., *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-535-0.

KARABEC Zdeněk: *Koncept restorativní justice*. In: KARABEC, Zdeněk: *Restorativní justice – Sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: Institut pro Kriminologii a sociální prevenci, 2003, ISBN: 80-7338-021-8.

¹²⁰ HYKOVÁ, Kateřina, NERUDOVA Marcela., *Současná praxe Probační a mediační služby v kontextu tákona o soudnictví ve věcech mládeže*, In. VÁLKOVÁ Helena, FIRSTOVÁ Jana., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže je již patnáctiletý*, vydavatelstvo Georg, Bajzova 11, 010 01 Žilina, ISBN: 978-80-8154-287-9.

¹²¹ HULMÁKOVÁ Jana, *Současná praxe Probační a mediační služby v kontextu tákona o soudnictví ve věcech mládeže*, In. VÁLKOVÁ Helena, FIRSTOVÁ Jana., *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže je již patnáctiletý*, vydavatelstvo Georg, Bajzova 11, 010 01 Žilina, ISBN: 978-80-8154-287-9.

MASOPUST ŠACHOVÁ P, Alternativní neznamená restorativní aneb o co restorativní justice vlastně jde? Trestněprávní revue, Praha: C.H. Beck, s.r.o.,2016, ISSN 1213 – 5313.

SOTOLÁŘ, Alexandr; PÚRY, František; ŠÁMAL, Pavel. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. Beck, 2000. ISBN: 8071793507.

VÁGNEROVÁ, Marie, Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2012, ISBN 978-80-262-0225-7.

Eurotopia.cz, o.p.s., dostupné na: <https://eurotopia.cz/pro-dospELE/resocializacni-programy/>.

Prevencekriminality.cz dostupné na: <https://prevencekriminality.cz/prevencekriminality/dotacni-programy/>.

Probační a mediační služba dostupné na: [Resocializační programy - PMS - Probační a mediační služba PMS – Probační a mediační služba \(pmscr.cz\)](#).

Kontakt na autora:

Mgr. Nataša Brabcová, LL.M., MBA
TRIVIS - SŠV A VOŠ PK a KŘ Praha, s.r.o.,
Vedoucí odborných předmětů
Hovorčovická 1281/11, 182 00 Praha 8
tel.číslo: + 420 773 658 103
e-mail: n.brabcova@trivis.cz

II.

**Kriminológia a s ňou súvisiace vedné odbory v academickej
výučbe v Slovenskej republike a vo vybraných krajinách**

Vzdelávacia a vedeckovýskumná činnosť v oblasti kriminológie na fakulte bezpečnostného inžinierstva žilinskej univerzity v Žiline

Anotácia: Kriminológia, náuka o kriminalite, predstavuje samostatný vedný odbor nie len v rámci vedeckovýskumnej činnosti, ale predovšetkým v rovine akademickej výučby v podmienkach vysokých škôl doma i v zahraničí. Má významné postavenie medzi predmetmi vyučovanými na vysokých školách, ktoré vzdelávajú v oblasti bezpečnostných vied. V modernej spoločnosti je možné nachádzať výučbu kriminológie, najmä v kontexte prevencie kriminality aj mimo akademickeho prostredia, napríklad vo viacerých úrovniach základných a stredných škôl, pričom výnimkou nie sú aj rôzne inštitúcie zabezpečujúce celoživotné vzdelávanie, kde sú cieľovou skupinou seniori. Vzhľadom na to, že kriminalita je prirodzenou súčasťou ľudskej spoločnosti a neustále sa mení a rozvíja, je potrebné promptne a efektívne zavádzať nové učebné osnovy a inovatívne prístupy a formy vzdelávania tak, aby študenti študujúci na vysokých školách získali potrebné vedomosti využiteľné pre bezpečnostnú prax. Pri tvorbe tohto predmetu a jeho praktickej výučbe je dôležité dbať aj na to, aby informácie získavané študentami počas vzdelávacieho procesu boli ucelené a odrážali všetky podstatné spoločenské javy, ich príčiny a možnosti ich prevencie. Predložený článok vo výsledkovej časti prináša výstup vo forme prezentácie organizácie výučby predmetu Kriminológia na Fakulte bezpečnostného inžinierstva Žilinskej univerzity v Žiline, v rámci programu bezpečnostný manažment. V tejto časti sa kladie dôraz najmä na popis vlastností predmetu, druhu, rozsahu a metód výchovno-vzdelávacej činnosti, záťaže študenta a podmienok úspešného absolvovania predmetu. Ďalej článok uvádza zameranie a osnovu predmetu kriminológia, v nadväznosti na získané poznatky, výsledky vzdelávania, prácu študentov na hodinách a prednáškach, celkové výstupy študentov za semester. Okrem predmetu Kriminológia, je v ďalšej časti článku pozornosť zameraná aj na obdobné predmety, ktoré predstavujú nadstavbu k tomuto predmetu, ako sú predmety Prevencia kriminality a Kriminalistická metodika. Všetky uvedené predmety sú súčasťou učebných plánov daného študijného programu v príslušnom ročníku a forme štúdia. Záver článku sumarizuje možnosti štúdia kriminológie na Fakulte bezpečnostného inžinierstva Žilinskej univerzity v Žiline a popisuje možnosti inovatívnych prístupov vo výučbe tohto predmetu.

Kľúčové slová: vzdelávanie, kriminológia, prevencia kriminality, kriminalistika, univerzita, študenti.

Úvod

V predloženom príspevku je pozornosť orientovaná na predmet Kriminológia (náuka o kriminalite), ktorý má významné postavenie medzi predmetmi vyučovanými na vysokých školách bezpečnostného charakteru a zamerania. Vzhľadom na to, že kriminalita je prirodzenou súčasťou ľudskej spoločnosti a je pomerne dynamická, meniac sa v priestore aj čase, je nevyhnutné zavádzať nové učebné osnovy a inovatívne prístupy tak, aby študenti získali potrebné poznatky aplikovateľné do bezpečnostnej praxe. Pri tvorbe tohto predmetu a jeho praktickej výučbe je dôležité dbať na to, aby informácie, ktoré študenti získavajú počas štúdia, boli komplexné a odrážali všetky dôležité celospoločenské javy, ich príčiny, možnosti prevencie, ako aj otázky súvisiace s problematikou viktimológie a penológie.

Prvá kapitola článku poskytuje teoretický základ k danej problematike a popisuje všeobecné pojmy, ako je napr. kriminalita, kriminológia a prevencia kriminality. Ďalej sme sa zamerali na spracovanie stručného prehľadu možností vzdelávania v oblasti kriminológie a iných príbuzných premetov v podmienkach Slovenskej republiky. Primárnym cieľom článku je však poskytnúť podrobnejší popis výučby predmetu Kriminológia na Fakulte bezpečnostného inžinierstva Žilinskej univerzity (ďalej „FBI UNIZA“). V tejto časti sme sa zamerali najmä na uvedenie nasledovných oblastí: zameranie a osnova predmetu, vzdelávacie výstupy, práca študentov počas vyučovania a prednášok, celkové úspechy študentov za semester a ďalšie. Záver článku sumarizuje štúdium kriminológie na FBI UNIZA a popisuje budúce vízie a námety ako inovovať tento predmet tak, aby bol pre študentov stále atraktívny, zaujímavý a odzrkadľoval reálne problémy v spoločnosti. Budú popísané najmä spôsoby zapájania študentov do riešenia vedeckovýskumných úloh, ktoré sa na danom pracovisku riešia

prostredníctvom grantových projektov, ako aj ich participácia na reálnych preventívnych aktivitách.

1 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ A ANALÝZA SÚČASNÉHO STAVU

1.1 Kriminológia

Kriminológia je samostatná vedná disciplína, ktorá sa vyznačuje interdisciplinárnym charakterom, čo znamená, že čerpá z poznatkov z rôznych iných vedných oblastí, akými sú trestné právo, sociológia, klinická psychológia a forenzná veda. Predmetom záujmu kriminológie je samotná kriminalita, ktorej sa venujú aj iné príbuzné akademické disciplíny ako forenzná veda, trestné právo, sociológia, psychológia, pedagogika. Pojem kriminalita možno definovať rôznymi spôsobmi. Napríklad Hofreiter (2004) definuje kriminalitu ako výskyt kriminálneho správania alebo správania, ktoré má kriminálny charakter, vyjadrené ako súbor kriminálnych činov spáchaných v spoločnosti za určité obdobie. Ďalší autor, Gašpírik (2010), popisuje kriminalitu ako fenomén, ktorý je v kriminálnom kontexte s inými sociálnymi patológiami v spoločnosti, ako sú porušovanie sociálnych noriem, alkoholizmus, zneužívanie nealkoholických látok, prostitúcia, gamblerstvo, sebapoškodzovanie a pod. iné, ktoré zvyčajne predchádzajú alebo inak súvisia s kriminalitou. Mikolaj a spol. (2004) označujú kriminalitu ako samostatný sociálny fenomén v širšom kontexte sociálnych problémových situácií. Z uvedeného vyplýva, že kriminalita je negatívny spoločenský jav trestnoprávneho charakteru, ktorý narúša harmonický rozvoj jednotlivca i spoločnosti ako celku, vyvoláva pocity neistoty, strachu, úzkosti, ohrozenia. Má negatívny vplyv na životy, zdravie a majetok obetí, pričom spôsobuje najmä fyzickú a psychickú ujmu. Na základe uvedeného je evidentné, že zaoberanie sa kriminalitou, najmä v rovine skúmania príčin a podmienok jej páchania, je pre spoločnosť dôležité a významné, pričom túto funkciu plní predovšetkým kriminológia. Kriminológiu možno vnímať ako svojbytný vedný odbor, ktorý sa zameriava na kriminalitu ako spoločenský jav, vrátane jej príčin, možností prevencie (prevencia kriminality), vyšetrovania obetí trestných činov (viktimológia), výkonu trestu a jeho následkov (penológia). Kriminológia plní v praxi tri základné funkcie:

- **Metodická funkcia** – kriminalistické poznatky o kriminalite slúžia ako základ pre zákonodarcov pri rekodifikácii trestných kódexov. Reformy vychádzajú z výsledkov kriminologického výskumu.
- **Prognostická funkcia** – predvída možné trendy vo vývoji kriminality, pomáha pri plánovaní personálnej politiky (počet policajtov, sudcov, probačných a mediačných úradníkov a pod.).
- **Analytickú a informačnú funkciu** – objektívne poznatky o kriminalite pomáhajú orgánom štátnej správy a samosprávy, ako aj iným subjektom pri výbere vhodných preventívnych aktivít (Šoltés, 2022).

Základnou úlohou prevencie kriminality je v čo najvyššej možnej miere vykonávanie preventívnych aktivít zameraných na znižovanie rozsahu a závažnosti trestnej a inej protispoločenskej činnosti. Zároveň si kladie za cieľ dosiahnuť výrazné zvýšenie subjektívneho pocitu bezpečia u občanov a zníženie vnímania ohrozenia kriminalitou, a tým prispieť k zlepšeniu kvality života občanov, komunít a spoločnosti ako celku. Prevenciu kriminality možno realizovať na troch úrovniach: národnej, regionálnej a miestnej. Opačným pojmom k prevencii kriminality je potláčanie kriminality. Ide o potláčanie trestnej činnosti pomocou silných, ale zákonných prostriedkov. Zavádzajú sa preventívne opatrenia na vytvorenie podmienok, ktoré potenciálnym páchatelom sťažujú páchanie trestnej činnosti. Ak však k porušeniu zákona predsa len dôjde, prichádza na rad represia (Šoltés, 2022).

1.2 Aktuálny stav výučby Kriminológie v podmienkach SR

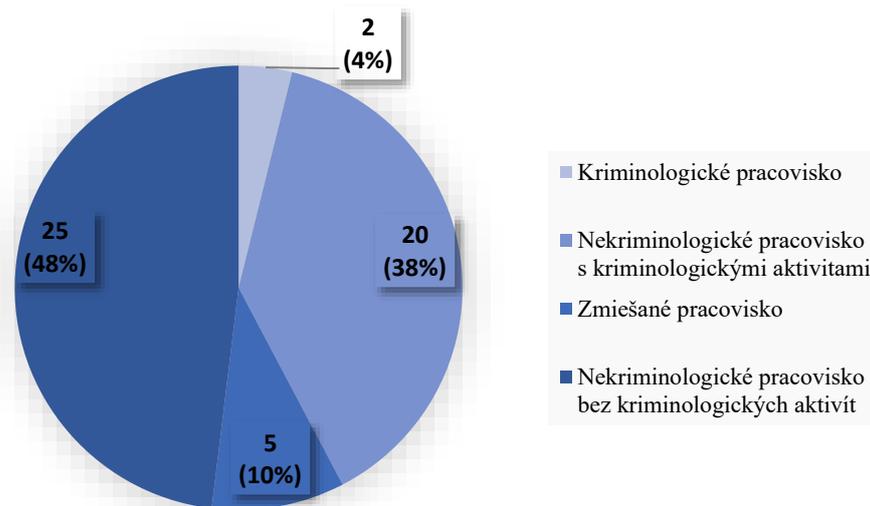
V rámci tejto podkapitoly je poskytnutý prehľad stavu výučby predmetu Kriminológia v podmienkach Slovenskej republiky so zameraním najmä na vysoké školy. Výsledky analýzy vychádzajú z výskumného projektu „*Súčasný stav a perspektívy kriminológie ako študijného a vedného odboru v Slovenskej republike*“. Výskum bol realizovaný prostredníctvom dotazníkového prieskumu na zistenie prevalencie vysokých škôl a katedier zaoberajúcich sa výskumom či výučbou kriminologických tém. Počet subjektov oslovených prostredníctvom uvedeného dotazníka bolo 46, z toho 42 odpovedalo. Všetky údaje boli čerpané z dostupnejšej záverečnej správy k riešenému projektu (Polák, 2018). Na základe informácií a výsledkov z dotazníkového prieskumu dostupných zo záverečnej správy (Polák, 2018) je možné konštatovať nasledovné:

- Na distribuovaný dotazník odpovedalo 42 zo 46 oslovených inštitúcií, čo predstavuje 91,30 % (Tab. 1). Štyri inštitúcie (8,70 %) na dotazník neodpovedali.

Tabuľka 1. Prehľad druhu inštitúcie, oslovených a odpovedajúcich inštitúcií (Polák, 2018)

Druh inštitúcie	Počet oslovených	Počet odpovedajúcich
Vysoké školy nečleniace sa na fakulty	4	3
Fakulty	37	35
Ostatné inštitúcie (ústavy)	5	4
Spolu	46	42

- Zistilo sa, že 42 inštitúcií, ktoré odpovedali na dotazník, spolu predstavujú 52 pracovísk. 48,08 % z celkového počtu pracovísk uviedlo, že uskutočňuje a aj vykazuje kriminologické aktivity, čo v absolútnej hodnote predstavuje 25 pracovísk, zvyšných 44,23 % (23) odpovedalo, že neuskutočňuje žiadne kriminologické aktivity a 7,69 % (4) pracovísk neposkytlo žiadne informácie.
- Z celkového počtu 52 pracovísk, bolo zistené, že majú status jedného zo 4 nasledujúcich typov pracoviska (Obr. 1):
 - „**kriminalistické pracovisko**“ v počte **2 pracovísk** – ide o pracoviská, ktorých kriminologický status je vyjadrený už v ich názve, ale najmä, kriminologická problematika tvorí rozhodujúci obsah ich vysokoškolského vzdelávania alebo samostatného vlastného a plnohodnotného výskumu.
 - „**nekriminologické pracovisko s kriminologickými aktivitami**“ v počet **20 pracovísk** – ide o pracoviská, ktoré uskutočňujú a vykazujú kriminologické vzdelávacie aktivity, avšak uskutočňujú je v rámci iného alebo v rámci viacerých predmetov, ktorých rozhodujúcim obsahom nie je kriminologická problematika.
 - „**zmiešané pracovisko**“ v počet **5 pracovísk** – ide o pracoviská, do ktorých vchádzajú okrem kriminológie aj ďalšie, blízke študijné, respektíve aj vedné odbory (spravidla trestné právo, kriminalistika, penológia a pod.).
 - „**nekriminologické pracoviská bez kriminologických aktivít**“ v počte **25 pracovísk** – ide o pracoviská, ktoré neuskutočňujú kriminologické vzdelávanie, neuskutočňujú kriminologický výskum, ani neparticipujú na kriminologických aktivitách iných pracovísk.

Obrázok 1. Rozdelenie pracovísk z pohľadu kriminologického statusu (Polák, 2018)

- Ďalej sa zistilo, že z týchto 52 pracovísk, 18 pracovísk (34,62 %) uskutočňuje výučbu kriminológie. Zvyšných 34 pracovísk (65,38 %) neponúka žiadnu výučbu súvisiacu s kriminologickou tematikou. Spomedzi 18 jednotiek, ktoré uskutočňujú výučbu kriminológie, iba 9 pracovísk (50,00 %) ponúka výučbu predmetu kriminológia ako samostatného študijného predmetu. Zvyšné 4 pracoviská (22,22 %) ponúkajú výučbu kriminológie ako súčasť iného samostatného predmetu a 5 pracovísk (27,78 %) ju ponúka ako súčasť viacerých predmetov (Polák, 2018).
- Roztriedenie vyučovaných študijných predmetov a pracovísk podľa ich zaradenia do podskupín študijných odborov je uvedené v Tab. 2. (Polák, 2018).

Tabuľka 2. Rozdelenie pracovísk a predmetov z pohľadu podskupín študijných programov (Polák, 2018)

Podskupina študijných odborov	Počet pracovísk	Počet predmetov
Učiteľstvo, vychovávateľstvo a pedagogické vedy	1	2
Spoločenské a behaviorálne vedy	7	20
Právo	6	8
Vedy o neživej prírode	1	1
Bezpečnostné služby (Kriminalistika a kriminológia)	3	5
Spolu	36	18

- Z pohľadu zaradenia pracoviska podľa kriminologického statusu bolo zistené, že kriminologické predmety zastrešujú: 3 kriminologické pracoviská (8,33 %), 28 (77,78 %) nekriminologické pracoviská a 5 (13,89 %) zmiešané pracoviská (Polák, 2018).

Záverom, na základe realizovaného výskumu možno konštatovať, že rozšírenosť vyučovaných kriminologických predmetov a tém na vysokých školách a ich fakultách je rôznorodá. Ďalej

možno hypoteticky predpokladať, že súčasná inštitucionálna podpora kriminologického vzdelávania je v rámci SR obmedzená, preto zvýšenie úrovne kriminologického vzdelávania je reálne dosiahnuteľné len vytvorením študijných predmetov alebo ucelených blokov kriminologických tém v rámci predmetov súvisiacich s kriminológiou (Polák, 2018).

2 METODIKA SPRACOVANIA ČLÁNKU

V metodike spracovania predmetného článku bol dodržaný nasledujúci postup. V prvej kapitole tohto článku je uvedená stručná charakteristika pojmov kriminalita, kriminológia a prevencia kriminality. Táto časť čerpá predovšetkým z dostupných odborných publikácií. V nadväznosti na tému a zameranie samotného článku bol v rámci analýzy súčasného stavu spracovaný stručný prehľad stavu výučby predmetu Kriminológia v podmienkach SR. Viac informácií k tejto časti je dostupných v Záverečnej správe výskumného projektu (Polák, 2018). V nasledujúcej kapitole, tzv. „Prehľad výučby predmetu kriminológia na FBI UNIZA“ je popísaná náplň predmetu Kriminológia na FBI UNIZA. V tejto časti je kladený dôraz najmä na popisanie charakteristiky tohto predmetu, jeho druhu, rozsahu a metód výchovno-vzdelávacej činnosti, záťaž študenta a podmienok úspešného absolvovania predmetu. Použité informácie vychádzajú z dostupných informačných listov (Informačné listy predmetov Kriminológia, Prevencia kriminality a Kriminalistická metodika). Okrem predmetu kriminológia bola pozornosť venovaná dvom ďalším predmetom a to Prevencia kriminality a Kriminalistická metodika, ktoré majú svojim obsahom a zameraním veľmi blízko problematike kriminológie.

3 PREHĽAD VÝUČBY PREDMETU KRIMINOLÓGIA NA FBI UNIZA

V nasledujúcej časti článku je popísaná výučba predmetu Kriminológia na FBI UNIZA. V tejto časti sme sa primárne zamerali na popisanie týchto oblastí: zameranie a osnovy predmetu kriminalistika, vzdelávacie výstupy, práce študentov na vyučovaní a prednáškach a celkové úspechy študentov za semester. Uvedené informácie sú uvedené v Tab. 3. V nasledujúcich podkapitolách budú popísané ďalšie predmety: Prevencia kriminality a Kriminalistická metodika (Tab. 4 a Tab. 5).

3.1 Predmet: Kriminológia

Predmet Kriminológia je na FBI UNIZA, vyučovaný ako samostatný predmet v 3. ročníku bakalárskeho stupňa štúdia. Predmet je možné si zvoliť u všetkých ponúkaných trajektóriách (Fyzická a objektová bezpečnosť, Informačná bezpečnosť a Manažérske systémy bezpečnosti) v rámci študijného programu Bezpečnostný manažment.

Ako je uvedené v Tab. 3., študent, ktorý absolvuje predmet Kriminológia na FBI UNIZA získa základný prehľad o všeobecnej problematike kriminológie a rôznych druhoch kriminality. Učebné osnovy zahŕňajú aj kriminalitu, ako je drogová, počítačová a environmentálna kriminalita. Po absolvovaní tohto predmetu študent:

- ovláda a vie základné pojmy a štruktúru kriminológie,
- dokáže vysvetliť jej praktický význam a vyjadriť jej vzťah k iným vedám,
- ovláda kvalitatívne a kvantitatívne aspekty kriminality na základe jej fenomenologických ukazovateľov,
- rozumie etiológii kriminality,
- vie objasniť základy viktimológie a vysvetliť vzťah medzi páchatelom trestnej činnosti a ich obeťou a uviesť príklady pomoci obetiam trestných činov,
- ovláda kriminalistickú charakteristiku osobnosti páchatelov a dokáže rozpoznať rôzne typy páchatelov,

- vie formulovať vplyv makroprostredia a mikroprostredia na vznik kriminality a identifikovať základné kriminologické faktory,
- dokáže rozlišovať medzi rôznymi formami kriminality,
- ovláda základné metódy kriminologického prognózovania a má základy v prevencii kriminality,
- vie charakterizovať násilnú, morálnu, majetkovú, ekonomickú, kybernetickú, environmentálnu a organizovanú kriminalitu, ako aj kriminalitu mládeže a kriminalitu mládeže (Informačný list predmetu Kriminológia).

Tabuľka 3. Informačný list predmetu Kriminológia (Informačný list predmetu Kriminológia)

Atribúty predmetu			
Povinnosť	Povinný		
Ukončenie	Skúška		
Druh, rozsah a metóda vzdelávacích činností:			
Týždenný počet hodín výučby vo forme prednášky, cvičenia, semináre, klinickej praxe	<i>Prednášky</i>	<i>Cvičenia</i>	<i>Lab. cvičenia</i>
	2.0	2.0	0.0
Metóda, akou sa vzdelávacia činnosť uskutočňuje	Výučba sa uskutočňuje prezenčne		
Odporúčané metódy a techniky vyučovania na dosiahnutie výsledkov vzdelávania	<i>Prednáška</i>	<i>Cvičenia</i>	
	Motivačné rozprávanie (možnosti využitia výsledkov vzdelávania v praxi), prednáška s výkladom, prezentácia s podporou multimédií.	Diskusia a práca v skupine, seminárna práca s odbornou literatúrou, príprava zadání, spracovanie dát z výskumu, analýza dát z výskumu, priebežné písomné skúšanie.	
Ostatné informácie			
Zát'az študenta	156 hodín		
Odporúčaný semester/trimester štúdia	3. ročník, zimný semester		
Stupeň štúdia	1. (bakalársky)		
Podmieňujúce predmety	-		
Podmienky na absolvovanie predmetu	<i>Priebežné hodnotenie:</i> (tvorí 50 % hodnotenia predmetu)	<i>Záverečné hodnotenie:</i> (tvorí 50 % hodnotenia predmetu)	
	Práca v skupine a komunikácia, Individuálna schopnosť reflektovať a reagovať, Schopnosť spracovania a analýzy dát, Vedomosti z obsahu	Schopnosť prezentovať a obhájiť vedomosti z obsahu prednášok a reagovať na položené otázky (ústna skúška). Skúška je úspešná, ak študent splní jej	

	prednášok. Pre prihlásenie sa na skúšku musí študent dosiahnuť najmenej 61 %.	podmienky aspoň na úrovni 61%.
	<i>Formy a metódy hodnotenia</i>	
	Spätná väzba od učiteľa, odpovede na individuálne otázky, spätná väzba od učiteľa, odpovede na individuálne otázky, spracovanie 2 zadaní na vybranú tému. Priebežné písomné skúšanie, ústna skúška.	
Stručná osnova predmetu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Úvod do kriminológie – pojem, predmet, vzťah k iným vedám 2. Fenomenológia a etiológia kriminality 3. Viktimológia a osobnosť páchatel'a 4. Prognózovanie a prevencia kriminality 5. Penológia 6. Násilná kriminalita 7. Mravnostná kriminalita 8. Majetková kriminalita 9. Ekonomická kriminalita 10. Drogová kriminalita 11. Počítačová kriminalita 12. Environmentálna kriminalita 13. Delikvencia maloletých a kriminalita mladistvých 14. Organizovaná kriminalita 	

3.2 Predmet: Prevencia kriminality

Predmet Prevencia kriminality je na FBI UNIZA, vyučovaný ako samostatný predmet v 2. ročníku inžinierskeho stupňa štúdia. Predmet je možné si zvoliť u všetkých ponúkaných trajektóriách (Fyzická a objektová bezpečnosť, Informačná bezpečnosť a Manažérske systémy bezpečnosti) v rámci študijného programu Bezpečnostný manažment. Výučba problematiky kriminológia sa tomto prípade uskutočňujú v rámci iného predmetu. Na základe zamerania predmetu Prevencia kriminality, je však možné konštatovať, že v tomto prípade je rozhodujúcim obsahom kriminologická problematika.

Ako je uvedené v Tab. 4., študent, ktorý absolvuje predmet Prevencia kriminality na FBI UNIZA dobre rozumie základným pojmom, rozsahu, cieľom, princípom a klasifikácii v oblasti prevencie kriminality a ďalej:

- vie vysvetliť jeho praktický význam a formulovať jeho vzťahy s inými disciplínami,
- vie objasniť systém prevencie kriminality na Slovensku, identifikovať priority prevencie kriminality na Slovensku v súlade s aktuálne platnou Stratégiou prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v SR a identifikovať a popísať subjekty zapojené do medzinárodnej spolupráce na prevenciu kriminality so SR,
- vie analyzovať kriminalitu a inú protispoločenskú činnosť vo vybranej oblasti,

- ovláda princípy prevencie násilnej, morálnej, majetkovej, ekonomickej, drogovej, environmentálnej a počítačovej kriminality, ako aj kriminality mládeže, kriminality mládeže a kriminality zameranej na špecifické skupiny obyvateľstva,
- ovláda požiadavky a vie poskytnúť návod na tvorbu, implementáciu, údržbu, kontrolu a zlepšovanie protikorupčného manažérskeho systému.
- je oboznámený s odporúčanou štruktúrou preventívnych programov,
- je schopný analyzovať kriminalitu, hodnotiť bezpečnostnú situáciu z hľadiska kriminality, plánovať preventívne aktivity v rámci preventívnych programov, vyhodnocovať, monitorovať a vyhodnocovať preventívne programy a vykonávať inštruktážnu činnosť v oblasti prevencie (Informačný list predmetu Prevencia kriminality).

Tabuľka 4. Informačný list predmetu Prevencia kriminality (Informačný list predmetu Prevencia kriminality)

Atribúty predmetu			
Povinnosť	Povinný		
Ukončenie	Skúška		
Druh, rozsah a metóda vzdelávacích činností			
Týždenný počet hodín výučby vo forme prednášky, cvičenia, seminára, klinickej praxe	<i>Prednášky</i>	<i>Cvičenia</i>	<i>Lab. cvičenia</i>
	2.0	2.0	0.0
Metóda, akou sa vzdelávacia činnosť uskutočňuje	Výučba sa uskutočňuje prezenčne		
Odporúčané metódy a techniky vyučovania na dosiahnutie výsledkov vzdelávania	<i>Prednáška</i>	<i>Cvičenia</i>	
	Prednáška s výkladom, motivačné rozprávanie, prednáška interaktívna s diskusiou, prednáška s podporou multimédií	Diskusia a práca v skupine, inscenačné metódy (hranie rol), riešenie problémov, didaktické hry, priebežné písomné skúšanie, poskytovanie spätnej väzby, príprava podkladov a hodnotenie riešenia autentických problémov.	
Ostatné informácie			
Záťaž študenta	156 hodín		
Odporúčaný semester/trimester štúdia	2. ročník, zimný semester		
Stupeň štúdia	2. (inžiniersky)		
Podmieňujúce predmety	-		
Podmienky na absolvovanie predmetu	<i>Priebežné hodnotenie:</i>	<i>Záverečné hodnotenie:</i>	

	<i>(tvorí 50 % hodnotenia predmetu)</i>	<i>(tvorí 50 % hodnotenia predmetu)</i>
	Individuálna schopnosť reflektovať a reagovať, schopnosť pripraviť, prezentovať a obhájiť vlastné návrhy a závery autentických problémov, Vedomosti z obsahu prednášok. Pre prihlásenie sa na skúšku musí študent dosiahnuť najmenej 61 %.	Schopnosť prezentovať a obhájiť vedomosti z obsahu prednášok a reagovať na položené otázky (ústna skúška). Skúška je úspešná, ak študent splní jej podmienky aspoň na úrovni 61%.
	<i>Formy a metódy hodnotenia</i>	
	Inscenačné metódy (hranie rol), didaktické hry, spätná väzba od učiteľa, spracovanie a prezentovanie zadania na vybranú tému, priebežné písomné skúšanie, ústna skúška.	
Stručná osnova predmetu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Úvod do prevencie kriminality – pojem, predmet, úlohy, princípy, klasifikácia a vzťah k iným vedám 2. Systém prevencie kriminality na Slovensku. Subjekty medzinárodnej spolupráce Slovenskej republiky v oblasti prevencie kriminality 3. Prevencia kriminality v činnosti bezpečnostných zložiek 4. Príprava, realizácia a hodnotenie programov prevencie kriminality 5. Medzinárodné normy v oblasti prevencie kriminality (CEN/TS 14383 Prevention of crime - Urban planning and building design, ISO 22341 - Security and resilience, STN ISO 37001 Systémy manažérstva proti korupcii) 6. Prevencia násilnej kriminality 7. Prevencia mravnostnej kriminality 8. Prevencia majetkovej kriminality 9. Prevencia ekonomickej kriminality 10. Prevencia drogovej kriminality 11. Prevencia kybernetickej a environmentálnej kriminality 12. Prevencia delikvencie maloletých a kriminality mládeže 13. Prevencia kriminality páchanej na vybraných skupinách obyvateľstva (senioroch) 	

3.3 Predmet: Kriminalistická metodika

Predmet Kriminalistická metodika je na FBI UNIZA, vyučovaný ako samostatný predmet v 2. ročníku inžinierskeho stupňa štúdia. Predmet je možné si zvoliť u všetkých ponúkaných trajektóriách (Fyzická a objektová bezpečnosť, Informačná bezpečnosť a Manažérske systémy bezpečnosti) v rámci študijného programu Bezpečnostný manažment. Výučba problematiky kriminológie sa tomto prípade uskutočňuje v rámci iného predmetu. Na základe zamerania predmetu Kriminalistická metodika, je však možné konštatovať, že v tomto prípade nie je rozhodujúcim obsahom kriminologická problematika, ale v rámci obsahu tém sa v značnej miere predmety prekrývajú a využívajú kriminologické poznatky. Okrem predmetu Kriminalistická metodika sú na FBI UNIZA ponúkané ďalšie 2 kriminalistické predmety – Základy kriminalistiky a Kriminalistika technika a taktika, pri ktorých je prekrytie kriminologickej problematiky menej významný. Z tohto dôvodu nebudú tieto predmety bližšie rozpracované.

Ako je uvedené v Tab. 5. študent, ktorý absolvuje predmet Kriminalistická metodika na FBI UNIZA definuje a objasňuje pojmy, vzťahy, predmety, prvky a praktické aplikácie kriminalistických metód v procese odhaľovania, objasňovania a prevencie rôznych druhov kriminality v oblasti fyzickej a objektovej bezpečnosti, ďalej:

- definuje rámec a procesy manažmentu kriminálnych rizík (identifikácia trestných činov, ich analýza a hodnotenie na základe kriminalistických charakteristík a formy nakladania s nimi) pre vybrané sektory fyzickej a objektovej bezpečnosti,
- Na základe hlbokého pochopenia a analýzy metód protiprávnej činnosti študent definuje inštitucionálny, právny a normatívny rámec kriminalistických metodických postupov a činností súvisiacich s riešením kriminalistických otázok súvisiacich s ochranou osôb a majetku,
- definuje personálne, organizačné a technické bezpečnostné prvky (ich princípy, štruktúry, funkcie, parametre a vzájomné väzby) systému ochrany osôb a majetku pred identifikovanými kriminálnymi hrozbami,
- definuje základné princípy a postupy činností zameraných na odhaľovanie, objasňovanie a predchádzanie bezpečnostným incidentom a udalostiam v oblasti ochrany osôb a majetku. Poskytujú poradenské služby v oblasti riadenia kriminálnych rizík s využitím poradenských metód a techník. Riadia, komunikujú a konzultujú problematiku vplyvu kriminality na bezpečnosť v súvislosti s ochranou osôb a majetku s tretími stranami (napr. policajný zbor, obecná polícia, orgány verejnej správy, samospráva). Študent pozná a aplikuje vyšetrovacie metódy a postupy pri riešení bezpečnostných udalostí a incidentov. Používajú matematické modely a softvérové nástroje na podporu identifikácie ich páchatel'ov. Majú schopnosť samostatne riešiť a analyzovať problémy kriminalistického charakteru. Uplatňujú základné princípy vyšetrovacej a inšpekčnej činnosti v rámci organizácie. Sú schopní viesť pracovný tím pri objasňovaní bezpečnostných incidentov kriminálneho charakteru (Informačný list predmetu Kriminalistická metodika).

Tabuľka 5. Informačný list predmetu Kriminalistická metodika (Informačný list predmetu Kriminalistická metodika)

Atribúty predmetu			
Povinný	Povinný		
Skúška	Skúška		
Druh, rozsah a metóda vzdelávacích činností			
Týždenný počet hodín výučby vo forme prednášky, cvičenia, semináre, klinickej praxe	<i>Prednášky</i>	<i>Cvičenia</i>	<i>Lab. cvičenia</i>
	2.0	2.0	0.0
Metóda, akou sa vzdelávacia činnosť uskutočňuje	Výučba sa uskutočňuje prezenčne		
Odporúčané metódy a techniky vyučovania na dosiahnutie výsledkov vzdelávania	<i>Prednáška</i>	<i>Cvičenia</i>	
	Motivačné rozprávanie (aplikácia využitia výsledkov vzdelávania v praxi), výklad, prezentácia s podporou multimédií, motivačná demonštrácia.	Diskusia a práca v skupine, riešenie problémov, seminárna práca s odbornou literatúrou, príprava zadanií, aktualizácia obsahu, príprava podkladov a hodnotenie riešení seminárnych prác, sokratovský rozhovor.	
Ostatné informácie			
Záťaž študenta	156 hodín		
Odporúčaný semester/trimester štúdia	2. ročník, zimný semester		
Stupeň štúdia	2. (inžiniersky)		
Podmieňujúce predmety	Kriminalistická technika a taktika		
Podmienky na absolvovanie predmetu	<i>Priebežné hodnotenie: (tvorí 50 % hodnotenia predmetu)</i>	<i>Záverečné hodnotenie: (tvorí 50 % hodnotenia predmetu)</i>	
	Tímová spolupráca a komunikácia, Schopnosť reflektovať a reagovať, Vedomosti z obsahu prednášok a skúsenosti z praxe. Pre prihlásenie sa na skúšku musí študent dosiahnuť najmenej 61 %.	Prezentačné schopnosti a schopnosť obhájiť navrhované riešenia (prezentácia a ústna/písomná skúška). Skúška je úspešná, ak študent splní jej podmienky aspoň na úrovni 61%.	
	<i>Formy a metódy hodnotenia</i>		

	Spätná väzba od učiteľa, odpovede na individuálne otázky, semestrálna práca, prezentácia a ústna/písomná skúška.
Stručná osnova predmetu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Všeobecné otázky metodiky objasňovania jednotlivých druhov kriminality 2. Systém metodiky objasňovania jednotlivých druhov kriminality 3. Metodika objasňovania krádeží 4. Metodika objasňovania podvodov. 5. Metodika objasňovania lúpeží 6. Metodika objasňovania ekonomickej kriminality 7. Metodika objasňovania násilnej kriminality 8. Metodika objasňovania porušení predpisov BOZP s následkom ublíženia na zdraví 9. Metodika objasňovania počítačovej kriminality 10. Metodika objasňovania softvérového pirátstva.11. Metodika objasňovania dopravných nehôd 12. Metodika objasňovania mimoriadnych udalostí (požiarov, výbuchov, havárií) 13. Metodika objasňovania mravnostnej kriminality

3. 4 Inovatívne spôsoby výučby predmetu Kriminológia a obdobných predmetov na FBI UNIZA

V kontexte inovatívnych prístupov v štúdiu problematiky kriminológie a obdobných či príbuzných predmetov, ako je Prevencia kriminality či kriminalistické predmety sa na FBI UNIZA zameriavame hlavne na to, aby boli študenti účastní priamo pri riešení rôznych vedecko-výskumných otázok týkajúcich sa skúmanej problematiky. Ako vhodný prístup vidíme najmä v podávaní vlastných študentských inštitucionálnych grantových projektov (ďalej len „IGP“) pod záštitou grantového systému UNIZA. V súčasnosti sa na FBI UNIZA riešia dva projekty so zameraním do oblasti kriminológie a jeden do oblasti kriminalistiky. Ide o nasledujúce projekty:

- IGP č. 00803/2023: „*Prevencia šikany a kybernetickej šikany detí a mládeže*“
 - Hlavným cieľom projektu je zabezpečiť informovanosť mládeže o internetovej bezpečnosti, o kybernetickej šikane a ďalších kybernetických hrozbách a o možných spôsoboch riešenia týchto nežiadúcich protispoločenských javov. Informovanosť bude realizovaná vo forme odborných prednášok vo forme peer-to-peer programu. Tieto prednášky budú realizovať členovia riešiteľského kolektívu za súčinnosti Referátu prevencie Mestskej polície Žilina na vybraných základných a stredných školách v Žiline. Sekundárnym cieľom projektu je skúmanie stavu povedomia žiakov a študentov o výskyte kybernetických hrozieb, ich kontaktu s týmito hrozbami a schopnosti adekvátnej reakcie na tieto hrozby. Na tento účel bude nevyhnutné splniť aj parciálne ciele, ktorými je tvorba školiacich materiálov využívaných počas prednášok, tvorba, realizácia a

vyhodnotenie dotazníkového prieskumu pred a po realizácií aktivít projektu a návrh uceleného a univerzálneho preventívneho programu, ktorý bude využitelný aj ďalšími odborníkmi pracujúcimi s mládežou.

- IGP č. 22667/2022: „*Webová aplikácia na vzdelávanie v oblasti falošných správ a dezinformácií*“
 - Hlavným cieľom projektu je vytvorenie interaktívnej webovej aplikácie, ktorá pomôže pri vzdelávaní internetových užívateľov v oblasti mediálnej gramotnosti, falošných správ a dezinformácií. Aplikácia by mala predstavovať pútavý spôsob edukácie, ktorý užívateľa zaujme. Aplikácia bude zaznamenávať odpovede užívateľov, čím získame dôležité štatistické údaje o mediálnej gramotnosti užívateľov najmä v oblasti falošných správ a dezinformácií. Odpovede užívateľov preukážu stav, v akej miere sú náchylní veriť zmanipulovaným, zavádzajúcim, či klamlivým informáciám na internete. Sekundárnym cieľom projektu je na základe zozbieraných údajov o mediálnej gramotnosti navrhnúť opatrenia pre zlepšenie súčasného stavu. Výsledkom projektu budú rady a odporúčania pre zvyšovanie odolnosti občanov voči falošným správam a dezinformáciám.
- IGP č. 00783/2023: „*Skúmanie vplyvu parametrov obuvi a geometrických rozmerov chodníčka bipedálnej lokomócie na presnosť výpočtov telesnej výšky osoby*“
 - Hlavným cieľom projektu je preskúmanie vplyvu parametrov obuvi a geometrických rozmerov chodníčka bipedálnej lokomócie na presnosť výpočtov telesnej výšky. Projekt sa skladá z viacerých čiastkových cieľov: Hĺbková analýza výskumov zameraných na oblasť stanovovania a predikcie telesnej výšky páchatateľov na základe trasologických stôp zanechaných na mieste činu. Vypracovanie zoznamu relevantných matematických aparátov pre účely projektu. Navrhnutie metodiky vytvárania chodníčkov ľudskej lokomócie (odtláčanie spodnej časti obuvi na podložku), zisťovania podstatných parametrov respondentov (pohlavie respondenta, telesná výška, informácie o obuvi, parametre obuvi...) a metodiky merania významných parametrov vstupujúcich do vzorcov za premenné. Experimentálne vytváranie chodníčkov ľudskej lokomócie a zber dát v súlade s vyššie uvedeným bodom. Skúmanie relevantnosti použitých modelov, hĺbkové štatistické vyhodnotenie nameraných dát a návrh efektívneho postupu pri výpočtoch. Pri dosahovaní cieľov sa predpokladá aktívna komunikácia s expertmi z odvetvia trasológie pôsobiacimi na Kriminolistickom a expertíznom ústave Policajného zboru Slovenskej republiky.

Ďalej za dôležité považujeme, aby sa študenti priamo realizovali pri návrhoch a realizáciách rôznych preventívnych opatrení. Z tohto dôvodu je každoročne vypísaných niekoľko tém záverečných prác, či už bakalárskych alebo inžinierskych, zameraných na kriminológiu, prevenciu kriminality alebo kriminalistiku. Okrem iného, študenti priamo navštevujú rôzne cieľové skupiny a podieľajú sa aktívne na preventívnych aktivitách. Napríklad, študenti FBI UNIZA v spolupráci s preventivistkami Mestskej polície Žilina absolvovali sériu prednášok pre základné a stredné školy v Žiline, ktoré boli zamerané na tému bezpečného správania sa na internete a sociálnych sieťach.

Ako povedali zástupcovia Mestskej polície Žilina: „Téma je nanajvýš aktuálna a veríme, že aj pohľad mladých ľudí – vysokoškolákov napomôže mladším rovesníkom správne sa zorientovať v kyberpriestore a využívať ho správne a hlavne bezpečne.“ Uvedené prednášky sa realizujú v

rámci riešenia študentského projektu podporeného grantovým systémom UNIZA s názvom „Prevencia šikany a kybernetickej šikany detí a mládeže“. O úspešnosti realizácie svedčí pozitívna spätná väzba od pedagógov aj žiakov, a preto je v nasledujúcom období možné predpokladať realizáciu ďalších prednášok (Šoltés, 2023).

Záver

Na základe informácií uvedených v jednotlivých častiach článku je možné urobiť nasledujúce závery. Kriminológia má nepochybne významné postavenie v spoločnosti a je nevyhnutné, aby existovali inštitúcie ponúkajúce vzdelávanie v tejto oblasti alebo v príbuzných oblastiach. Z komplexného pohľadu je určite nepochybne významné vytváranie akejkoľvek siete kriminalistických výskumných centier a spolupracujúcich inštitúcií (kvázi kriminologických výskumných centier), ktoré by podporovali deľbu práce a koordináciu výskumu v základných oblastiach kriminológie a vybraných špecializačných odboroch v rámci slovenskej kriminológie. Netreba zabúdať na aktívnu účasť v medzinárodných kriminologických organizáciách, medzinárodnom výskume, vysielanie expertov do medzinárodných organizácií a inštitúcií a sprostredkovanie študentských a odborných výmen (Polák, 2018). Študenti na území Slovenskej republiky majú rôzne možnosti štúdia kriminológie. Niektoré inštitúcie ponúkajú kriminologické predmety vo väčšej miere, iné v menšej, v závislosti od zamerania príslušnej inštitúcie. Príspevok vo svojej druhej časti prináša bližší pohľad na možnosti štúdia kriminológie na FBI UNIZA. Táto časť zahŕňa obsah predmetu Kriminológia, ako aj formy a metódy uplatňované vo vyučovaní. Okrem toho sú v článku prezentované dva ďalšie predmety (Prevencia kriminality a Kriminalistická metodika), ktoré zahŕňajú poznatky z kriminológie a aplikujú ich napríklad pri vyšetrovaní trestných činov alebo pri navrhovaní preventívnych opatrení na predchádzanie trestnej činnosti. Z pohľadu inovatívnych spôsobov výučby kriminológie považujeme hlavne prístupy uvedeného v podkapitole 3.4, ako je napr. riešenie študentských projektov a zapájanie študentov priamo do preventívnych aktivít.

Pod'akovanie

Tento článok bol spracovaný v rámci riešenia nasledujúcich projektov: MVP UNIZA: Zvyšovanie úrovne bezpečnosti obcí prostredníctvom opatrení prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti a KEGA 031ŽU-4/2022: Tvorba originálnych študijných materiálov a vysokoškolskej učebnice v oblasti kriminológie.

Literatúra

GAŠPIERIK, L. : Prevencia kriminality a inej protispoločenskej činnosti. Košice : MULTIPRINT, 2010. ISBN 978-80970410-0-7.

HOFREITER, L. : Bezpečnosť, bezpečnostné riziká a ohrozenia. Žilina : EDIS vydavateľstvo ŽU, 2004. ISBN 80-8070-181-4.

Informačný list predmetu Kriminalistická metodika: Žilinská univerzita v Žiline : E-vzdelávanie: <https://vzdelavanie.uniza.sk/vzdelavanie/planinfo.php?kod=324155>. (2023-10-20).

Informačný list predmetu Prevencia kriminality : Žilinská univerzita v Žiline : E-vzdelávanie: <https://vzdelavanie.uniza.sk/vzdelavanie/planinfo.php?kod=324153&lng=sk>. (2023-10-20).

Informačný list predmetu Kriminológia : Žilinská univerzita v Žiline : E-vzdelávanie. <https://vzdelavanie.uniza.sk/vzdelavanie/planinfo.php?kod=321695&lng=sk>. (2023-10-20).

MIKOLAJ, J. a kol. : Terminológia bezpečnostného manažmentu : Výkladový slovník. Košice : MULTIPRINT, 2004. ISBN 80-969148-1-2.

POLÁK, P. a kol. : Záverečná správa výskumného projektu - Súčasnosc' a perspektívy kriminológie ako študijného a vedného odboru v Slovenskej republike. Bratislava, 2018.

ŠOLTÉS, V. : Kriminológia : Prevencia kriminality a inej protispoločenskej činnosti v regiónoch Slovenska. Žilina : EDIS vydavateľstvo ŽU, 2022. ISBN 978-80-554-1889-4.

ŠOLTÉS, V. : Študenti FBI UNIZA prednášajú o bezpečnom správaní sa na internete. Žilina : Spravodajca Žilinskej univerzity v Žiline, 2023. 3/2023, s. 24. https://www.uniza.sk/images/pdf/spravodajca/ARCHIV/2023/Spravodajca_UNIZA_3_2023_web.pdf.

Kontakt na autorov:

Veronika Adamová
Žilinská univerzita v Žiline,
Fakulta bezpečnostného inžinierstva,
e-mail: veronika.adamova@niza.sk

Viktor Šoltés
Žilinská univerzita v Žiline,
Fakulta bezpečnostného inžinierstva,
e-mail: viktor.soltes@uniza.sk

Postavení kriminologie v procesu konstituování bezpečnostní vědy

Anotace: Příspěvek se zabývá problematikou konstituování nové vědní disciplíny - „Bezpečnostní věda“ v kontextu postavení kriminologické nauky. Poukazováno je na důležitost precizního vymezení předmětu zkoumání, jež zasahuje předmět i jiných již plně etablovaných věd. Autorka se zabývá otázkou potřebnosti konstituování bezpečnostních věd v souvislosti se stávajícím stupněm poznání bezpečnostního oboru, ale též úrovní odborného vzdělávání na různých stupních stávající vzdělávací soustavy v České republice.

Klíčová slova: bezpečnost, bezpečnostní věda, bezpečnostní výzkum, kriminologie, vědecká disciplína.

Annotation: The paper deals with the issue of constitution of a new scientific discipline - "Security Science" in the context of the position of criminological science. Attention is drawn to the importance of a precise definition of the subject of research, which extends to the subject of other already fully established sciences. The author deals with the question of the need to constitute security sciences in connection with the current level of knowledge of the security field, but also with the level of professional education at various levels of the existing educational system in the Czech Republic.

Keywords: security, security science, security research, criminology, scientific discipline.

Úvod

Konstituování bezpečnostní vědy je dlouholetý proces, který má napříč odbornou veřejností řadu zastánců, ale bohužel také kritiků. Nejedná se v žádném případě o jednoduchou záležitost v kontextu naplnění všech požadavků kladených na uznatelnost samostatnosti vědního oboru. Bezpečnostní věda jako rozvíjející se nově konstituovaná multidisciplinární vědní disciplína, nahlížející na specifickou oblast společenské reality – *bezpečnost*, musí splňovat jako každá jiná věda základní vědecké postuláty. Jedná se především o složitý proces vymezení předmětu jejího zkoumání, metodologických otázek, terminologie s jasně definovanými pojmy či užívaného/odborného/ jazyka. Důležitou otázkou, které je třeba v tomto procesu věnovat náležitou pozornost, je též vymezení nově vznikající vědy ve vztahu ke stávajícím ve vědeckém prostoru již etablovaným vědeckým disciplínám.

Konstituování bezpečnostní vědy v České republice

Nejnámějšími průkopníky konstituování bezpečnostních věd a jejich základních segmentů v česko-slovenském prostoru jsou především Porada, Holcr, Erneker, Holomek, Macek, Filák, Tallo, Pawera, Sak, Zámek. Tito autoři¹²², dá se říci, se konsensuálně shodují na tom, že nejpálčivějším problémem konstituování a rozvoje široce pojaté bezpečnostní vědy v její praktické i teoretické rovině je náležité vymezení předmětu jejího zkoumání, jež je nezbytným předpokladem konstituování každé vědní disciplíny. U nově vznikajících vědních disciplín se primárně očekává, že se bude zabývat novým jevem, novým problémem, který není doposud předmětem zkoumání jiných již ve vědeckém prostoru pevně ukotvených věd. To může být moment, který konstituování bezpečnostní vědy a její uznání napříč odbornou veřejností bude i nadále komplikovat. Jak v této souvislosti uvádí Filák¹²³, není ambicí nově

¹²² Srov. např. HOLCR, K. Teoreticko metodologické problémy rozvíjania policajných vied. In. *Aktuálne problémy rozvoje policajných vied a policajnej praxe. 1. rokovanie stálej medzinárodnej konferencie*. Bratislava: APZ, 2001, s. 26.

¹²³ FILÁK, A. a kol. *Základy teorie policejné bezpečnostní činnosti II*. Praha: Police History, 2006, s. 12. ISBN 80-86477-33-9.

vznikajících věd jejichž předmětem je zkoumání bezpečnosti (bezpečnostní vědy, policejní vědy), útočit na předmět jiných vědních disciplín, nahrazování již etablovaných věd, vědou novou „uměle vytvořenou“. Cílem je vytvoření široce koncipované bezpečnostní vědy zabývající se problematikou bezpečnosti v celé její mnohotvárnosti za využití poznatků a metod dalších, již pevně ukotvených vědeckých disciplín, čímž je v mnohém možné přispět též k rozvoji mnoha dalších, souvisejících oborů.

Při vymezení pojmu bezpečnostní vědy se u výše uvedených autorů, u kterých bylo odkazováno na jasný konsensus, co se týče potřebnosti uspokojivého vymezení předmětu bezpečnostních věd, setkáváme s dílčími odlišnostmi při definování bezpečnostní vědy jako takové. Definice bezpečnostní vědy bezesporu úzce souvisí s precizním vymezením pojmu bezpečnost. Bohužel ani tento pojem není v odborném prostoru, ale ani v legislativě jednoznačně vymezen. Ministerstvo vnitra definuje bezpečnost jako „*Stav, kdy je systém schopen odolávat známým a předvídatelným (i nenadálým) vnějším a vnitřním hrozbám, které mohou negativně působit proti jednotlivým prvkům (případně celému systému) tak, aby byla zachována struktura systému, jeho stabilita, spolehlivost a chování v souladu s cílovostí.*“¹²⁴ Jedná se o velmi obecné vymezení, které definování bezpečnostní vědy neusnadňuje. Na nedostatečnou preciznost vymezení pojmu bezpečnost a další pojmy s ní související poukazují též další autoři¹²⁵, když hovoří o mnohotvárnosti a složitosti výkladu pojmů souvisejících s bezpečnostní problematikou.

Sak¹²⁶ v roce 2004 ve svém příspěvku na konferenci European Police Science and Research Conference prezentoval bezpečnostní vědu jako *vědu zabývající se ohrožením a riziky pro existenci systému a naplňování jeho funkcí. Bezpečnostní věda rozpracovává obecnou teorii bezpečnosti systému, analyticky vyhledává rizika a zpracovává koncepce odstraňující či snižující rizika systému.* V této souvislosti též uvádí, že bezpečnost systému není identická s bezpečností jeho jednotlivých prvků.

Další, poněkud stručnější vymezení nabízí Pawera¹²⁷, když hovoří o bezpečnostních vědách jako o vědách zabývajících se zajištěním bezpečnosti občana a státu. Akcentuje přitom bezpečnost jako ochranu před nebezpečím rozličného charakteru – ohrožení života, zdraví, majetku občanů, životního prostředí, lidských práv apod. Z výše uvedeného je zřejmé, že předmět bezpečnostní vědy je opravdu velmi široký. Bezpečnost ve své multifaktorialitě zasahuje do rozličných oblastí vědeckého bádání, a tak v této souvislosti bezesporu musíme uvažovat o bezpečnostní vědě, jako vědě stojící na pomezí několika vědních disciplín mající multidisciplinární charakter. Z hlediska předpokladu uplatitelnosti získaných vědeckých poznatků v praxi, a to nejen v té bezpečnostní, je na místě hovořit o vědě aplikované. Aplikace a integrace vědeckých poznatků do bezpečnostní praxe je akcentována odborníky ve vztahu k níže uvedeným potřebám:¹²⁸

- *Potřeba adekvátně a včas reagovat na měnící se podmínky ve vývoji bezpečnostní situace.*

¹²⁴ Ministerstvo vnitra ČR. *Terminologický slovník z oblasti krizového řízení, ochrany obyvatelstva, enviromentální bezpečnosti a plánování obrany státu.* Praha, 2016, s. 5.

¹²⁵ Srov. MACEK, P., FILÁK, A., CHMELA, Z., ZÁMEK, D. *Pořádková činnost policie. Obecná část. 2. uprav. vyd.* Praha: Police History, 2008, s. 21. ISBN 978-80-86477-45-9.

¹²⁶ SAK, P. *Bezpečnostní věda – důsledek vývoje civilizace.* Britské listy. /2004-11-12/.ISSN 1213-1792.

¹²⁷ PAWERA, R., *Bezpečnostno-vedná rovina konštituovania policajnej vedy.* In. ŠIMOVČEK, I a kol. *Policajná veda.* Bratislava, APZ, 1997, s. 121.

¹²⁸ HOLCR, K., PORADA, V. a kol. *Policejné vedy. Úvod do teorie a metodologie.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-329-2.

- *Potřeba komplexně a vědecky reagovat na procesy modernizace a organizovanosti metod a prostředků ohrožujících bezpečnost občanů.*
- *Potřeba v reálném čase identifikovat a řešit rozpory mezi dynamicky se měnící situací a relativně stabilním přístupem jejího řešení.*
- *Potřeba měnit a stabilizovat postavení bezpečnostních orgánů a organizací.*
- *Potřeba efektivněji využívat existující vědecké poznatky v bezpečnostních činnostech a intenzivněji inovovat tradiční postupy.*
- *Potřeba rychleji a důsledněji překonávat gnozeologické, osobnostní, sociální a bezpečnostně orientované odborné překážky, které vznikají v transferu vědeckých poznatků.*

Vědecké obci je potřeba transformace vědeckých poznatků do bezpečnostní praxe více než zřejmá. Problém však někdy nastává na úrovni uvědomění si kompetentních představitelů příslušných bezpečnostních subjektů z praxe, že přijetí a integrace v řadě případů velice přínosných výstupů vědecké práce odborníků zabývajících se problematikou bezpečnosti, jim může v bezpečnostní praxi významně pomoci, přispět k jejich rozvoji a efektivnímu fungování. Setkáváme se bohužel s tím, že některé velice zdařilé výstupy výzkumných aktivit, jež by mohly být velkým přínosem pro bezpečnostní praxi zůstávají po ukončení projektu takřkajíc „v šuplíku“. S uvědoměním si výše uvedené potřeby souvisí samozřejmě určitá vzdělanostní úroveň kompetentních pracovníků v dané oblasti. Jen vzdělaný, vysoce kvalifikovaný odborník na bezpečnostní problematiku dokáže adekvátním způsobem uvažovat a zhodnotit využitelnost výzkumných poznatků v praxi.

Bezpečnostní výzkum

Výzkumné aktivity v oblasti bezpečnosti jsou již řadu let v České republice v rozličných bezpečnostních tématech a na různých úrovních řadou subjektů realizovány. Gestorem bezpečnostního výzkumu v České republice je ústřední orgán státní správy – Ministerstvo vnitra, které též poskytuje státní podporu ve výzkumu a vývoji. Při vymezení bezpečnostního výzkumu pracuje Ministerstvo vnitra ČR s definicí Poradního sboru pro evropský bezpečnostní výzkum z roku 2006 (ESRAB - European Security Research Advisory Board), dle které lze za bezpečnostní výzkum považovat *výzkumné, vývojové a inovační činnosti, jejichž cílem je identifikace, prevence, příprava a ochrana proti nezákonným jednáním nebo jednáním úmyslně poškozujícím (evropské) společenství, lidské bytosti, organizace nebo struktury, hmotné i nehmotné statky a infrastruktury, včetně zajištění operační kontinuity po takovém jednání a zmírnění jeho důsledků (také aplikovatelné v případě přírodních katastrof a průmyslových havárií)*. Podíváme-li se na toto vymezení v kontextu výše uvedených definic bezpečnostní vědy je zřejmé, že jsou spolu v souladu a platforma bezpečnostních věd s ohledem na úzkou specializace akcentovanou v jejich vymezení se tak stává vhodnou pro realizaci výzkumných aktivit v rozličných sférách bezpečnosti.

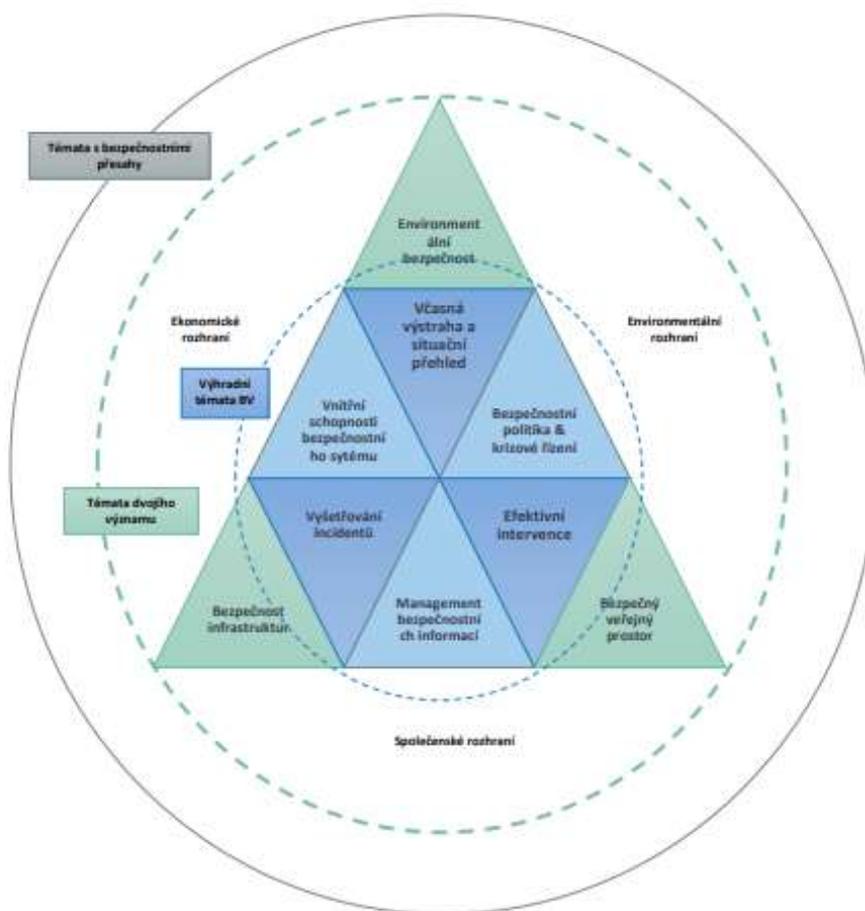
Samotný gestor bezpečnostního výzkumu Ministerstvo vnitra ČR hovoří o multidisciplinarity bezpečnostního výzkumu akcentujíc přitom cíl zaměřený na získávání a efektivní rozvoj inovativních znalostí, metod a technologií umožňujících bezpečnostnímu systému České republiky a jeho zainteresovaným partnerům čelit současným i budoucím výzvám, které plynou z měnících se realit bezpečnostního prostředí.¹²⁹ S tímto cílem též korespondují výzvy odborníků participujících na konstituování bezpečnostní vědy, kteří ve vztahu k bezpečnostnímu výzkumu poukazují na potřebu výzkumu orientovaného na

¹²⁹ Bezpečnostní výzkum. Ministerstvo vnitra ČR. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/vyzkum/clanek/zakladni-informace-o-bezpecnostnim-vyzkumu-bezpecnostni-vyzkum.aspx>.

konstituování a rozvoj bezpečnostních věd mimo jiné cestou kvalitních metodologických analýz a formování bezpečnostních analýz, vymezení a rozvoj praktických věd /např. policejní věda/, systémové uspořádání bezpečnostně-vědního poznání či již výše zmíněný přenos vědeckých poznatků do bezpečnostní praxe.¹³⁰ Nakolik je tento požadavek teoretiků v oblasti bezpečnosti slyšen ze strany kompetentních osob, do jejichž gesce bezpečnostní výzkum spadá je snadné ověřit pohledem na přehled projektů podpořených ze strany Ministerstva vnitra ČR v aktuálním období.¹³¹ Je zřejmé, že teoretickým otázkám konstituování bezpečnostních věd není gestorem věnována žádná pozornost. Na tomto místě budou tedy průkopníci bezpečnostní vědy hledat podporu zřejmě marně.

Středobodem zájmu současného bezpečnostního výzkumu je výzkum aplikovaný. Toto je pochopitelné i s ohledem na priority stanovené v jednotlivých strategických dokumentech dotýkajících se oblasti bezpečnosti - Bezpečnostní strategie ČR apod. Strategickým dokumentem pro rozvoj bezpečnostního výzkumu v ČR je pak Meziresortní koncepce podpory bezpečnostního výzkumu ČR 2017-2023 s výhledem do roku 2030. Dokument sumarizuje věcné vymezení bezpečnostního výzkumu následujícím způsobem, viz diagram č. 1.

Diagram č. 1 Věcné vymezení bezpečnostního výzkumu

Obrázek 4: Shrnutí věcného vymezení BV v ČR

¹³⁰ Srov. PORADA, V., HOLCR, K., BRUNA, E. Bezpečnostní výzkum v oblasti konstituování a rozvoje bezpečnostních věd. In. *Kultura Bezpieczenstwa. Nauka-Praktyka-Refleksje*. Nr28, 2017, s.214-227. ISSN 2299-4033. DOI 10.24356/KB/28/11.

¹³¹ Přehled podpořených projektů je dostupný na: <https://www.mvcr.cz/vyzkum/clanek/podporene-projekty.aspx>.

Převzato z: Meziresortní koncepce podpory bezpečnostního výzkumu ČR 2017-2023 s výhledem do roku 2030, Dostupné na: <file:///C:/Users/IFBM/Desktop/bezpe%C4%8Dnostn%C3%AD%20v%C3%BDzkum.pdf>

Priority bezpečnostního výzkumu jsou v tomto strategickém dokumentu vytyčeny v kontextu očekávaných přínosů, kterými jsou:

- *zefektivnění plánování, koordinace a regulace (tj. zefektivnění přípravy na krizové situace/incidenty);*
- *zvýšení dostupnosti služeb bezpečnostního systému (tj. rozsahu nebo kvality služeb);*
- *snížení ohrožení (tj. omezení pravděpodobnosti vzniku negativních dopadů krizové situace/incidentu);*
- *zefektivnění včasného varování (zejména prodloužení doby na reakci, zvýšení spolehlivosti varování);*
- *zvýšení bezpečnosti zasahujících;*
- *zvýšení efektivity činnosti zasahujících;*
- *zmírnění následků (tj. omezení intenzity a rozsahu dopadů krizové situace/incidentu/jevu).*

Tyto přínosy jsou realizovatelné též cestou podpory procesu konstituování a rozvoje bezpečnostních věd, jež je stále více, v souvislosti s měnící se bezpečnostní situací nejen v České republice, ale též mezinárodním měřítku, aktuální. Je tedy velmi důležité věnovat náležitou pozornost též základnímu výzkumu v oblasti bezpečnosti. Bohužel, jak se můžeme přesvědčit z odkazovaných veřejných zdrojů, není základnímu výzkumu ve smyslu získávání nových poznatků o nezákladnějších příčinách jevů (fenoménů) a pozorovatelných skutečností věnována taková pozornost a ze státních prostředků je vynakládána účelová podpora opravdu minimální. Základní výzkum v široké oblasti bezpečnostních věd je pak podporován především z jiných zdrojů. Jedná se o financování různými grantovými agenturami.

Příkladem na tomto místě může být výzkumná aktivita realizovaná mezinárodním výzkumným týmem složeným z odborníků na oblast bezpečnosti z České republiky a Slovenska. Výzkumný projekt Bezpečnostní vědy počátku 21. století byl podpořen nezávislou Grantovou agenturou Academia Aurea. Řešitelský tým¹³² pod vedením Doc. JUDr. Davida Zámka, Ph.D., LL.D. si klade za cíl zmapovat vývoj a utváření bezpečnostních věd na počátku nového milénia v kontextu vývoje bezpečnostních věd konce dvacátého století, které přineslo řadu významných společenských, ekonomických, politických změn zasahujících v úzkém propojení též oblast vnitřní bezpečnosti. Proměny vědeckého a akademického života v oblasti bezpečnosti budou v širších souvislostech podrobeny zkoumání členů řešitelského týmu složeného z odborníků na předmětné oblasti nejen z České republiky, ale též ze Slovenska. Samostatná pozornost bude věnována oblasti tzv. policejních věd, druhou oblastí budou vědy souhrnně označované jako vědy kriminální zapadající v širokém kontextu do nově konstituovaného oboru bezpečnostních věd. Pozornost bude zaměřena na proměny vědeckých a univerzitních institucí a jejich personálního obsazení s úzkou provázaností na možnosti studia bezpečnostních věd. Samostatná pozornost bude věnována též otázce mezinárodní spolupráce, jejímu rozvoji či vzniku některých bezpečnostních idejí a jejich vlivu na vývojové trendy v bezpečnostních vědách s úzkým dopadem na charakter výuky v oblasti bezpečnosti.

¹³² Řešitelský tým projektu GAAA/2023/22 Bezpečnostní vědy počátku 21. století: Doc. JUDr. David Zámek, Ph.D., LL.D., JUDr. PhDr. Jana Firstová, Ph.D., LL.M., MBA, Doc. PhDr. Magdaléna Ondicová, Ph.D., Doc. JUDr. Boris Löffler, Ph.D., plk. PhDr. Petr Bendl. Ph.D., MBA, plk. Mgr. Jiří Štochl, LL.M., MBA

Výsledky plánuje řešitelský tým prezentovat v odborných studiích publikovaných v časopisech zabývajících se problematikou bezpečnosti v zájmu šíření nových odborných poznatků napříč širokou odbornou obcí. Výstupy projektu by měly být významným nástrojem zprostředkování odborné debaty všech zainteresovaných stran v této zájmové oblasti.

Projekt bude realizován kombinací kvantitativních a kvalitativních přístupů. Tato metodologie umožňuje jak získání dostatečně hodnověrných zjištění, tak vytvoření dostatečně plastického obrazu reality. S ohledem na charakter předmětného výzkumu budou data získaná kvalitativními a kvantitativními výzkumnými technikami zpracována v první fázi zvlášť a následně v závěrečné analýze dojde k syntéze obou částí zahrnující evaluační aspekt. Analyzovány budou odborné zdroje dotýkající se předmětné problematiky v historickém kontextu i ty stávající. Pomocí expertních rozhovorů budou zjišťovány názory odborné veřejnosti na vývoj bezpečnostních věd v českém i mezinárodním kontextu, primárně pak se zaměřením na otázky vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku v České republice a na Slovensku.

V současné době je problematika bezpečnostních věd, apriori pak otázky vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku pro studenty vysokých škol popsána v poměrně omezeném množství dostupných odborných zdrojů. Přes podobné právní, ekonomické, sociální prostředí v ČR a SR došlo po roce 1993 k samostatnému a rozdílnému pojetí zásad ochrany vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku, kdy plánovaná komparace přinese možné srovnání vhodnosti jednotlivých vývojových trendů. Řešitelský tým tak vytvoří jedinečný materiál, který bude sloužit k akreditaci, rozvoji dalších studijních programů, výuce a pro realizaci aplikovaného výzkumu.

Vzdělávání v oblasti bezpečnosti

Profesionalizace, zvyšování a rozšiřování kvalifikace odborníků je v každé oblasti společenského života, bezpečnostní oblast nevyjímaje, více než žádoucí. Ke specializovanému vzdělávání odborníků působících v bezpečnostní sféře dochází od střední úrovně vzdělávací soustavy, pokračuje v rozličných programech na prvním i druhém stupni vysokoškolského vzdělávání a skutečným zájemcům o problematiku bezpečnosti se nabízí zvyšovat svoji kvalifikaci, ale i vědeckou erudici v doktorských studijních programech představujících již mezistupeň k vysoce kvalifikovanému vědeckému působení završenému získáním akademické hodnosti docent či profesor. Cesta je to sice často dlouhá, ale v řadě případů nesmírně obohacující nejen jednotlivce, ale též celou bezpečnostní komunitu a společnost jako takovou.

Podíváme-li se na začátek celého procesu, upoutají do zajisté naši pozornost možnosti středoškolského studia na školách nabízejících apriori odborné vzdělávání zaměřené do oblasti práva a bezpečnosti. Žáci zde získávají počáteční odborné vzdělávání a připravují se na přímé uplatnění na trhu práce. Znalosti z oblasti bezpečnosti jsou více než žádoucí pro výkon řady povolání, jež se dotýkají zajišťováním bezpečnosti z různých úhlů pohledu při akceptaci spolupůsobení dalších souvisejících oborů. Primárně se setkáme se zahrnutím bezpečnostní problematiky do rámcových vzdělávacích programů a následně pak do školních vzdělávacích programů u středních odborných škol nabízejících obor vzdělávání „Bezpečnostně právní činnost“.

Dle rámcového vzdělávacího programu pro tento obor umožní získané vzdělání absolventovi tohoto studijního oboru ucházet se o přijetí ke studiu na vyšších odborných školách nebo na vysokých školách zabezpečující výuku bezpečnostních, bezpečnostně právních a právních oborů. Absolvent se uplatní v povoláních, v nichž je pracovní činnost vázána na

znalost a správnou aplikaci právních předpisů České republiky ve věcech veřejného pořádku a vnitřní bezpečnosti. Zejména se uplatní v bezpečnostních sborech a dále ve veřejné správě, v odborech ochrany velkých podniků, bankovníctví, pojišťovnictví, ve složkách Integrovaného záchranného systému apod.

Všeobecné vzdělávání úzce navazuje na vzdělávání základní (Jazykové vzdělávání a komunikace – Společenskovědní vzdělávání – Přírodovědné vzdělávání – Matematické vzdělávání – Estetické vzdělávání – Vzdělávání pro zdraví – Vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích), navíc je zde vzdělávání doplněno o oblast ekonomického a především pak odborného vzdělávání.

Do odborného vzdělávání v rámci oboru Bezpečnostně právní činnost spadají okruhy:

- Právní vzdělávání /Právo a stát, Ústavní právo, Občanské a rodinné právo, Obchodní a živnostenské právo, Pracovní právo a služební poměr, Správní řízení, Přestupkové právo, Trestní právo hmotné, Trestní právo procesní, Soudy, státní zastupitelství, advokacie a notářství/.
- **Bezpečnostní příprava** /Bezpečnostní sbory, Policie ČR, Organizační struktura služby dopravní policie, Organizační struktura služby cizinecké a pohraniční policie, Ochrana člověka za mimořádných událostí, Střelecká příprava/.
- Sebeobrana / Teoretický úvod do problematiky, Pohybové činnosti, Judó, Aikidó, Karatedó, Obrana pomocí tonfy, Modelové situace/.
- Geografické vzdělávání / Mapy a ostatní informační a dokumentační zdroje pro geografii Teoretický úvod do problematiky, Globální problémy lidstva z hlediska geografie, Krajina a životní prostředí, Praktický zeměpis, Česká republika místní region/.
- Administrativa a technika bezpečnostní činnosti / Psaní na psacím stroji a počítači, Dokumenty v administrativní činnosti, Manipulace s dokumenty, Uchovávání dokumentů/.
- Pedagogicko-psychologické vzdělávání /Pedagogika a její aplikace, Profesní výchova a vzdělávání dospělých, Profesní etika, Psychologie a její aplikace, Sociální psychologie a její aplikace, Psychologie oběti, Forenzní a penitenciární psychologie/.
- Prevence a odhalování kriminality / Kriminologie, Kriminální psychologie/.¹³³

Z demonstrativně prezentovaného obsahu vybraného vzdělávacího programu se zdá, že by absolventi oborů vzdělávání zaměřených do oblasti bezpečnosti měli být přiměřeně připraveni na výkon své profesní /bezpečnostní/ praxe. Zájemci o danou problematiku ale mohou pro prohlubování získaných znalostí, dovedností, kompetencí pokračovat ve studiu na vyšších odborných a vysokých školách obdobného zaměření.

Prohlubování znalostí a dovedností studenta získaných ve středním vzdělávání rozvíjí vyšší odborné školy poskytující všeobecné a odborné vzdělání a praktickou přípravu pro výkon náročných činností, včetně těch bezpečnostních. Jedná se o formu terciárního, nevysokoškolského vzdělávání. Toto profesně zaměřené vzdělávání je primárně určeno pro absolventy středních škol s maturitní zkouškou, které klade důraz na aplikační stránku studia. Vzdělávání ve vyšších odborných školách je určeno především zájemcům, kteří si chtějí zvýšit svoji dosavadní kvalifikaci a jimž zároveň nevyhovuje příliš teoreticky zaměřené

¹³³ *Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání Bezpečnostně právní činnost 68-42-M/01*

vysokoškolské studium.¹³⁴ Budeme-li se zabývat otázkou, na kterých vyšších odborných školách jsou vzdělávací programy profilovány do problematika bezpečnosti, dostáváme se apriori k těmto vzdělávacím programům:

Vzdělávací program 68-42-N/06 Bezpečnost obyvatelstva

Vzdělávací program Bezpečnostně právní činnost 68-42-N/04 – v současné době nabízen v rámci vyššího odborného vzdělávání v ČR pouze dvěma školami – Vyšší policejní škola a střední policejní škola MV v Praze a Vyšší policejní škola a střední policejní škola MV v Holešově.

Vzdělávací program Bezpečnostně právní činnosti N 68-42-N/08 - aktuálně tento program nabízí Vyšší odborná škola, Střední průmyslová škola a Střední odborná škola Varnsdorf.

Zájemci o studium bezpečnostní problematiky tak mají možnost jak již v průběhu středoškolského vzdělávání, tak v rámci nadstavbového vyššího odborného vzdělávání se s tématem bezpečnosti seznámit. Otázkou však zůstává, v jakém rozsahu, do jaké hloubky jsou žáci a studenti na jednotlivých stupních vzdělávání s bezpečnostními tématy seznamováni. Tematické plány jsou velmi podobné, ne-li na mnoha místech totožné. Praxe se však na jednotlivých školách značně liší. Velkou proměnnou je zde též kvalifikace, odbornost jednotlivých pedagogů. Na vyšších odborných školách studují absolventi středních odborných škol obdobného zaměření, kteří již v průběhu sekundárního vzdělávání studium bezpečnostní problematiky absolvovali, ale též studenti škol naprosto odlišného zaměření, kteří s bezpečnostním tématem v průběhu dosavadního vzdělávání vůbec nepřišli do styku. Nastavit tak tematicky průběh vzdělávání není pro pedagogy vůbec jednoduchou záležitostí. Často dochází k situaci, kdy jsou studenti opakovaně edukováni ve stejných, nebo velmi obdobných obsazích a o kontinuitě vzdělávání tak nelze v tomto kontextu vůbec hovořit. Problémem, který s tím úzce souvisí, je též absence dostupných, odpovídajících učebních materiálů z oblasti bezpečnosti. Absentují učebnice primárně určené pro žáky takto zaměřených středních odborných škol, prakticky zaměřené studijní materiály rozšiřující teoretické znalosti žáků a studentů odborných škol. Učitelé často při výuce na střední škole čerpají z vysokoškolských učebnic, aniž by témata více upravovala potřebám a možnostem žáka střední školy, případně více přibližovali aplikační praxi u studentů vyšší odborných škol. Případně prezentují žákům pouze kasuistiky bez hlubšího zakotvení v bezpečnostní teorii, což lze zajisté považovat z pedagogického hlediska za zcela neadekvátní a nežádoucí.

Zaměříme-li se na možnosti studia bezpečnostní problematiky na vysokých školách, budeme jednoduchým pohledem na kvantitu nabízejících studijních oborů/programů asi překvapeni. V kontextu tohoto příspěvku se budeme zabývat pouze možnostmi na českých vysokých školách, jež mají akreditovaný studijní program zaměřený na širokou oblast bezpečnosti v kontextu široce vymezeného předmětu bezpečnostních věd. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy nabízí ve veřejně dostupných zdrojích¹³⁵ přehled všech akreditovaných studijních programů na českých vysokých školách. Zúžíme-li svoji pozornost na akreditované studijní programy/obory zaměřené do rozličných oblastí široce pojímaného tématu bezpečnosti, najdeme zde cca 135 takovýchto oborů (využívajíc pouze filtrace v názvu oboru se vyskytujícího pojmu bezpečnost). Jedná se nejčastěji o obory „Bezpečnostní

¹³⁴ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), v planém znění. MŠMT - *Obecná informace o vyšším odborném vzdělávání*. Dostupné na: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/vyssi-odborne-vzdelavani/obecna-informace-o-vyssim-odbornem-vzdelavani>

¹³⁵ Registr vysokých škol a uskutečňovaných studijních programů, MŠMT, dostupné na: <https://regvssp.msmt.cz/regivrssp/csplist.aspx>

management“, „Bezpečnostní studia“, „Bezpečnost a ochrana obyvatelstva“, „bezpečnostně právní studia“, „Bezpečnostně strategická studia“, „Informační bezpečnost“, ale například též „Bezpečnost a kvalita léčiv“ či „Bezpečnost a kvalita potravin“, které v kontextu našeho příspěvku za programy/obory spadající v širokém kontextu do předmětu bezpečnostních věd nepovažujeme. S rozvojem vysokoškolského vzdělávání v podmínkách České republiky se rozšiřuje též okruh subjektů působících v oblasti vysokoškolského vzdělávání – vysokých škol nabízejících právě studium v oblasti bezpečnosti. Na první pohled by nás ani nenapadlo, že právě některá z vybraných vysokých škol obor studia zasahující bezpečnost nabízí. Takto pestrá škála nabídky bezpečnostních oborů si vyžaduje bezesporu dostatek odborníků, asistentů, odborných asistentů, docentů, profesorů a taktéž erudovaných odborníků z praxe, kteří budou schopni na požadované kvalitativní úrovni výuku na vysokých školách zabezpečit. Posouzení kvality a taktéž rozsahu zapojení odborníků do výuky, ale též do vědecko-výzkumné činnosti vysokých škol je záležitostí Národního akreditačního úřadu pro vysoké školství¹³⁶, jež se stal autoritou v této oblasti, vykonávající vnější hodnocení vzdělávací činnosti, vědecké, výzkumné, vývojové, inovační, umělecké a další tvůrčí činnosti a s nimi souvisejících činností vysokých škol.

Pokud bychom posuzovali edukační, vědecko-výzkumnou základnu pro rozvoj bezpečnostní vědy jako samostatné vědní disciplíny v kontextu výše popsaných problémů při jejím konstituování, mohlo by se zdát, že z kvantitativního hlediska bychom mohli předpokládat, že je dostačující. Na tomto místě však pokládám otázku k zamyšlení. Lze považovat dosavadní výsledky edukativní, vědecko-výzkumné, vývojové, inovativní a další tvůrčí činnosti těchto akademických pracovišť za dostačující, relevantní pro konstituování samostatné vědní disciplíny, bezpečnostní vědy?

V neposlední řadě nesmím zapomenout na tomto místě zmínit důležitost profesního vzdělávání v navazujících profesně orientovaných vzdělávacích programech, kurzech spadajících do široké oblasti celoživotního učení. Budeme-li při vymezení pojmu celoživotní vzdělávání vycházet z definice OECD (organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj) *„Celoživotní učení spojuje individuální i společenský rozvoj ve všech směrech i prostředcích ve formálním vzdělávání, tedy ve školních institucích, v zařízení odborné přípravy, terciárním vzdělávání, vzdělávání dospělých, v neformálním prostředí – doma, v zaměstnání, dalších společenských celcích apod.“*¹³⁷ je nám naprosto jasné, že tento proces významně závisí na samotném jedinci, jeho motivaci. Motivace je jedním z největších problémů celoživotního vzdělávání. Je to individuální záležitost každého z nás a individuálně rozdílně též potřebu vzdělávání vnímáme, vzdělání přisuzujeme různou hodnotu a individuálně odlišně jsme též ochotni do vzdělávání investovat (ať již čas, tak např. vlastní finanční prostředky). Je však řada odborníků, kteří tuto oblast nepodceňují a mají zájem, motivaci se celoživotně učit.

Na trhu existuje řada institucí, které se na problematiku celoživotního vzdělávání specializují. Postupně se čím dál více takovýchto institucí profiluje též do oblasti bezpečnosti. Mezi zavedené, praxí ověřené subjekty působící v oblasti vzdělávání odborníků z oblasti bezpečnosti patří např. Institut forezních, bezpečnostních studií a managementu, z.ú.¹³⁸, specializující se zejména na poskytování vzdělávací, vědecko-výzkumné, poradenské a znalecké činnosti především v oblasti bezpečnostní, právní, sociální, pedagogické, ekonomické, manažerské či marketingové. Hlavním cílem tohoto institutu je poskytnout jedinečné vzdělávací programy a kurzy, které reflektují vývojové trendy ve vyjmenovaných oblastech a

¹³⁶ Národní akreditační úřad pro vysoké školství. Dostupné na: <https://www.nauvs.cz/index.php/cs/>.

¹³⁷ Převzato: PALÁN, Z. (n.d.) Celoživotní učení. Andromedia.cz /online/. Dostupné z: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/celozivotni-uceni-vzdelavani>.

¹³⁸ Institut forezních, bezpečnostních studií a managementu. www.ifbm-studium.cz.

přispívají tak k možnému kariérnímu růstu posluchačů a účastníků kurzů za použití jak klasických, tak i moderních metod výuky např. koučinku, teambuildingu, brainstormingu apod. Ambicí Institutu forenzních, bezpečnostních studií a managementu též je, v rámci jeho nového vzdělávacího programu „MSc - Bezpečnostní vědy“ v souvislosti se stále trvajícím pokusy o konstituování bezpečnostní vědy, provádět výzkumné aktivity, které budou zaměřeny na aktuální, různorodé okruhy vedoucí ke konstituování bezpečnostní vědy jako samostatného vědního oboru. Pozornost v rámci tohoto vzdělávacího programu je zaměřena na konkrétní vymezení předmětu zkoumání bezpečnostních věd, tvorbu vlastního systému vědeckých teorií, zkoumání vědeckých poznatků a jejich následný transfer do bezpečnostní praxe.

Z výše uvedeného je více než zřejmé, že zájemci o bezpečnostní problematiku tak mají možnosti v rámci profesního, kariérního růstu stále na sobě pracovat, vzdělávat se, rozvíjet své znalosti, dovednosti, kompetence a přispívat tak též k rozvoji bezpečnostních věd v teorii, ale především pak v praxi.

Předmět kriminologie předmětem vědy o bezpečnosti

V kontextu výše popsaného problému konstituování bezpečnostní vědy v souvislosti s jasným vymezením jejího předmětu lze konstatovat, že kriminologie jako samostatná vědní disciplína s jasně vymezeným předmětem zkoumání je dlouhodobě etablována v systému věd. Předmětem kriminologické nauky je kriminalita v její mnohotvárnosti. Z pohledu nejednotného vymezení pojmu kriminalita však i v kriminologické teorii narážíme na rozdílné přístupy a pohledy různých odborníků. Odpovídá to názorům metodologů, kteří hovoří o proměnlivosti předmětu zkoumání jednotlivých vědních oborů a disciplín, jejich zužování, či naopak rozšiřování o další doposud nezkoumané aspekty.

Budeme-li nahlížet na kriminalitu v užším takzvaném legálním pojetí ztotožníme se s jejím vymezením v rámci trestního práva. Co je označeno v trestním právu za trestnou činnost, považujeme za kriminalitu a stává se tak předmětem zkoumání kriminologické nauky. V tomto pojetí se jedná o souhrn jednání, jež jsou dle aktuálního trestního kodexu v rámci společnosti kriminalizována – prohlášena za trestné. Toto užší vymezení má své výhody i nevýhody. Výhodou je jeho exaktnost, terminologická přesnost a jednoznačnost. Nevýhodou je pak to, že v tomto pojetí nejsou zahrnuta další jednání, kriminologické faktory, které s trestnou činností úzce souvisejí, doprovázejí ji, předcházejí ji a z hlediska kriminologického bádání jsou tedy velmi významné.¹³⁹ Na trestním právu nezávislé je pak sociologické vymezení kriminality¹⁴⁰, jež je daleko širší, zahrnuje v sobě i jevy, které nejsou kriminalizovány, ale s trestnou činností úzce souvisejí – zneužívání návykových látek, prostituce, záškoláctví, útěky z domova apod. Tímto přístupem přispívá významně k úvahám o kriminalizaci či dekriminlizaci určitých jednání. Je tedy zřejmé, že úvahy při vymezení předmětu kriminologické nauky se přístupy jednotlivých kriminologů liší, což zajisté není vůbec v rozporu s uznáním kriminologické nauky jako vědní disciplíny.

Studium, poznávání kriminality se všemi její dílčími aspekty sociálními, psychologickými, právními, pedagogickými a dalšími se stává s ohledem na přesah problematiky napříč vědními disciplínami tématem multioborovým. Kriminalitou se tak specificky s ohledem na předmět zkoumání jednotlivých vědních disciplín zabývá především trestní právo, sociologie, psychologie, pedagogika (primárně speciální pedagogika),

¹³⁹ Srov. FIRŠTOVÁ, J. *Kriminologie a prevence kriminality I. Úvod do studia*. Praha: Armex Publishing, 2019. ISBN 978-80-87451-83-0

¹⁴⁰ Obdobně: GRIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie, 5. vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 24. ISBN 978-80-7598-554-5.

psychiatrie, kriminalistika a další. V užším slova smyslu můžeme hovořit o skupině tzv. kriminálních věd (některými autory označovanými též jako trestněprávní vědy)¹⁴¹, do které lze zařadit trestněprávní nauku, kriminalistiku a trestní politiku. To však nezabavuje kriminologii v rámci vymezení jejího předmětu uznatelnosti coby samostatnosti vědního oboru. Kriminologie tak bývá označována jako věda multidisciplinární stojící na pomezí několika vědních disciplín.

Trestněprávní nauka¹⁴² jakožto věda normativní vymezuje v rámci hmotněprávní úpravy, co je trestný čin, jaké druhy trestů a ochranných opatření lze za jeho spáchání pachateli uložit. V procesních normách upravuje postupy orgánů činných v trestním řízení směřující k náležitému zjištění trestných činů a jejich pachatelů. Pro naplnění svých úkolů potřebuje trestněprávní nauka řadu poznatků z jiných vědních disciplín, z nichž sehrávají zásadní roli právě disciplíny forenzní – kriminalistika, forenzní psychologie, psychiatrie, soudní lékařství, kriminologie či penologie. Kriminologie svými poznatky významně přispívá při legislativních reformách. Řada právních institutů byla ovlivněna kriminologickými poznatky – posílení postavení obětí trestných činů v rámci trestního řízení, rozšiřování škály alternativních způsobů řešení trestních věcí (širší využívání odklonů v trestním řízení, nové alternativní tresty apod.), kriminalizace společensky škodlivých jevů vyskytujících se napříč společnostmi či naopak dekriminlizace určitých jednání v zájmu uplatnění principu subsidiarity v trestním právu. V této souvislosti lze užít myšlenku německých autorů¹⁴³ „Trestní právo je bez kriminologie slepé, kriminologie je bez trestního práva bezbřehá“. Kriminologické poznatky jsou velmi cenné nejen pro samotnou legislativu, ale též pro praktickou činnost instancí kontroly kriminality jako je policie, státní zastupitelství, soudy, vězeňská služba a další participující subjekty např. z oblasti sociální – probační a mediační služba, neziskové organizace apod. V kontextu výše popsaného bývá někdy, především pak ze strany právníků – specialistů na trestní právo, kriminologie označována jako pomocná věda trestního práva.

Kriminalistika jako samostatná aplikovaná, empirická disciplína přispívá svými poznatky k efektivní činnosti orgánů činných v trestním řízení při řešení trestné činnosti v praxi. „Kriminalistika vypracovává efektivní metody odhalování a vyšetřování trestné činnosti a zpracovává i efektivní metody kriminalistické prevence.“¹⁴⁴ Předmětem kriminalistického bádání je obdobně jako u kriminologie kriminalita. Kriminalistika však na kriminalitu, pachatele, oběť a možnosti její kontroly nahlíží z jiného úhlu pohledu. Kriminalistika se zabývá¹⁴⁵:

- zákonitostmi vzniku, trvání a zániku kriminalistických stop a dalších důkazů,
- zákonitostmi vyhledávání, zajišťování, shromažďování, zkoumání a využívání kriminalistických stop, jiných důkazů a kriminalisticky relevantních informací,
- kriminalistika dále vypracovává metody odhalování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti.

¹⁴¹ ZOUBKOVÁ, I., MOULISOVÁ, M. *Kriminologie a prevence kriminality*, TRIVIS, 2004, s. 9. ISBN 80-86795-05-5.

¹⁴² Trestní právo je obor práva, který chrání společenské vztahy významné pro společnost tím, že hrozí tresty za činy, které ohrožují nebo porušují významné zájmy, že upravuje ukládání trestů a popřípadě i jejich výkon. FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GRÍVNA, T. a kol. *Trestní právo procesní. 7. vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 25. ISBN 978-80-7598-306-0.

¹⁴³ JESCHECK, Hans-Heinrich, WEIGEND, T. *Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil. 5. vyd.* Berlin: Duncker a Humblot, 1996, s. 41.

¹⁴⁴ GRÍVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie, 5. vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 27. ISBN 978-80-7598-554-5.

¹⁴⁵ ZOUBKOVÁ, I. et al. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 80. ISBN 978-80-7380-312-4.

Právě v preventivních aspektech nacházíme mnoho společných styčných bodů s kriminologickou naukou. Kriminalistické poznatky, stejně tak jako poznatky kriminologické mohou ve svém souhrnu významně přispívat k omezení příležitosti k páčání trestné činnosti, odhalování osob již ve fázi přípravy na trestnou činnost a znesnadňování trestné činnosti potencionálním pachatelům.

Kriminalistika v našich podmínkách zahrnuje:

- úvod do kriminalistiky (historie kriminalistiky, problematika stop, identifikace),
- kriminalistickou techniku (její jednotlivé obory jako např. daktyloskopie, trasologie, balistika, kriminalistická chemie, kriminalistická biologie),
- kriminalistickou taktiku (výslech, rekonstrukce, rekonstrukce, konfrontace)
- metodiku vyšetřování trestných činů (metodika vyšetřování sexuálních útoků, vražd, loupeží, podvodů, krádeží)

V prvopočátcích jejího vývoje se uplatňovali v kriminalistice především dílčí poznatky z přírodních a technických disciplín, toto pojetí je využíváno i v současné době především v tzv. západní kriminalistice, kdy jsou do kriminalistické nauky zahrnovány pouze dvě z výše uvedených oblastí, a to úvod a technika. Kriminalistická taktika a metodika se stává, s ohledem na předmět zkoumání – kriminalitu, součástí široce pojaté kriminologické nauky - Criminology. Tento přístup deklaruje úzkou souvislost a provázanost těchto dvou samostatných empirických disciplín.

Trestní politika¹⁴⁶ v širším pojetí, která bývá některými autory označována jako kriminální politika, usiluje o regulaci sociálně patologických jevů, kriminalitu nevyjímaje, v rámci sociálně politického systému. Vědecká trestní politika využívá poznatků kriminologických výzkumů, analýz statistických dat a dalších vědecky relevantních postupů a procedur. Konkrétní aplikaci norem trestního práva při usměrňování kriminality státními orgány pak nazýváme praktickou trestní politikou.

Při zkoumání kriminality nesmíme opomenout význam i dalších vědních disciplín¹⁴⁷, které kriminologické poznatky s ohledem na odlišnosti metodologických přístupů v mnohém podmiňují, doplňují, rozšiřují či upřesňují. Jedná se především o sociologii, forenzní psychologii a psychiatrii, soudní lékařství, matematiku či statistiku.

Sociologie se zabývá kriminalitou jako masovým, sociálně podmíněným jevem. Kriminalita je charakterizována jako *výskyt trestného chování neboli chování kriminálního, vyjádřený souhrnem trestných činů spáchaných ve společnosti. Pojem je vymezen platným trestním právem, které stanoví, jaké protispolečenské chování se vzhledem ke své nebezpečnosti považuje za trestné činy, případně za další kategorie deliktů stíhaných soudními orgány.*¹⁴⁸ V sociologii se pro poznání kriminality jako sociálně negativního jevu vyskytujícího se napříč společnostmi užívají často statistické metody. Kriminologie v rámci empirického poznávání kriminality užívá širokého spektra sociologických metod a technik, které přizpůsobuje specifikům předmětu kriminologického výzkumného bádání.

¹⁴⁶ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2019, str. 9-10. ISBN 978-80-7400-732-3.

¹⁴⁷ Srov. např. FIRŠTOVÁ, J.. *Kriminologie a prevence kriminality I. Úvod do studia*. Praha: Armex Publishing, 2019. ISBN 978-80-87451-83-0. GRIVNA, T., SCHEINOST, Miroslav, ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*, 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5.

¹⁴⁸ NEŠPOR, Z. a kol. *Sociologická encyklopedie*. Sociologický ústav AV ČR. [online]. [cit. 12. 03. 2021]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Kriminalita>

Forenzní psychologie je dle Čírtkové¹⁴⁹ aplikovanou psychologickou disciplínou, zabývající se chováním a prožíváním lidí v situacích regulovaných právem, především pak trestním. Dianiška a kol.¹⁵⁰ v této souvislosti zdůrazňují další podsystémy, které mohou přispět k obohacení vztahu kriminologie k této vědní disciplíně. Hovoří o tzv. kriminologické psychologii zabývající se primárně osobností pachatele jeho motivací a osobností oběti trestného činu. Oproti tomu kriminalistická psychologie zdůrazňuje využití psychologie v rámci objasňování a vyšetřování trestných činů. Autoři neopomíjejí též penitenciární a postpenitenciární psychologii zabývající se psychologickými aspekty výkonu trestu a taktéž obdobím po jeho vykonání.

Forenzní psychiatrie je aplikovanou psychiatrií, která se zabývá psychickými onemocněními u pachatelů trestné činnosti. Velký význam sehrává v soudně znalecké činnosti.

Soudní lékařství pomáhá orgánům činným v trestním řízení při objasňování příčin smrti, odlišení přirozené smrti od násilné, vražd od sebevražd apod. Napomáhají kompetentním orgánům k poznání a objasňování trestných činů. V kriminologii nacházejí poznatky soudního lékařství své uplatnění v oblasti prevence především násilné kriminality, poskytuje též podklady pro inovace v oblasti trestního práva.¹⁵¹

Matematika, statistika je v kriminologickém výzkumu často využívána pro kvantitativní analýzu kriminologicky relevantních dat.

Prognostika je vědou o formulování prognóz v mnoha vědních disciplínách. Kriminologické prognózy neboli předpovědi /predikce/ budoucího vývoje kriminality (krátkodobé, střednědobé, dlouhodobé) mají v kriminologii svou nezastupitelnou úlohu. Zabýváme se vývojem stavu, struktury kriminality jako celku, či jejích dílčích komponent, systému kontroly kriminality či kriminologické nauky jako takové.

O hraniční, multidisciplinární vědní disciplíně bývá uvažováno i v procesu konstituování bezpečnostní vědy. V souvislosti s tímto procesem je často odkazováno¹⁵² právě na vztaznost k výše uvedeným vědám kriminálním, včetně kriminologie, ale též vědám právním abstraktním (např. filozofii práva, teorii práva, právním dějinám, právní metodologii) či autory uváděným speciálním právním vědám vycházejícím z konkrétního právního systému (věda ústavního práva, správního práva, trestního práva, finančního práva, občanského práva a další). Odkazováno bývá též na tzv. další obory právní vědy jako je např. právní sociologie, právní (soudní) psychologie, právní (trestní, kriminální) politika...

Zamyslíme-li se tak nad samotným předmětem kriminologické nauky ve vztahu k vymezení předmětu vědy o bezpečnosti, nalezneme zde mnohé společné aspekty. Odkážeme-li na již v úvodu příspěvku uvedené vymezení bezpečnostní vědy, jako vědy zabývající se zajištěním bezpečnosti občana a státu akcentujíc přitom bezpečnost jako ochranu před nebezpečím rozličného charakteru – ohrožení života, zdraví, majetku občanů, životního prostředí, lidských práv apod., předmět kriminologické nauky, tedy kriminalitu, pachatele kriminality, oběť i kontrolu kriminality zde bezesporu najdeme. Kriminalitu lze jednoznačně vnímat jako významný faktor ovlivňující v rozličné míře pocit bezpečí každého z nás. Její výskyt narušuje ve větší či menší míře, dle stupně její škodlivosti a míře jejího rozsahu, řádně

¹⁴⁹ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-86-4.

¹⁵⁰ DIANIŠKA, G. a kol. *Kriminológia, 2. rozš. vydanie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 20. ISBN 978-80-7380-344-5.

¹⁵¹ DIANIŠKA, Gustáv a kol. *Kriminológia, 2. rozš. vyd.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 21. ISBN 978-80-7380-344-5.

¹⁵² PORADA, V. *Bezpečnostní vědy v ČR a SR, bezpečnostní strategie a právní teorie o bezpečnosti*. In. *Kultura Bezpieczeństwa. Nauka-Praktyka-Refleksje* nr. 15, 2014, s. 218-219.

fungování společnosti a majoritní část populace její páchaní odsuzuje. Lze tedy jednoznačně konstatovat, že předmět dvou výše uvažovaných vědních disciplín – „Kriminologie“ – „Bezpečnostní věda“ se překrývají, resp. předmět bezpečnostní vědy zasahuje mimo jiné též předmět kriminologie. Ve vědeckém prostoru se však nejedná, jak vyplývá z výše popsaného vztahu kriminologie k jiným vědním disciplínám, o nic ojedinělého, jež by mělo komplikovat, či dokonce blokovat konstituování nového vědního oboru.

Ač hovoříme u kriminologie jako o vědě stabilně ukotvené, uznávané v rámci stávajícího vědeckého prostoru, setkáváme se též s jejím nejednoznačným konkrétnějším zařazením ve stále se rozvíjejícím systému vědních disciplín. Jako příklad lze uvést nejednoznačnost při řešení otázky zařazení studijního programu zaměřeného do oblasti kriminologie v rámci akreditačního řízení probíhajícího při Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy ČR. Autoritou v tomto procesu se stal Národní akreditační úřad pro vysoké školství, který ve svých metodických materiálech upravujících akreditační proces vysokoškolských studijních programů pracuje s celou řadou oblastí vzdělávání včetně těch bezpečnostních. Tyto jsou upraveny Nařízením vlády č.275/2016 Sb., o oblastech vzdělávání ve vysokém školství. Zaměříme-li se však na zařazení kriminologické nauky do příslušné oblasti vzdělávání, narážíme na problém.

Kriminologie, jak jsme již uvedli, samostatná vědní disciplína, zde vůbec nefiguruje. Z vlastní zkušenosti mohu uvést, že při pokusech o akreditaci bakalářského studijního programu „*Bezpečnostní a kriminologická studia*“ si s tímto problémem pracovníci Národního akreditačního úřadu pro vysoké školství nevěděli příliš rady. Nabízeli se dvě oblasti vzdělávání – Bezpečnostní obory, v rámci kterých je vymezena celá řada témat souvisejících s řešením předmětu kriminality, jako příklad lze uvést „Kybernetická bezpečnost“, „Preventivně výchovná činnost v oblasti obrany a ochrany obyvatelstva“, „Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek“ nebo kriminologii asi nejbližší „Kriminalistika a forenzní disciplíny“. Předmět kriminologie – kriminalitu zde však nenacházíme. V části dvacáté páté uvedeného nařízení je upravena vzdělávací oblast „Sociologie“, kde jsou uvedeny též hlavní tematické okruhy jako např. „Dějiny sociologie“, „Sociologie rodiny“, „Sociální psychologie“ apod. Nejbliže by zřejmě měl ke kriminologické nauce tematický okruh „Sociální deviace a sociální patologie“, budeme-li uvažovat o kriminalitě jako o sociálně patologickém jevu. Otázkou však zůstává, proč kriminologie jako etablovaná vědní disciplína nemá své jasné místo, ukotvení v systému vysokoškolského vzdělávání podpořené právě jednoznačným zařazením pod konkrétní oblast vzdělávání. Pak bychom se mohli pravděpodobně vyhnout i situacím, kdy specifická obsahová studijního programu zaměřeného do oblasti kriminologie posuzuje odborník z oblasti religionistiky.

Na tomto místě jsem chtěla jen poukázat na problém, který může provázet již pevně zakotvenou, etablovanou vědní disciplínu, kterou je kriminologie a na druhou stranu s tímto nemusí mít problém jiný obor, který je teprve ve fázi konstituování, jež můžeme nazvat bezpečnostní vědou. Jedná se o paradoxy, které vývoj ve vědecké sféře doprovázejí, stávají se tak její neoddelitelnou součástí a nemusíme si nic nalhávat, řadu odborníků též znepokojují, jelikož ve svém důsledku brzdí rozvoj oboru jako takového.

Závěr

Konstituování nové vědní disciplíny je složitou záležitostí trvající řadu let. Ve svém důsledku ani snaha mnoha odborníků nemusí přinést ten kýžený efekt, tj. uznání vědy odborníky v širokém, stále se rozvíjejícím systému věd. V příspěvku byly nastíněny problémy související s konstituováním bezpečnostní vědy s ohledem na preciznost vymezení jejího

předmětu, který se v mnoha ohledech překrývá s předměty jiných vědních disciplín. Jednou z takových věd je kriminologie se svým předmětem, kterým je kriminalita, již lze chápat jako jedno z velmi významných témat též doposud poměrně široce vymezené vědy o bezpečnosti. Otázkou tak stále zůstává potřeba konstituování bezpečnostní vědy jako nového oboru zasahujícího opravdu velmi širokou oblast bezpečnosti. Nejeví se spíše jako vhodnější hovořit o určitém systému tzv. bezpečnostních věd, do nějž lze zahrnout vyjma kriminologie další vědní disciplíny zasahující v současné době vymezený předmět nově konstituované bezpečnostní vědy, tj. bezpečnost občana a státu?

Literatura

- ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-86-4.
- DIANIŠKA, G. a kol. *Kriminológia, 2. rozš. vyd.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, ISBN 978-80-7380-344-5.
- FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GRIVNA, T. a kol. *Trestní právo procesní. 7. vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. ISBN 978-80-7598-306-0.
- FILÁK, A. a kol. *Základy teorie policejné bezpečnostní činnosti II*. Praha: Police History, 2006. ISBN 80-86477-33-9.
- FIRSTOVÁ, J. *Kriminologie a prevence kriminality I. Úvod do studia*. Praha: Armex Publishing, 2019. ISBN 978-80-87451-83-0.
- GRIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie, 5. vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5.
- HOLCR, K., PORADA, V. a kol. *Policejné vedy. Úvod do teorie a metodologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-329-2.
- HOLCR, K. Teoreticko metodologické problémy rozvíjania policajných vied. In. *Aktuálne problémy rozvoje policejných vied a policajnej praxe. 1. rokovanie stálej medzinárodnej konferencie*. Bratislava: APZ, 2001, s. 26.
- JESCHECK, Hans-Heinrich, WEIGEND, T. *Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil. 5. vyd.* Berlin: Duncker a Humblot, 1996.
- MACEK, P., FILÁK, A., CHMELA, Z., ZÁMEK, D. *Pořádková činnost policie. Obecná část. 2. uprav. vyd.* Praha: Police History, 2008. ISBN 978-80-86477-45-9.
- MINISTERSTVO VNITRA ČR. *Terminologický slovník z oblasti krizového řízení, ochrany obyvatelstva, environmentální bezpečnosti a plánování obrany státu*. Praha, 2016.
- PAWERA, R., Bezpečnostno-vedná rovina konštituovania policajnej vedy. In. ŠIMOVČEK, I. a kol. *Policajná veda*. Bratislava, APZ, 1997.
- PORADA, V. Bezpečnostní vědy v ČR a SR, bezpečnostní strategie a právní teorie o bezpečnosti. In. *Kultura Bezpieczeństwa. Nauka-Praktyka-Refleksje nr. 15*, 2014, s. 218-219.
- PORADA, V., HOLCR, K., BRUNA, E. Bezpečnostní výzkum v oblasti konstituování a rozvoje bezpečnostních věd. In. *Kultura Bezpieczeństwa. Nauka-Praktyka-Refleksje. Nr28*, 2017, s.214-227. ISSN 2299-4033. DOI 10.24356/KB/28/11
- SAK, P. *Bezpečnostní věda – důsledek vývoje civilizace*. Britské listy. /2004-11-12/.ISSN 1213-1792.

VÁLKOVÁ, H., KUCHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C.H.Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-732-3.

ZOUBKOVÁ, I. et al. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-312-4.

ZOUBKOVÁ, I., MOULISOVÁ, M. *Kriminologie a prevence kriminality*, TRIVIS, 2004. ISBN 80-86795-05-5.

Internetové zdroje

Bezpečnostní výzkum. Ministerstvo vnitra ČR. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/vyzkum/clanek/zakladni-informace-o-bezpecnostnim-vyzkumu-bezpecnostni-vyzkum.aspx>.

Institut forenzních, bezpečnostních studií a managementu. www.ifbm-studium.cz.

Meziresortní koncepce podpory bezpečnostního výzkumu ČR 2017-2023 s výhledem do roku 2030, Dostupné na: <file:///C:/Users/IFBM/Desktop/bezpe%C4%8Dnostn%C3%AD%20v%C3%BDzkum.pdf>.

MŠMT - *Obecná informace o vyšším odborném vzdělávání.* Dostupné na: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/vyssi-odborne-vzdelavani/obecna-informace-o-vyssim-odbornem-vzdelavani>.

Národní akreditační úřad pro vysoké školství. Dostupné na: <https://www.nauvs.cz/index.php/cs/>.

NEŠPOR, Z. a kol. *Sociologická encyklopedie. Sociologický ústav AV ČR.* [online]. [cit. 12. 03. 2021]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Kriminalita>.

PALÁN, Z. (n.d.) *Celoživotní učení.* Andromedia.cz /online/. Dostupné z: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/celozivotni-uceni-vzdelavani>.

Přehled podpořených projektů bezpečnostního výzkumu: <https://www.mvcr.cz/vyzkum/clanek/podporene-projekty.aspx>.

Registr vysokých škol a uskutečňovaných studijních programů, MŠMT, dostupné na: <https://regvssp.msmt.cz/registrvssp/csplist.aspx>.

Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělání Bezpečnostně právní činnost 68-42-M/01.

Právní předpisy

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), v planém znění.

Kontakt na autora:

JUDr. PhDr. Jana Firstová, Ph.D., LL.M., MBA
Panevropská univerzita, Fakulta vysoká škola podnikání a práva
Katedra bezpečnostních a kriminologických studií
Spálená 14, 110 00 Praha 1
tel. číslo: +420 777 601 885
e-mail: jana.firstova@peuni.cz

Prevenia drogovej trestnej činnosti

Anotácia: autorka sa v článku zaoberá prevenciou a preventívnymi prostriedkami vo vzťahu k drogovej trestnej činnosti, ktorá predstavuje celosvetový problém. Zároveň poukazuje na prekážky v preventívnych opatreniach v boji proti zneužívaniu drog.

Kľúčové slová: prevencia, drogová trestná činnosť, preventívne prostriedky.

Annotation: In the article, the author deals with prevention and preventive measures in relation to drug crime, which is a worldwide problem. At the same time, it points to obstacles in preventive measures in the fight against drug abuse.

Keywords: prevention, drug crime, preventive measures.

Úvod

Drogová trestná činnosť predstavuje celosvetový problém, preto je dôležitá spolupráca s inými krajinami a medzinárodnými organizáciami na zdieľaní informácií a koordinovaní úsilia v boji proti medzinárodnej trestnej činnosti spojenej s drogami. Prevenia drogovej trestnej činnosti je dôležitou súčasťou boja proti užívaniu drog. Táto prevenia zahŕňa rôzne opatrenia a stratégie na znižovanie tohto negatívneho spoločenského javu. Dôležité je robiť osvetu a vzdelávanie verejnosti a hlavne mladých ľudí o rizikách spojených s užívaním drog a trestných činov, ktoré s tým súvisia, vrátane trestov za nelegálne užívanie, držanie a distribúciu drog. Tieto opatrenia môžu fungovať ako odstrašujúci faktor. Vzdelávacie programy môžu byť zamerané na školy, komunity a rodiny. Podstatný preventívny vplyv spočíva aj v účelnom a efektívnom využívaní voľného času. Ak predsa len jedinec podľahne drogovej závislosti je dôležité absolvovať protitoxikomanickú liečbu, aby sa mohol za pomoci odborníkov zbaviť závislosti a opätovne zapojiť do spoločnosti. V súvislosti s liečbou treba dbať i na podporu psychického zdravia pre tých, ktorí ju potrebujú, pretože mnoho ľudí s problémami s drogami má aj duševné zdravotné problémy. Prevenia drogovej trestnej činnosti je komplexný proces, ktorý vyžaduje spoluprácu medzi zdravotnými organizáciami, vzdelávacími inštitúciami a komunitami. Jej cieľom je nielen znižovať škody spojené s drogami, ale aj zlepšiť celkovú kvalitu života ľudí a bezpečnosť spoločnosti.

1 Prevenia v ponímaní trestného práva

Prevenia v ponímaní trestného práva sa chápe ako proces tvorby sústavy a realizácie aktivít a opatrení, ktoré majú za cieľ znížiť rozsah a závažnosť kriminality. Ak sa tento cieľ darí naplniť, samozrejme, je to úspech. Nedá sa hovoriť o úplnom odstránení takéhoto negatívneho javu nikde na svete, pretože je to jednoducho nemožné, a to ani za použitia najefektívnejších a najdokonalejších preventívnych opatrení. Trestné právo teda plní okrem iného aj preventívnu funkciu, ktorá vyplýva z § 34 TZ i § 35 TZ, kde sú upravené zásady ukladania trestov a zásady ukladania ochranných opatrení. V § 34 ods. 1 TZ sa uvádza, že trest má zabezpečiť ochranu spoločnosti pred páchatelom tým, že mu zabráni v páchaní ďalšej trestnej činnosti (individuálna prevenia) a súčasne iných odradí od páchania trestných činov (generálna prevenia). V § 35 ods. 1 TZ sa uvádza, že ochranné opatrenie možno uložiť páchatelovi trestného činu, ak ochranné opatrenie zabezpečí ochranu spoločnosti pred páchatelom účinnejšie ako trest. Tretí odsek predmetného paragrafu pripúšťa uložiť ochranné

opatrenie aj páchatel'ovi činu inak trestného alebo inej osobe, ak je to nevyhnutné na zabezpečenie ochrany spoločnosti pred páchaním nových trestných činov.

Dlho trvalo, kým bola prijatá zákonná úprava o prevencii kriminality. Stalo sa tak až v roku 2008, keď 31. decembra 2008 nadobudol účinnosť zákon č. 583/2008 Z. z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o prevencii kriminality“). Tento zákon v § 1 ustanovuje organizáciu a pôsobnosť orgánov verejnej moci v oblasti prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti a upravuje poskytovanie dotácií zo štátneho rozpočtu na financovanie projektov v uvedenej oblasti. V § 3 zákona o prevencii kriminality je pojem prevencie kriminality definovaný ako cieľavedomé, plánovité, koordinované a komplexné pôsobenie na príčiny a podmienky, ktoré vyvolávajú alebo umožňujú kriminalitu a inú protispoločenskú činnosť, s cieľom ich predchádzania, potláčania a zamedzovania; to sa vzťahuje aj na prevenciu inej protispoločenskej činnosti.

Pojem prevencie môžeme vo všeobecnej rovine rozanalyzovať do niekoľkých stupňov. Najvšeobecnejší pojem sa viaže k zločinnosti ako k spoločenskému javu. Ďalšie vymedzenie prevencie sa viaže k jednotlivým druhom trestných činov, napríklad trestné činy proti životu a zdraviu, ľudskej dôstojnosti, majetku atď. Najužšie vymedzenie prevencie sa viaže ku konkrétnemu trestnému činu, napríklad trestný čin nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi, trestný čin šírenia toxikománie atď. Tieto spomenuté trestné činy spadajú pod drogovú trestnú činnosť.

2 Hlavné preventívne prostriedky v boji proti drogovej trestnej činnosti

Boj proti drogovej trestnej činnosti vyžaduje širokú škálu preventívnych opatrení, ktoré majú za cieľ znížiť dostupnosť drog na trhu, obmedziť dopyt po drogách a poskytovať alternatívy pre ľudí zapojených do drogovej trestnej činnosti. Skôr než sa dostaneme k hlavným preventívnym prostriedkom v boji proti drogovej trestnej činnosti, uvedieme trestné činy, ktoré sa priamo spájajú s drogami, a taktiež trestné činy úzko s nimi súvisiace.

K drogovým trestným činom prináležia:

- nedovolená výroba omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi (§ 171 až § 173 TZ) a
- šírenie toxikománie (§ 174 TZ).

Ako už bolo spomenuté súčasťou Trestného zákona¹⁵³ sú aj trestné činy, ktoré úzko súvisia s drogovými trestnými činmi. K nim možno predovšetkým zahrnúť:

- podávanie alkoholických nápojov mládeži (§ 175 TZ),
- ohrozovanie mravnej výchovy mládeže (§ 211 TZ),
- legalizácia výnosu z trestnej činnosti (§ 233 až § 234 TZ),
- ohrozenie pod vplyvom návykovej látky (§ 289 TZ),
- opilstvo (363 TZ).

Na efektívny boj proti drogovej trestnej činnosti je dôležité najprv zistiť, čo je príčinou jej páchania. Ak je známa príčina, ľahšie sa bojuje s negatívnym spoločenským javom prostredníctvom vhodne zvoleného preventívneho prostriedku. V kriminológii rozlišujeme dve skupiny preventívnych prostriedkov – trestnoprávne a spoločenské.

Trestnoprávne preventívne prostriedky predstavujú trestnoprávne normy, ktoré majú významný preventívny vplyv, pretože pod hrozbou sankcie nútia ľudí správať sa v súlade so zákonnými normami. Niektorých ľudí síce neodradí páchať trestnú činnosť ani hrozbou sankcie, ale našťastie je pre väčšinu ľudí tento druh preventívneho prostriedku dostatočne odradzujúcim páchať trestnú činnosť. Zároveň ale nemožno dopustiť uplatňovanie neprimeranej represie, pretože trest má byť primeraný k spáchanému trestnému činu. V § 34

¹⁵³ Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

ods. 4 TZ sa tiež uvádza, že pri určovaní druhu trestu a jeho výmery súd prihliadne najmä na spôsob spáchania činu a jeho následok, zavinenie, pohnútku, priťažujúce okolnosti, poľahčujúce okolnosti a na osobu páchatel'a, jeho pomery a možnosť jeho nápravy. Z pohľadu trestnej politiky je žiaduce uprednostňovať alternatívne tresty, samozrejme, ak ich uloženie v danom konkrétnom prípade prichádza do úvahy. Týmto sa má zároveň predchádzať recidíve.

V súvislosti s prevenciou kriminality nemožno nespomenúť postpenitenciárnu starostlivosť, ktorá je zameraná na starostlivosť o osoby po výkone trestu odňatia slobody. Mnohí odsúdení sa po odpykaní trestu ocitnú v neľahkej situácii, keď prídu o prácu, rodinu, priateľov i ubytovanie. Takýmto ľuďom treba poskytnúť pomocnú ruku, aby sa čo najskôr mohli zaradiť do spoločenského života. V tejto súvislosti môžeme spomenúť národný projekt „Šanca na návrat“, ktorého hlavným cieľom je u osôb vo výkone trestu odňatia slobody znížiť riziká sociálneho vylúčenia a zvýšiť kompetencie pri uplatnení sa na trhu práce. Zámerom je zníženie rizika opakovaného páchania trestnej činnosti, obmedzenie vzniku možných krízových situácií v okolí osôb vracajúcich sa z výkonu trestu odňatia slobody a zároveň snaha začleniť odsúdených po prepustení z tohto trestu do spoločnosti. Z uvedeného zámeru vyplýva okrem ochranej a resocializačnej funkcie i preventívna funkcia, ktorá zahŕňa využitie všetkých dostupných foriem penitenciárneho a postpenitenciárneho pôsobenia tak, aby bol jedinec schopný viesť riadny život občana bez nevhodného správania a návykov a predovšetkým, aby sa vyhol recidíve. Národný projekt „Šanca na návrat“ je realizovaný Generálnym riaditeľstvom Zboru väzenskej a justičnej stráže v partnerstve s Ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky a vybranými ústavmi na výkon väzby a výkon trestu odňatia slobody. Realizuje sa vo všetkých krajoch Slovenskej republiky okrem Bratislavského kraja.¹⁵⁴

Spoločenské preventívne prostriedky – rozhodujúcu úlohu pri nich zohráva hlavne rodina, škola, vhodné a účelné využívanie voľného času. Rodina je najmenšou zložkou spoločnosti. Pre vývoj dieťaťa je už od útleho detstva dôležité, v akej rodine vyrastá. Rodina má veľký vplyv na formovanie osobnosti človeka, na jeho správanie, návyky, ciele atď. Ďalšou zložkou, ktorá má taktiež značný vplyv na formovanie osobnosti je školská výchova. Jej úlohou je nielen odborne vzdelávať žiakov, ale im aj vštepuvať pravidlá správania a morálne zásady, a to aj prostredníctvom verejných kampaní a osvetových programov. Dôležitý je i prístup pedagógov k žiakom, ktorý by mal byť citlivý a prispôsobovaný ku každému jednotlivcovi individuálne. Pedagóg by si mal vedieť vybudovať taký prístup k žiakom, aby sa mohli naňho s dôverou obrátiť so svojimi problémami.

Niektorí jedinci nastupujú do základnej školy už s narušeným správaním. Takáto situácia sťažuje pedagógom prácu, pretože musia hľadať príčinu, hlbšie skúmať rodinné pomery. Správaním narušení jedinci si radi vyhľadávajú podobných priateľov, s ktorými sa ľahko môžu dostať do rôznych problémov, ktoré časom môžu vyústiť až do trestnoprávnej roviny, ak sa včas neuplatnia účinné preventívne opatrenia. V takýchto prípadoch je potrebné dieťaťu zabezpečiť efektívne vyplňanie voľného času, prejavovať zvýšený záujem o dieťa, prípadne riešiť jeho správanie so psychológom, aby sa ľahšie mohla dosiahnuť náprava, keďže svojou profesionalitou vie najlepšie vniknúť do ľudskej duše.

Spoločenským preventívnym prostriedkom je aj vhodné a účelné využívanie voľného času. S týmto aspektom má problém predovšetkým dospelávajúca mládež. V procese ich socializácie zohráva dôležitú úlohu spôsob strávenia voľného času, pretože jeho neprospešné využívanie je častým prameňom páchania trestnej činnosti, ktorá neraz spočíva v nedovolenej výrobe omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, v ich držaní a obchodovaní s nimi. Užívanie drog sa prejavuje v takých činiteľoch ako sú strata duševnej rovnováhy, zmeny hodnotového systému, poruchy medziľudských vzťahov a nízka odolnosť organizmu voči negatívnym vplyvom prostredia. Na úseku prevencie pripadá veľká úloha opäť

¹⁵⁴ Šanca na návrat. [Online] [cit. 08. 10. 2023]. Dostupné na internete: <https://sancanavrat.sk/>

rodine, ktorá v procese výchovy a socializácie by mala dieťa pripraviť aj na prípadné neúspechy a sklamanie, s ktorými sa treba vedieť rozumne vyrovnáť. Je žiadúce, aby sa rodičia viac venovali svojim deťom, mali by mať vedomosť, ako trávia voľný čas, aké majú záujmy a s kým sa kamarátia. Treba si všimnúť i prípadné zmeny správania dieťaťa a hľadať príčinu, ktorú treba odstraňovať uvažene, pretože nesprávny krok môže vyvolať neželaný efekt.

3 Prekážky v preventívnych opatreniach v boji proti zneužívaniu drog

Na Slovensku sa objavil nový trend šíriaci sa nepriamym predajom (hlavne prostredníctvom automatov a internetu) voľne dostupnej (ne)legálnej drogy, ktorá by mala byť zakázaná. Táto droga totiž obsahuje hexahydrokanabinol (ďalej len „HHC“), čo je hydrogenovaný derivát tetrahydrokanabinolu (ďalej len „THC“). Ide o zriedkavo sa vyskytujúci fyto-kanabinoid v rastlinách rodu *Cannabis*. Tento derivát je identifikovaný ako stopová zložka v odrode *Cannabis Sativa*, ktorá sa získava synteticky hydrogenáciou extraktov z rastliny *Cannabis*. Ide o psychoaktívnu látku s veľmi podobnými účinkami, ktoré spôsobuje THC. U ľudí môže vyvolať úzkosť, paranoju, stres, skreslené vnímanie, časté zmeny nálad, zvýšenú srdcovú frekvenciu a ďalšie negatívne účinky. HHC sa približne od začiatku roka 2020 otvorene vo veľkom objeme predáva v rôznych kamenných obchodoch a e-shopoch po Spojených štátoch amerických a Európe. Látka HHC údajne pohltila niekoľko ľudí natoľko, že ju užívali na dennej báze, čo malo za následok zhoršenie kognitívnych funkcií, schopnosti vyjadrovať sa, paranoje, úzkosti a dlhodobé zhoršenie psychického stavu, ktoré viedli až k panickým atakom. V dôsledku týchto následkov už niektoré európske štáty zaradili HHC do zoznamu zakázaných látok ako sú Francúzsko, Rakúsko, Belgicko, Dánsko a Veľká Británia.¹⁵⁵ Čo sa týka Slovenskej republiky HHC je síce od 1. marca 2011 zaradený v zozname omamných a psychotropných látok, dokonca sa nachádza v I. skupine rovnako ako napr. heroín, ale výrobcovia sa však vynašili a na trh prišli s obmenenou molekulou, a síce s HHC typu P. Táto molekula je oproti tej pôvodnej zmenená len v dĺžke bočného reťazca, a preto nie je už na spomínanom zozname so zakázanými látkami a prekursorami.¹⁵⁶ Na jednej strane je nevyhnutné, aby sa HHC typu P dostal v našom štáte čo najskôr na zoznam zakázaných látok v zmysle zákona č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch v znení neskorších predpisov, ale na druhej strane ak sa tak stane, opäť hrozí vynaliezavosť výrobcov, aby obišli zákon.

Prekážkou v preventívnych opatreniach v boji proti zneužívaniu drog je aj sociálna a ekonomická nerovnosť, ktorá môže viesť k väčšiemu riziku zneužívania drog ako spôsob úniku z reality. Taktiež nedostatok informácií o rizikách a dôsledkoch zneužívania drog môže ľuďom brániť v hľadaní pomoci. Ďalším aspektom je nedostatok finančných a ľudských zdrojov. K prevencii neprispievajú ani diskusie o legalizácii niektorých drog.

Prevencia v boji proti zneužívaniu drog jednoznačne vyžaduje komplexnú stratégiu a spoluprácu s viacerými organizáciami a inštitúciami, aby sa prekonal tieto prekážky a znížilo sa zneužívanie drog v spoločnosti.

Záver

Drogová trestná činnosť predstavuje celospoločenský problém nielen u nás, ale i v zahraničí. Preto je potrebné klásť dôraz na prevenciu, v rámci ktorej sme sa v článku venovali

¹⁵⁵ HHC na Slovensku: Voľne dostupná (ne)legálna droga, ktorá by mala byť zakázaná? Publikované 25. 06. 2023 [online] [cit. 09. 10. 2023]. Dostupné na internete: <https://emefka.sk/hhc-na-slovensku-voľne-dostupna-nelegalna-droga-ktora-by-mala-byt-zakazana/>

¹⁵⁶ Vyskúšali sme legálnu drogu, ktorá má účinky ako marihuana. Môžu si ju kúpiť aj deti v automate na Obchodnej v Bratislave. Publikované 04. 05. 2023 [online] [cit. 09. 10. 2023]. Dostupné na internete: <https://braineer.hnonline.sk/notsorry/news/biznis/96081011-vyskusali-sme-legalnu-drogu-ktora-ma-ucinky-ako-marihuana-mozu-si-ju-kupit-aj-deti-v-automate-na-obchodnej-v-bratislave>

preventívnym prostriedkom, a to v rovine trestnoprávnej a spoločenskej. Trestnoprávne preventívne prostriedky majú významný preventívny vplyv, pretože pod hrozbou sankcie nútia drvivú väčšinu ľudí správať sa v súlade so zákonnými normami. Keď aj u niekoho zlyhá tento druh preventívneho prostriedku, resp. opatrenia, nemožno takúto osobu nechať bez povšimnutia hlavne po odpykaní si uloženého trestu. Treba mu poskytnúť adekvátnu penitenciárnu a postpeniterciárnu starostlivosť, aby odsúdená osoba po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody bola schopná viesť riadny život a vyhla sa recidíve. Na tento účel slúži aj národný projekt „Šanca na návrat“. U závislých osobách na návykových látkach je vhodné podstúpiť i protitoxikomanické liečenie. V rámci spoločenských preventívnych prostriedkov zohráva dôležitú úlohu predovšetkým rodina, škola, vhodné a účelné využívanie voľného času. V článku sme sa zamerali i na prekážky v preventívnych opatreniach v boji proti zneužívaniu drog ako sú napríklad ich ľahká dostupnosť, neustály vývoj nových psychoaktívnych látok a návykových látok, sociálne a ekonomické nerovnosti, nedostatok informácií o rizikách a dôsledkoch zneužívania drog, nedostatok finančných a ľudských zdrojov, diskusie o legalizácii niektorých drog môžu sponchybníť tradičné prístupy k prevencii. Účelom článku preto nebolo zaoberať sa otázkou legalizácie tzv. mäkkých drog, i keď ak by sa pristúpilo na túto cestu, iste by klesla miera kriminality vo vzťahu k trestným činom podľa § 171 až § 174 TZ, teda nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držanie a obchodovanie s nimi a šírenia toxikománie. Tento stav by však nenastal zásluhou preventívnych opatrení, ale vďaka legislatívnym zásahom.

Literatúra

Právne predpisy

Zákon č. 139/1998 Z. z. o omamných látkach, psychotropných látkach a prípravkoch v znení neskorších predpisov

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon č. 583/2008 Z. z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Internetové zdroje

Šanca na návrat. [Online] [cit. 08. 10. 2023]. Dostupné na internete: <https://sancanavrat.sk/>

HHC na Slovensku: Voľne dostupná (ne)legálna droga, ktorá by mala byť zakázaná? Publikované 25. 06. 2023 [online] [cit. 09. 10. 2023]. Dostupné na internete: <https://emefka.sk/hhc-na-slovensku-volne-dostupna-nelegalna-droga-ktora-by-mala-byt-zakazana/>

Vyskúšali sme legálnu drogu, ktorá má účinky ako marihuana. Môžu si ju kúpiť aj deti v automate na Obchodnej v Bratislave. Publikované 04. 05. 2023 [online] [cit. 09. 10. 2023]. Dostupné na internete: <https://braineer.hnonline.sk/notsorry/news/biznis/96081011-vyskusali-sme-legalnu-drogu-ktora-ma-ucinky-ako-marihuana-mozu-si-ju-kupit-aj-deti-v-automate-na-obchodnej-v-bratislave>

Kontakt na autora:

Prof. JUDr. Margita Prokeínová, PhD.
Profesorka na katedre trestného práva,
kriminológie a kriminalistiky
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Šafárikovo nám. 6
P. O. BOX 313
810 00 Bratislava
tel. číslo: +421 2 9012 2006
e-mail: margita.prokeinova@flaw.uniba.sk

Význam kriminologických znalostí sexuální parafílie exhibicionismu pro aplikační praxi policejního orgánu

Anotace: Předložený příspěvek zpracovává problematiku exhibicionismu jako kriminálního jednání. Důraz je kladem zejména na znaky jednání, které mohou odlišit exhibicionistu od potenciálně mnohem nebezpečnějšího pachatele. Cílem je tak demonstrovat význam studia kriminologické teorie pro aplikační praxi policejního orgánu.

Klíčová slova: exhibicionismus, pachatel, sexuální deviace, kriminologie, oběť.

Annotation: This paper deals with the issue of exhibitionism as a criminal act. Emphasis is placed on the signs of behavior that can distinguish an exhibitionist from a potentially much more dangerous offender. The aim is to demonstrate the importance of the study of criminological theory for the application practice of the police authority.

Keywords: exhibitionism, offender, sexual deviance, criminology, victim.

Úvod

Kriminologie je samostatná společenskovední disciplína, jejíž samostatnost je dána specifickým předmětem zkoumání, kterým je kriminalita.¹⁵⁷ Předmět kriminologie byl již dostatečně popsán v četné odborné kriminologické literatuře a tak autor nepovažuje za nutné předložený příspěvek opakovanou definicí zatěžovat. Za nutné však považuje zmínit některé funkce kriminologické vědy, zejména funkci explanační a predikační. Kriminologie jako vědní obor vypracovává a poskytuje vědecké vysvětlení jevů a procesů spojených s kriminalitou (explanační funkce). Zároveň získání přesných informací o kriminalitě umožňuje přijímat rozhodnutí a opatření k jejímu omezení (predikační funkce).¹⁵⁸ Autor se v příspěvku pokusí představit kriminologii jako interdisciplinární nauku, jejíž teoretická východiska mohou představovat výrazný zdroj informací pro policejní orgán. Význam kriminologických znalostí bude v příspěvku demonstrován na exhibicionismu. Tématika byla cíleně determinována pro tuto forma sexuální parafílie. Autor ze své služební praxe ví, že oznámení o obnažování je policejním orgánem často přijímáno s určitou mírou lehkomyšlnosti a bez odpovídající intenzity navazujícího prověřování. Kriminologie, využívající sexuologie, podrobně popisuje jednání tzv. pravého exhibicionisty. Přestože tato „pravá“ jednání mají zejména obtěžující charakter, jakýkoliv nesoulad s popsáním chováním může představovat riziko sexuálně motivovaného trestného činu. Znalost základních charakteristik a projevů exhibicionismu tak může být pro policejní orgán stěžejní pro vyhodnocení potenciálních rizik.

Sexuální deviace

V naší společnosti, založené na přijímaných sociokulturních základech, je normálním sexuálním chováním takové, které se odehrává mezi pokrevně nepříbuznými a věkově zralými jedinci, kteří s jednáním oboustranně souhlasí. Souběžným požadavkem je zachování psychické a fyzické neporušitelnosti každého z partnerů. Sexuální deviace (parafílie) je považována za kvalitativní odchylku struktury sexuálního motivačního systému jejímž vlivem dochází

¹⁵⁷ GŘIVNA, T., in GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*, 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s-24, ISBN 978-80-7478-614-3.

¹⁵⁸ HOLCR K., *Kriminologie*, PB tisk, s.r.o., Příbram, 2009, s. 13, ISBN 978-80-87212-23-3.

k porušení některé z uvedených podmínek.¹⁵⁹ 43. plenární zasedání Světového zdravotnického shromáždění WHO přijalo v roce 1992 MKN¹⁶⁰ ve znění desáté decennální revize s novým názvem „Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů“ MKN 10. Zde jsou v kapitole „Duševní choroby a poruchy chování“ sexuální deviace zahrnuty do sekce „Poruchy osobnosti a chování dospělých“ pod kódem F 65. Podle této kvalifikace jsou sexuální deviace charakterizovány sexuálními impulzy, fantaziemi nebo praktikami, které jsou neobvyklé, deviantní nebo bizarní.¹⁶¹ Obecné definiční znaky (označené jako kritérium A) jsou v diagnostických manuálech definovány:

- Opakované intenzivní fantazie způsobující sexuální vzrušení, sexuálně nutkavé potřeby nebo způsoby chování vztahující se k nehumánním objektům, utrpení, dětem nebo jiným nesouhlasícím osobám.
- Trvání uvedených symptomů musí trvat alespoň šest měsíců
- Porucha nutně vede k utrpení nebo omezení v sociálních, profesních nebo jiných oblastech života.

Kritérium B definuje podmínky diagnóz pro pedofilii, voyeurismus, exhibicionismus a frotérství.¹⁶²

Exhibicionismus

Exhibicionismus (pocházející z latinského *exhibere* – nabídnout, ukázat) jako poruchu poprvé popsal v odborném časopise¹⁶³ roku 1877 francouzský lékař a psychiatr Charles Laségue.¹⁶⁴ Vzrušení je u exhibicionismu dosahováno odhalováním genitálu jehož expozice může probíhat před osamělou ženou nebo skupinou více žen či dívek. Anonymita objektu je základním požadavkem. Toto odhalení není nutně spojeno s erekcí a s masturbací, tyto projevy jsou spíše méně časté. Samotné vzrušení exhibicionisté dosahují při samotném vědomí, že jsou viděni. Exhibicionista žije v iluzi, že ženám se jeho chování líbí a vzrušuje je. Nepřipouští si, že objekt jeho zájmu není stejně sexuálně naladěný. Pravý exhibicionista bývá zpravidla spíše bázlivý a nespělý muž. Se svými oběťmi nenavazuje žádný kontakt, drží si od nich odstup a nekomunikuje s nimi. Maximálně zakašle nebo tiše hvízdne k nespělému upoutání pozornosti. K sexuálnímu uspokojení mu stačí pouze pohled ženy, nevyžaduje fyzický kontakt. Po svém odhalení a navázání kontaktu s obětí exhibicionista propadne studu, uvědomí si absurdnost svého chování, exhibici spěšně ukončí a z místa odchází. Místo opouští i v případě, že žena naznačí zájem o bližší kontakt. Většina exhibic probíhá za denního světla na osamělých místech. Časté jsou však i exhibice z okna svého bytu či z auta. Jedná se o sexuální deviaci silně nutkavého charakteru se silným recidivním potenciálem.¹⁶⁵

¹⁵⁹ WEISS, Petr. Klasifikace sexuálních deviací. *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu*, z. s. [online]. 2007, (2), 1-8 [cit. 2023-10-06]. Dostupné z: <https://www.planovanirodiny.cz/sbornik-2007/48-klasifikace-seualnich-deviaci>.

¹⁶⁰ Mezinárodní klasifikace nemocí.

¹⁶¹ Ústav zdravotnických informací a statistiky. *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR* [online]. [cit. 2023-10-06]. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/index.php?pg=registry-sber-dat--klasifikace--mezinarodni-klasifikace-nemoci-mkn-10>.

¹⁶² BERNER, W., *Perverze*, Printo s.r.o., Ostrava, 2015, s.11, ISBN 978-80-247-4854-2.

¹⁶³ Článek Les Exhibitionies v časopise Archives Générales de Médecine.

¹⁶⁴ Ernest-Charles Lasègue (5. září 1816 - 20. března 1883), francouzský lékař, Profesor psychiatrie a neurologie na univerzitě v Římě.

¹⁶⁵ WEIS,P., : *Poruchy sexuální preference*, s. 39-41 Galén, 2017, ISBN 978-7492-310-4.

Charakteristika exhibicionistů

Expozice genitálu patří k nejčastějším sexuálním deviacím . Některé viktimologické průzkumy uvádějí, že 60 % žen se již setkala s exhibicionistou. Odhadovaná prevalence u mužů se pohybuje mezi 2 až 4 % . Prevalence exhibicionistických poruch u žen je dosud nejistá, ale obecně se má za to, že je mnohem nižší než u mužů.¹⁶⁶ Většina sexuologů uvádí, že mezi exhibicionisty jsou nejvíce zastoupeni muži do 35 let. Většinou jsou charakterizováni jako muži uzavření, stydliví, plaší, vnitřně nejistí a sociosexuálně retardovaní. Nicméně se jedná spíše o většinový pohled na exhibicionistu jehož určitý psychologický profil nebyl dosud ustanoven.

Právní kvalifikace exhibicionismu

Jednání exhibicionisty může být s ohledem na místo a počet přítomných osob kvalifikováno jako přečin výtržnictví dle § 358 zákona č. 40/2009 Sb. trestní zákoník (dále jen TZ). Toto ustanovení chrání klidné občanské soužití proti závažnějším útokům narušujícím veřejný klid a pořádek. Přečinu výtržnictví dle § 358 odstavec 1 TZ se dopustí ten kdo veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném se dopustí hrubé neslušnosti nebo výtržnosti. V uvedeném ustanovení je stanoven demonstrativní výčet jednání, která mají povahu výtržnosti a hrubé neslušnosti. Další možné formy jsou ponechány výkladové praxi. Hrubou neslušností je jednání, jímž jsou hrubě porušována pravidla občanského soužití a zásady občanské morálky. Hrubý charakter neslušnosti však nelze dovozovat pouze z charakteru osobnosti pachatele, ale zejména z jeho projevu, a to i ve vztahu k prostředí, kde k němu došlo. Místem veřejně přístupným je každé místo, kam má přístup široký okruh lidí individuálně neurčených, kde také zpravidla více lidí zdržuje a kde mají možnost vidět a slyšet projev pachatele.¹⁶⁷ Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu sp.zn. 5 Tdo 593/2018 je obnažování intimních partií na veřejnosti hrubou neslušností ve smyslu skutkové podstaty přečinu výtržnictví, protože takové jednání se hrubě přiči morálním zásadám obecně přijatým ve společnosti. Ve svém jiném rozhodnutí sp. zn. 8 Tdo 481/2015 Nejvyšší soud přímo konstatoval, že obnažování a onanování před ženami na místě veřejnosti přístupném náleží mezi běžné projevy trestného činu výtržnictví. Rozhodná není ani doba jednání pachatele, která může být v řádu několika sekund. Rozhodná není ani snaha pachatele o fyzický kontakt s obětí. Jak konstatoval Nejvyšší soud v rozhodnutí sp.zn. 3 Tdo 429/2016 lze sexuální sebeuspokojování , prováděné na veřejně přístupném místě a v přítomnosti cizích osob, posoudit jako přečin výtržnictví podle § 358 odstavec 1 TZ, aniž by bylo současně nutné, aby se pachatel pokusil o fyzický kontakt s dotčenými osobami V případě, že není naplněn některý ze znaků skutkové podstaty trestného činu výtržnictví , lze jednání kvalifikovat jako přestupek proti veřejnému pořádku dle § 5 odstavec 1 písmeno e) zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích.

Závěr

Policejní orgán, zejména policisté základních útvarů, se s oznámením na „obnažovaného muže“ setkávají poměrně často. Ve většině případů je ve věci zahájeno trestní řízení dle § 158 odstavec 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním pro přečin výtržnictví, popřípadě evidováno jako podezření z přestupkového jednání. Kriminologie však poskytuje k dané problematice široký soubor teoretických poznatků, jejichž znalost může být rozhodná pro organizaci, naléhavost a intenzitu následného prověřování. Ne každé jednání dle přijatého oznámení lze předem kvalifikovat jako formu exhibicionismu a tedy přijmout opatření pouze proti „obtěžujícímu“ jednání. Policejní orgán přijímající oznámení by měl vycházet ze

¹⁶⁶Good Clinical Practice, Klinická studie NCT05628402,dostupné na : <https://ichgcp.net/cs/clinical-trials-registry/NCT05628402>.

¹⁶⁷ Šámal, P.a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2010, s. 3033-3035, ISBN 978-80-7400-178-9.

základních kriminologických znalostí a na základě získaných informací určit prvotní míra možného rizika. Zájmové by mělo být zejména jednání pachatele, které vybočuje z jednání pravého exhibicionisty.

- Pokud se pachatel dopouští exhibic před dětmi nebo v blízkosti dětí, je velmi pravděpodobné, že se jedná o pedofila.
- Pravý exhibicionista nevyžaduje kontakt s obětí. Pokud expozér zkracuje vzdálenost od žen, chce v nich vzbudit úlek, strach, navazuje komunikaci, je pravděpodobné, že se nejedná o exhibicionistu, ale o sexuálního agresora či sadistu, který volí expozici genitálu jako náhradní, méně nebezpečnou a méně ohrožující sexuální aktivitu.
- Pravý exhibicionista se nikdy nedopouští exhibic před známou osobou.

Pokud expozice představuje některou z výše uvedených skutečností, hrozí zde nebezpečí možné eskalace agrese při opakování deliktů. Uvedeného by si měl být policejní orgán přijímající oznámení vědom a v rámci prvotního výslechu se na upřesnění některých skutečností zaměřit. Tím může dojít k odhalení pachatele nesoucího některou jinou, mnohem nebezpečnější sexuální parafilii.

Literatura

BERNER, W., *Perverze*, Printo s.r.o., Ostrava, 2015, s.118, ISBN 978-80-247-4854-2.

GŘIVNA, T., in GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*, 4. vyd. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s-358, ISBN 978-80-7478-614-3.

HOLCR K., *Kriminologie*, PB tisk, s.r.o., Příbram, 2009, s. 287, ISBN 978-80-87212-23-3.

Šámal, P.a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2010, s. 3033-3035, ISBN 978-80-7400-178-9.

WEIS,P., : *Poruchy sexuální preference*, Galén, 2017, s. 425, ISBN 978-7492-310-4.

Další zdroje

WEISS, Petr. Klasifikace sexuálních deviací. *Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu*, z. s. [online]. 2007, (2), 1-8 [cit. 2023-10-06]. Dostupné z: <https://www.planovanirodiny.cz/sbornik-2007/48-klasifikace-seualnich-deviaci>.

Good Clinical Practice, Klinická studie NCT05628402,dostupné na : <https://ichgcp.net/cs/clinical-trials-registry/NCT05628402>.

Ústav zdravotnických informací a statistiky. *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR* [online]. [cit. 2023-10-06]. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/index.php?pg=registry-sber-dat--klasifikace--mezinarodni-klasifikace-nemoci-mkn-10>.

Kontakt na autora:

kpt. JUDr. Milan Kocík, MBA

vrchní komisař, kancelář ředitele ÚO Příbram

Policie České republiky, Žežická 438, Příbram, 261 01

student doktorandského studia na Vysoké škole bezpečnostního manažerstva

Koštova 1, Košice

tel. číslo: 733723539

e-mail: Kocik5@seznam.cz

Význam kriminologickej analýzy v aplikačnej praxi

Anotácia: Kriminologická analýza resp. výskum predstavuje neoddeliteľnú súčasť kriminologickej vedy ako takej. Prostredníctvom analýz a výskumov totiž získavame nové poznatky, dáta a informácie, ktoré kriminológiu ako empirickú vedu posúvajú vpred v takom rozsahu, aby držala „krok“ s vývojom spoločnosti. Na odbornom a aplikačnom poli tak zastáva svoje nenahraditeľné postavenie. Príspevok približuje význam a postavenie kriminológie, s dôrazom na kriminologický výskum resp. analýzu, v aplikačnej praxi v podmienkach Slovenskej republiky a prináša stručný opis vývoja a štruktúry kriminality v sledovanom období.

Kľúčové slová: Kriminológia, analýza, výskum, kriminalita, páchatel'.

Annotation: Criminological analysis or research is an integral part of criminological science as such. Through analysis and research, we gain new knowledge, data and information that move criminology forward as an empirical science to the extent that it keeps "in step" with the development of society. It thus holds its irreplaceable position in the professional and application fields. The article approximates the meaning and status of criminology, with an emphasis on criminological research or analysis, in application practice in the conditions of the Slovak Republic and provides a brief description of the development and structure of crime in the observed period.

Keywords: Criminology, analysis, research, crime, offender.

Úvod

Kriminológia sa zaoberá skúmaním správania sa jedinca, ktoré vo svojej podstate obsahuje kriminálny prvok. Kriminológ svojou činnosťou nevytvára špekulatívne závery, ale zhromažďuje dôležité dáta prepájajúce jedincov (páchatel'ov) so zločinom a jeho následkami. Kriminológia má tak na odbornom poli, ale aj v spoločnosti ako takej, významné postavenie, pretože nám poskytuje informácie o stave kriminality, jej páchatel'och či obetiach ňou poznačených, získaných pomocou kriminologických výskumov v určitom čase a mieste. Vytvára tak zásadný podklad pre tvorbu trestnej politiky každého moderného právneho a demokratického štátu. Možno zovšeobecniť, že všetky okolnosti týkajúce sa kriminality pochádzajú z kriminologických analýz a skúmaním resp. vyhodnocovaním ich výsledkov dokážeme adekvátne zhodnocovať stav kriminality a budovať efektívne kroky k jej eliminovaniu do budúcnosti. Svoj význam má tak aj pre inštitúcie, ktoré tieto údaje využívajú v oblasti prevencie či tvorbe trestnej a sankčnej politiky štátu. Keďže sa prvky sledované kriminológiou neustále vyvíjajú – mení sa osobnosť páchatel'a, tento prispôsobuje štýl páchania kriminality a mení sa tak aj štruktúra jeho obetí, kriminologické výskumy majú svoje opodstatnenie je potrebné ich uskutočňovať pravidelne. Vzhľadom na tieto okolnosti tak vyvstáva do popredia otázka, ako je na tieto skutočnosti pripravená naša (odborná) spoločnosť v aktuálnych podmienkach?

Postavenie kriminológie v modernom svete

Vznik kriminológie ako samostatného vedného odboru sa datuje v druhej polovici 19. storočia. Ako vedný odbor je charakterizovaná špecifickými prvkami – je spoločenskou a empirickou vedou, ktorej predmet skúmania je rôznorodý (kriminalita) a možno ho odvodiť od latinského slova *crimen* (zločin) a gréckeho pojmu *logos* (veda, učenie).¹⁶⁸ Z týchto pojmov je tak následne možné odvodiť názov tejto vedy ako učenie o zločine, pričom primárnym zdrojom poznania kriminológie je kriminologický výskum.¹⁶⁹

¹⁶⁸ SVATOŠ, R. *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 15.

¹⁶⁹ VÁLKOVÁ, H. – KUČTA, J. – HULMÁKOVÁ, J. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydanie. Praha: C.H. Beck, 2019, s. 1-2.

Vzhľadom na empirický charakter kriminológie táto získava množstvo hodnotných údajov skúmaním za pomoci rôznych nástrojov. Medzi tieto nástroje možno zaradiť najmä analýzu, priame pozorovanie, experimenty, rozhovory atď.¹⁷⁰ Pri kriminologickom výskume sú využívané metódy aj iných vedných disciplín, najčastejšie ide o sociológiu, psychológiu alebo aj biológiu či matematiku. Vzhľadom na uvedené skutočnosti ju možno charakterizovať ako multidisciplinárnu vedu, vedu s interdisciplinárnym charakterom.¹⁷¹

Ako už bolo v príspevku uvedené, primárnym predmetom skúmania kriminológie je kriminalita v spoločnosti. Kriminológia sa kriminalitou zaoberá už od svojho počiatku a v priebehu jej existencie sa objavovali rôzne protichodné názory odborníkov na to, z akých dôvodov sa zločin v spoločnosti objavuje.¹⁷² Aj vzhľadom na široké pole odborného záujmu sa ku kriminalite v súvislosti s kriminológiou pristupuje z viacerých hľadísk, a to hľadiska sociologického, ako aj juristického (legálneho). Pri juristickom hľadisku ide v prípade kriminality o každé konanie jedinca (zločin), ktorého znaky sú vymedzené trestnou právnou úpravou konkrétneho štátu.¹⁷³ S takýmto konaním je však úzko prepojené sociálne patologické správanie jedinca (určité prvky), ktoré síce kriminalitu sprevádza, no svojím charakterom trestné nie je. V praxi ide o patologické javy vyskytujúce sa v spoločnosti (a spoločnosťou určené ako negatívne) ako je alkoholizmus, toxikománia či prostitúcia. Vzhľadom na existenciu rôznorodých determinantov a príčin, majúcich priamy vplyv na vznik kriminality v spoločnosti, je potrebné skúmať kriminalitu (trestnú činnosť, zločin) komplexne, a to prostredníctvom napr. spomenutých kriminologických výskumov – skúmaním páchatel'ov, obetí ich trestnej činnosti, možností jej prevencie, kontroly, ochrany atď.¹⁷⁴

Kriminologické výskumy v podmienkach Slovenskej republiky

Kriminologické výskumy s cieľom skúmať páchatel'ov trestnej činnosti sa na našom území vykonávali najmä v období 70. až 80 rokov 20. storočia prostredníctvom Výskumného ústavu kriminologického so sídlom v Prahe (vznik v roku 1960). Uskutočnené výskumy boli zamerané najmä na hodnotenie osobnostných vlastností páchatel'ov a ich špecifických charakterových prvkov, ale aj na príčiny podmieňujúce ich delikventné správanie v spoločnosti atď. Pri odsúdených (respondentoch výskumov) nachádzajúcich sa v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody sa skúmali účinky tohto výkonu na ich osobnosť a následné správanie sa po ich prepustení. Takto vopred určené skupiny páchatel'ov boli diferencované na podklade pohlavia, veku, predchádzajúcej recidívy a pod. V priebehu roka 1990 nastali v prípade existencie ústavu zmeny, kedy bol premenovaný na Inštitút pre kriminológiu a sociálnu prevenciu, keďže práve prevencia bola na odbornej pôde stanovenia ako efektívny nástroj kontroly kriminality. Súbežne sa tým potvrdil úzky vzťah kriminológie ako teoreticko-empirickej disciplíny, prevencie a trestnej politiky štátu, ktorá predstavuje ich vyústenie. V 90. rokoch došlo k poklesu a následnému útlmu kriminologických výskumov, ktorý trvá prakticky dodnes, keďže vznikom republiky bola ukončená pôsobnosť tejto inštitúcie na našom území (Inštitút pre kriminológiu a sociálnu prevenciu bol začlenený pod Ministerstvo spravodlivosti ČR).¹⁷⁵ Na našom území sa tak vytvoril prázdny priestor, ktorý nevyplnilo zriadenie špecializovaného ústavu (napr. na úrovni SAV) alebo pracoviska na úrovni Ministerstva spravodlivosti SR. Od vzniku republiky boli zaznamenané snahy o zriadenie vedeckého pracoviska so zameraním na kriminológiu (kriminologické výskumy),

¹⁷⁰ GŘIVNA, T. et al. *Kriminologie*. 5. aktualizované vydanie. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 213-221.

¹⁷¹ GŘIVNA, T. et al. *Kriminologie*. 5. aktualizované vydanie. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 26.

¹⁷² ZOUBKOVÁ, I., MOULISOVÁ, M. *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha: Armex, 2004, s. 13.

¹⁷³ TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, s. 10-12.

¹⁷⁴ GŘIVNA, T. et al. *Kriminologie*. 5. aktualizované vydanie. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 23-25.

¹⁷⁵ INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI. *Postavení IKSP*. [online]. [cit. 2023-09-18]. Dostupné na internete: http://www.ok.cz/iksp/o_post.html.

pričom za najvýraznejšiu možno rozhodne považovať legislatívny návrh Ministerstva spravodlivosti SR na zriadenie inštitútu kriminológie v roku 2008, ktorého vznik bol podmienený Stratégiou prevencie kriminality v Slovenskej republike na obdobie rokov 2007 až 2010, schválenej uznesením vlády SR č. 681 zo dňa 15. augusta 2007. Inštitút mal byť výskumným a teoretickým pracoviskom s medziodborovým dosahom.¹⁷⁶ K samotnému vytvoreniu kriminologického inštitútu však v zmysle predloženého návrhu nedošlo. Vzhľadom však na skutočnosť, že zmysel kriminológie ako vedy (vedného odboru) je zdôrazňovaný aj napr. študentom právnických fakúlt či Akadémie Policajného zboru prostredníctvom vyučovacieho študijného predmetu, na pôde vysokých škôl vznikli výskumné pracoviská zamerané na kriminologické výskumy (napr. Kriminologické a kriminalistické výskumné centrum Právnickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, či na Fakulte práva Paneurópskej vysokej školy v Bratislave), ktoré sa sústredili na vybrané vedecké projekty. Tieto centrá vznikli za účelom vedecko-výskumnej činnosti v oblasti trestného práva, kriminológie a kriminalistiky, ale aj v oblasti viktimológie, ochrany a prevencie.¹⁷⁷

V Českej republike naopak došlo začiatkom 21. storočia k zahájeniu nových kriminologických výskumov zo strany Inštitútu pre kriminológiu a sociálnu prevenciu, ktoré boli zamerané na recidivistov, páchatel'ov inej štátnej príslušnosti či odsúdených, ktorým bol uložený vysoký trest odňatia slobody. Práve závery uskutočnených výskumov následne zákonodarcovi poskytli dôležité, dovtedy nepoznané informácie, ktoré vedel následne aplikovať pri tvorbe vybranej právnej úpravy.¹⁷⁸

V našich podmienkach však takéto relevantné kriminologické výskumy potrebné napr. pre tvorbu vhodnej právnej úpravy v oblasti trestného práva, absentujú, a to z dôvodu, že do dnešného dňa nebol zriadený kriminologický ústav, závery ktorého by mohli byť v predmetnom procese využité. Prítom jeho existencia je významná, pretože práve trestná (kriminálna) politika štátu musí reagovať na zmeny na kvantitatívnej úrovni, úrovni štruktúry a vplyvu kriminality v spoločnosti. Aj keď je samozrejme možné do istej miery vychádzať zo štatistických údajov a záverov z nich vyplývajúcich, primárnym podkladom by mali byť najmä výsledky výskumov kriminality a výskumov efektívnosti represívnych a preventívnych stratégií jej kontroly. Absencia existencie kriminologického ústavu predstavuje zásadný problém, na ktorý by sa mal štát sústrediť, a toto prázdne miesto na odbornej pôde vyplniť.

Analýza v rámci kriminologického výskumu

Ako jeden z významných nástrojov poznania kriminality na určitom mieste v určitom čase možno využiť kriminologickú štúdiu resp. analýzu vývoja kriminality, keďže svojím obsahom (závermi) dokáže preukázať koreláciu medzi zistenými druhmi kriminality a aktuálnym vývojom populácie, reálnym stavom ekonomiky v štáte, napomáha k zisťovaniu vplyvu spoločenských zmien na druhy kriminality a odborným vyhodnotením napomáha k efektívnosti existujúcej (i budúcej) trestnej politiky štátu. Taktiež je možné jej závermi prognózovať dôsledky prípadných zmien na kriminalitu, vyvíjať a inovovať pracovné metódy a čo najefektívnejšie určovať priority pre prácu orgánov činných v trestnom konaní a súdnych autorít. Analýzu ako nástroj kriminologického výskumu je vhodné aplikovať hneď v niekoľkých prípadoch, napr. pri skúmaní štatistických dát, kedy ide najčastejšie o získavanie orientačného prehľadu k určitým javom či procesom v spoločnosti. Na podklade získaných dát je možné sledovať a komparovať stav a štruktúru kriminality, trendy jej vývoja, štruktúru

¹⁷⁶ TÓTHOVÁ, V. Absencia kriminologických výskumov pri kreovaní trestnej politiky štátu s akcentom na trest domáceho väzenia. In *STUDIA IURIDICA Cassoviensia*, 2019, roč. 7, č. 2, s. 86.

¹⁷⁷ PRÁVNICKÁ FAKULTA UMB V BB. *Kriminologické a kriminalistické výskumné centrum pri Právnickej fakulte UMB v BB*. [online]. [cit. 2023-09-18]. Dostupné na internete: <https://www.prf.umb.sk/veda-a-vyskum/kriminologicke-a-kriminalisticke-vyskumne-centrum-pri-pravnickej-fakulte-umb-v-bb.html>.

¹⁷⁸ GRÍVNA, T. et al. *Kriminologie*. 5. aktualizované vydanie. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 102-104.

jednotlivých trestných činov alebo počty páchatel'ov či odsúdených osôb. Nenahraditeľnou súčasťou každého výskumu je aplikovanie analýzy, prostredníctvom ktorej sa analyzujú rôzne druhy dokumentov, ktoré s danou problematikou súvisia. V otázke kriminologických výskumov zastávajú kľúčovú úlohu najmä dokumenty a dáta zamerané na (vybranú) kriminalitu a jej páchatel'ov či naopak obeť (poškodených). V praxi ide prevažne o dáta získavané zo súdnych a vyšetrovacích spisov, úkony znaleckej činnosti, záznamy atď. Analýza má pri kriminologickom výskume význam aj pre jej využiteľnosť pri procese vytvárania časových radov. Tie sú vyhodnocované rozborom dát za isté časové obdobie a ich prostredníctvom je následne možné určiť aktuálne trendy v sledovanej problematike, resp. aj stanoviť prognózy do budúcnosti. K spracovaniu je vhodné využívať aj grafické znázornenie skúmanej témy/javu, napr. znázornením časového vývoja až po predpokladaný odhad budúcnosti. Pri takomto časovo-grafickom znázornení je vhodné znázorňovať minimálne dve tretiny znázornenia dovtedajšieho vývoja skúmaného javu, aby bolo možné sledovanú problematiku prognózovať aspoň o ďalšiu tretinu.¹⁷⁹

Analýza sa aplikuje najmä ako hlavná metóda spracovania dát pre poskytnutie prehľadu o stave a štruktúre kriminality, jej páchatel'och či obetiach k vytvoreniu prierezu vývoja sledovaných prvkov/ukazovateľov. Analýza sledovaných prvkov (páchatel'ov, obetí) je tvorená súborom všetkých podstatných informácií, ktoré možno (o týchto osobách) zistiť vo vzťahu k (vybranému) trestnému činu. Možno tak hovoriť o prehľade, vytýčení najvýznamnejších faktorov, na podklade ktorých je možné páchatel'ov diferencovať do určitých skupín a následne stanoviť aj najčastejšie páchanú trestnú činnosť (alebo skupinu páchatel'ov, ktorí sa jej dopúšťajú). Pri analýze páchatel'ov trestnej činnosti je potrebné si stanoviť, či sa obsahovo sústreďuje iba na odsúdených páchatel'ov, alebo nás predmetovo zaujímajú aj stíhané resp. vyšetrované subjekty. Rovnako možno z takto vytvoreného prehľadu sledovať celý rad ďalších prvkov, na ktoré sa kriminológia v rámci svojho predmetu skúmania zaoberá. V tomto smere možno hovoriť napr. o stanovení sekundárnej a terciárnej prevencie – prostredníctvom štatistických údajov resp. vytvorením prehľadu páchatel'ov je možné určiť aj najrizikovejšie skupiny potenciálnych obetí takýchto páchatel'ov a vytvoriť kroky k eliminovaniu pro futuro.¹⁸⁰

V rámci kriminologických výskumov sa pri páchatel'och trestnej činnosti sledujú ukazovatele vzťahujúce sa k ich pohlaviu, veku, ale aj ich národnosti, štátnej príslušnosti, prípadnej recidívy, sociálneho zaradenia atď. Pri recidíve trestnej činnosti sa môže napr. ďalej skúmať aj to, aký čas uplynul od posledného spáchania trestného činu.¹⁸¹ Takto uskutočňované výskumy nám v generálnom hľadisku preukázali, že pri recidivistoch je najrizikovejším obdobím opätovnej recidívy prvý pol rok od ich prepustenia z výkonu trestu odňatia slobody, ale aj to, že najväčší podiel medzi recidivistami predstavujú recidivisti páchajúci trestnú činnosť do troch rokov od ich prepustenia.¹⁸² Takéto, ale i ďalšie skúmané okolnosti, majú pre spoločnosť veľkú výpovednú hodnotu, a preto je viac ako dôležité uskutočňovať celospoločenské kriminologické výskumy, na podklade ktorých vedia prijať adekvátne kroky nielen orgány činné v trestnom konaní, ale i zákonodarná moc.

Uplatnenie takto vytvorených štatistických prehľadov o páchatel'och či obetiach trestných činov možno nájsť najmä v trestnom práve (prostredníctvom kriminologických výskumov), a to napr. v legislatívnej oblasti, kedy na podklade záverov takýchto výskumov možno stanovovať vekové hranice trestnej zodpovednosti páchatel'ov, ukladanie vybraných druhov sankcií, úprave rozsahu trestných sadzieb či uplatňovanie materiálneho korektívu. Rovno sem možno zahrnúť aj oblasť adekvátneho zaobchádzania s odsúdenými (tvorba a aplikovanie programov) či naopak s poškodenými vybranej trestnej činnosti. Okrem trestného

¹⁷⁹ GŘIVNA, T. et al. *Kriminologie*. 5. aktualizované vydanie. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 213-221.

¹⁸⁰ GŘIVNA, T. et al. *Kriminologie*. 5. aktualizované vydanie. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 169-171.

¹⁸¹ JELÍNEK, J. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 203-204.

¹⁸² GŘIVNA, T. et al. *Kriminologie*. 5. aktualizované vydanie. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 104-115.

práva však takéto výskumy prinášajú odpovede na otázky objavujúce sa v spoločnosti z biologicko-kriminologického hľadiska a to, či sa páchatel' trestného činu narodí ako zločinec, a teda kriminálny prvok sa objavuje už v jeho DNA, alebo sa ním stáva až vplyvom externých determinantov v priebehu jeho života. Doteraz uskutočnenými výskumami sa preukázalo, že osobnosť páchatel'a má svoje špecifické vlastnosti odlišné od vlastností nedelikventného jedinca a taktiež aj to, že stanovenými postupmi je možné pozitívne ovplyvňovať správanie sa páchatel'ov do takej miery, aby po ich prepustení z výkonu trestu odňatia slobody nedošlo k opakovanému recidívnemu správaniu.¹⁸³ Možno tak uzavrieť, že kriminologické výskumy majú pre tvorbu trestnoprávnej politiky kľúčové postavenie a pre zákonodarcu ako tvorcu práva sú nenahraditeľné.

Aktuálny stav kriminality

Ku kriminalite ako pojmu možno pristupovať hneď z niekoľkých hľadísk. Sama o sebe predstavuje sociologicko-patologický jav, ktorý sa v našej spoločnosti objavuje od nepamäti a v priebehu jej vývoja sa priamoúmerne mení.¹⁸⁴ V odbornej literatúre možno nájsť pomerne veľký súbor definícií tohto pojmu v užšom ponímaní, všetky sa však zhodujú v tom, že možno hovoriť o súhrne spáchaných trestných činov v určitej spoločnosti (mieste) za určité časové obdobie.¹⁸⁵ Pri širšom zmysle slova tohto pojmu zase prevláda medzi odborníkmi rôznorodý prístup, ktorý je odvodený na podklade už spomenutého právneho (konanie posudzované ako trestný čin) a sociologického ponímania (antisociálne správanie sa jedinca).¹⁸⁶

V zmysle záverov štatistických údajov Ministerstva vnútra SR celkový počet trestných činov má na našom území klesajúci trend – od roku 2016 zaznamenala celková (registrovaná) kriminalita pokles o zhruba 27 %. Aj naďalej je najčastejšie páchanou kriminalitou kriminalita majetková. Naopak mierny nárast v sledovanom období zaznamenala mravnostná kriminalita. Z obsahu Stratégie prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v SR do roku 2028 vyplýva, že medzi najčastejšie páchané trestné činy v poslednom roku sledovaného obdobia možno zaradiť trestné činy skracovanie daní a poplatkov, ohrozenie pod vplyvom návykovej látky či zanedbávanie povinnej výživy. Najvýraznejší nárast v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi zaznamenali trestné činy vzťahujúce sa k nedovolennej výrobe a držaniu omamných látok, environmentálne trestné činy a či trestné činy výroby a držania detskej pornografie. Negatívny prvok možno sledovať aj vo vekovej skladbe páchatel'ov trestných činov, keďže v posledných rokoch bol zaznamenaný mierny rast počtu maloletých páchatel'ov a ich trestnej činnosti na úseku majetkovej a mravnostnej kriminality. Na druhej strane je však evidovaný mierny pokles trestnej činnosti mladistvých.

Pri štruktúre kriminality patrí k najčastejšie páchanej kriminalite kriminalita majetková, za ňou nasleduje ekonomická kriminalita, násilná kriminalita, pomerne vysoké hodnoty naďalej vykazuje aj mravnostná kriminalita, počítačová kriminalita či kriminalita environmentálna. Nepriaznivé ukazovatele možno sledovať aj v súvislosti s omamnými a návykovými látkami, keďže v poslednom období bol zaznamenaný nárast podielu trestných činov spáchaných pod vplyvom alkoholu, pričom v roku 2021 bol prítomný v krvi každého piateho páchatel'a.¹⁸⁷

Ak sa však zameriame na mieru kriminality v spoločnosti, možno sledovať pozitívnejší trend.

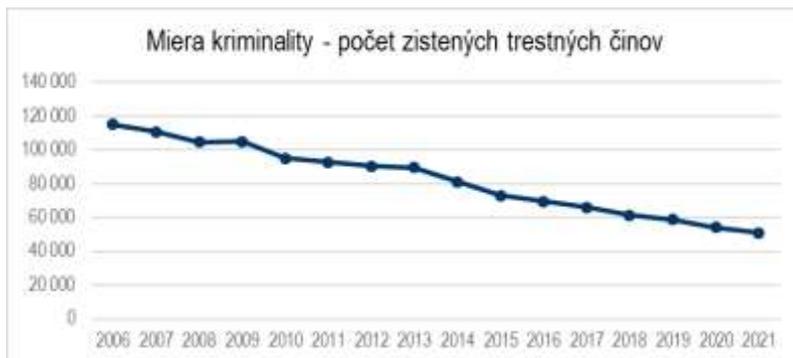
¹⁸³ GRIVNA, T. et al. *Kriminologie*. 5. aktualizované vydanie. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 116-117.

¹⁸⁴ MOULISOVÁ, M., ZOUBKOVÁ, I. *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha: Armex Publishing, s. 13.

¹⁸⁵ NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. *Kriminologie*. 3. vydanie. Praha: ASPI, 2008, s. 20.

¹⁸⁶ HOFERKOVÁ, S. *Úvod do kriminologie*. UHK Hradec Králové: Studijní opora předmětu soc. patologie a prevence, 2014, s. 13.

¹⁸⁷ MINISTERSTVO VNÚTRA SR. *Stratégia prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v Slovenskej republike do roku 2028*. [online]. [cit. 2023-09-18]. Dostupné na internete: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/27958/1>.

Graf 1 Miera kriminality – počet zistených trestných činov

Grafické zobrazenie miery kriminality na našom území možno presnejšie sledovať v Tabuľke 1 - Miera kriminality – počet zistených trestných činov na 100 tis. obyvateľov, prostredníctvom číselného vyjadrenia počtu trestných činov na 100 tisíc obyvateľov.

Rok	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Počet	1657	1500	1350	1283	1218	1128	1079	994	934	1005

Tabuľka 1 Miera kriminality – počet zistených trestných činov na 100 tis. obyvateľov

Zo štatistických údajov spracovaných Ministerstvom spravodlivosti SR možno vyvodíť postupný pokles miery kriminality páchanej na našom území v sledovanom období rokov 2006 až 2021.

Rok	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Počet	29691	27187	26331	29385	28431	25392	23644	0

Tabuľka 2 Počet odsúdených osôb – Ministerstvo spravodlivosti SR

Pre doplnenie problematiky možno poukázať aj na počet odsúdených osôb (údaje zo štatistických ročeniek vypracovaných Ministerstvom spravodlivosti SR). Aj v rámci týchto sledovaných prvkov možno sledovať klesajúci trend.

K stručnému exkurzu stavu vývoja a štruktúry možno povedať, že ide iba o minimum sledovaných dát a údajov na to, aby sme ich vyhodnotením mohli dospieť napr. k tvorbe a prijatiu adekvátnej právnej úpravy, ktorá by tak zohľadňovala aktuálny stav spoločnosti. Na prijímanie zásadnej právnej úpravy, ako je napr. pripravovaná novela Trestného zákona či súvisiacej právnej úpravy je potrebné detailnejšie sledovať konkrétnejšie ukazovatele, ktoré by nám obsahovo priblížili reálny stav kriminality na našom území. K tomu nám však bohužiaľ absentujú komplexné dáta, ktoré by boli dokonca preverované komparovaním medzi rôznymi subjektami.

Záver

Kriminológia ako veda sa tak ako spoločnosť vyvíja a mení, obsahovo sa totiž prispôbuje aktuálnemu stavu kriminality v nej. Zatiaľ čo k nej bolo v minulosti pristupované skôr na regionálnej úrovni, dnes ju možno hodnotiť aj na úrovni medzinárodnej, keďže je prakticky nemožné obmedzovať prvky, na ktoré sa sústreďuje, hranicami jedného štátu alebo kontinentu. Uvedené je spôsobené najmä internacionalizáciou páchanej kriminality¹⁸⁸, ktorá je

¹⁸⁸ NEZKUSIL, J. K otázke príčin kriminality po listopadu 1989. In *Trestněprávní revue*. 2005, roč. 4, č. 2. s. 40-41.

rôznorodá a presahuje hranice konkrétneho štátu, čím produkuje problémy s medzinárodným dosahom (ide najmä o prípady kyberkriminality, mravnostnej kriminality či drogovej kriminality). Vzhľadom na internacionalizáciu páchanej kriminality je dôležité, aby každý štát (nielen) európskeho kontinentu poznal stav kriminality páchanej na jeho území, aby vedel kooperáciou s ostatnými štátmi vytvárať vhodný podklad pre budovanie nástrojov a opatrení k jej eliminovaniu.

Vzhľadom na absenciu samotného kriminologického inštitútu na našom území možno uzavrieť, že odborná spoločnosť dnes nie je dostatočne pripravená na poskytnutie adekvátnych odpovedí vzťahujúcich sa k stave kriminality. Je pravdou, že štát určitými štatistickými údajmi disponuje, ide najmä o dáta Ministerstva vnútra SR, Ministerstva spravodlivosti SR, Generálnej prokuratúry SR či Štatistického úradu SR. Ide však o rozmanitý súbor dát, ktoré nie sú kompletizované a v niektorých prípadoch vykazujú nesúlad.

Autorka príspevku vyjadruje presvedčenie, že pre naplnenie (nielen) európskou spoločnosťou vytýčených cieľov je viac ako potrebné zriadiť samostatný inštitút kriminológie (alebo aspoň pracoviska v rámci už existujúcej inštitúcie) s celoslovenskou pôsobnosťou, ktorý bude svojou vedeckou činnosťou a jej výstupmi poskytovať odpovede na otázky, ktoré so sebou kriminalita páchaná v spoločnosti prináša. Inštitút kriminológie by sa mal zamerať najmä na vedeckú, výskumnú, študijnú a analytickú činnosť, skúmať prejavy a príčiny páchanej kriminality a s ňou súvisiace sociálno-patologické javy a následne prognózovať jej vývoj, resp. svojou činnosťou produkovať podklad pre odpovede na otázky vzťahujúce sa k trestnej a bezpečnostnej politike štátu (konkrétne otázky účinnosti ukladaných trestov, alternatívnych sankcií opatrení a trestov či odklonov v trestnom konaní).

Absenciu takéhoto inštitútu si uvedomuje aj rezort spravodlivosti, ktorý má v poslednom období snahu vyplniť prázdne miesto prepracovaním organizačnej štruktúry úradu a v rámci existujúcej Sekcie trestného práva vytvoril odbor kriminológie, ktorý by mal úzko kooperovať s ďalšími štátnymi i vedeckými inštitúciami a prinášať tak dôležité podklady pre tvorbu zodpovedajúcej trestnej politiky štátu. Význam kriminologických výskumov tkvie aj v tom, že so sebou môžu priniesť závery, v zmysle ktorých v určitých otázkach/oblastiach nebude potrebné meniť už platnú právnu úpravu a postačilo by prijať iné, menej náročné procesy, resp. procesy s menším dosahom na legislatívu štátu, a tým pádom aj tvorbu silnejšej právnej istoty v spoločnosti. Jedinou otázkou v tomto smere ostáva, či budú tieto snahy i úspešné vzhľadom na politickú situáciu našej krajiny. To samozrejme ukáže až čas, avšak potreba existencie takéhoto odboru je vzhľadom na popísanú problematiku nepopierateľná.

Literatúra

GRÍVNA, T. et al. 2019. *Kriminologie*. 5. aktualizované vydanie. Praha: Wolters Kluwer, 2019. 588 s. ISBN 978-80-7598-554-5.

HOFERKOVÁ, S. 2014. *Úvod do kriminologie*. UHK Hradec Králové: Studijní opora předmětu soc. patologie a prevence, 2014. 65 s.

INSTITUT PRO KRIMINOLOGII A SOCIÁLNÍ PREVENCI. *Postavení IKSP*. [online]. [cit. 2023-09-18]. Dostupné na internete: http://www.ok.cz/iksp/o_post.html.

JELÍNEK, J. 2021. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. 592 s. ISBN 978-80-7502-499-2.

MINISTERSTVO SPRAVODLIVOSTI SR. *Štatistické ročenky 2006-2022*. [online]. [cit. 2023-09-18]. Dostupné na internete: <https://web.ac-mssr.sk/sudna-statistika/>.

MINISTERSTVO VNÚTRA SR. *Stratégia prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v Slovenskej republike do roku 2028*. [online]. [cit. 2023-09-18]. Dostupné na internete: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/27958/1>.

NEZKUSIL, J. 2005. K otázke príčin kriminality po listopadu 1989. In *Trestněprávní revue*. ISSN 1213-5313, 2005, roč. 4, č. 2, 37-44 s.

- NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. 2008. *Kriminologie*. 3. vydanie. Praha: ASPI, 2008.
- PRÁVNICKÁ FAKULTA UMB V BB. *Kriminologické a kriminalistické výskumné centrum pri Právnickej fakulte UMB v BB*. [online]. [cit. 2023-09-18]. Dostupné na internete: <https://www.prf.umb.sk/veda-a-vyskum/kriminologicke-a-kriminalisticke-vyskumne-centrum-pri-pravnickej-fakulte-umb-v-bb.html>.
- SVATOŠ, R. 2012. *Kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. 290 s. ISBN 978-80-7380-389-6.
- TOMÁŠEK, J. 2019. *Úvod do kriminologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019.
- TÓTHOVÁ, V. 2019. Absencia kriminologických výskumov pri kreovaní trestnej politiky štátu s akcentom na trest domáceho väzenia. In *STUDIA IURIDICA Cassoviensia*. ISSN 1339-3995, 2019, roč. 7, č. 2, 84 – 93 s.
- VÁLKOVÁ, H. – KUČHTA, J. – HULMÁKOVÁ, J. 2019. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydanie. Praha: C.H. Beck, 2019.
- ZOUBKOVÁ, I., MOULISOVÁ, M. 2004. *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha: Armex, 2004.

Kontakt na autora:

JUDr. Barbora Klúčiková
externý doktorand
Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta
Katedra trestného práva, kriminológie a kriminalistiky
Šafárikovo námestie 6
P.O.BOX 313
810 00 Bratislava 1
Slovenská republika
tel. číslo: 0948 510 590
e-mail: klucikova5@uniba.sk

Prevenia drogovej kriminality v rovine akademickej výučby v študijnom programe bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe

Anotácia: Predkladaná práca sa zameriava akademickú výučbu v oblasti drogovej kriminality, ktorá je vyučovaná v študijnom programe bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe Katedrou kriminológie Akadémie Policajného zboru v Bratislave. Presah práce je aj do oblasti prevencie drogovej závislosti realizovanej vybranými subjektmi v Slovenskej republike prostredníctvom názorov respondentov, ktorí si vybrali povinne voliteľný predmet Prevenia kriminality.

Kľúčové slová: výučba, vzdelávanie, kriminologický prieskum, prevencia, drogová kriminalita.

Abstract: The presented work focuses on academic teaching in the field of drug crime, which is taught in the study programme of security and legal services in public administration by the Department of Criminology of the Police Academy in Bratislava. The thesis also extends into the field of drug addiction prevention implemented by selected entities in the Slovak Republic through the opinions of respondents who have chosen the compulsory elective course Crime Prevention.

Key words: teaching, education, criminological survey, prevention, drug crime.

Úvod

*„Svet sa zmenil, stal sa menej stabilným, predvídateľným, a tým aj menej bezpečným. Slovenská republika je stále bezpečnou krajinou, avšak v posledných rokoch sa globálna bezpečnosť vo viacerých ohľadoch zhoršila, aj s priamymi dopadmi na našu bezpečnosť a odolnosť. Hrozby a výzvy, ktorým čelíme, sú čoraz zložitejšie, previazanejšie, bezprostrednejšie a majú väčšie dôsledky na našu bezpečnosť.“*¹⁸⁹

Na základe týchto konštatovaní, ktoré sa objavujú v Bezpečnostnej stratégii Slovenskej republiky, môžeme dodať, že aktuálna situácia spojená s bezpečnostnými hrozbami, ktoré pôsobia v spoločnosti ako celku, špecificky vyzdvihujú dôležitosť potreby vzdelávania v oblasti bezpečnosti. Súhlasíme s názormi autoriek Halúsková a Mošková, že *„dôležitým aspektom riešenia problémov v oblasti bezpečnosti je zvyšovanie povedomia ľudí v oblasti bezpečnostných vied, ktorí sa môžu s touto problematikou stretávať na profesionálnej úrovni. S prehľbovaním vedomostí a zručností spojených s bezpečnosťou je možné začať už pri príprave, vzdelávaní študentov na vysokých školách.“*¹⁹⁰

Práve touto „líniou“ je nasmerovaná aj Katedra kriminológie ako jedna z pätnástich katedier, ktoré tvoria súčasť Akadémie Policajného zboru v Bratislave. Katedra kriminológie Akadémie Policajného zboru v Bratislave (ďalej len „katedra kriminológie“) ako samostatne fungujúca katedra je jediná svojho druhu v rámci slovenského vysokoškolského vzdelávania a zabezpečuje výučbu v študijnom odbore Bezpečnostné vedy¹⁹¹. *„Obsah požadovaných*

¹⁸⁹ *Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky*, 2021. [online]. [cit. 15-09-2023]. Dostupné na internete: https://www.mosr.sk/data/files/4263_210128-bezpecnostna-strategia-sr-2021.pdf.

¹⁹⁰ HALÚSKOVÁ, B., MOŠKOVÁ, E. 2022. *Využívanie technológií v oblasti vzdelávania v bezpečnosti*. [online]. [cit. 15-09-2023]. Dostupné na internete: <http://trilobit.fai.utb.cz/Data/Articles/PDF/f28a8f78-693b-439d-989e-a104780e8925.pdf>.

¹⁹¹ Študijný odbor zahŕňa znalosti umožňujúce komplexné posudzovanie, projektovanie a riadenie rizík a hrozieb pre bezpečnosť osôb, materiálnych, ako aj nemateriálnych hodnôt a životného prostredia, technologických rizík, priemyselnej bezpečnosti a uskutočňovanie preventívnych opatrení a efektívne a účinné riešenie protispoločenskej a trestnej činnosti, vzniknutých bezpečnostných incidentov, mimoriadnych udalostí a krízových situácií. (PORTÁL VŠ, 2019, *Bezpečnostné vedy*. [online]. [cit. 18-09-2023]. Dostupné na internete: <https://www.portalvs.sk/sk/studijne-odbory/zobrazit/bezpecnostne-vedy#details-contents>).

*teoretických vedomostí, intelektuálnych a praktických spôsobilostí, návykov a schopností, ako aj doplnujúcich vedomostí, schopností a spôsobilostí vymedzených v profile absolventa, sa v koncentrovanej podobe premieta v jadre znalostí študijného odboru v príslušnom stupni vysokoškolského vzdelávania.*¹⁹²

Práve medzi nosné témy, ktoré zastrešuje daný študijný odbor je zaradená aj kriminológia, ktorá sa zameriava na ochranu hodnôt ako aj na vytváranie a uplatňovanie preventívnych opatrení v najširšom slova zmysle v spoločnosti popri ostatných vedných oblastiach ako napríklad kriminalistike, teórii policajných vied, bezpečnostnom manažmente, bezpečnostných verejno-správnych službách, manažmente rizík a pod.

V rámci študijného odboru katedra kriminológie realizuje výučbu v dvoch študijných programoch.

V prvom študijnom programe Bezpečnostnoprávna ochrana osôb a majetku je výučba katedrou kriminológie vykonávaná v prvom, druhom a aj v treťom stupni štúdia, ako v dennej, tak aj v externej forme štúdia.

Kriminologické predmety plynulo nadväzujú na uplatnenie sa absolventa nielen ako „*bezpečnostného pracovníka - špecialistu v štátnych a neštátnych bezpečnostných službách a organizáciách, ktoré realizujú špecializované bezpečnostné činnosti na úseku ochrany osôb a majetku.*“¹⁹³

Ale aj ako „*riadiaceho pracovníka na nižšom stupni, strednom stupni a vyššom stupni riadenia v štátnych a neštátnych bezpečnostných službách a organizáciách, ktoré realizujú špecializované bezpečnostné činnosti na úseku ochrany osôb a majetku. Samostatný pracovník - špecialista na komplexné posudzovanie systémov ochrany osôb a majetku v systéme polície a bezpečnostných služieb.*“¹⁹⁴

Taktiež aj ako „*riadiaceho pracovníka na vyššom stupni riadenia v štátnych a neštátnych bezpečnostných službách a organizáciách, ktoré realizujú špecializované bezpečnostné činnosti na úseku ochrany osôb a majetku. Vedecko-výskumného pracovníka v oblasti ochrany osôb a majetku, analytického a koncepčného pracovníka zaradeného na vyššom stupni riadenia v organizačnej štruktúre Policajného zboru alebo ďalších štátnych a neštátnych bezpečnostných služieb a organizácií, vysokoškolského učiteľa v študijnom odbore ochrana osôb a majetku alebo v príbuzných odboroch.*“¹⁹⁵

V predmetnom študijnom programe sú zaradené predmety Kriminológia I a Kriminológia II medzi profilové predmety v dennej a externej forme štúdia a to v prvom a v druhom stupni štúdia.

V druhom študijnom programe Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe sú kriminologické témy obsiahnuté v prvom a v druhom stupni štúdia. Rovnako ako pri prvom študijnom programe sú predmety vyučované aj v dennej a aj externej forme štúdia katedrou kriminológie. Následne vymedzujeme iba charakteristiky uplatnenia absolventov, ktorých sa výučba katedry kriminológie bezprostredne dotýka.

¹⁹² BLAŽEK, V. 2020. *Systematika vedecko-teoretických poznatkov v študijnom programe bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe a optimalizácia prípravy správno-bezpečnostných manažérov na Akadémii PZ v Bratislave v súlade s potrebami verejnej správy na miestnej a regionálnej úrovni - základné výzvy pre zainteresovaných vedecko-pedagogických pracovníkov*, s. 49.

¹⁹³ AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE, 2022. *Profil absolventa študijného programu 9205R00-BOOM-Bc.* [online]. [cit. 18-09-2023]. Dostupné na internete: <https://akademiapz.sk/studium/uchadzac/co-studovat/profil-absolventa>.

¹⁹⁴ AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE, 2022. *Profil absolventa študijného programu 9205T00-BOOM-Mgr.* [online]. [cit. 18-09-2023]. Dostupné na internete: <https://akademiapz.sk/studium/uchadzac/co-studovat/profil-absolventa>.

¹⁹⁵ AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE, 2022. *Profil absolventa študijného programu 9205V00-BOOM-PhD.* [online]. [cit. 18-09-2023]. Dostupné na internete: <https://akademiapz.sk/studium/uchadzac/co-studovat/profil-absolventa>.

Absolventi štúdia daného študijného programu v prvom stupni štúdia sa môžu v pracovnom procese uplatniť ako „*správni pracovníci - špecialisti alebo manažéri bezpečnostných verejno-správnych služieb na nižších stupňoch riadenia miestnej štátnej správy a územnej samosprávy a na úseku všeobecnej vnútornej správy, ochrany pred požiarmi, civilnej ochrany, obrany a krízového manažmentu.*“¹⁹⁶

V ďalšom - druhom stupni štúdia sú absolventi schopní zastávať pracovné pozície ako „*správni pracovníci - manažéri alebo špecialisti bezpečnostných verejno-správnych služieb na stredných a vyšších stupňoch riadenia miestnej štátnej správy a územnej samosprávy na úseku všeobecnej vnútornej správy, ochrany pred požiarmi, civilnej ochrany, obrany a krízového manažmentu.*“¹⁹⁷

Kriminologické predmety síce nie sú profilové predmety daného študijného programu, ale rozširujú vedomosti absolventov o nové možnosti skúmania a praktické činnosti súvisiace s miestnou štátnou správou a územnou samosprávou na viacerých úsekoch.

Absolventi jedného ako aj druhého študijného programu sú po odbornej stránke pripravení plniť výzvy na úseku ochrany a bezpečnosti občanov, ako aj podieľať sa na zabezpečení bezpečnosti spoločnosti, bezpečnostného prostredia na miestnej, regionálnej, štátnej úrovni ako aj na medzinárodnej úrovni.

Výučba Katedry kriminológie so zameraním sa na drogovú kriminalitu a jej prevenciu

V ďalších častiach predkladanej práce sa zameriame iba na výučbu, ktorú realizuje katedra kriminológie v rámci študijného programu Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe so zameraním sa na oblasť drogovej kriminality najmä z dôvodu poukázania na špecifickosť kriminologických tém v danom programe.

V prvom stupni štúdia si môžu študenti študijného programu Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe zvoliť povinne voliteľný predmet Prevenciu kriminality. Daný predmet sa zameriava na právne aspekty prevencie kriminality, systém a organizáciu prevencie kriminality v Slovenskej republike, systém a organizáciu prevencie vo vybraných krajinách Európskej únie, prevenciu kriminality mládeže a proti mládeži na celoštátnej a regionálnej úrovni, aktuálne preventívne projekty a programy realizované vo vybraných štátoch Európskej únie a prevencia kriminality súvisiaca s návykovými látkami na celoštátnej a regionálnej úrovni. Študenti denného štúdia realizujú každú tému v rozsahu dvoch prednášok a dvoch cvičení. Študenti externého štúdia absolvujú každú tému v rozsahu dvoch prednášok.

Následne bližšie poukážeme na informácie, ktoré sú študentom sprístupnené v rámci špecifickej témy - „Prevencia súvisiaca s návykovými látkami na celoštátnej a regionálnej úrovni“. Danú tému môžeme zaradiť do osobitnej časti kriminológie. Keďže študenti ešte neabsolvovali predmet Kriminológia v predchádzajúcich semestroch, tak v úvode prednášky sú im vymedzené základné pojmy týkajúce sa problematiky drogovej kriminality. Následne sú im špecificky charakterizované základné východiská vyplývajúce z medzinárodných dokumentov, ktoré ovplyvňujú celoštátnu a regionálnu úroveň prevencie so zameraním sa nielen na užívanie drog, ale aj na užívanie alkoholických nápojov.

Zároveň je študentom predstavený všeobecný politický zámer, ktorý sa viaže k aktuálnej Protidrovej stratégii Európskej únie a ku Akčnému plánu Európskej únie v oblasti drog. V rámci daných dokumentov sú im charakterizované rámce, zámery a ciele. V jednotlivých častiach sú študentom sprístupnené strategické priority, ktoré sa viažu

¹⁹⁶ AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE, 2022. *Profil absolventa študijného programu 9205R00-BSVS-Bc.* [online]. [cit. 18-09-2023]. Dostupné na internete: <https://akademiapz.sk/studium/uchadzac/co-studovat/profil-absolventa>.

¹⁹⁷ AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE, 2022. *Profil absolventa študijného programu 9205T00-BSVS-MGR.* [online]. [cit. 18-09-2023]. Dostupné na internete: <https://akademiapz.sk/studium/uchadzac/co-studovat/profil-absolventa>.

k aktuálnym cieľom. Aktuálne sa opatrenia protidrogovej politiky viažu k zníženiu ponuky drog; posilneniu bezpečnosti, zníženiu dopytu po drogách; službám spojeným s prevenciou, liečbou a starostlivosťou a riešenie škôd súvisiacich s drogami. Opatrenia zasahujú aj do troch ďalších prierezových tém a to do „medzinárodnej spolupráce“; „výskumu, inovácii a prognózy“; „koordinácie, riadenia a vykonávania“.¹⁹⁸

V nadväznosti na európsku stratégiu je študentom charakterizovaná Národná protidrogová stratégia Slovenskej republiky (ďalej len „Stratégia“) a nadväzujúce Akčné plány Slovenskej republiky s vymedzením úloh jednotlivých rezortov a iných dotknutých subjektov, ktoré sa podieľajú na plnení stanovených úloh. Aktuálne je vypracovaná Národná protidrogová stratégia Slovenskej republiky na obdobie rokov 2021 - 2025 s výhľadom do roku 2030. Obsahom Stratégie sú nielen východiská pre tvorbu materiálu, ale aj aktuálna situácia v drogovej oblasti v Slovenskej republike, vymedzené úlohy a ciele participujúcich subjektov a harmonogram realizácie.

Problematika drogovej kriminality a jej prevencia sa dotýka aj oblasti užívania alkoholických nápojov a z tohto dôvodu je študentom charakterizovaný aj Národný akčný plán pre problémy s alkoholom so zameraním sa na jednotlivé dotknuté rezorty v tejto oblasti ako napríklad na Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky, Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky, Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky a pod. V súčasnosti je aktuálny Národný akčný plán pre problémy s alkoholom na roky 2021 - 2030 (ďalej len „Národný akčný plán“). Študentom sú predstavené aktivity, ktoré sú pripravované v rámci Národného akčného plánu ako aj cieľová skupina, dopady a výsledky so zameraním sa na oblasť prevencie v tejto oblasti v Slovenskej republike.

Okrem vymedzených preventívnych stratégií a akčných plánov sú študentom predstavené aj viaceré preventívne projekty realizované na národnej úrovni a regionálnej úrovni vybranými subjektmi prevencie v oblasti drogovej ako aj alkoholovej prevencie. Taktiež sú študentom ukázané viaceré medzinárodné preventívne projekty a programy v tejto oblasti za účelom rozšírenia ich informácií a poznatkov o nových formách prevencie vo vybraných štátoch v Európskej únii a vo svete.

V druhom stupni štúdia je v rámci študijného programu Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe povinný predmet Kriminológia, v ktorom je vyučovaná téma „Drogy a kriminalita“. Predmetná téma je zaradená do osobitnej časti kriminológie v druhej časti semestra. Každá téma je v rozsahu jednej prednášky a jedného cvičenia určená pre študentov denného štúdia. Študenti externého štúdia majú každú tému v rozsahu jednej prednášky.

V úvode témy prednášky je študentom vymedzený obsah a cieľ, ktorý je vytýčený. Následne sú charakterizované základné pojmy súvisiace s predmetnou problematikou, aby bolo možné v ďalšej časti prednášky vymedziť nosný pojem a ním je „drogová kriminalita“ z kriminologického hľadiska ako aj z trestnoprávneho hľadiska. Na základe týchto hľadísk je poukázané na rozdielnosť chápania daného pojmu v zmysle daných vedných odborov.

Z hľadiska aktuálnosti témy je poukázané na Európsku správu o drogách v zmysle charakterizovania trendov a vývojových zmien v oblasti problémov a reakcii v súvislosti s drogovými otázkami v Európe. Následne je študentom poukázané na vývojové trendy v oblasti drogovej kriminality v Slovenskej republike ako celku, ako aj jednotlivých drogových trestných činov z hľadiska jednotlivých kvantitatívnych a kvalitatívnych ukazovateľov kriminality. Predmetné ukazovatele sú sledované a komparované jednak z časového hľadiska, ako aj z územného hľadiska či už podľa jednotlivých krajov alebo na celom území Slovenskej republiky.

¹⁹⁸ Akčný plán EÚ v oblasti drog na obdobie 2021 - 2025. [online]. [cit. 18-09-2023]. Dostupné na internete: <https://op.europa.eu/sk/publication-detail/-/publication/fd218c19-c5d6-11ec-b6f4-01aa75ed71a1#>.

V rámci problematiky sú vymedzené viaceré kriminogénne faktory, ktoré súvisia či už s osobou jedinca, samotnou látkou a prostredím, ako aj s ďalšími faktormi ako napríklad vplyvom masmédií, legislatívnym prostredím, právnym prostredím, politickým prostredím a pod.

V závere prednášky sú charakterizované preventívne opatrenia smerujúce k eliminácii a minimalizovaniu kriminogénnych faktorov a aktivovaní ochranných faktorov prostredníctvom realizácie prevencie na primárnej, sekundárnej a terciárnej úrovni.

Na cvičení k danej téme prednášky sú charakterizované aktuálne preventívne projekty a aktivity v tejto oblasti na medzinárodnej, národnej, regionálnej a miestnej úrovni, ktoré si pripravili študenti v skupinách v rámci otázok na praktické zamestnanie. Následne na základe preventívnych aktivít je realizovaná so študentmi diskusia zameraná na komparáciu realizácie prevencie drogovej kriminality vo vybraných štátoch.

Ciele a metodika empirického skúmania

Cieľom empirickej časti predkladanej práce je poukázať na názory vybraných respondentov v oblasti prevencie drogovej kriminality špecificky orientovanej na prevenciu drogových závislostí zo strany príslušníkov Policajného zboru a iných subjektoch podieľajúcich sa na prevencii v Slovenskej republike.

Zároveň aj porovnať odpovede respondentov v tejto oblasti s odstupom rokov, ktorý je medzi študentmi a realizovanou prevenciou.

Autorka si stanovila hlavnú hypotézu:

- H: „Ženy by sa zúčastnili drogovej prevencie rovnako často ako muži.“

Hypotézu sme overovali v dvoch časových obdobiach. Prvé overovanie autorka vykonala v roku 2019 a druhé overovanie realizovala v roku 2023. Na zber údajov sme použili výskumnú kriminologickú techniku – sondu a to s priamou účasťou administrátora počas vypracovania odpovedí respondentov.

Pre vyhodnocovanie sondy sme využili najmä komparovanie založené na zisťovaní zhodných a rozdielných názorov k realizácii drogovej prevencie z hľadiska pohlavia respondentov.

Výberový súbor respondentov sa skladal zo študentov študijného odboru Bezpečnostné verejno-správne služby v roku 2019 (N = 19) a zo študentov študijného odboru Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe (N = 20)¹⁹⁹ Akadémie Policajného zboru.

Zúčastnení respondenti si v bakalárskom štúdiu zvolili povinne voliteľný predmet Prevenciu kriminality a na danom predmete prebiehalo predmetné výskumné zisťovanie ako úvod do problematiky zameranej na „Prevenciu kriminality súvisiacej s návykovými látkami na celoštátnej a regionálnej úrovni“ v rámci seminára k odprednášanej téme prednášky. Autorka skúmanie realizovala osobne a bola prítomná na realizovanom dotazníku.

Dotazník k sonde pozostával z dvoch častí. Prvá časť dotazníka sa zameriavala na údaje o respondentoch ako boli pohlavie, vek, kraj z ktorého pochádzajú a najvyššie dosiahnuté vzdelanie. V druhej časti dotazníka respondenti vyjadrovali vlastný názor týkajúci sa preventívnych aktivít v oblasti predchádzania drogových závislostí v Slovenskej republike.

Predkladaná práca je spracovaná v rámci vedeckovýskumnej úlohy riešenej na katedre kriminológie Akadémie Policajného zboru v Bratislave pod číslom VÝSK. 256.

¹⁹⁹ Totožný študijný odbor iba s prihliadnutím na nové pomenovanie.

Výsledky empirického skúmania

Prvá časť sondy sa zameriavala na identifikačné – sociodemografické údaje o respondentoch a bola zložená zo štyroch otázok.

Prvou otázkou sme skúmali prvý identifikačný údaj, ktorým bolo pohlavie respondentov.

Z hľadiska pohlavia v roku 2019 väčšiu časť (58 %) z celkového súboru tvorili ženy a menšiu časť (42 %) zo skúmaného súboru tvorili muži.

V roku 2023 výskumný súbor tvorili vo väčšej miere ženy (55 %) a menšiu časť predstavovali muži (45 %) z celkového výskumného súboru.

Druhou otázkou sme zisťovali druhý identifikačný údaj a tým bol vek respondentov. Respondenti v oboch skúmaných obdobiach rokov boli vo veku od 20 rokov do 24 rokov, z dôvodu štúdia rovnakého predmetu, ktorý je zaradený do daného semestra v rámci študijného programu.

V roku 2019 tvorili najpočetnejšiu skupinu respondenti vo veku 20 rokov (47 %), druhú najpočetnejšiu skupinu tvorili respondenti vo veku 21 rokov (42 %) a najmenej početnú skupinu tvorili respondenti vo veku 22 rokov (11 %).

V roku 2023 väčší počet respondentov bol vo veku 21 rokov (45 %) a nasledovali respondenti vo veku 20 rokov (35 %) a vo veku 22 rokov (10 %). Najmenej početnú skupinu tvorili respondenti vo veku 23 rokov (5 %) a 24 rokov (5 %).

Tretou otázkou sme skúmali tretí identifikačný údaj akým bol kraj, z ktorého respondenti pochádzali. Respondenti mali na výber z ôsmich možností a to „Bratislavský kraj“, „Trnavský kraj“, „Trenčiansky kraj“, „Nitriansky kraj“, „Bansko-Bystrický kraj“, „Žilinský kraj“, „Prešovský kraj“ a „Košický kraj“.

V roku 2019 mali najvyššie zastúpenie respondenti zo Žilinského kraja (21 %). Nasledovali respondenti z Bratislavského kraja (16 %), Trnavského kraja (16 %), Prešovského kraja (11 %), Košického kraja (11 %), Nitrianskeho kraja (10 %), Banskobystrického kraja (10 %). Najmenej respondentov bolo z Trenčianskeho kraja (5 %).

V roku 2023 bolo najviac respondentov zo Žilinského kraja (25 %) a Bratislavského kraja (25 %). Nasledovali respondenti z Prešovského kraja (15 %), Trenčianskeho kraja (10 %) a Košického kraja (10 %). V najmenšom počte boli zastúpení respondenti z Trnavského kraja (5 %), Nitrianskeho kraja (5 %) a Banskobystrického kraja (5 %).

Štvrtou a poslednou otázkou prvej časti sondy sme skúmali štvrtý identifikačný údaj, ktorý tvoril najvyšší stupeň dosiahnutého vzdelania respondentov. V danej otázke mali respondenti na výber štyri možnosti odpovede a to „stredoškolské vzdelanie s maturitou“, „vysokoškolské vzdelanie I. stupňa“, „vysokoškolské vzdelanie II. stupňa“ a „iné“.

Všetci respondenti označili možnosť „stredoškolské vzdelanie s maturitou“ ako v roku 2019, tak aj v roku 2023.

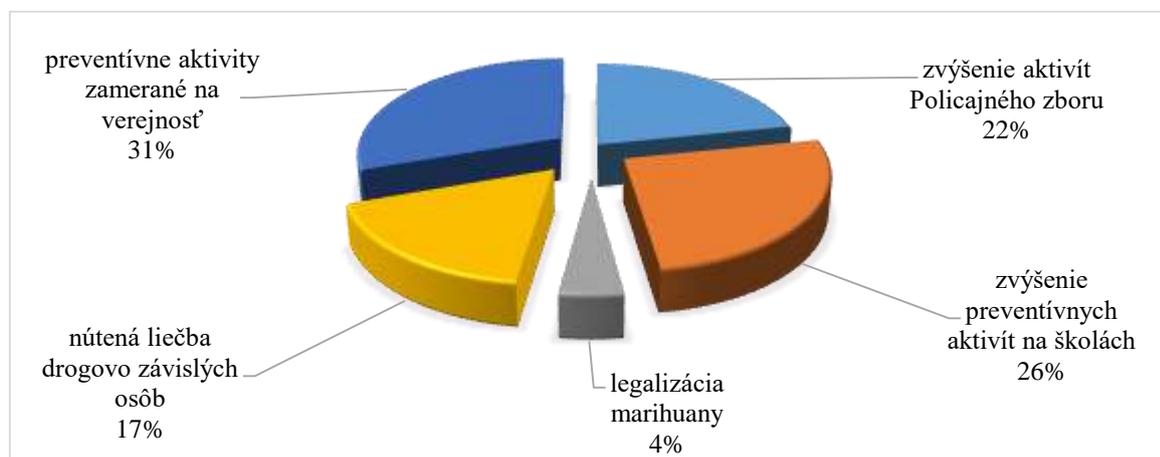
V druhej časti sondy respondenti vyjadrovali názory na možnosti opatrení ako aj na to, čo by sa vo svojom voľnom čase zúčastnili aktivít, ktoré sa týkajú prevencie drogových závislostí nielen zo strany príslušníkov Policajného zboru, ale aj organizácií, ktoré sa podieľajú v tejto oblasti na prevencii. V rámci tejto časti sme rozdeľovali odpovede na základe pohlavia respondentov, ktoré označili v prvej časti sondy.

Pri prvej otázke sme sledovali cieľ, aký názor majú respondenti na možné, ako aj realizované preventívne opatrenia v oblasti predchádzania šírenia drogovej kriminality a drogovej závislosti v Slovenskej republike.

Prvá otázka sa zameriavala na konkrétne opatrenia, ktoré by bolo podľa ich názoru potrebné prijať proti šíreniu drogovej závislosti v podmienkach Slovenskej republiky. Respondenti mali na výber jedenásť možností a to „zvýšenie aktivít Policajného zboru v oblasti drog“, „zvýšenie aktivít colnej kontroly v oblasti drog“, „sprísnenie trestov za drogové trestné činy“, „zvýšenie preventívnych aktivít na školách na drogové témy“, „legalizácia marihuany v Slovenskej republike“, „dekriminalizácia marihuany v Slovenskej republike“, „nútená liečba drogovu závislých osôb“, „dobrovoľná liečba drogovu závislých osôb“, „preventívne aktivity zamerané na verejnosť na drogové témy“, „ekonomická a sociálna pomoc drogovu závislým osobám“ a „iná odpoveď“.

V roku 2019 bola najčastejšie označenou odpoveďou ženami - respondentkami (viď Graf 1) - „preventívne aktivity zamerané na verejnosť na drogové témy“ (31 %) a nasledovali odpovede „zvýšenie preventívnych aktivít na školách na drogové témy“ (26 %), „zvýšenie aktivít Policajného zboru v oblasti drog“ (22 %), „nútená liečba drogovu závislých osôb“ (17 %). Najmenej početnou bola označená možnosť - „legalizácia marihuany v Slovenskej republike“ (4 %).

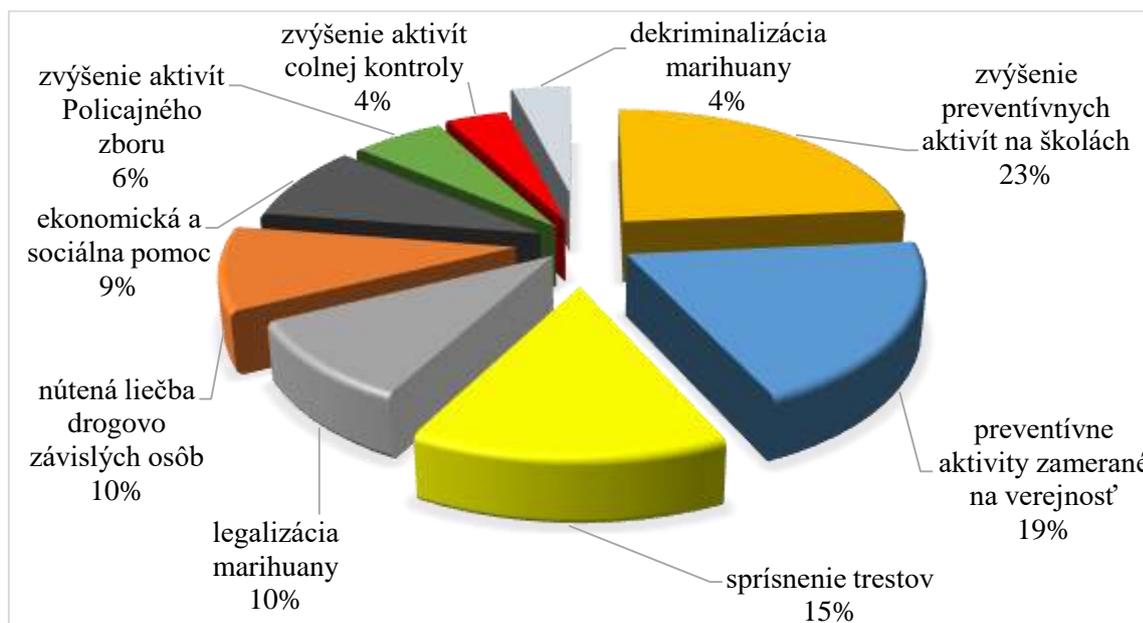
Graf 1 Opatrenia na zabránenie šírenia drogovej závislosti v roku 2019 - názory žien

Zdroj: vlastné spracovanie

V roku 2023 označili ženy najčastejšiu odpoveď „zvýšenie preventívnych aktivít na školách na drogové témy“ (24 %). Ďalšími uvedenými možnosťami, ktoré uviedli respondenti boli „preventívne aktivity zamerané na verejnosť na drogové témy“ (20 %), „sprísnenie trestov za drogové trestné činy“ (15 %), „legalizácia marihuany v Slovenskej republike“ (10 %), „nútená liečba drogovu závislých osôb“ (10 %), „ekonomická a sociálna pomoc drogovu závislým osobám“ (9 %), „zvýšenie aktivít Policajného zboru v oblasti drog“ (6 %). Najmenej respondentiek označilo možnosť - „zvýšenie aktivít colnej kontroly v oblasti drog“ (4 %) a „dekriminalizácia marihuany v Slovenskej republike“ (4 %) (viď Graf 2).

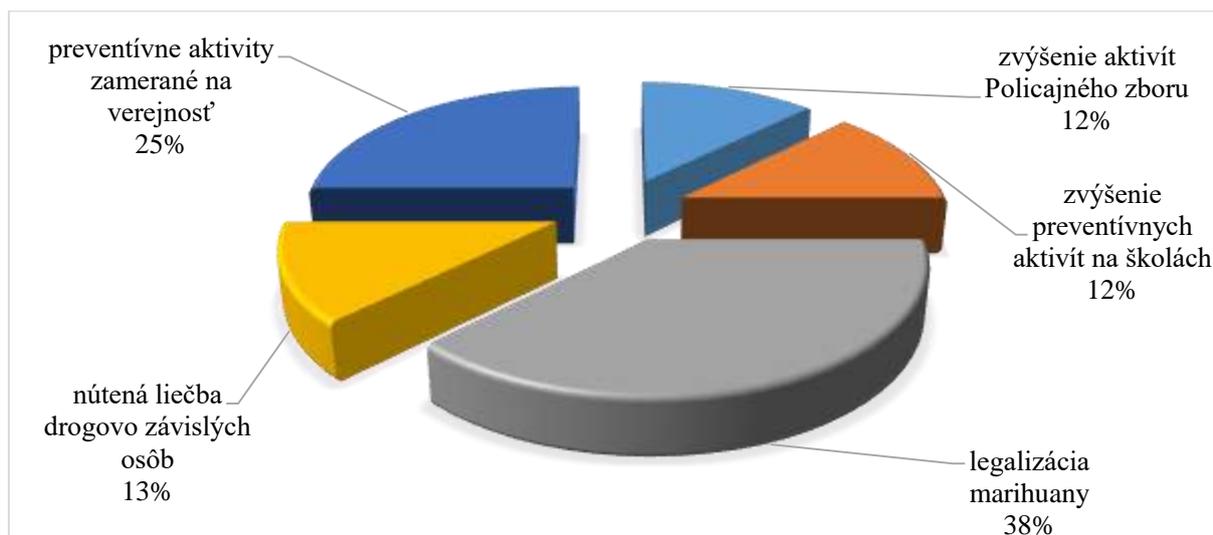
Graf 2 Opatrenia na zabránenie šírenia drogovej závislosti v roku 2023 - názory žien

Zdroj: vlastné spracovanie

V roku 2019 najčastejšie označenou odpoveďou mužmi - respondentmi (viď Graf 3) bola „legalizácia marihuany v Slovenskej republike“ (38 %). Nasledovali odpovede respondentov a to „preventívne aktivity zamerané na verejnosť na drogové témy“ (25 %), „nútená liečba drogovu závislých osôb“ (13 %), „zvýšenie aktivít Policajného zboru v oblasti drog“ (12 %) a „zvýšenie preventívnych aktivít na školách na drogové témy“ (12 %).

Graf 3 Opatrenia na zabránenie šírenia drogovej závislosti v roku 2019 - názory mužov

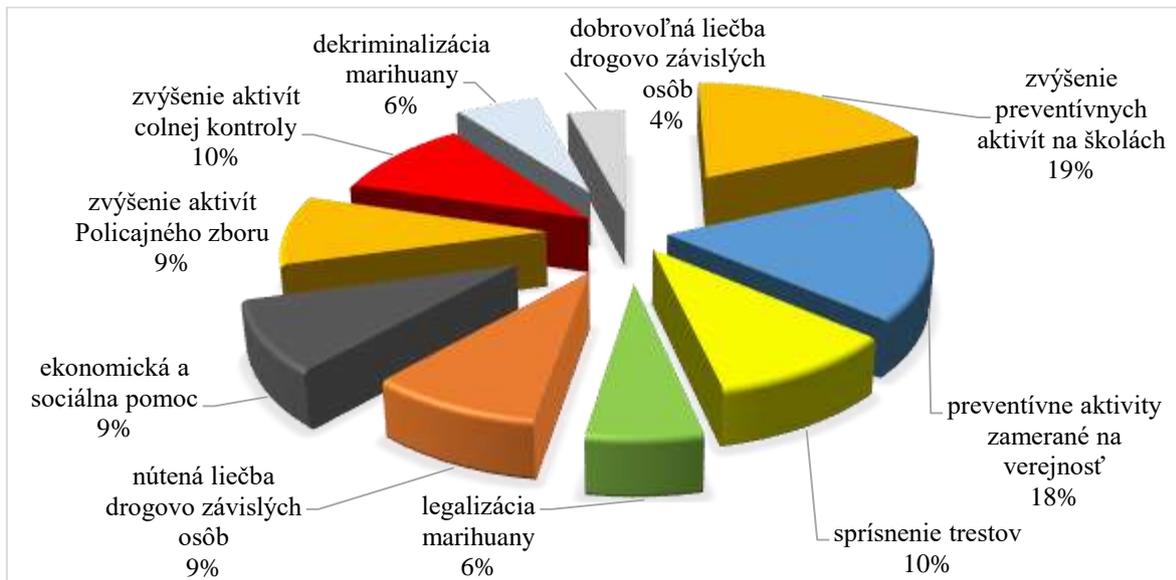

Zdroj: vlastné spracovanie

V roku 2023 muži - respondenti najčastejšie označili možnosti (viď Graf 4) „preventívne aktivity zamerané na verejnosť na drogové témy“ (18 %) a „zvýšenie preventívnych aktivít na školách na drogové témy“ (18 %). Ďalej respondenti uviedli odpovede „sprísnenie trestov za

drogové trestné činy“ (10 %), „zvýšenie aktivít colnej kontroly v oblasti drog“ (10 %), „nútená liečba drogovu závislých ľudí“ (9 %), „zvýšenie preventívnych aktivít Policajného zboru v oblasti drog“ (9 %) a „ekonomická a sociálna pomoc drogovu závislým osobám“ (9 %). Nízke percento respondentov uviedlo možnosti „legalizácia marihuany v Slovenskej republike“ (6 %), „dekriminalizácia marihuany v Slovenskej republike“ (6 %) a „dobrovoľná liečba drogovu závislých osôb“ (6 %).

Graf 4 Opatrenia na zabránenie šírenia drogovej závislosti v roku 2023 - názory mužov

Zdroj: vlastné spracovanie

Druhá otázka sa týkala toho, či respondenti majú vedomosti o tom, že preventívne aktivity realizujú aj príslušníci Policajného zboru v tejto oblasti. Respondenti mali na výber tri možnosti a to „áno“, „nie“ a „nezaujíma ma o túto oblasť“.

V roku 2019 ženy odpovedali v 91 % - „áno“ a v 9 % - „nezaujíma ma o túto oblasť“. V danom roku muži odpovedali v 75 % - „áno“, v 13 % - „nezaujíma ma o túto oblasť“ a v 12 % „nie“.

V roku 2023 ženy aj muži uviedli iba odpoveď „áno“.

Tretia otázka sa zameriavala na to, či by sa respondenti zúčastnili preventívnej aktivity zameranej na prevenciu drogových závislostí, ktorú by realizovali príslušníci Policajného zboru počas voľného času. Respondenti mali na výber tri možnosti a to „áno“, „nie“ a „iná odpoveď“.

V roku 2019 bola najčastejšou odpoveďou, ktorú respondentky označili v 55 % - „nie“ a v 45 % označili možnosť - „áno“. Muži - respondenti v 75 % označili odpoveď - „nie“ a v 25 % označili odpoveď - „áno“.

V roku 2023 ženy najčastejšie uviedli možnosť „áno“ a to konkrétne 64 %. Možnosť „nie“ označilo 27 %. Následne 9 % žien uviedlo inú možnosť a to „možno podľa zamerania“. Muži najčastejšie označili odpoveď „nie“ v 56 % a v 35 % označili odpoveď „áno“. Zvyšných 9 % respondentov označilo inú odpoveď a to „v rámci prednášok alebo cvičení“.

Prvou podotázkou pokračovali iba respondenti, ktorí v predchádzajúcej otázke označili odpoveď - „áno“. Podotázka sa týkala osobnej motivácie respondentov, ktorí by sa zúčastnili preventívnej aktivity. Respondenti mali na výber šesť možností a to „zaujíma ma daná

problematika“, „chcel/a by som sa dozvedieť niečo nové“, „chcel/a by som šíriť prevenciu v tejto oblasti“, „získanie iných výhod“, „získanie finančnej čiastky“ a „iná odpoveď“.

V roku 2019 respondentky najčastejšie označili odpoveď - „chcel/a by som sa dozvedieť niečo nové“ (50 %). Následne označili odpovede „chcel/a by som šíriť prevenciu v tejto oblasti“ (17 %), „získanie iných výhod“ (17 %) a „zaujíma ma daná problematika“ (16 %). Muži označili dve odpovede a to „zaujíma ma daná problematika“ (50 %) a „získanie iných výhod“ (50 %).

V roku 2023 ženy najčastejšie označili odpoveď „chcel/a by som sa dozvedieť niečo nové“ a to konkrétne v 50 %. Ďalšie uvedené možnosti boli „chcel/a by som šíriť prevenciu v tejto oblasti“ (30 %) a „zaujíma ma daná problematika“ (20 %). Prvá polovica mužov označila možnosť „chcel by som sa dozvedieť niečo nové“ a druhá polovica mužov uviedla odpoveď „chcel by som šíriť osvetu v tejto oblasti“.

Druhá podotázka sa týkala toho, akú formu preventívnych aktivít by respondenti uprednostnili. Respondenti mali na výber deväť možností a to „prednáška vo veľkej skupine (30 a viac ľudí)“, „prednáška iba pre jednu skupinu (do 30 ľudí)“, „diskusia spojená s prednáškou pre veľkú skupinu (30 a viac ľudí)“, „diskusia spojená s prednáškou pre jednu skupinu (do 30 ľudí)“, „divadelné či filmové predstavenie alebo koncert“, „premietanie preventívneho filmu“, „športové aktivity“, „konferenciu“ a „iná odpoveď“.

V roku 2019 ženy najčastejšie označili možnosť „divadelné predstavenie alebo koncert“ (43 %) a následne uviedli odpovede „diskusia spojená s prednáškou pre jednu skupinu (do 30 ľudí)“ v 29 %. Zhodne v 14 % ženy označili možnosti „konferenciu“ a „športové aktivity“. Muži označili najčastejšie odpoveď „diskusiu spojenú s prednáškou pre jednu skupinu (do 30 ľudí)“ v 50 %. Ďalej títo respondenti v 25 % uviedli dve odpovede a to „premietanie preventívneho filmu“ a „konferenciu“.

V roku 2023 ženy najčastejšie v 40 % označili dve možnosti a to „diskusiu spojenú s prednáškou pre jednu skupinu (do 30 ľudí)“ a „premietanie preventívneho filmu“. Následne 15 % žien uviedlo odpoveď „športové aktivity“ a 5 % žien označilo možnosť „konferenciu“. Muži najčastejšie v 35 % uviedli dve možnosti a to „diskusiu spojenú s prednáškou pre jednu skupinu (do 30 ľudí)“ a „premietanie preventívneho filmu“. Následne 15 % mužov označilo možnosť „divadelné predstavenie alebo koncert“ a posledných 15 % mužov uviedlo odpoveď „konferenciu“.

Štvrtá otázka súvisela s tým, či by sa respondenti zúčastnili preventívnej aktivity zameranej na prevenciu drogových závislostí, ktorú by realizovali iné subjekty počas voľného času respondentov. Respondenti mali na výber tri možnosti a to „áno“, „nie“ a „iná odpoveď“.

V roku 2019 prvá polovica respondentiek - žien odpovedala „áno“ (50 %) a druhá polovica respondentiek - žien (50 %) „nie“. Respondenti - muži označili v 71 % odpoveď „nie“ a v 29 % odpoveď „áno“.

V roku 2023 ženy najčastejšie označili odpoveď „áno“ a to v 70 %. Následne 20 % respondentiek uviedlo možnosť „nie“ a 10 % respondentiek uviedlo inú odpoveď - „ak by ma zaujala upútavka alebo reklama na danú aktivitu“. Muži najčastejšie odpovedali „nie“ a to konkrétne v 70 %. Zvyšných 30 % respondentov označilo možnosť „áno“.

Prvou podotázkou pokračovali iba respondenti, ktorí v predchádzajúcej časti označili odpoveď „áno“. Podotázka sa týkala osobnej motivácie respondentov, ktorí by sa zúčastnili preventívnej aktivity. Respondenti mali na výber šesť možností a to „zaujíma ma daná problematika“, „chcel/a by som sa dozvedieť niečo nové“, „chcel/a by som šíriť prevenciu v tejto oblasti“, „získanie iných výhod“, „získanie finančnej čiastky“ a „iná odpoveď“.

V roku 2019 ženy uviedli najčastejšiu odpoveď „chcel/a by som sa dozvedieť niečo nové“ (72 %) a následne označili odpovede „chcel/a by som šíriť prevenciu v tejto oblasti“ (14 %) a „získanie iných výhod“ (14 %). Muži v 67 % označili odpoveď „zaujímam ma daná problematika“ a 33 % označili odpoveď „chcel/a by som sa dozvedieť niečo nové“.

V roku 2023 ženy najčastejšie uviedli možnosť „chcel/a by som sa dozvedieť niečo nové“ a to v 45 %. Následne zhodne 28 % žien označilo dve odpovede a to „zaujímam ma daná problematika“ a „chcel/a by som šíriť prevenciu v tejto oblasti“. Muži uviedli iba možnosť „chcel/a by som sa dozvedieť niečo nové“.

Druhá podotázka sa zameriavala na to, akú formu preventívnych aktivít by respondenti uprednostnili. Respondenti mali na výber deväť možností a to „prednáška vo veľkej skupine (30 a viac ľudí)“, „prednáška iba pre jednu skupinu (do 30 ľudí)“, „diskusia spojená s prednáškou pre veľkú skupinu (30 a viac ľudí)“, „diskusia spojená s prednáškou pre jednu skupinu (do 30 ľudí)“, „divadelné či filmové predstavenie alebo koncert“, „premietanie preventívneho filmu“, „športové aktivity“, „konferencia“ a „iná odpoveď“.

V roku 2019 ženy najčastejšie označili odpoveď „diskusiu spojenú s prednáškou pre veľkú skupinu (30 a viac ľudí)“ a to v 50 %. Následne zhodne 25 % respondentiek označilo odpovede „športové aktivity“ a „konferenciu“. Muži zhodne (33 %) označili tri odpovede a to „diskusiu spojenú s prednáškou pre jednu skupinu (do 30 ľudí)“, „premietanie preventívneho filmu“ a „konferenciu“.

V roku 2023 ženy najčastejšie uviedli možnosť „premietanie preventívneho filmu“ v 45 %. Následne 31 % respondentiek označilo odpoveď „diskusiu spojenú s prednáškou pre jednu skupinu (do 30 ľudí)“. Ďalej boli uvedené možnosti „divadelné predstavenie alebo koncert“ (8 %), „diskusia spojená s prednáškou pre veľkú skupinu (30 ľudí a viac)“ (8 %) a „športové aktivity“ (8 %). Muži najčastejšie uviedli odpoveď „diskusiu spojenú s prednáškou pre veľkú skupinu (30 a viac ľudí)“ v 80 %. Následne zhodne 20 % respondentov označilo dve možnosti a to „divadelné predstavenie alebo koncert“ a „premietanie preventívneho filmu“.

Diskusia k výsledkom empirického skúmania

Čiastočné spracovanie problematiky prevencie drogovej kriminality s prihliadnutím na prevenciu drogových závislostí medzi vybranými respondentmi ukázal na to, že aj študenti študijného programu Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe majú aktívny záujem o túto problematiku. Zároveň by sa určitá časť z nich aj chcela zúčastniť preventívnych aktivít vo svojom voľnom čase.

Na základe názorov respondentov v roku 2019 a v roku 2023 môžeme v určitých otázkach vidieť rozdiel. Napríklad v prvej otázke v roku 2019 respondenti najčastejšie označili možnosť „preventívne aktivity zamerané na verejnosť na drogové témy“ a v roku 2023 respondenti najčastejšie uviedli odpoveď „zvýšenie preventívnych aktivít na školách“.

Druhou až štvrtou otázkou sme overovali stanovenú hypotézu: „Ženy by sa zúčastnili drogovej prevencie rovnako často ako muži“. Na základe výsledkov sme zistili, že stanovená hypotéza sa nám nepotvrdila.

Hypotéza sa nám nepotvrdila ani pri prvom skúmaní v roku 2019 a ani pri druhom skúmaní v roku 2023.

V roku 2019 výrazne viac žien by sa zúčastnilo preventívnych aktivít ako mužov. V danom prípade nebolo rozhodujúce, ani to, že by preventívne aktivity realizovali príslušníci Policajného zboru alebo aj iné subjekty prevencie. Ženy by sa častejšie zúčastnili preventívnych aktivít, ak by ich realizovali iné subjekty ako príslušníci Policajného zboru.

V roku 2023 by mal väčší počet žien záujem absolvovať preventívne aktivity vo svojom voľnom čase ako mužov. Pri respondentoch nebolo rozhodujúce, aký subjekt pri realizoval

preventívne aktivity. Aj v tomto časovom období by sa ženy častejšie zúčastnili prevencie, ktorú by realizovali iné subjekty ako príslušníci Policajného zboru.

Na základe empirického skúmania autorka konštatuje, že aj respondenti - študenti zaradení do študijného programu Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe majú určité vedomosti o možnostiach prevencie v oblasti drogových závislostí. Taktiež vedia, že prevenciu v tejto oblasti realizujú nielen iné subjekty prevencie, ale aj príslušníci Policajného zboru.

Záver

V nadväznosti na stav bezpečnostného prostredia v Slovenskej republike môžeme konštatovať, že je potrebné realizovať kvalitný edukačný systém, ktorý priamo reaguje na pripravenosť absolventov na nové výzvy a hrozby na medzinárodnej úrovni dotýkajúce sa priamo alebo nepriamo aj národnej úrovne. Po kvalifikovanej a profesionálnej stránke Akadémie Policajného zboru v Bratislave pripravuje absolventov v dvoch študijných programoch - Bezpečnostnoprávna ochrana osôb a majetku a Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe a to nielen na výkon pozícií v bezpečnostných ozbrojených zboroch, ale aj na rôznych bezpečnostných pozíciách ako napríklad vo vnútornej bezpečnosti, civilnej ochrane, obrane, štátnom sektore, samospráve a pod.

Autor Blažek v oblasti prípravy absolventov Akadémie Policajného zboru upozorňuje na to, že aj „*pred vedecko-pedagogickými pracovníkmi Akadémie Policajného zboru vyvstáva stále aktuálna požiadavka aj naďalej zvyšovať kvalitu výchovno-vzdelávacieho procesu a prípravy absolventov na plnenie úloh súčasnej ako aj budúcej praxe. Túto požiadavku je možno naplniť iba za predpokladu rozvoja predmetných didaktík a rozpracovania odbornej didaktiky študijného odboru Bezpečnostné vedy a zdokonaľovaním súčasného edukačného systému prostredníctvom modernizácie a kontinuálnou pozitívnou reakciou na stávajúce a budúce požiadavky bezpečnostnej praxe.*“²⁰⁰ S autorom Blažekom súhlasíme a zároveň môžeme povedať, že práve téma Prevencia kriminality je aktuálna pre oba študijné programy.

Z dôvodu, že práve študenti študijného programu Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe si môžu vybrať povinne voliteľný predmet Prevencia kriminality, autorka realizovala kriminologickú sondu medzi nimi s cieľom zistiť ich názor na možnosti prevencie drogových závislostí a zúčastnenia sa preventívnych aktivít vo voľnom čase. Empirické skúmanie autorka realizovala v dvoch časových obdobiach a to v roku 2019 a v roku 2023 a získané výsledky následne medzi sebou porovnávala.

Po empirickom skúmaní autorka zistila, že respondenti by sa častejšie zúčastnili preventívnych aktivít zameraných na prevenciu drogových závislostí, ktoré by realizované iné subjekty prevencie ako príslušníci Policajného zboru. Z hľadiska pohlavia častejšie by sa preventívnych aktivít zúčastnili ženy ako muži. Ženy - respondentky by si zvolili formu preventívnej aktivity realizovanej inými subjektmi „diskusiu spojenú s prednáškou pre jednu skupinu (do 30 ľudí)“, „konferenciu“, „športové aktivity“, „divadelné predstavenie alebo koncert“ a „diskusiu spojenú s prednáškou pre veľkú skupinu (30 a viac ľudí)“. Muži - respondenti by si zvolili formu preventívnej aktivity „diskusiu spojenú s prednáškou pre veľkú skupinu (30 a viac ľudí)“, „divadelné predstavenie alebo koncert“, aj „premietanie preventívneho filmu“, „konferenciu“ a „diskusiu spojenú s prednáškou pre jednu skupinu (do 30 ľudí)“.

Na druhej strane je veľmi pozitívna správa, že aj študenti zo študijného programu Bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe majú záujem o tému prevencia drogových

²⁰⁰ BLAŽEK, V. 2020. *Systematika vedecko-teoretických poznatkov v študijnom programe bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe a optimalizácia prípravy správno-bezpečnostných manažérov na Akadémii PZ v Bratislave v súlade s potrebami verejnej správy na miestnej a regionálnej úrovni - základné výzvy pre zainteresovaných vedecko-pedagogických pracovníkov*, s. 51.

závislostí napriek tomu, že profilové predmety daného študijného programu sú odlišne zamerané.

Literatúra

AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE, 2022. *Profil absolventa študijného programu 9205R00-BOOM-Bc.* [online]. [cit. 18-09-2023]. Dostupné na internete: <https://akademiapz.sk/studium/uchadzac/co-studovat/profil-absolventa>.

AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE, 2022. *Profil absolventa študijného programu 9205T00-BOOM-Mgr.* [online]. [cit. 18-09-2023]. Dostupné na internete: <https://akademiapz.sk/studium/uchadzac/co-studovat/profil-absolventa>.

AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE, 2022. *Profil absolventa študijného programu 9205V00-BOOM-PhD.* [online]. [cit. 18-09-2023]. Dostupné na internete: <https://akademiapz.sk/studium/uchadzac/co-studovat/profil-absolventa>.

AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE, 2022. *Profil absolventa študijného programu 9205R00-BSVS-Bc.* [online]. [cit. 18-09-2023]. Dostupné na internete: <https://akademiapz.sk/studium/uchadzac/co-studovat/profil-absolventa>.

AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE, 2022. *Profil absolventa študijného programu 9205T00-BSVS-MGR.* [online]. [cit. 18-09-2023]. Dostupné na internete: <https://akademiapz.sk/studium/uchadzac/co-studovat/profil-absolventa>.

Akčný plán EÚ v oblasti drog na obdobie 2021 - 2025. [online]. [cit. 18-09-2023]. Dostupné na internete: <https://op.europa.eu/sk/publication-detail/-/publication/fd218c19-c5d6-11ec-b6f4-01aa75ed71a1#>.

Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky, 2021. [online]. [cit. 15-09-2023]. Dostupné na internete: https://www.mosr.sk/data/files/4263_210128-bezpecnostna-strategia-sr-2021.pdf.

BLAŽEK, V. 2020. *Systematika vedecko-teoretických poznatkov v študijnom programe bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe a optimalizácia prípravy správno-bezpečnostných manažérov na Akadémii PZ v Bratislave v súlade s potrebami verejnej správy na miestnej a regionálnej úrovni - základné výzvy pre zainteresovaných vedecko-pedagogických pracovníkov*, s. 43-55. In: *Optimalizácia edukácie študentov študijného odboru bezpečnostné verejno-správne služby : Zborník z konferencie s medzinárodnou účasťou, ktorá je súčasťou plnenia integrovanej vedeckovýskumnej úlohy Akadémie Policajného zboru v Bratislave : Apríl 2020, Bratislava / Zost. Marián Suja. - 1. vyd. - Bratislava: Akadémia PZ - K verejnej správy a krízového manažmentu, 2020. ISBN 978-80-8054-850-6.*

HALÚSKOVÁ, B., MOŠKOVÁ, E. 2022. *Využívanie technológií v oblasti vzdelávania v bezpečnosti.* [online]. [cit. 15-09-2023]. Dostupné na internete: <http://trilobit.fai.utb.cz/Data/Articles/PDF/f28a8f78-693b-439d-989e-a104780e8925.pdf>.

Národná protidrogová stratégia Slovenskej republiky na obdobie rokov 2021 - 2025 s výhľadom do roku 2030. [online]. Dostupné na internete: <https://op.europa.eu/sk/publication-detail/-/publication/fd218c19-c5d6-11ec-b6f4-01aa75ed71a1#>.

Národný akčný plán pre problémy s alkoholom na roky 2021 - 2030. [online]. Dostupné na internete: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/26770/1>.

PORTÁL VŠ, 2019, *Bezpečnostné vedy*. [online]. [cit. 18-09-2023]. Dostupné na internete: <https://www.portalvs.sk/sk/studijne-odbory/zobrazit/bezpecnostne-vedy#details-contents>

Kontakt na autora:

Mgr. Michaela Kiššová, PhD.
Katedra kriminológie
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava
tel.číslo: 09610 57 357
e-mail: michaela.kissova@akademiapz.sk

Virtuálna prevencia v podmienkach Policajného zboru

Anotácia: Policajný zbor realizuje preventívne aktivity zamerané na predchádzanie a eliminovanie trestnej činnosti. Pri ich príprave a samotnej realizácii využíva rôzne formy, metódy a prostriedky. V rámci služobnej činnosti vykonávanej na úseku prevencie sa realizuje primárna prevencia vo väčšine prípadov hromadnou alebo skupinovú formou a to najmä preferovaním osobného kontaktu poliacajta s konkrétnou cieľovou skupinou obyvateľstva, pre ktorú je preventívna činnosť určená. Vzhľadom k personálnym kapacitám, počtu tabuliek zloženia a počtov na úseku prevencie však Policajný zbor pristúpil aj k možnostiam realizácie tzv. bezkontaktnéj prevencie. Dôvodom je zacieliť informačno-osvetovú preventívnu činnosť na čo najväčší počet najmä pasívnych účastníkov. Inakosť spočíva v poskytovaní informácií z oblasti prevencie kriminality aj pasívnym sledovateľom priamo v pohodlí ich obydli bez priameho osobného kontaktu s preventivom, prostredníctvom sociálnych sietí. K virtuálnej forme realizácie preventívnych aktivít pristúpil Odbor komunikácie a prevencie Prezídia Policajného zboru po prvý krát počas pandémie Covid-19. Jedným z prijatých opatrení ako naďalej zabezpečiť plnenie úloh Policajného zboru na úseku prevencie kriminality a tým eliminovať počet obetí na poste obeť trestného činu je prihovoriť sa širokej verejnosti formou bezkontaktnéj - virtuálnej prevencie.

Kľúčové slová: prevencia kriminality, virtuálna prevencia, bezkontaktná prevencia, sociálne siete

Annotation: The police force carries out preventive activities aimed at preventing and eliminating crime. In their preparation and implementation itself, it uses various forms, methods and means. As part of the professional activity carried out in the field of prevention, primary prevention is carried out in most cases in a mass or group form, especially by preferring the personal contact of the preventist with the specific target group for which the preventive activity is intended. However, due to personnel capacities, the number of composition tables and numbers in the field of prevention, the Police Force also approached the possibilities of implementing the so-called contactless prevention. The reason is to target information and educational prevention activities to as many mainly passive participants as possible. Otherness lies in providing information in the field of crime prevention to passive followers directly in the comfort of their homes without direct personal contact with the prevention person through social networks. The Department of Communication and Prevention of the Presidium of the Police Force approached the virtual form of implementation of preventive activities for the first time during the Covid-19 pandemic. One of the adopted measures to continue to ensure the fulfilment of the tasks of the Police Force in the field of crime prevention and thus eliminate the number of victims as a victim of crime is to address the general public in the form of contactless - virtual prevention.

Keywords: crime prevention, virtual prevention, contactless prevention, social networks

Úvod

Policajný zbor začal od roku 2017 preventívno-edukačnú činnosť v oblasti prevencie kriminality sprostredkovať širokej verejnosti aj prostredníctvom facebookového sociálneho účtu „Polícia Slovenskej republiky“ (ďalej len „facebooková stránka Polícia SR“). Išlo o vytvorenie novodobého komunikačného prostriedku Policajného zboru s verejnosťou. Dôvodom bolo priblížiť sa novým komunikačným trendom a novému masovo-komunikačnému prostriedku informovanosti občanov, ktorý do roku 2017 nebol súčasťou informačných kanálov Policajného zboru (ďalej len PZ“) smerom k verejnosti.

Gesciu nad prevádzkou oficiálneho sociálneho účtu Policajného zboru prevzal Odbor komunikácie a prevencie Prezídia Policajného zboru (ďalej len OKaP P PZ“).

Facebooková stránka Polícia SR vznikla so zámerom približovať služobnú činnosť útvarov a organizačných zložiek v gescii a podriadenosti Prezídia Policajného zboru a to textovými správami obohatenými o fotodokumentácie a audiovizuálne záznamy, ktoré súvisia s prácou polície.

V priebehu roku 2017 sa postupne služobná činnosť v oblasti zabezpečenia tohto masovokomunikačného prostriedku šírenia informácií verejnosti s dodržaním princípu včasnosti a objektivity rozšírila aj na regionálnu úroveň a to na všetky krajské riaditeľstvá Policajného zboru (ďalej len „krajské riaditeľstvá PZ“). V rámci každého oddelenia

komunikácie a prevencie krajských riaditeľstiev Policajného zboru (ďalej len „OKaP KR PZ“) tak vznikli v priebehu roka 2017 nové tabuľky zloženia a počtov (ďalej len „TZP“): funkcia starší referent špecialista – facebookár (ďalej len „facebookár“). Tento prostriedok informovania verejnosti svojimi aktivitami sa postupne rozšíril aj na regionálnej úrovni a stal sa jedným z hlavných komunikátorov v oblasti vnútornej bezpečnosti Slovenskej republiky so zameraním na externú komunikáciu vo vzťahu k verejnosti.

Príslušníci PZ zaradení na oddeleniach komunikácie a prevencie krajských riaditeľstiev PZ a odbore komunikácie a prevencie Prezídia Policajného zboru zabezpečujú tak od roku 2017 pravidelné informovanie a to najmä o služobnej činnosti výkonných útvarov priamo v teréne za pomoci a v súčinnosti so samotnými výkonnými útvarmi. Ide o prezentáciu služobnej činnosti ako jedného zo spôsobov komunikácie s verejnosťou, priblíženie práce polície. Jedným zo zámerov je aj takýmto spôsobom priblížiť sa hromadnou formou širokej verejnosti a zvyšovať tak dôveryhodnosť Policajného zboru.

Facebooková stránka Polícia SR sa tak postupne svojím dosahom stala jednou z najsledovanejších v rámci Slovenskej republiky a je pravidelne oceňovaná domácimi či zahraničnými zložkami. Rovnako ako pozitívnu spätnú väzbu na jej obsahovú stránku a prevedenie možno vnímať popredné priečky a kladné ohodnotenie v rámci odborných ankiet a súťaží.²⁰¹

O rok neskôr na základe pozitívneho ako interného, tak externého ohlasu pribudol do správy Odboru komunikácie a prevencie Prezídia Policajného zboru sociálny účet PZ na sociálnej platforme Instagram (ďalej len „IG“), YouTube a Telegram. Polícia tak reagovala na potrebu osloviť aj mladšiu generáciu, ktorá sa na túto sociálnu platformu presúva z Facebooku. Pre vzájomnú inšpiráciu v súvislosti s elimináciou páchania trestnej činnosti v oblasti prevencie kriminality ako reakcia na šíriace sa najmä internetové podvodné konania vznikol o rok neskôr (v roku 2018) v rámci sociálnej siete Facebook podporný sociálny účet PZ „Hoaxy a podvody-Polícia SR“ ako samostatný informačný kanál.

Skutkový stav a úroveň virtuálnej prevencie a medializácia prevencie kriminality v pôsobnosti Policajného zboru

Napriek vykonávaniu preventívnej činnosti je v súčasnosti realizácia samotnej služobnej činnosti na úseku prevencie PZ nejednotná a jej služobná činnosť je podmienená vytvorenými podmienkami na regionálnej úrovni. V auguste 2022 na žiadosť P PZ boli zaslané z krajských riaditeľstiev PZ podľa stanovenej štruktúry podklady k činnosti na úseku prevencie. V septembri 2022 bola krajským riaditeľstvám PZ adresovaná žiadosť o doplnenie týchto podkladov, čím boli získané ďalšie informácie o skutkovom stave a úrovni. Poznatky k náplni služobnej činnosti boli OKaP P PZ zodpovedané metodicky podriadenými subjektmi aj v rámci osobného stretnutia na inštruktážno-metodickom zamestnaní organizovaným v septembri 2022 OKaP P PZ, ktorého sa zúčastnili starší referenti špecialisti úseku prevencie oddelení komunikácie a prevencie krajských riaditeľstiev PZ (ďalej len „krajský preventista“) a referenti špecialisti skupiny prevencie okresných riaditeľstiev PZ (ďalej len „okresný preventista“). Sústredené podklady z krajských riaditeľstiev PZ poukázali na nejednotnosť pri metodickom a personálnom riadení, rôznorodosť podmienok vytvorených na vykonávanie samotnej služobnej činnosti na úseku prevencie. Facebookový účet PZ a regionálne sociálne účty krajských riaditeľstiev PZ slúžia na prezentáciu činnosti zložiek PZ. Okrem možnosti ako zvyšovať dôveryhodnosť PZ, osloviť širokú verejnosť vo väčšom rozsahu, slúži v oblasti prevencie kriminality na osvetu a elimináciu trestnej činnosti páchanej na rôznych vekových a

²⁰¹ ODBOR KOMUNIKÁCIE A PREVENCIE: Správa Policajného zboru o dezinformáciách na Slovensku v roku 2022, rok 2023 s.5

sociálnych skupinách. Ide o moderný komunikačný prostriedok ako osloviť pasívnu časť obyvateľstva. Zverejňovaním audiovizuálnych záznamov a príspevkov preventívneho charakteru na sociálnom účte polície je tak možno realizovať tzv. virtuálnou prevenciou edukačného charakteru s rýchlym prístupom k informáciám a to najmä so zameraním na deti, mládež, osoby v produktívnom veku, ale aj seniorov. Podľa slovníka cudzích slov znamená „virtuálny - sprostredkovaný pomocou internetu; poskytujúci služby prostredníctvom internetu“. ²⁰² Práve na základe takejto definície bol pomenovaný tento spôsob realizácie preventívnej činnosti názvom „virtuálna prevencia“, prevencia kriminality šírená na internete, v online prostredí.

Postupy pri tvorbe textových, obrazových a audiovizuálnych záznamov z oblasti prevencie kriminality tzv. virtuálnej prevencie je upravená na podmienky Policajného zboru „Metodickým usmernením k postupu útvarov v pôsobnosti P PZ a KR PZ na úseku poskytovania informácií na sociálnych sieťach“ evidovaná pod Č.: PPZ-OKAP-2018/05307. Niektoré krajské riaditeľstvá PZ majú poskytovanie informácií prostredníctvom sociálnych sietí upravené aj vo svojich organizačných poriadkoch. Napríklad Krajské riaditeľstvo PZ v Bratislave podľa čl. 18 písm. b) pokynu Krajského riaditeľstva Policajného zboru v Bratislave č. 36/2017 o vydaní organizačného poriadku poskytuje informácie o činnosti krajského riaditeľstva masovokomunikačným prostriedkom vrátane tvorby textových, vizuálnych alebo audiovizuálnych záznamov zverejňovaných na oficiálnych účtoch sociálnych sietí krajského riaditeľstva PZ. Krajské riaditeľstvo PZ v Nitre podľa čl. 18 písm. h) pokynu Krajského riaditeľstva Policajného zboru v Nitre č. 25/2017 o vydaní organizačného poriadku zabezpečuje informačný servis Policajného zboru na sociálnych sieťach, sumarizuje a koordinuje podklady organizačných zložiek krajského riaditeľstva a okresných riaditeľstiev. Krajské riaditeľstvo PZ v Trenčíne podľa čl. 18 písm. g) pokynu riaditeľa Krajského riaditeľstva Policajného zboru v Trenčíne č. 19/2019 o vydaní organizačného poriadku prostredníctvom oddelenia komunikácie a prevencie vyhľadáva, spracováva a poskytuje aktuálne informácie formou textových, vizuálnych a audiovizuálnych príspevkov, ktoré zverejňuje prostredníctvom používaných sociálnych sietí. Krajské riaditeľstvo PZ v Banskej Bystrici podľa čl. 17 písm. h) pokynu riaditeľa KR PZ v Banskej Bystrici č. 28/2018 o organizačnom poriadku oddelenie komunikácie a prevencie spolupracuje s oznamovacími prostriedkami a širokou verejnosťou, poskytuje im aktuálne informácie formou textových, vizuálnych a audiovizuálnych príspevkov, ktoré zverejňuje primárne používaním sociálnych sietí a prostredníctvom iných masovokomunikačných prostriedkov. Úlohy oddelenia komunikácie a prevencie (ďalej len OKaP KR PZ“) upravené nad rámec vzorového organizačného poriadku krajských riaditeľstiev PZ má aj KR PZ v Žiline, ktoré podľa čl. 18 písm. h) pokynu Krajského riaditeľstva Policajného zboru v Žiline č. 11/2017 o vydaní organizačného poriadku OKaP vyrába, spracováva a poskytuje aktuálne informácie formou textových, vizuálnych a audiovizuálnych príspevkov, zverejnených prostredníctvom používaných sociálnych sietí PZ. Podľa čl. 18 písm. j) organizačného poriadku Krajské riaditeľstvo PZ Žilina vykonáva monitoring tlače, monitoruje informácie „Polícia SR“, sústreďuje a analyzuje informácie o činnosti krajského riaditeľstva publikované v hromadných informačných prostriedkoch a na sociálnych sieťach.

Úlohou v súlade s „Metodickým usmernením k postupu útvarov v pôsobnosti P PZ a KR PZ na úseku poskytovania informácií na sociálnych sieťach“ je z úrovne okresných a krajských riaditeľstiev PZ pravidelné informovanie o činnosti a aktivitách subjektu, pravidelne zverejňovať vizuálne a audiovizuálne projekcie z oblasti prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti.

²⁰² SLOVNÍK CUDZÍCH SLOV [online]. [cit. 2023-11-05]. Dostupné na internete: <https://slovníkcudzichslov.sk/slovo/virtuálne>.

Prístup k tvorbe virtuálnej prevencie zo strany referentov špecialistov skupiny prevencie a starších referentov špecialistov oddelení komunikácie a prevencie krajských riaditeľstiev PZ je však v aplikačnej praxi individuálny, nejednotný aj napriek vydaným interným predpisom. V rámci Krajského riaditeľstva PZ v Bratislave túto úlohu napríklad plnia krajskí preventisti, ktorí sú zameraní najmä na prípravu virtuálnej prevencie. Na facebookovom účte Krajského riaditeľstva PZ Trnava možno vzhliadnuť virtuálnu prevenciu najmä v období pandémie. Práve tento subjekt zareagoval ako prvý na aktuálne dianie počas pandémie Covid-19, pričom realizátorom virtuálnej prevencie bola najmä preventistka Okresného riaditeľstva PZ Galanta. V oblasti virtuálnej prevencie, ktorá sa v podmienkach Policajného zboru ešte stále vyvíja neplatí v tomto prípade zásada rovnosti príležitostí a z úrovne metodicky podriadených subjektov nie je vykonávaná jednotne. Dôvodom môže byť rozdielnosť v zapracovaní tejto úlohy do samotných popisov služobnej činnosti krajských a okresných preventistov, ako aj v dokumentovaní rozdielnych úloh zakotvených v organizačných poriadkoch krajských riaditeľstiev PZ.

V Bratislavskom kraji ide podľa zaslaných podkladov o akumulovanú funkciu preventista/facebookár. V rámci Banskobystrického, Prešovského, Košického a Žilinského kraja je starší referent špecialista - facebookár samostatná tabuľka zloženia a počtov.

Rozdielnosť v úrovni regionálnych FB je napríklad aj v dennom priemere produkovania príspevkov a v kvalite ich spracovania; nevyváženosť príspevkov aj po línii prevencie krajských riaditeľstiev PZ na týždennej báze. Prezentácia smerom k verejnosti nemá jednotnú formu, nie je vedený jednotný postup pri zasielaní informácii hodných zreteľa na zverejnenie.

V súlade s organizačným poriadkom P PZ a krajských riaditeľstiev PZ je jedna z úloh týchto útvarov spolupráca s predstaviteľmi masovokomunikačných prostriedkov a získavať ich podporu pri propagácii konkrétnych preventívnych aktivít. Túto úlohu ma väčšina preventistov krajských a okresných riaditeľstiev zakotvenú aj v popise služobnej činnosti. Rozpor medzi popisom služobnej činnosti a samotnou aplikáciou tejto úlohy v praxi je napríklad v prípade popisu služobnej činnosti preventistu Okresného riaditeľstva PZ Martin. Medializáciu v hromadno-informačných prostriedkoch na regionálnej úrovni vykonáva, avšak v popise služobnej činnosti ju tento preventista zakotvenú nemá. Opačným prípadom je napríklad okresný preventista Bratislava V, ktorý v popise služobnej činnosti prezentáciu prevencie kriminality v hromadno-informačných prostriedkoch zakotvenú má, avšak podľa zasielaných „mesačných vyhodnotení služobnej činnosti na úseku prevencie“, ktoré si eviduje metodicky nadriadený subjekt Krajské riaditeľstvo PZ v Bratislave tento druh služobnej činnosti nevykazuje. Prístup k virtuálnej prevencii a jej medializácii nemá jednotné ukotvenie v inertných predpisoch krajských riaditeľstiev PZ.

Propagácia a samotná realizácia preventívnej činnosti na sociálnej sieti Facebook „Polícia Slovenskej republiky“ ; preventívno-edukačné kampane ako súčasť virtuálnej prevencie a ich opodstatnenie pri komunikácii s verejnosťou

K 1.1.2023 na úrovni úseku prevencie je k dispozícii pre služobnú činnosť celkovo 59 TZP policajtov, ktorí pôsobia na úseku prevencie z úrovne okresných a krajských riaditeľstiev PZ a Prezídia PZ. Vzhľadom na počet dislokovaných okresných riaditeľstiev PZ je však tento počet nedostatočný. K 1.1.2023 je v Slovenskej republike situovaných 2 781 predškolských zariadení s počtom detí 180 641. Ministerstvo školstva, vedy a výskumu SR eviduje spolu 2 667 základných a stredoškolských zariadení, ktoré celkovo navštevuje 506 738 žiakov základných škôl a 214 970 študentov stredných škôl.²⁰³ Aj s prihliadnutím na tieto číselné údaje

²⁰³ Štatistická ročenka školstva (publikácia) - súhrnné tabuľky, Centrum vedecko-technických informácií SR [online]. [cit. 2022-11-22].

ministerstva školstva je zrejme, že vzhľadom k aktuálnemu počtu TZP na úseku prevencie nie je možné osloviť a fyzicky navštíviť všetky školské zariadenia a zabezpečiť tak preventívnu činnosť osobne v požadovanom rozsahu. Aj z dôvodu nedostatočného personálneho obsadenia preventivistov je nútený pristúpiť Policajný zbor k virtuálnej forme prezentácie preventívnej činnosti.

Podľa správy „Stav a úroveň služobnej činnosti Odboru komunikácie a prevencie Prezídia Policajného zboru za rok 2022“, ktorá bola predložená prezidentovi PZ docielil sociálny účet Policajného zboru 19 671 390 unikátnych návštev (medziročný nárast o 10 miliónov); 3 344 742 lajkov, pričom facebooková stránka PZ zaznamenala 505 933 komentárov, čo je v priemere 1 514 komentárov denne. Informácie z tejto stránky boli zdieľané 201 525 krát, pričom tomuto oficiálnemu facebookovému účtu polície len za rok 2022 pribudlo 32 491 nových fanúšikov. Tvorba audiovizuálnych záznamov z prezentáciou služobnej činnosti PZ, vrátane videí virtuálnej prevencie má svoje opodstatnenie. Prehralo si ich 36 400 000 osôb/skladovateľov. Na fotodokumentáciu, ktorá bola súčasťou zverejnených statusov s textom v minulom roku kliklo 3 691 738 osôb. V roku 2022 si najviac ľudí pozrelo facebookovú stránku polície 25. 2. 2022 (2 169 407 osôb), pričom top mesiace sledovanosti boli február (8,4 milióna) a marec (10 miliónov). Dôvodom tejto aktivity bol začiatok a prvé mesiace vojny na Ukrajine, kde polícia pravidelne informovala o bezpečnostnej situácii na našej východnej hranici. V spolupráci aj s policajtmi zaradenými na oddelení komunikácie a prevencie krajských riaditeľstiev PZ, v ktorých gescii sú regionálne facebookové stránky bolo na hlavnej facebookovej stránke PZ publikovaných 2 464 statusov (v priemere 7 denne). V rámci služobnej činnosti, ktorú zabezpečovali policajti služobne zaradení na tomto odbore pri správe facebookovej stránky bolo aj zbieranie tipov na riešenie trestnej činnosti, na lokalizáciu hľadaných a nezvestných osôb, odstupovanie informácií prezidiálnym aj krajským útvarom. Prevádzka tejto sociálnej siete Policajného zboru nesúvisí len s tvorbou statusov a audiovizuálnych záznamov, ktorých témou je služobná činnosť PZ, ale priama komunikácia s občanmi, ktorí sa na políciu obrátia formou súkromnej správy. V roku 2022 kompetentní pracovníci zaradení na tomto útvare vybavili 14 000 - 15 000 súkromných správ od občanov, v priemere ide o vybavenie 45 súkromných správ občanov denne.²⁰⁴ Odpoveď je zaslaná každému odosielateľovi správy, alebo ich usmernenie a nasmerovanie na riešenie špecifických podnetov na ďalšie útvary nielen v rámci rezortu vnútra, ale aj iných inštitúcií. V prípade súhlasu sú tieto messenger správy ďalej ako spôsob poukázania na pozitívnu prácu príslušníkov PZ a zvyšovanie dôveryhodnosti PZ zasielané na adresu konkrétnych príslušníkov PZ. Top statusom v roku 2022 s počtom 167 983 interakcií bol post z 8. júna 2022 „Rozhodni, ako budú vyzerat' nové policajné vozidlá!“²⁰⁵, v rámci ktorého mohli priamo sledovatelia facebookovej policajnej stránky rozhodovať o modernizácii dizajnu policajných vozidiel. Pri výbere mala možnosť participovať formou hlasovania aj verejnosť.

Niektoré prinášané témy ohľadom vojny boli podčiarknuté celosvetovým záujmom najväčších médií. Informácie zverejnené na oficiálnom sociálnom účte Policajného zboru boli prebraté a zverejnené v celosvetovo významných médiách ako Daily Mail alebo CNN. Ide o široký záber publikovaných tém na dennej báze: aktuálne prípady – policajné akcie Národnej kriminálnej agentúry, Národnej jednotky boja proti nelegálnej migrácii Úradu hraničnej a cudzineckej polície, enviropolície, krajskej či okresnej kriminálnej polície, zásahy pohotovostného

²⁰⁴ Stav a úroveň služobnej činnosti odboru komunikácie a prevencie prezídia Policajného zboru za rok 2022, s. 9 - 10.

²⁰⁵ POLÍCIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY, 2022 „Rozhodni, ako budú vyzerat' nové policajné vozidlá! [online]. [cit. 2022-11-06]. Dostupné na internete: <https://www.facebook.com/1488631054500445/posts/5644481128915396/>

policajného útvaru, pohotovostnej motorizovanej jednotky a ďalších. Spolupráca s verejnosťou je využívaná aj v prípade zverejňovaného pátrania po hľadaných alebo podozrivých osobách. Zdieľaním statusov a poskytovaním informácií formou súkromnej správy evidujeme aj prípady, kedy občania pomohli polícii k objasneniu konkrétnych prípadov.

V oblasti prevencie kriminality je pravidelne venovaný priestor na zverejňovanie najmä počas víkendu: na úseku dopravy, domáceho násillia, trestnej zodpovednosti, online podvodov, podvodov v reálnom svete atď.) Súčasťou pripravovaných a zverejňovaných statusov sú taktiež varovania pre verejnosť ako napríklad významné dopravné obmedzenia, dopravné nehody. Sledovanosť si našli s obľubou aj magazínové témy, ktorých zámerom je budovanie dobrého mena a zvyšovanie dôveryhodnosti PZ ako reportáže z cvičení, osobné príbehy policajtov. Súčasťou je vytvorenie vlastných dlhodobých pravidelných rubriek ako z oblasti dopravy, ktoré sú verejnosti známe ako „Vrábelovky“. Trestno-právnu rovinu a právne povedomie ozrejmujú polícia prostredníctvom pravidelnej rubriky „Trestná lavica“. Okrem pravidelných rubriek sú na sociálnom účte polície zverejňované krátkodobé kampane, ktoré vznikajú operatívne ako potreba reakcie a dopyt sledovateľov po informáciách k aktuálnemu daniu/mimoriadnym aktualitám ako napríklad rozsiahla tragická dopravná nehoda na Zochovej ulici v Bratislave alebo teroristický útok na Zámockej ulici v Bratislave. Polícia na obe tieto udalosti reagovala pravidelným informovaním aj z úrovne prevencie kriminality: ako sa zachovať a reagovať počas teroristického útoku, ako predchádzať dopravnej nehode a podobne. V súvislosti s prílevom migrácie pravidelne na základe konzultácii s odbornou zložkou PZ Úradom hraničnej a cudzineckej polície bola ozrejmovaná téma migrácie. Pestrosť rôznorodých príspevkov zabezpečujú aj servisné témy „Ako sa starať o motorové vozidlo“ - údržba, používanie zimných a letných pneumatík, správne používanie hmlových a diaľkových svetiel a podobne. Atraktivita práce príslušníka PZ spojená napríklad s novým vozovým parkom s moderným dizajnom boli obsahom náborovej kampane zameranej na zvyšovanie záujmu o vstup do Policajného zboru.

Preventívno-edukačné kampane sú určené pre sledovateľov sociálnych sietí, ktorí z vlastného presvedčenia trávajú čas na sociálnej platforme Facebook a Instagram. Prevencia kriminality sa stala súčasťou virtuálnej prevencie najmä počas pandémie Covid-19 a to s uvádzaním konkrétnych prípadov páchanej trestnej činnosti, ktoré boli spojené s konkrétnymi radami a odporúčaniami. Jedným zo spôsobov prezentácie preventívno-edukačných statusov bola tvorba naratívov. Ich cieľom v oblasti prevencie kriminality je krátkym symbolickým niekedy aj humorným spôsobom nenásilne upriamiť pozornosť pasívneho sledovateľa na varovanie a upozornenie pred nástrahami podvodných konaní, kriminalitou alebo inou protispoločenskou činnosťou. Tento druh prezentácie prevencie kriminality na verejnosti začal byť preferovaný od marca 2019 do januára 2022, kedy doznievali dezinformácie súvisiace s pandemiou koronavírusu. Vzniknutá situácia si vyžadovala pristúpiť k online forme komunikácie a prezentácie prevencie kriminality. Významnú rolu, pri externej komunikácii PZ zohrávalo vysvetľovanie konkrétnych informácií, rád a odporúčaní k rôznym témam prevencie kriminality, ktoré boli často spojené s grafickým zobrazením konkrétneho čísla napr. počtu podvodov, dopravných nehôd, počet obetí domáceho násillia a to vytvorením naratívu s konkrétnym číslom vedeným v štatistikách kriminality PZ alebo štatistikách dopravných nehôd.

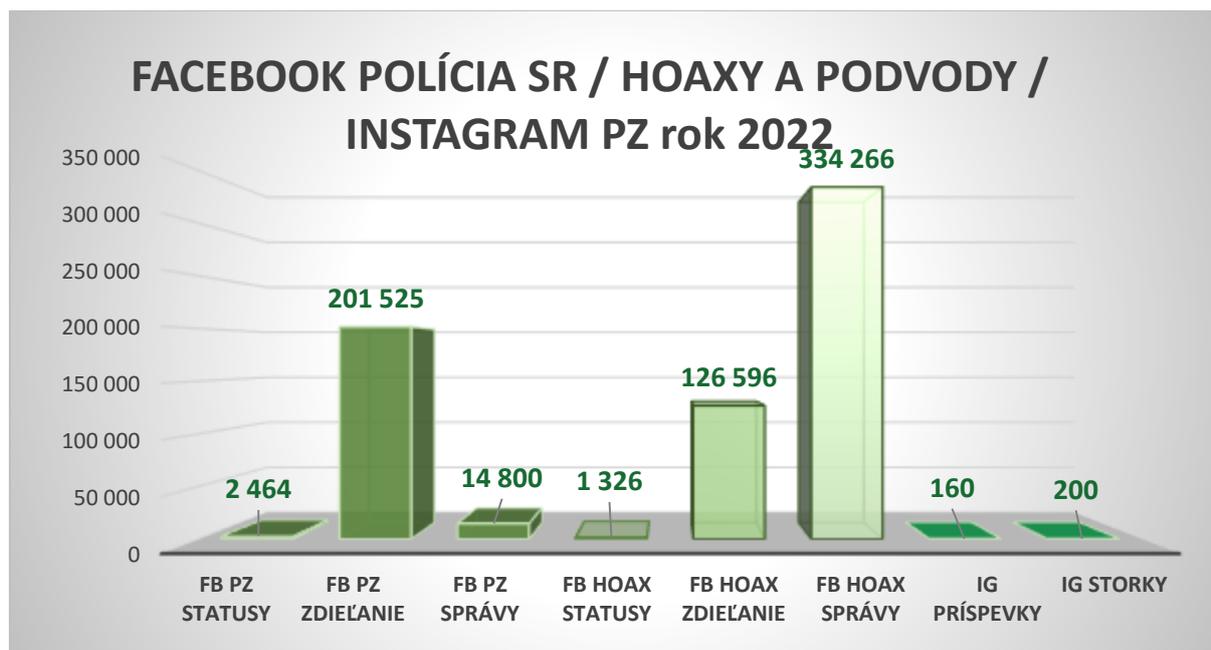
Populárnym u sledovateľov sociálnych sietí PZ sa stalo aj používanie tzv. „meme“-čiek. „Ide o myšlienkový pojem, ktorý sa šíri prostredníctvom internetu formou slov, obrázkov, odkazov, internetových stránok, videí, hashtagov, humoru s miernou iróniou.“²⁰⁶ Využívanie tohto spôsobu informovania verejnosti poukázal na úspešnosť a potenciál tejto formy komunikácie najmä u vekovo mladších sledovateľov. V roku 2022 boli externé komunikačné aktivity na

²⁰⁶ SLOVNÍK CUDZÍCH SLOV [online]. [cit. 2023-11-05]. Dostupné na internete: <https://slovníkcudzichslov.sk/slovo/virtuálne>.

sociálnych sieťach PZ využívané voči online podvodom v 82 samostatných statusoch.²⁰⁷ Na niektoré z nich verejnosť reagovala nielen v komentároch, ale aj formou messenger súkromných správ, v ktorých osoby informovali o online podvodoch, ktorých boli buď svedkom alebo priamo obeťou oni alebo ich blízki. Obľube sa tešila výzva pre vytvorenie interaktívnej kampane pod názvom „Vytoč svojho podvodníka“. Zámerom bolo preposielanie špecifického posmešného obrázku vytvoreného políciou. Interaktivita pre verejnosť priniesla, že občania zasielali snímky/screen komunikácie s podvodníkmi, ktorí sa ich snažili podviesť vo virtuálnom svete. Namiesto údajov o ich kreditnej karte podvodníkovi poslali obrázok s posmešným textom. Kampaň sa realizovala počas roka 2022 a 2023, pričom vďaka humornému, netradičnému prvku sa dostala do povedomia širokej verejnosti. Verejnosť sa prostredníctvom sociálnej siete facebook obracala na štátnu políciu v súvislosti s overením alebo poskytnutím konkrétnych stránok na sociálnych sieťach, internete. Polícia ich preverovaním a následným varovaním prispela k zníženiu počtu obetí trestného činu podvodu. Ako príklad využívania sociálnej siete pri intenzívnej komunikácii s verejnosťou počas mimoriadnej situácie možno spomenúť prípad spoločensky rezonovanej témy dvojnásobnej vraždy na Zámockej ulici v Bratislave. OKaP P PZ sa v tomto prípade aktívne podieľal na informovaní ohľadom upokojenia situácie v súvislosti s pohybom aktéra teroristického útoku na slobode. Relevantné informácie získané z komentárov a zaslaných správ boli včasne odstúpené kompetentným útvarom. Aj vďaka komunikácii administrátorov facebookovej stránky a zasielanie poznatkov k podozrivej osobe zo správ príslušnej zložke Národnej kriminálnej agentúry viedlo späť k informovaniu verejnosti o vypátraní osoby streľca políciou a upokojeniu situácie v hlavnom meste.

²⁰⁷ Odbor komunikácie a prevencie: Správa Policajného zboru o dezinformáciách na Slovensku v roku 2022, rok 2023 s.40

Graf č.1: Vybrané významné štatistické ukazovatele²⁰⁸

Prezentácia Policajného zboru na regionálnych sociálnych účtoch krajských riaditeľstiev PZ a facebookovom účte „ Polícia Slovenskej republiky“

Služobná činnosť krajských riaditeľstiev PZ je metodicky usmerňovaná odborom komunikácie a prevencie. OKaP P PZ zodpovedá v súlade s nariadením o organizačnom poriadku Prezídia PZ č.60/2022 za služobnú činnosť na úseku komunikácie a prevencie, pričom jemu metodicky podriadené subjekty krajské riaditeľstvá PZ a okresné riaditeľstvá PZ by mali byť riadené podľa zásady jedného zodpovedného nadriadeného a v rámci svojej činnosti dodržiavať zásadu rovnakého zaobchádzania, rovnosti príležitosti a zákazu diskriminácie.²⁰⁹ Z uvedeného dôvodu riadi táto zložka služobnú činnosť na úseku prevencie kriminality aj z úrovne zabezpečovania sociálnych sietí. Príkladom je dlhodobá koordinácia služobnej činnosti starších referentov špecialistov úseku prevencie a referentov špecialistov skupiny prevencie vzhľadom na pretrvávajúcu mimoriadnu situáciu na území Slovenskej republiky v súvislosti s ochorením COVID-19. Uznesením vlády SR počas vyhláseného núdzového stavu v krajine boli prijaté opatrenia Úradu verejného zdravotníctva SR, podľa ktorých sa napríklad dlhodobo uzatvorili predškolské a školské zariadenia, ktoré prešli na dištančný spôsob výučby. Zatvorené boli aj ďalšie zariadenia združujúce napríklad seniorov a ďalšie sociálne skupiny, čo viedlo k obmedzeniu výkonu služobnej činnosti v uvedených subjektoch, v ktorých sa bežne vykonávajú preventívne aktivity. Snahou OKaP P PZ v tomto období bolo zabezpečiť naďalej plnenie úloh podľa § 2 zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore a to i na úseku prevencie kriminality. V nadväznosti na uvedené bolo potrebné aj za podmienok pretrvávajúcej pandémie zmeniť spôsob nastavenia plnenia opatrení a zabezpečiť plnenie úloh podľa § 2 ods. 3 tohto zákona. OKaP P PZ zadefinovalo krajským riaditeľstvám PZ témy pre oblasť prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti určené na tvorbu audiovizuálnych záznamov, ktoré bolo potrebné spracovať z dôvodu ich ďalšieho služobného využitia pre potreby facebookového účtu Policajného zboru. Na základe týchto skutočností v súlade s príkazom Č.: PPZ-OKAP-

²⁰⁸ Odbor komunikácie a prevencie Prezídia Policajného zboru: Stav a úroveň služobnej činnosti odboru komunikácie a prevencie Prezídia Policajného zboru za rok 2022, rok 2022, s.10.

²⁰⁹ Nariadenie o organizačnom poriadku Prezídia Policajného zboru č.60/2022 , čl.37 ods.1.

2020/030687-001 zabezpečili preventisti v spolupráci s facebookármi krajských riaditeľstiev PZ výrobu audiovizuálneho záznamu so zameraním na konkrétnu metodicky nadriadeným subjektom určenú oblasť prevencie kriminality. Audiovizuálne záznamy boli uverejnené v pravidelných intervaloch 1 x týždenne v období máj - august 2020. Úlohy súvisiace s tvorbou virtuálnej prevencie boli v rámci tohto príkazu plnené okresnými riaditeľstvami PZ v územnom obvode všetkých krajských riaditeľstiev PZ. K požiadavke tvorby virtuálnej prevencie pristúpil metodicky nadriadený subjekt aj v prvej polovici roku 2023. Na základe úlohy metodicky nadriadeného subjektu OKaP P PZ bola v súlade so zápisom z online-porady riaditeľa Odboru komunikácie a prevencie Prezídia PZ a vedúcich oddelenia komunikácie a prevencie krajských riaditeľstiev PZ konanej dňa 26.1.2023 uložená úloha, aby každé krajské riaditeľstvo PZ odprezentovalo podľa časovo-tematického harmonogramu určeného metodicky nadriadeným subjektom aktuálnu preventívnu činnosť, ktorú vykonáva vo svojej územnej pôsobnosti. Každé krajské riaditeľstvo PZ malo taktiež odprezentovať v zmysle stanovených kritérií virtuálnu prevenciu, prezentáciu služobnej činnosti vecne a miestne príslušných útvarov a organizačných zložiek v podriadenosti konkrétneho krajského riaditeľstva PZ. V zmysle zaslaného usmernenia odprezentovali krajské riaditeľstvá PZ v rámci prideleného víkendu zverejnenia na facebookovej stránke Polícia SR 7 až 8 príspevkov (formou textových postov s fotografiou, naratívov a 2 audiovizuálne záznamy). Úlohou bolo pripraviť príspevky pre rôzne cieľové a vekové skupiny s rôznym zameraním v oblasti prevencie kriminality. OKaP krajských riaditeľstiev PZ mali pripraviť jednotlivé statusy z prezentácie služobnej činnosti tak, aby preventívnu činnosť odprezentovali všetky okresné riaditeľstvá PZ v pôsobnosti ich kraja. Podľa uloženej úlohy bol jeden audiovizuálny záznam prezentácia preventívnej činnosti - virtuálna prevencia. Téma z oblasti prevencie kriminality mala presne stanovené kritériá na maximálnu dĺžku trvania audiovizuálneho záznamu (do 2,5 minúty), pričom jeho súčasťou malo byť zakomponovanie aj textovej časti a hovoreného slova (preventívne rady a odporúčania). Ďalšou podmienkou bolo, aby video spĺňalo edukačný a informačno-osvetový charakter z oblasti prevencie kriminality.

Obsah druhého audiovizuálneho záznamu, ktorý mali za úlohu pripraviť krajské riaditeľstvá PZ mal odzrkadľovať služobnú činnosť výkonných útvarov KR PZ. Zámerom bolo pozitívnu prezentáciou prispieť k zvyšovaniu dôveryhodnosti PZ, služobnej činnosti KR PZ v zmysle hesla „Pomáhať a chrániť“; „Polícia služba občanom!“; „Sme tu pre vás!“.

Tematické okruhy príspevkov/statusov mali byť v súlade s uloženou úlohou zamerané nasledovne: 1 príspevok zameraný na preventívnu činnosť v predškolskom zariadení, 1 status venovaný 1. stupňu základnej školy, 1 status prezentujúci realizáciu preventívnej činnosti na 2. stupni základnej školy. V prípade stredoškolskej mládeže prihliadal OKaP P PZ pri zadaní na skutočnosť, že ide o vekovú skupinu, ktorá na mobilnom prostriedku a sociálnych sieťach trávi najviac času. Mladiství nie sú pod drobnohľadom a rodičovskou kontrolou ako deti základných škôl, pričom zároveň ide o mladistvé osoby, ktoré sa stávajú vo svojom veku trestno-právne zodpovedné. Preto pre cieľovú skupinu 15. až 18.rokov - stredoškolskú mládež bolo potrebné pripraviť 2 statusy.

V rámci prípravy prezentácie virtuálnej prevencie pripravilo každé krajské riaditeľstvo taktiež z oblasti prevencie kriminality status z realizácie preventívnej aktivity zameranej na širokú verejnosť ako napríklad „Vidieť a byť videný“, „Auto nie je výklad“ , „Nezabudni na mňa v aute“; „Pozor na vreckových zlodejov“, „Seniori, zbystrite pozornosť“. Okrem vytvorenia týchto statusov mali krajské riaditeľstvá PZ odprezentovať aj audiovizuálne záznamy prezentujúce služobnú činnosť krajského riaditeľstva PZ. Pridelené témy bolo možné zmeniť na základe vlastného návrhu po konzultácii s P PZ. Prioritne sa krajské riaditeľstvá PZ mali pridrižovať časovo-tematického harmonogramu (viď. Tabuľka č.1).

Tabuľka č.1

Krajské riaditeľstvo Policajného zboru	Termín zverejnenia príspevkov	Téma virtuálnej prevencie	Dátum zaslania na fb@minv.sk
KR PZ Bratislava	4. - 5. 3. 2023	Podvody na senioroch	1. 3. 2023
	6. - 7. 5. 2023	Doprava - kolobežkári, korčuliari	3. 5. 2023
KR PZ Trnava	11. - 12. 3. 2023	Extrémizmus, násilie	8. 3. 2023
	13. - 14. 5. 2023	Ak sa niečo stane (kontakt s cudzou osobou, linky tiesňových volaní, úteky z domova – v nadväznosti na pátrania po neploletých osobách, ktoré opustia domov)	10. 5. 2023
KR PZ Nitra	25. - 26. 3. 2023	Prevenca látkových drog, závislostí	22. 3. 2023
	20. - 21. 5. 2023	Radikalizácia, Extremizmus	17. 5. 2023
KR PZ Trenčín	1.- 2. 4. 2023	Trestno-právna zodpovednosť mlad.	29. 3. 2023
	27. - 28. 5. 2023	Bezpečný internet-kyberšikana	24. 5. 2023
KR PZ Banská Bystrica	8.- 9. 4. 2023	Domáce násilie	5. 3. 2023
	3.- 4. 6. 2023	Bezpečnosť na železničnom priecestí	31. 5. 2023
KR PZ Žilina	15. - 16. 4. 2023	Bezpečný nákup cez internet	12. 4. 2023
	10. - 11. 6. 2023	Prevenca nelátkových závislostí	7. 6. 2023
KR PZ Prešov	22. - 23. 4. 2023	Doprava - chodec, cyklista	19. 4. 2023
	17. - 18. 6. 2023	Obchodovanie s ľuďmi- brigády v zahraničí	14. 6. 2023
KR PZ Košice	29. - 30. 4. 2023	Doprava-alkohol za volantom (mladí vodiči 18-25 rokov, jazda pod vplyvom alkoholu s rovesníkmi napr. z oslavy, diskotéky)	26. 4. 2023
	24. - 25. 6. 2023	Nezabudni na mňa v aute	21. 6. 2023

Silné a slabé stránky virtuálnej prevencie

Medzi silné stránky realizácie virtuálnej prevencie patrí určite vysoký počet oslovených osôb naraz bez ohľadu na vek a sociálnu skupinu. Vzniká teda predpoklad, že osoby môžu na zaujímavý obsah postupne upozorniť ďalšie osoby vo svojom okolí a šíriť tak preventívno-edukačné video, alebo preventívne informácie s fotodokumentáciou ďalej.

Ďalšou silnou stránkou je včasnosť. Ak polícia disponuje napríklad informáciami o novom moduse operandí, má možnosť promptne reagovať na páchanú trestnú činnosť, upozorniť formou virtuálnej prevencie na aktuálnu trestnú alebo protispoločenskú činnosť, ktorej je post venovaný. Včasným informovaním je možné eliminovať alebo zabrániť ďalšiemu páchaniu protiprávneho konania vo svojom okolí.

Formou virtuálnej prevencie je možné osloviť aj pasívnych účastníkov, ktorí by sa z vlastnej iniciatívy fyzicky preventívnej aktivity nezúčastnili, neprejavili by aktívne o takúto aktivitu záujem.

Ďalšou výhodou virtuálnej prevencie je informačná stopa, možnosť opakovanej reprodukcie. Sledovateľ sociálnych sietí alebo osoby, ktorým chce preventívno-edukačný status PZ priblížiť si ho môžu pozrieť opakovane a tým je zabezpečená prípadná fixácia získaných vedomostí napr. rád a odporúčaní.

V neposlednom rade možno za silnú stránku považovať rýchlu a včasnú prístupnosť k informáciám so zachovaním princípu objektivity. Tým, že sú informácie zverejnené v plnom rozsahu nie sprostredkovane, verejnosť ich vníma bez subjektívneho zásahu tretích strán. V prípade záujmu ich rovnako môže prevziať aj mediálny okruh a zverejniť na svojich vydavateľských platformách. K informáciám sa tak sprostredkovane môžu dostať aj osoby, ktoré nie sú priamo sledovateľom sociálneho účtu Policajného zboru.

Slabou stránkou je anonymný kontakt príslušníka PZ s osobami, na ktorých je post cieleň. Preventista nemá s oslovenou osobou priamu spätnú väzbu ako je tomu v prípade realizácie priamej preventívnej aktivity. Keďže prijímateľ informácií je v anonymite, s osobou nie je možné viesť dialóg. Chýba priamy osobný kontakt uniformovanej zložky s občanom, ktorý vedie k osobnejšej komunikácii s rešpektovaním individuálnych osobitostí s prihliadnutím na konkrétnu situáciu či prípad.

Záver

Virtuálna prevencie je novodobá forma ochrany občanov. Jej správnu realizáciu je možné prispieť k vnútornej bezpečnosti štátu. Práve toto boli základné dominujúce prvky a zámer vzniku sociálneho účtu v podmienkach Policajného zboru.

Odbor komunikácie a prevencie Prezídia PZ dbá na sledovanie moderných komunikačných trendov s cieľom prispôbiť ich inštitucionalizovanej komunikácii, ktorú očakáva spoločnosť. Spätnou väzbou je dosah a čítanosť zverejnených príspevkoch, ktoré sa na tomto sociálnom účte PZ kontinuálne zvyšuje a to bez použitia zvýšených prostriedkov na sponzorovanie statusov.

Využívanie sociálnych sietí pri komunikácii s verejnosťou možno považovať za jednu zo súčastí komunikačnej stratégie Policajného zboru, čo je ukotvené aj v interných predpisoch. V závere možno skonštatovať, že aj keď ide v podmienkach polície o pomerne novodobý trend komunikácie s občanmi, tento druh externej komunikácie s verejnosťou je nevyhnutné rozširovať a to najmä s dôrazom na preventívno-edukačnú činnosť s prihliadnutím na ciele strategickkej komunikácie.

Aj virtuálna prevencia správne nastavenou realizáciu môže napomôcť ochrane bezpečnosti občanov Slovenskej republiky, pričom jej administrátori a Policajný zbor ako taký sa pri ich tvorbe riadi trestným zákonom, trestným poriadkom a ďalšími zákonmi a internými predpismi Ministerstva vnútra Slovenskej republiky a Policajného zboru.

Spätnou väzbou je, že ide o výrazne sledovanú stránku štátnej inštitúcie v rámci Slovenskej republiky. Zvýšený nárast počtu sledovateľov sa rozšíril z roka na rok nielen o sociálny účet Facebooku, ale aj na sociálnych účtoch Instagram a Telegram. Avšak vzhľadom k cieľovej skupine, pre ktorú je svojou obsahovou stránkou určený sa sledovanosť Policajného zboru svojim dosahom, zásahom obsahu a interakciou nepriblížil na menovaných sociálnych platformách k číslam v takom rozsahu, ktoré docielil Policajný zbor zverejňovaním príspevkov na sociálnom účte Facebooku: „Polícia Slovenskej republiky“.

Literatúra

HERENYIOVÁ, G. a kol., *Rozvoj komunikačných zručností*. Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave, 2015, ISBN 978-80-565-1010-0

URBAN, L., DUBSKÝ, J. a MURDZA, K. *Masová komunikace a verejné mínění*. Praha: Grada Publishing, 2011. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3563-4

Iné zdroje

Zákon NR č.171/1993 Z.z. o Policajnom zbore

Zákon č. 586/2008 Z.z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Nariadenie Prezídia Policajného zboru č.60/2022 o organizačnom poriadku Prezídia Policajného zboru , Vestník Prezídia Policajného zboru č. 34/2022

Metodické usmernenie č. PPZ-OKAP-2018/053071 k postupu útvarov v pôsobnosti PPZ a KR PZ na úseku poskytovania informácií na sociálnych sieťach

Odbor komunikácie a prevencie: *Správa Policajného zboru o dezinformáciách na Slovensku v roku 2022, rok 2023*

Odbor komunikácie a prevencie: *Stav a úroveň služobnej činnosti odboru komunikácie a prevencie Prezídia Policajného zboru za rok 2022*

Zápis z online-porady riaditeľa Odboru komunikácie a prevencie Prezídia Policajného zboru a vedúcich oddelenia komunikácie a prevencie krajských riaditeľstiev Policajného zboru konanej dňa 26.1.2023, rok 2022

Internetové zdroje

Ministerstvo školstva, vedy a výskumu a športu. Štatistická ročenka (publikácia) - CVTI SR [online]. [cit. 2022-11-22]. Dostupné na internete: <<https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/statistiky>

Polícia Slovenskej republiky, 2022 „Rozhodni, ako budú vyzerat' nové policajné vozidlá! [online]. [cit. 2022-11-06].Dostupné na internete: <https://www.facebook.com/1488631054500445/posts/5644481128915396/>

Slovník cudzích slov [online]. [cit. 2023-11-05]. Dostupné na internete: <https://slovnickudzichslov.sk/slovo/virtualne>.

Kontakt na autora:

pplk. PaedDr. Zuzana Hrabovská

starší referent špecialista, oddelenie komunikácie a prevencie,
Prezídium Policajného zboru, Račianska 45, 812 72 Bratislava

mobil: +421 911 530 366

e-mail: zuzana.hrabovska@akademiapz.sk

Prevenia kriminality v kontexte spotrebnej dane z liehu

Anotácia: Príspevok sa zaoberá pohľadom na kriminalitu v oblasti spotrebnej dane z liehu. Zaoberá sa transformáciou spotrebných daní pod správu colných úradov, ktoré v súčasnosti patria pod Finančnú správu slovenskej republiky. V súvislosti so zákonnou úpravou dáva do popredia oblasti možných daňových únikov na spotrebnej dani z liehu a v oblasti prevencie približuje inštitúty pestovateľského pálenia ovocia a súkromnej výroby destilátov. Zároveň článok vyzdvihuje nezastupiteľnú úlohu finančnej správy v otázkach nielen plnenia štátneho rozpočtu, ale predovšetkým v oblasti ochrany zdravia obyvateľov a úkonmi pri predchádzaní kriminality.

Kľúčové slová: spotrebná daň, daňový únik, neoprávnená výroba liehu

Annotation: The paper deals with the view of criminality in the field of alcohol excise duty. It deals with the transformation of excise taxes under the administration of customs authorities, which currently belong to the Financial Administration of the Slovak Republic. In connection with the legal regulation, it brings to the fore the areas of possible tax evasion on alcohol consumption tax and, in the area of prevention, it brings closer the institutes of growing fruit burning and private distillate production. At the same time, the article highlights the irreplaceable role of the financial administration in matters not only of fulfilling the state budget, but above all in the area of protecting the health of the population and actions in the prevention of crime.

Keywords: consumption tax, tax evasion, unauthorized alcohol production

Úvod

Vstupom Slovenska do Európskej únie v máji 2004 sa transformovala aj oblasť spotrebných daní a jej správa prešla výlučne do rúk vtedajšej colnej správy. Nakoľko spotrebné dane predstavujú vysoké daňové zaťaženie, je s tým spojená aj snaha jednotlivcov alebo skupín protiprávnym spôsobom vyhnúť sa plneniu daňovej povinnosti. Takéto konanie je spojené nielen s porušovaním platnej legislatívy, ale spôsob nakladania s predmetom spotrebnej dane môže ohroziť zdravie či bezpečnosť obyvateľov Slovenska. Cieľom finančnej správy je eliminovať tieto ohrozenia, pôsobiť preventívne a vytvárať také opatrenia, ktoré zaistia bezpečné prostredie pre obyvateľov Slovenskej republiky.

Transformácia spotrebných daní spojená so vstupom Slovenska do Európskej Únie

Spotrebné dane predstavujú nepriame dane selektívneho charakteru, ktoré sa vzťahujú len na vybraný druh tovaru. Konkrétne ide o pivo, víno, tabak a tabakové výrobky, lieh a minerálne oleje. Od roku 2008 aj elektrina, zemný plyn a uhlie. Výber okruhu výrobkov podliehajúcich spotrebnej dani pri prechode na novú daňovú sústavu logicky vyplynul z dlhodobej tradície vyššieho daňového zaťaženia tých výrobkov, ktorý súčasne zodpovedal výberu takýchto výrobkov v iných krajinách uplatňujúcich spotrebné dane.

U nás boli spotrebné dane zavedené 1.1.1993 nadobudnutím zákona č. 213/1992 Zb. o spotrebných daniach, avšak tento zákon, upravujúci všetky spotrebné dane, neprihliadal na špecifickosť jednotlivých daní, čo otváralo priestor pre daňové úniky. Zákon o spotrebnej dani musí podľa Greguša svojimi ustanoveniami zabezpečovať neutralitu dane, ktorá je jedným zo základných princípov nepriamych daní²¹⁰.

Neutralita má byť zabezpečená tým, že samotné zdanenie spotrebnou daňou a sadzby spotrebnej dane nemajú prihliadať na :

- postavenie daňového dlžníka,

²¹⁰ GREGUŠ, J. Zaisťovanie a konfiškácia majetku pochádzajúceho z trestnej činnosti. 2006

- sociálne alebo ekonomické vplyvy,
- pôvod výrobku (dovoz, resp. v tuzemsku vyrobený výrobok)

Základnými cieľmi uplatnenia spotrebných daní, ktoré uvádza Kubátová a Petrenka sú:

- výraznejšie daňové zaťaženie predstavuje nezanedbateľný príjem štátneho rozpočtu,
- daňovým zaťažením sa môže do určitej miery regulovať spotreba vybraných výrobkov²¹¹.

Nová koncepcia zákonov o spotrebných daniach vychádzala z potreby úplného zosúladenia platného právneho stavu v Slovenskej republike so smernicami Rady Európskej únie ku dňu vstupu Slovenskej republiky do Európskej únie podľa článku 70 Európskej dohody o pridružení, a to predovšetkým so smernicou Rady 92/12/EHS o všeobecnom systéme, držbe, preprave a kontrole tovarov podliehajúcich spotrebným daniam ako i ostatných štruktúrnych smerníc, sadzbových smerníc. Ďalším hlavným dôvodom, ktorý viedol k vypracovaniu nových zákonov o spotrebných daniach v súlade s legislatívou Európskej únie je zabezpečiť fungovanie princípov uplatňovaných v rámci Európskej únie, ktorej súčasťou sa 1. mája 2004 stala aj Slovenská republika. Jedným z rozhodujúcich dôvodov presunu správy spotrebných daní z daňových orgánov na colné orgány bola skutočnosť, že colná správa bola a je ozbrojeným zborom, ktorého celkové postavenie pri ochrane ekonomických záujmov štátu pri dovoze, vývoze a tranzite tovaru (dosiahnutú úroveň rešpektu nevynímajúc) sa s vysokým kreditom etablovalo v povedomí rôznorodých subjektov (štátne orgány a organizácie, komerčná sféra, a podobne) na úrovni národnej (vnútroštátnej) i medzinárodnej. Teda možno konštatovať, že správa daní zahŕňa v sebe všetky aktivity subjektov zainteresovaných do činností pri nakladaní s daňami²¹².

Spotrebné dane možno zaradiť medzi historicky najstaršie dane. V súčasnej dobe majú samozrejme odlišnú podobu od tých pôvodných, tieto dane totiž prešli počas niekoľkých desiatok storočí značnými zmenami. Nepriame dane sú rozdelené na dve hlavné skupiny, a to na dane všeobecné, čo sú dane z predaja (obratu), sem patrí i daň z pridanej hodnoty, ďalej na dane selektívne, kedysi nazývané aj akcízny. Spotrebné dane sú štátom cielene zaťažované predaje a spotreba úzkej skupiny služieb alebo výrobkov. Hlavným dôvodom zdaňovania sú fiškálne zámery štátu a tým navýšenie štátneho rozpočtu danej krajiny. Ďalším aspektom zdanenia je regulovanie samotnej spotreby vybraných výrobkov. Zaťažované sú predovšetkým pre človeka alebo životné prostredie škodlivé statky. Dalo by sa teda povedať, že daň má v tomto prípade i charakter akejsi „pokuty“ za spotrebu danej komodity.

V súčasnej dobe dane predstavujú najväčšiu časť príjmov do štátneho rozpočtu, pomocou ktorého môže vláda ovplyvňovať ekonomiku danej krajiny. Z uvedeného teda vyplýva, že dane sú predmetom záujmu jednak štátu, ale aj bežných občanov, či firemnej sféry. Preto je daňová problematika často riešenou otázkou vo verejnej sfére, nielen u odborníkov.

Spotrebné dane na území Slovenskej republiky upravujú tieto zákony:

- Zákon č. 530/2011 Z.z. o spotrebnej dani z alkoholických nápojov v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 98/2004 Z.z. o spotrebnej dani z minerálneho oleja v znení neskorších predpisov

²¹¹ KUBÁTOVÁ, K. Daňová teória a politika. 2018, PETRENKA, J. Organizácia a technika daňových operácií. 1993

²¹² REKEN, J. – VRABKO, M. Vybrané rozhodovacie procesy vo verejnej správe. 1999

- Zákon č. 106/2004 Z.z. o spotrebnej dani z tabakových výrobkov v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 609/2007 Z.z. o spotrebnej dani z elektriny, uhlia a zemného plynu a o zmene a doplnení zákona č. 98/2004 Z.z. v znení neskorších predpisov

Správu spotrebných daní vykonáva colný úrad, ktorý je v postavení správcu dane.

Vláda Slovenskej republiky svojim uznesením č. 285 zo dňa 07.05.2008 schválila program zjednotenia výberu daní, ciel a odvodov UNITAS, prijatím Koncepcie reformy daňovej a colnej správy. Hlavným cieľom reformy bolo zmeniť daňovú a colnú správu tak, aby efektívnejšie fungovala, znížili sa jej vlastné náklady a bola účinnejšia z pohľadu výberu štátnych príjmov, súčasne bola proklientsky orientovaná bez nadbytočnej byrokracie a nezaťažovala povinný daňový subjekt. Základnom novoj reformy bolo zlúčenie daňovej a colnej správy do novovzniknutej finančnej správy. Tomu predchádzalo rušenie daňových úradov. Od 1.1.2012 pôsobí na Slovensku iba 8 daňových úradov (predtým 101), a to v Bratislave, Trnave, Trenčíne, Banskej Bystrici, Žiline, Košiciach a Prešove. V Bratislave sídli daňový úrad pre vybrané daňové subjekty.

Prvou kľúčovou oblasťou reformy UNITAS bolo teda zlúčenie colnej a daňovej správy a vytvorenie nového systému riadenia a organizovania výberu štátnych príjmov prostredníctvom vytvorenia Finančnej správy Slovenskej republiky. Zlúčenie Daňového riaditeľstva SR a Colného riaditeľstva SR vyústilo do vzniku rozpočtovej organizácie Finančné riaditeľstvo Slovenskej republiky.

Na úrovni colnej správy boli rozšírené kompetencie kriminálneho úradu o daňové trestné činy a vznikol tak Kriminálny úrad finančnej správy. Uvedené zmeny boli realizované vo fáze UNITAS I.

Trestná činnosť na spotrebnej dani z liehu

Daňové úniky možno vo všeobecnosti charakterizovať ako:

- distribúcia nelegálne dovezeného tovaru
- nelegálna výroba tovaru, ktorý podlieha spotrebným daniam
- uvedenie nesprávnych údajov v daňovom priznaní ²¹³

Hlavným motívom daňových únikov je vidina jednotlivca alebo skupiny ľahko nadobudnúť finančný zisk. Nie je to len otázka legislatívy, ale aj otázka etiky a citenia páchatel'ov. Tušan vymedzuje aj príčiny vzniku daňových podvodov:

- Spoločenské faktory – je to dôležité poukázať na to, ako spoločnosť toleruje porušovanie daňových alebo colných predpisov. V mnohých krajinách sa porušenie daňových zákonov považuje za vysoko spoločensky nebezpečné konanie.
- Ekonomické faktory – na frekvenciu daňových únikov má vplyv ekonomická situácia. V období ekonomickej krízy sa vo všeobecnosti trestná činnosť rozrastá
- Legislatívne faktory – ťažká orientácia v legislatívnej spleti daňových zákonov, ako aj neustále sa meniacia legislatíva vedie k nárastu daňových únikov
- Daňovo-technické faktory – ide o materiálno-technické vybavenie správcov dane
- Sociálne a etické faktory - daňové úniky sú spojené s nízkym právnym vedomím občanov, nepotrebanie porušovania daňových zákonov majú negatívny vplyv pre daňové subjekty, aby si riadne plnili svoje daňové povinnosti

²¹³ TUŠAN, R. Odhad únikov spotrebných daní v Slovenskej republike.2008

Na základe uvedeného možno povedať, že daňový únik je nielen právny, ale aj spoločenský problém orientovaný na vyhýbanie sa daňovým povinnostiam. Daňový únik je teda vždy nelegálny.

Zvýšené riziko daňových únikov na spotrebnej dani z liehu je dané predovšetkým tým, že lieh a liehoviny je možné ľahko vyrobiť z voľne dostupných surovín. Medzi ďalšie dôvody zvýšenej pozornosti patrí aj skutočnosť, že lieh je ľahko skladovateľný a fyzikálno-chemické vlastnosti liehu prinášajú riziko pomerne ľahkej zameniteľnosti s iným tovarom, s čím súvisí jeho nesprávne označovanie pri dovoze s cieľom vyhnúť sa clu a daniam. Motivácia k nelegálnej výrobe liehu vyplýva z relatívne vysokej spotrebnej dane, t. z. že na malom fyzickom objeme tovaru je relatívne vysoké daňové zaťaženie, čo umožňuje dosiahnuť pri nelegálnej výrobe vysoké zisky.

Neoprávnená výroba liehu ako trestný čin podľa § 253 Trestného zákona

Objektom tohto trestného činu je ochrana záujmov spoločnosti pred neoprávnenou výrobou liehu, ktoré môže znamenať nebezpečenstvo pre zdravie ľudí. Ustanovenie § 253 zákona č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon obsahuje dve základné skutkové podstaty uvedené v ods. 1 a 2²¹⁴. Objektívna stránka v ods. 1 spočíva v konaní páchatel'a, ktorý bez povolenia vo väčšom množstve vyrába lieh (tabak alebo tabakové výrobky doplnené do zákona s účinnosťou od 01.08.2019 novelou zákona č. 214/2019 Z.z.²¹⁵.) alebo kto lieh bez povolenia prechováva vo väčšom množstve alebo uvádza do obehu.²¹⁶

Objektívna stránka v ods. 2 spočíva v konaní páchatel'a, ktorý neoprávnené vyhotoví alebo prechováva zariadenie na výrobu liehu (tabaku alebo tabakových výrobkov). Zariadením na výrobu liehu sa rozumie každé zariadenie vyhotovené a určené na výrobu liehu. Sú ním aj súčiastky mechanicky oddelené v čase, keď je takéto zariadenie mimo prevádzky. Zariadením na výrobu liehu však nie sú suroviny (kvas), ktoré majú byť spracované a ani spojenie predmetov domácej potreby bez akéhokoľvek ďalšieho technologického prispôsobenia, aj keď ho obvinený použije na vypálenie menšieho množstva liehu. Konanie páchatel'a musí byť pritom v rozpore so zákonom č. 467/2002 Z. z. o výrobe a uvádzaní liehu na trh. Súdna prax na trestnosť takéhoto protiprávneho konania vyžaduje spravidla 15 litrov čistého alkoholu.

Prechovávanie väčšieho množstva liehu vyrobeného bez povolenia zakladá trestnú zodpovednosť aj vtedy, keď páchatel' prechováva lieh pre svoju potrebu, hoci ho nevyrobil, ale vie, že bol vyrobený bez povolenia.

Motivácia k nelegálnej výrobe liehu vyplýva z relatívne vysokej spotrebnej dane, to znamená, že na fyzicky malom objeme tovaru je relatívne vysoké zaťaženie, čo umožňuje dosiahnuť pri nelegálnej výrobe vysoké zisky.

Na území Slovenskej republiky je zakázaná:

- nelegálna výroba liehu aj riadne registrovanými subjektmi
- nelegálna výroba liehu neregistrovanými subjektmi
- nelegálne pálenie liehu v domácich podmienkach (okrem evidovanej súkromnej výroby destilátu)
- predaj nelegálne vyrobených a dovezených liehovín
- predaj liehu a liehovín bez povolení

²¹⁴ Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

²¹⁵ Zákon č. 214/2019 Z.z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z.z.

²¹⁶ IVOR, J. Trestné právo hmotné. 2006

- neoprávnené nároky na vrátenie spotrebnej dane z liehu
- nelegálny dovoz a vývoz liehu

Inštitúty prevencie kriminality pri spotrebnej dani z liehu

V súvislosti s pestovateľským pálením ovocia podľa § 49 zákona č. 530/2011 Z.z. o spotrebnej dani z alkoholických nápojov v znení neskorších predpisov²¹⁷, každá právnická alebo fyzická osoba, ktorá chce prevádzkovať liehovarnícky závod na pestovateľské pálenie ovocia, musí písomne požiadať príslušný colný úrad o registráciu. Až na základe splnených podmienok uložených uvedeným zákonom, je colný úrad oprávnený vydať osvedčenie o registrácii.

Pestovateľovi ovocia a jeho domácnosti platná legislatíva umožňuje za jedno výrobné obdobie, t.j. od 1. júla do 30. júna nasledujúceho roka, v liehovare na pestovateľské pálenie ovocia vypáliť destilát z ovocných kvasov v množstve 43 la, t.j. 43 litrov 100%-ného alkoholu s použitím zníženej sadzby spotrebnej dane z liehu (7,20 eur/la). Jednou z podmienok možnosti uplatnenia tohto finančného zvýhodnenia pre drobných pestovateľov je práve to, že takýto lieh je určený iba pre potreby pestovateľa a jeho domácnosti a nesmie byť ponúkaný na predaj a ani inak uvádzaný na trh. V prípade zistenia porušenia môže totiž colný úrad porušiteľovi uložiť pokutu vo výške dane vypočítanej ako súčin základnej sadzby dane a množstva liehu ponúkaného na predaj alebo inak uvádzaného na trh, najmenej však 332 eur. Úlohou sankcií je nielen finančne postihovať porušovanie ustanovení zákona, ale aj preventívne obmedzovať priestor pre možné daňové úniky.

Inštitút súkromnej výroby destilátu bol zavedený s účinnosťou od 01.01.2019, konkrétna právna úprava je v § 49a zákona č. 530/2011 Z.z. Cieľom novej právnej úpravy účinnej od 01.01.2019 bolo umožniť súkromnú výrobu destilátov pre vlastnú spotrebu fyzickými osobami výlučne za zákonom presne stanovených podmienok. Vyrobiť možno destilát, ktorý obsahuje menej ako 86 objemových percent etylalkoholu, a to v objeme najviac 25 l a. za kalendárny rok na fyzickú osobu. Ak ide o viaceré fyzické osoby, ktoré budú oprávnené vykonávať súkromnú výrobu destilátu žijúce v spoločnej domácnosti, objem najviac 25 l a. sa posudzuje pre celú domácnosť spoločne (teda nie 25 l a. pre každého člena domácnosti).

Vyrábať destilát je možné len v najviac 100 - litrovom, na výrobu destilátov vyrobenom a určenom certifikovanom zariadení, a to len v mieste trvalého pobytu fyzickej osoby alebo v mieste, kde sa nachádza ovocný sad alebo záhrada v užívaní tejto osoby, ktoré táto osoba užíva z titulu vlastníckeho práva alebo iného práva zakladajúceho právo užívania nehnuteľnosti.

Fyzická osoba môže na výrobu destilátu použiť výhradne ovocie z vlastnej pestovateľskej činnosti, surovinu pochádzajúcu z ovocia z vlastnej pestovateľskej činnosti alebo med z vlastnej produkcie. Vyrobený destilát nesmie byť predmetom predaja ani iného uvádzania na trh.

Pri inštitúte súkromnej výroby destilátov sú oprávnenia colného úradu nastavené tak, aby bolo v čo najväčšej miere možné dohliadať nad výrobou destilátov. Colný úrad je oprávnený vstupovať do priestoru, v ktorom sa nachádza destilačné zariadenie súkromného výrobcu destilátu, zisťovať stav zásob alkoholického nápoja a tovarov určených na jeho výrobu, kontrolovať výrobné zariadenie, bezplatne odoberať vzorky za účelom výkonu daňového dozoru a daňovej kontroly. Opatrujú destilačné zariadenie uzáverami tak, aby sa zabránilo použitiu destilačného zariadenia bez jeho povolenia (na mieste, kde sa nachádza destilačné

²¹⁷ Zákon č. 530/2011 Z.z. o spotrebnej dani z alkoholických nápojov

zariadenie súkromného výrobcu destilátu). Najneskôr v deň uvedený v doručenom oznámení o výrobe destilátu ako dátum výroby destilátu povoliť použitie destilačného zariadenia uvoľnením uzáver destilačného zariadenia na dobu nevyhnutnú na výrobu liehu podľa údajov uvedených v oznámení o výrobe destilátu, o čom vykoná záznam, v ktorom uvedie dobu, počas ktorej je súkromný výrobca destilátu oprávnený destilačné zariadenie používať.

Dňa 01.10.2020 bol do Národnej rady SR doručený vládny návrh zákona, ktorý mal meniť a dopĺňať zákon č. 530/2011 Z. z. o spotrebnej dani z alkoholických nápojov v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení zákon č. 467/2002 Z. z. o výrobe a uvádzaní liehu na trh v znení neskorších predpisov. Súčasťou návrhu okrem iného bol aj návrh na zrušenie inštitútu súkromnej výroby destilátov. Návrh bol odôvodnený administratívnou náročnosťou správcu dane v porovnaní s nízkym prínosom na spotrebnej dani plynúcej z tohto inštitútu. Tento návrh však počas legislatívneho procesu nebol prijatý.

Napriek skutočnosti, že reálne náklady vynaložené na správu spotrebnej dane prevyšujú prínos do štátneho rozpočtu, daňový dozor zo strany colného úradu zabezpečuje, že súkromná výroba destilátu sa deje na základe stanovených podmienok. Preto štátny mechanizmus strážiaci tento inštitút chráni pred nelegálnou výrobou, čím sa samozrejme predchádza aj rizikám s tými spojenými, ktoré majú dopad na zdravie a bezpečnosť obyvateľov.

Záver

Dane, ako finančno-právny inštitút, majú dávne korene. Postupným historickým vývojom rástol ich význam pri riadení celospoločenských procesov, ale na druhej strane rástli počty daňových únikov a s tým spojených trestných činov. Vstupom Slovenska do Európskej únie prebiehali zmeny aj na úseku spotrebných daní, kde sa správcom dane stáva colný úrad.

Problematika daňových únikov a následne trestných činov je na úseku spotrebných daní veľmi rozsiahla, porušenie právnych predpisov vedie až k trestno-právnej zodpovednosti. Úlohou finančnej správy je neustále reagovať na meniace sa bezpečnostné prostredie, to znamená dynamicky reagovať na nové spôsoby nelegálnej činnosti subjektov spotrebnej dane, a to nielen spôsobom legislatívnych zmien, ale aj rýchlymi reakciami, ako je okamžité informovanie verejnosti či organizovanie tlačových konferencií, že existujú hrozby, ktoré môžu mať dopad na zdravie obyvateľov, poukázať na spotrebiteľské balenia liehu, ktoré môžu byť rizikové, ako aj vymedziť oblasti, kde existuje zvýšené riziko.

Literatúra

GREGUŠ, J. 2006. Zaisťovanie a konfiškácia majetku pochádzajúceho z trestnej činnosti. In: *Zborník príspevkov z medzinárodného seminára konaného na akadémii policajného zboru*. 2006. Bratislava : ISBN : 80-8054- 395-x

IVOR, J. a kol. 2006 *Trestné právo hmotné*. Osobitná časť. Bratislava: Iura Edition, 2006. ISBN 80-8078-099-4

KUBÁTOVÁ, K.: 2018. *Daňová teória a politika*. 7. vydanie. Praha: Wolter Kluwer, 272 s. ISBN: 978-80-7357-270-1

PETRENKA, J. et al. 1993. *Organizácia a technika daňových operácií*. Bratislava: ekonomická univerzita, 1993, 144 s. ISBN: 80-225-0427-6

REKEN, J.-VRABKO, M.: *Vybrané rozhodovacie procesy vo verejnej správe*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK, 1999, 121 s. ISBN 80- 7160-107-1

SOPKOVÁ, P., JAKABOVIČ, Š. 2021. Právna regulácia pri zabezpečení ochrany životov a zdravia obyvateľov v súvislosti s inštitútom súkromnej výroby destilátov SR, In: *Zborník vedeckých prác bezpečnostné fórum 2021*, Univerzita Mateja Bela , Vydavateľstvo Interpolis, Banská Bystrica, 2021, s. 139-146, ISBN: 978-80-973394-4-9.

TUŠAN, R.2008. Odhad únikov spotrebných daní v Slovenskej republike. In *Zborník vedeckých prác katedry ekonómie a ekonomiky*. ANNO 2008. Prešovská univerzita, Pulib 2008, ISBN: 978-808068-798-4

Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov

Zákon č. 530/2011 Z.z. o spotrebnej dani z alkoholických nápojov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 35/2019 Z.z. o finančnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Kontakt na autora:

mjr. PhDr. Patrícia Sopková, DBA, LL.M

doktorand, Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach,

e-mail: sopkova.patricia@gmail.com

Praktický prínos syntézy poznatkov z kriminológie, teórie bezpečnostných rizík a verejnej správy pri prevencii korupcie

Anotácia: V príspevku je rozpracovaný pohľad autora na praktický prínos kriminológie ako vedného odboru a študijného predmetu pri syntéze jej poznatkov s inými vednými odbormi a študijnými predmetmi vyučovanými na Akadémii Policajného zboru v Bratislave. Autor prezentuje prínos kriminológie v oblasti prevencie korupcie, pričom konkrétne rozoberá teóriu a praktické aspekty riadenia korupčných rizík v oblasti verejnej správy, vrátane využitia softvérových produktov pri riadení korupčných rizík vo verejnej správe.

Kľúčové slová: riadenie korupčných rizík, korupcia, riziko, verejná správa, prevencia.

Annotation: The article elaborates the author's view on the practical contribution of criminology as a scientific field and study subject in the synthesis of its knowledge with other scientific fields and study subjects which are in the study plans at the Academy of the Police Force in Bratislava. The author presents the contribution of criminology in the field of corruption prevention, specifically discussing the theory and practical aspects of managing corruption risks in the field of public administration, including the use of software products in managing corruption risks in public administration.

Keywords: corruption risk management, corruption, risk, public administration, prevention.

Úvod

Korupcia ako spoločensky negatívny fenomén, ktorý podkopáva normy práva, vytvára pôdu pre organizovaný zločin a vedie ku všeobecnej strate dôvery vo verejné inštitúcie je častokrát zdrojom napätia v spoločnosti.²¹⁸ Akadémia Policajného zboru v Bratislave sa už dlhodobo venuje vzdelávaniu absolventov, ktorí budú schopní v praxi identifikovať korupciu, signály korupčného správania a aj inú protispoločenskú činnosť a zároveň budú vedieť účinne použiť celé spektrum represívnych nástrojov na boj proti korupcii a jej negatívnym dopadom. Okrem vzdelávania v oblasti represívnych činností však študijný program bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe v rámci svojho študijného plánu ponúka vzdelávanie vo vedných odboroch obsiahnutých v jednotlivých predmetoch, kde vzájomná syntéza jednotlivých poznatkov z predmetov umožňujú absolventom Akadémie Policajného zboru v Bratislave kreovať nové a účinné preventívne nástroje pre boj proti korupcii. Jedným z možných nástrojov prevencie korupcie, ktorý sa postupne implementuje medzi orgánmi verejnej správy je riadenie korupčných rizík (manažérstvo korupčného rizika). Pri riadení korupčných rizík a samotnej analýze korupčného rizika dokáže študent využiť poznatky, ktoré mu boli poskytnuté v rámci vzdelávania v jednotlivých predmetoch, predovšetkým v rámci kriminológie, verejnej správy, správneho práva a teórie bezpečnostných rizík.

1 Kriminológia a jej prínos v oblasti prevencie korupcie

Prevenciu korupcie možno zaradiť medzi širšiu oblasť prevencie kriminality, ktorá vo všeobecnosti predstavuje opatrenia smerujúce k predchádzaniu, redukcii, či k prípadnej eliminácii trestnej činnosti, či inej nežiadúcej protispoločenskej činnosti. Prevencia kriminality môže byť vyjadrená aj ako „*pokus o znižovanie stavu kriminality, a to ešte pred jej začatím alebo pokračovaním.*“²¹⁹ Okrem kriminalistiky, trestného práva, penológie, sociológie, psychológie a ďalších vied sa prevencii kriminality venuje najväčšia pozornosť v oblasti

²¹⁸ Prevencia korupcie : Praktická príručka. - 1. vyd. - Paris: OECD Publications, 2006. – s. 4.

²¹⁹ ONDICOVÁ, M. Policajná prevencia z pohľadu výučby na Akadémii Policajného zboru v Bratislave. In. Prevence kriminality v teorii a praxi. Hodonín : Evropský ústav práva a súdného inžinýrství, 2017. s. 46

kriminológie. Dôvod je najmä ten, že „*kriminológia je veda, ktorá sa zaoberá zločinnosťou, jej stavom a štruktúrou, príčinami a podmienkami trestnej činnosti, ako aj spôsobmi alebo prostriedkami páchania trestnej činnosti.*“²²⁰ Kriminológia skúma príčiny páchania korupcie, z čoho vyvodzuje následne opatrenia na prevenciu korupcie. Nakoľko sa kriminológia zaoberá aj osobnosťou páchatel'a kriminality a do značnej miery skúma aj okolie páchatel'ov kriminality na páchanie trestných činov alebo iných protispoločenských činov tvoria zistenia v rámci tejto oblasti výskumu značnú časť poznatkov, ktoré sú následne implementované do nástrojov na prevenciu korupcie, ktorý budeme analyzovať v našom príspevku. Kriminológia ako vedný odbor a zároveň aj študijný predmet poskytuje v spleti ďalších vedných odborov a študijných predmetov ucelený systém poznatkov pre absolventov Akadémie Policajného zboru v Bratislave v boji proti korupcii. Na základe vzájomnej syntézy poznatkov je možné vytvárať a zabezpečovať implementáciu rôznych nástrojov, ktoré budú využiteľné v boji proti korupcii. Takéto nástroje možno uplatniť napríklad pri manažmente korupčných rizík, respektíve pri riadení korupčných rizík vo vnútri organizácie verejnej správy. V rámci nášho príspevku sme sa zamerali na využitie poznatkov z kriminológie, teórie bezpečnostných rizík a verejnej správy pri riadení korupčných rizík vo vnútri organizácie verejnej správy. Činnosti na prevenciu korupcie aj formou riadenia korupčných rizík možno charakterizovať ako bezpečnostnoprávne služby, ktoré sú realizované vo vnútri verejnej správy. Teória bezpečnostných rizík je vedou o bezpečnostných rizikách, ktorú je možné považovať za aplikovanú vednú disciplínu, ktorej predmetom je „*podstata, charakteristika, morfológia a typológia bezpečnostných rizík, proces vývoja týchto rizík s dôrazom na identifikáciu a analýzu zdrojov ich vzniku, faktory, ovplyvňujúce ich priebeh, prognózovanie tendencií ich vývinu a rozpracovanie strategických prístupov pre zaobchádzanie s nimi v manažmente bezpečnostných rizík.*“²²¹ Korupciu možno považovať za sociogénne riziko vo verejnej správe, ktoré môže priamo ohroziť bezpečnosť štátu²²². Buzalka začlenil medzi riziká verejnej správy práve „*prenikanie tlaku záujmových skupín (často nezákonných, resp. protizákonných vplyvov) skupín a korporácií do verejnej správy na lokálnej, či regionálnej úrovni.*“²²³ Túto úroveň možno pokojne rozšíriť aj na národnú úroveň, nakoľko z doteraz známych informácií je jasné, že korupcia je negatívnym javom, ktorý sa vyskytuje aj na úrovni ústredných orgánov štátnej správy. Korupcia sa môže vyskytovať všade tam, kde sú ponúkané verejné služby a kde sa vykonáva verejná správa, ktorej výkon ovplyvňuje jej adresátov, ktorí majú potencionálny záujem, aby vykonávané služby, správa alebo rozhodovanie vyhovovali ich záujmom. Korupcia bola za riziko vnútornej bezpečnosti označená aj v metodológii a metodike vypracovania analýzy vnútorného ohrozenia bezpečnosti Slovenskej republiky a z nej vyplývajúcich ohrození a rizík, ktorú realizovala Sekcia krízového riadenia Ministerstva vnútra Slovenskej republiky.²²⁴ Na korupciu ako každé iné riziko je možné nastaviť proces riadenia rizík, čo je proces, kedy sa subjekt riadenia rizík snaží zamedziť pôsobeniu už existujúcich a budúcich faktorov a navrhuje riešenia, ktoré pomáhajú eliminovať účinok nežiadúcich vplyvov a naopak umožňujú využiť príležitosť pôsobenia pozitívnych vplyvov.²²⁵ Pri manažmente korupčných rizík je možné využiť princíp spätnej väzby (reaktívna stratégia), alebo princíp predikačnej väzby (proaktívna stratégia, kedy

²²⁰ BURNA, E. *Prevenca kriminality – základní teoretická východiska*. In. *Prevenca kriminality v teorii a praxi*. Hodonín : Evropský ústav práva a súdného inžinýrství, 2017. s. 9.

²²¹ BUZALKA, J. *Teória bezpečnostných rizík*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2012. s. 12.

²²² Napríklad ak sa korupčné správanie dotýka utajených informácií, prípadne môže byť korupcia nástrojom na zámerne rozhodovanie orgánu verejnej moci, ktoré bude v rozpore so záujmami Slovenskej republiky.

²²³ BUZALKA, J. *Teória bezpečnostných rizík*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2012. s. 59.

²²⁴ *Analýza tendencií vývoja vnútornej bezpečnosti Slovenskej republiky a z nej vyplývajúcich rizík a ohrození Slovenskej republiky*. Bratislava : Sekcia krízového riadenia Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, 2010. s. 14. Dostupné aj online na WWW [08.09.2023; 09:29]: <https://www.minv.sk/?civilna-ochrana>

²²⁵ SMEJKAL, V., RAIS, K. *Řízení rizik ve firmách a jiných organizacích*. 4. vydanie. Praha : Garda Publishing, 2013. s. 166.

ide o vedecký spôsob, v ktorom sa subjekt zoznami so súčasným stavom, možnými hrozbami a má čo najúplnejšie informácie o možnom priebehu ich naplnenia). Pri riadení rizík sa okrem kriminológie a teórie bezpečnostných rizík využívajú poznatky aj z verejnej správy, správneho práva a správnej vedy. Predmetom správnej vedy je skúmanie organizácie verejnej správy, jej vnútornej štruktúry, faktickej efektívnosti príslušných organizačných systémov a uplatňovanie organizačných princípov, ako aj činnosť verejnej správy, teda efektívnosť príslušných procesov, realizovaných metód pôsobenia pri vlastnom výkone verejnej správy.²²⁶ Pri skúmaní verejnej správy možno využiť metódy správnej vedy, ale aj správneho práva, či štátovedy.²²⁷ Pri skúmaní možnej korupcie na rozličných funkčných pracovných pozíciách orgánu verejnej správy musíme vychádzať v prvom rade z náplne funkčných pracovných pozícií, organizovaných v organizačnej štruktúre skúmaného orgánu verejnej správy, kde skúmame možnosti korupčného správania, ktoré sú ovplyvnené tým, akú má daný zamestnanec funkciu, z titulu ktorej môže páchať protispoločenské činy alebo korupčné trestné činy. Pri takomto skúmaní je potrebné skúmať administratívnu dokumentáciu, právne predpisy a interné predpisy. Kriminológia, spoločne s teóriou bezpečnostných rizík a verejnou správou, teda umožňujú naplno rozvíjať niektoré nástroje, ktoré sú určené na realizáciu preventívnych opatrení pri boji s korupciou a korupčným správaním.

2 Riadenie korupčných rizík v kontexte poznatkov z kriminológie

Riadenie korupčných rizík je významná súčasť protikorupčného systému Slovenskej republiky, pričom súčasné základy riadenia korupčných rizík pramenia z Protikorupčnej politiky Slovenskej republiky na roky 2019 až 2023²²⁸ a programových vyhlásení vlády Slovenskej republiky. Odbor prevencie korupcie Úradu vlády Slovenskej republiky vytvoril metodické odporúčanie k riadeniu korupčných rizík, ktoré slúži orgánom verejnej moci pri nastavovaní opatrení pre predchádzanie korupcii a korupčnému správaniu. Pri tvorbe metodického odporúčania k riadeniu korupčných rizík sa vychádzalo prioritne z poznatkov, ktoré pochádzajú z oblasti kriminológie a z oblasti teórie rizík a verejnej správy. Riziko v zmysle teórie bezpečnostných rizík možno jednoducho vyjadriť ako pravdepodobnosť vzniku nebezpečného negatívneho javu a jeho dôsledku.²²⁹ Riziko vzniká vzájomným pôsobením hrozby a aktíva a vyjadruje mieru ohrozenia aktíva, mieru nebezpečenstva, že sa uplatní hrozba a dôjde k nežiadúcemu výsledku, ktorý bude viesť k vzniku škody.²³⁰ Podstatou riadenia rizík je usmerňovanie procesov, ktorých výsledkom je odhaľovanie rizík, ich cieľavedomé znižovanie a minimalizovanie pravdepodobnosti vzniku kríz systému, pričom jeho cieľom je navrhnutie optimálneho spôsobu zníženia rizika na spoločensky prijateľnú mieru.²³¹ Korupčným rizikom sa chápe pravdepodobnosť alebo možnosť vzniku korupcie a nákladov na ňu spojených.²³² Riadenie korupčných rizík predstavuje proces, ktorý má prevažne preventívnu povahu a ktorý sa využíva na identifikovanie potenciálnych a existujúcich korupčných rizík v organizáciách, na posúdenie identifikovaných rizík z hľadiska ich spôsobilosti ohroziť ciele organizácie, dôveryhodnosť organizácie a výkonnosť organizácie, a na analýzu príčin vzniku

²²⁶ SKULOVÁ, S. a kol. *Základy správni vedy*. 2. vydanie. Brno : Masarykova univerzita, 2014. s. 16.

²²⁷ BERČÍK, P., KRÁLIK, J. *Základy verejnej správy I. Učebnica*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2007. s. 13-16.

²²⁸ V zmysle uznesenia vlády Slovenskej republiky č. 585/2018 z dňa 12. decembra 2018.

²²⁹ BUZALKA, J. *Teória bezpečnostných rizík*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2012. s. 16.

²³⁰ SMEJKAL, V., RAIS, K. *Řízení rizik ve firmách a jiných organizacích*. 4. vydanie. Praha : Garda Publishing, 2013. s. 99.

²³¹ BUZALKA, J. *Teória bezpečnostných rizík*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2012. s. 67-68.

²³² Je potrebné si nemýliť pojmy korupčné riziko a riziko korupcie. Riziko korupcie predstavuje riziko, ktoré už z korupcie vyplýva. Poznanie rizika korupcie je dôležité napríklad pri skúmaní strategickú korupcie v rámci boja proti hybridným hrozbám.

a existencie týchto rizík. Riadenie korupčných rizík sa zakladá na merateľných a objektívnych faktoch o korupčných rizikách, ktoré pochádzajú z poznatkov kriminológie. Vo svojom obsahu analýza korupčného rizika zahŕňa príčiny, príležitosti, priestor ale aj podmienky, ktoré uľahčujú vznik situácie priaznivej pre korupciu. Kriminológia teda značne dopĺňa teóriu bezpečnostných rizík pri identifikácii korupčného rizika, nakoľko teórii bezpečnostných rizík ponúka osobitosti korupcie, základné faktory páchania korupcie, príčiny korupcie a zdroje korupcie, ktoré je potrebné poznať pred tým, ako dôjde k analýze korupčného rizika. Pre systém orgánov verejnej moci predstavuje korupcia riziko, ktoré prináša len stratu, teda korupčné riziko nemožno považovať za špekulatívne riziko, ktoré môže štátu prinášať zisk.²³³ Pretrvávajúce korupčné riziko má spravidla nepriaznivý vplyv na dôveryhodnosť daného orgánu verejnej správy. Korupcia je vždy úmyselná a je pri nej vždy prítomný motív a príčina, ktoré skúma práve kriminológia a ktorých skúmanie je pre správne riadenie korupčných rizík potrebné. Z kriminológie je známe, že špecifikum korupcie je uskutočňovanie tejto protispoločenskej činnosti v skrytosti, pričom prostredie, kde sa korupčné správanie realizuje má rôzne podmienky. Môže ísť o pracovisko ale aj prostredie mimo pracoviska, ktoré môže uľahčovať (alebo sťažovať) páchanie korupčných trestných činov a iných protispoločenských činov. Dôležitým poznáním, ktoré kriminológia priniesla do oblasti riadenia korupčných rizík, je skutočnosť, že pri zisťovaní a identifikácii korupčných rizík sa musia brať na zreteľ aj metódy zakrývania korupcie, ktoré sú zväčša dômyselné a využívajú rôzne formy nátlaku a vydierania (vrátane ich náznakov), zneužívania postavenia, vplyvu alebo právomoci či tolerovanie konfliktu záujmov v orgánoch verejnej moci. Na vytvorenie a upevnenie korupčnej siete slúži napríklad prijímanie nenáležitých výhod bez poskytnutia protislužby. Z kriminológie taktiež poznáme skutočnosť, že aktéri korupčného správania môžu v orgánoch verejnej moci (orgánoch verejnej správy) buď pôsobiť alebo môžu byť z vonkajšieho prostredia, pričom sú zvyčajne skúsení a zbehlí v organizácii subjektov verejnej správy a v procesoch, ktoré vo vnútri subjektu verejnej správy prebiehajú. Aktéri korupcie využívajú rôzne *možnosti na korupciu*, korupčné správanie alebo protispoločenskú činnosť, ktorými môžu byť medzery v zákone, účelové zasahovanie do tvorby zákonov a iných predpisov, dosadzovanie spriaznených osôb do rozhodovacích pozícií v rámci orgánov verejnej správy a orgánov verejnej moci, či dosadzovanie spriaznených osôb do hodnotiacich komisií. Páchatelia korupcie dokážu teda efektívne vytvárať aj korupčné siete a využívať slabé miesta organizácie verejnej správy, nedostatočnú integritu zamestnancov verejnej správy a vedúcich zamestnancov verejnej správy. Teória bezpečnostných rizík explicitne uvádza, že žiadne riziko nie je možné eliminovať, čo platí aj pri korupčných rizikách. Úplná eliminácia rizika by bola možná, len ak by došlo k odstráneniu procesu v ktorom riziko jestvuje, čo by bolo ale nezmyselné – nie je možné odstrániť proces poskytovania verejnej služby (tj. celú verejnú službu), len kvôli existencii korupčného rizika. Nie všetky korupčné riziká sú rovnaké v rámci celej organizácie verejnej správy. Existujú korupčné riziká, ktoré sú spoločné pre takmer všetky orgány verejnej správy, subjekty verejnej správy, prípadne organizačné útvary. Ide napríklad o oblasť personalistiky (ľudských zdrojov) či oblasť verejného obstarávania. Odlišnosti v korupčných rizikách v rámci organizácií verejnej správy sú závislé na činnosti orgánu verejnej správy, veľkosti personálneho substrátu orgánu a jeho organizovania v rámci útvarov, či na základe veľkosti a spôsobu finančných a iných operácií. Akákoľvek organizácia, charakterizovaná ako právnická osoba má zodpovednosť za dané procesy a korupčné riziko tak nemôže preniesť na iné subjekty.²³⁴

²³³ V tom zmysle, že v štáte sa vyskytuje korupčné správanie a korupcia. Daná skutočnosť nereflektuje situáciu, kedy štát ako aktér medzinárodnej politiky využíva nelegálne nástroje hybridných hrozieb (v tomto prípade strategickú korupciu) na dosiahnutie svojich záujmov.

²³⁴ Metodické odporúčanie k riadeniu korupčných rizík. Úrad vlády Slovenskej republiky, 2019. s. 10. Dostupné aj online na WWW [11.09.2023, 12:08]: https://www.bojprotikorupcii.gov.sk/data/files/7075_riadenie-rizik_hlavny-mat-fin.pdf?csrt=10000408236157833268.

Kriminológia pri nastavovaní systému riadenia korupčných rizík okrem vymedzenia pojmov, charakteristických črt a foriem korupcie priniesla pomerne dostatočne rozpracovanú etiológiu a fenomenológiu korupcie, opísala typických páchatel'ov tejto činnosti a zároveň aj obeť tejto trestnej činnosti (spoločnosť). Pri kreovaní systému riadenia korupčných rizík mala kriminológia zásadný vplyv na zistenie základných faktorov páchania korupcie, čo viedlo ku kreovaniu základných *faktorov korupčného rizika*, pričom sa vychádzalo zo zistení kriminológie – predovšetkým z identifikácie **príležitosti**, ktoré páchatelia majú na to aby sa dopustili sa korupcie a identifikácie **motívov**, ktoré páchatel'ov vedú k tomu, aby sa korupcie dopustili. Medzi príležitosti na páchanie korupcie možno zaradiť situáciu, kedy orgány verejnej správy nemajú dostatočne jasne a pevne stanovené pravidlá etického správania, vrátane situácií, kedy dôjde k vystaveniu osoby korupcii. Medzi ďalšie príležitosti možno zaradiť netransparentnosť postupov a procesov (alebo aj ich nejasné stanovenie), neexistencia otvorenej kultúry (obava jednotlivcov z následkov, odvety alebo pomsty, v prípade ak vyjadria svoj názor), tolerancia korupčného správania alebo náznakov korupčného správania. Riziko korupcie sa zvyšuje aj neodbornosťou zamestnancov, prípadne nástupom nových neskúsených zamestnancov, ktorí sa môžu dostať pod vplyv iných jednotlivcov, ktorí ovládajú dômyselné spôsoby korupcie alebo sú súčasťou korupčnej schémy. Príležitosti spočívajú aj v nadriadených zamestnancov, ktorí vykonávajú kontrolu, dohľad alebo hodnotenie svojich podriadených zamestnancov z hľadiska dodržiavania interných predpisov a tieto svoje povinnosti zanedbávajú. Významnou mierou prispieva k príležitosti pre páchanie korupcie nedostatočná miera ochrany oznamovateľov, kedy sa realizátor korupčného správania spolieha na to, že prípadný oznamovateľ nebude korupciu oznamovať. Príležitosti páchania korupcie teda vychádzajú zo skúmania korupcie ako takej, ktorej sa venuje kriminológia. Pri korupcii skúma kriminológia aj motívy, ktoré pochádzajú na jednej strane prioritne z existenčnej, finančnej alebo inej tiesne (napríklad nepriaznivý zdravotný stav osoby páchatel'a alebo jeho rodinného príslušníka, prípadne ohrozenie kariérneho postupu), na druhej strane ide o motív, ktorý vyplýva z finančného alebo iného prospechu, či výhody, ktorú sa zamestnanec neštíti využiť z dôvodu jeho nízkej integrity. Z poznatkov, ktoré kriminológia ako vedný odbor zhromaždila sa zistilo, že korupciu ovplyvňuje existencia okolností a podmienok, ktoré osobám vedia uľahčiť korupčné správanie, ktoré by chceli realizovať a utajiť pred okolím. Až v prípade, ak okolnosti a podmienky bude páchatel' subjektívne vnímať ako také, ktoré od korupčného správania neodrádzajú, bude zvýšené riziko páchania korupcie. Vo vzťahu k páchaniu korupcie na orgánoch verejnej moci je potrebné odlišiť *externé korupčné riziká*, ktoré vznikajú snahou verejnosti o korupčné správanie a *interné korupčné riziká*, ktoré predstavujú korupčné správanie vo vnútri organizácie. **Na základe poznatkov z kriminológie možno korupciu vyjadriť aj matematicky tak, že ju chápeme ako rozdiel súčtu monopolu moci a voľnosti rozhodovania na základe vlastnej úvahy a súčtu vyvoditeľnej zodpovednosti**²³⁵ spolu s transparentnosťou, ochranou oznamovateľov a ďalšími faktormi.²³⁶

$$C = M + D - A$$

kde:

C – korupcia;

M – monopol moci;

D – voľnosť rozhodovania na základe vlastnej úvahy (ang. *discretion*);

²³⁵ KLITGAARD, R. *Addressing Corruption Together*. Paríž: OECD, 2015. s. 37. Dostupné aj online na WWW [11.09.2023, 12:02]: <https://www.oecd.org/dac/conflict-fragility-resilience/publications/FINAL%20Addressing%20corruption%20together.pdf>.

²³⁶ Metodické odporúčanie k riadeniu korupčných rizík. Úrad vlády Slovenskej republiky, 2019. s. 12. Dostupné aj online na WWW [11.09.2023, 12:08]: https://www.bojprotikorupcii.gov.sk/data/files/7075_riadenie-rizik_hlavny-mat-fin.pdf?csrt=10000408236157833268.

A – vyvoditeľná zodpovednosť (ang. *accountability*).

Úrad vlády Slovenskej republiky v rámci školenia svojich zamestnancov (z dôvodu implementácie normy ISO STN 37001 – Systém manažérstva proti korupcii) používa mierne pozmenenú modifikáciu tejto rovnice na $K = MM + DP - Z - T$, kde T predstavuje transparentnosť.

Do poznatkov z kriminológie, ktorá korupciu skúma z mnohých uhlov pohľadu, prichádza pri riadení korupčných rizík potreba implementovať poznatky z verejnej správy, správneho práva a správnej vedy na základe ktorých je možné zistiť **nositeľov korupčného rizika**, tj. udalosti a javy, vyjadrené v procesoch vo vnútri orgánu verejnej správy pri ktorých dochádza ku korupcii alebo vyjadrené v organizačných útvaroch, či samotnej osobe. Zodpovednosť za korupčné riziká nesú konkrétne osoby, tj. konkrétny policajt a konkrétny civilný zamestnanec, ktorí vykonávajú konkrétnu činnosť. Za korupčné riziká nesú zodpovednosť aj ich nadriadení. Poznatky z oblasti správneho práva, verejnej správy, prípadne z oblasti správnej vedy sú využívané pri identifikácii konkrétnych korupčných rizík. Identifikovanie konkrétnych korupčných rizík začína pri tvorbe **katalógu procesov**. Katalóg procesov obsahuje identifikované procesy a postupy, ktoré patria do rozhodovacej právomoci zamestnanca. Na základe pozícií, rozhodovania a priradených procesov sa následne určia osoby, ktoré sú za celý proces zodpovedné. Vypracovanie katalógu procesov sa má realizovať na každej hierarchickej úrovni orgánov verejnej správy a verejnej moci, pričom zodpovednosť za ich vypracovanie majú mať riadiaci pracovníci a vedúci pracovníci. V najideálnejšom prípade obsahuje katalóg procesov opis **oblasti rozhodovania** (ide napríklad o vydávanie povolení, ukladanie pokút, pridelovanie finančných prostriedkov, rozhodovanie o kariérom raste ďalších osôb a iné) a **opis k ním priradených procesov, postupov, činností a jednotlivých fáz**. Čím detailnejšie pozná personálny substrát procesy, postupy a činnosti v jednotlivých oblastiach rozhodovania organizácie, tým sa znižuje šanca, že potencionálny páchatel korupčnej činnosti svoj protispoločenský čin uskutoční. Z tohto dôvodu je potrebná aj výučba správneho práva, verejnej správy a správnej vedy, nakoľko tieto študijné predmety, umožňujú pomocou svojich poznatkov, skúmanie procesov vo vnútri verejnej správy a absolvent tak môže na základe štúdia všeobecne záväzných právnych predpisov a interných predpisov realizovať analýzu korupčných rizík v jednotlivých orgánoch verejnej správy. Pri vytváraní katalógu procesov sa využíva metóda analýzy, aplikovaná predovšetkým na interné predpisy a všeobecne záväzné právne predpisy, kde základným *východiskom analýzy* bude napríklad **právomoc rozhodovať**, teda sa identifikujú postupy a procesy, ktoré patria do rozhodovacej právomoci zamestnanca.²³⁷ Po vytvorení katalógu pozícií, ktorý môže obsahovať analýzu personálneho substrátu, opis pracovných činností jednotlivých zamestnancov, ich rozhodovacích právomocí a k týmto právomociam priradených procesov je potrebné aby zamestnanci danej organizácie v ktorej sa analýza korupčných rizík vykonáva, určili so zreteľom na oblasť svojej zodpovednosti kritickú fázu príslušných procesov, postupov alebo činností, kde sa v minulosti vyskytlo, v súčasnosti existuje alebo by mohlo vzniknúť korupčné riziko alebo korupcia. Na skúmanie jednotlivých procesov sa okrem aktivity zamestnancov skúmanej organizácie v oblasti určenia rizikových procesov využívali aj informácie uvedené v interných predpisoch a ďalších dokumentoch, ktoré priebeh procesov a postupov určujú. V niektorých prípadoch, ako napríklad pri procese verejného obstarávania je potrebné analyzovať aj príslušné všeobecne záväzné právne predpisy, ak obsahujú aspoň časť skúmaného procesu, postupu alebo činnosti, kde sa korupčné riziko môže vyskytnúť. Súčasná zodpovednosť na

²³⁷ Len pre ilustráciu - v prípade pedagogických zamestnancov Akadémie Policajného zboru v Bratislave by išlo napríklad o hodnotenie semestrálnych skúšok, kde pedagogický zamestnanec disponuje rozhodovacou právomocou.

odhaľovanie a následne na riadenie korupčných rizík je v kompetencii jednotlivých ústredných orgánov štátnej správy, kde kompetentnými zamestnancami sú **protikorupční koordinátori**. Nad touto úrovňou sa nachádza už len Rada protikorupčných koordinátorov, ktorej činnosť koordinuje a organizačne zabezpečuje Úrad vlády Slovenskej republiky ako ústredný orgán štátnej správy v oblasti prevencie korupcie.²³⁸ **Rada protikorupčných koordinátorov** je právnym postavením poradný orgán vedúceho Úradu vlády Slovenskej republiky, pričom jej cieľom je predovšetkým pripravovať koncepčné dokumenty pre vládu Slovenskej republiky týkajúce sa prevencie korupcie, vydávať odporúčania na prijatie protikorupčných opatrení najmä ministerstvám a ostatným ústredným orgánom štátnej správy, vydávať stanoviská k dokumentom v oblasti prevencie korupcie, boja proti korupcii, protikorupčných opatrení vypracovaných a vydaných ministerstvami a ostatnými ústrednými orgánmi štátnej správy a realizovať ďalšie činnosti v rámci boja proti korupcii a korupčnému správaniu.²³⁹

3 Prínos syntézy poznatkov z kriminológie a z iných vedných odborov a študijných predmetov do praxe

Ústredné orgány štátnej správy aj jednotliví protikorupční koordinátori v rámci riadenia korupčných rizík využívajú mnohé metódy na odhaľovanie a identifikáciu korupčných rizík v rámci ich organizácii. Poznatky, ktoré priniesla kriminológia v spojitosti s teóriou bezpečnostných rizík a poznatkami verejnej správy sa pretavili až do softvérových riešení. Napríklad bol vytvorený systém ARACHNE, čo je informačný a technologický nástroj na hĺbkovú analýzu údajov a bodovanie rizík, ktorý pomáha posilniť identifikáciu, prevenciu a odhaľovanie podvodov, rizikových operácií, projektov, prijímateľov, zmlúv, zhotoviteľov a dodávateľov.²⁴⁰ Ďalším praktickým prínosom syntézy poznatkov z kriminológie, teórie bezpečnostných rizík a verejnej správy je vytvorenie informačného systému riadenia korupčných rizík, známy aj pod skratkou *IS.RKR*, ktorý slúži na evidenciu, zisťovanie a riadenie korupčných rizík v rezortoch a organizáciách štátnej a verejnej správy. Softvér môže byť aplikovaný v ktorejkoľvek organizácii verejnej správy a zároveň umožňuje nastavenie rôznych prístupov z hľadiska úrovne organizácie verejnej správy (nadrezortná, rezortná a pre nižšie organizačné úrovne). Informačný systém podporuje správu agendy Riadenia korupčných rizík, teda umožňuje špecifikovanie potenciálnych rizík a ich kategórií, prípravu otázok a dotazníkov určených na prieskumy, vykonanie prieskumov v organizáciách verejnej správy, vyhodnotenie prieskumov, ako aj kreovanie katalógu korupčných rizík v rámci jednotlivých organizácií.²⁴¹ Informačný systém umožňuje riziká zaradiť do kategórií, čo umožňuje vytvárať agregovaný pohľad na hodnotenie rizík. Každá kategória rizík má definovaný typ, ktorý určuje spôsob práce s rizikami danej kategórie. Systém používa tieto kategórie korupčných rizík: *integrita v organizácii, ochrana oznamovateľov, osobná zodpovednosť, protikorupčný systém riadenia, rizikovosť pracovnej pozície, rozhodovanie na základe vlastnej úvahy a transparentnosť*. Pomocou tohto systému, možno následne zjednodušiť aplikáciu dotazníkovej metódy na identifikáciu korupčných rizík, kedy systém umožní používateľovi vytvoriť otázky, ktoré následne využije pri vytváraní dotazníkov. Pri zadávaní znenia otázky sa do systému uvádza aj zdôvodnenie otázky, pričom k otázke je možné pridať aj jednotlivé váhy otázok (1 veľmi nízka, 2 nízka, 3 stredná (prvotne nastavené), 4 vysoká, 5 veľmi vysoká). S pomocou tohto systému je následne možné jednoduchšie vytváranie prieskumov s možnosťou vytvorenia, spustenia,

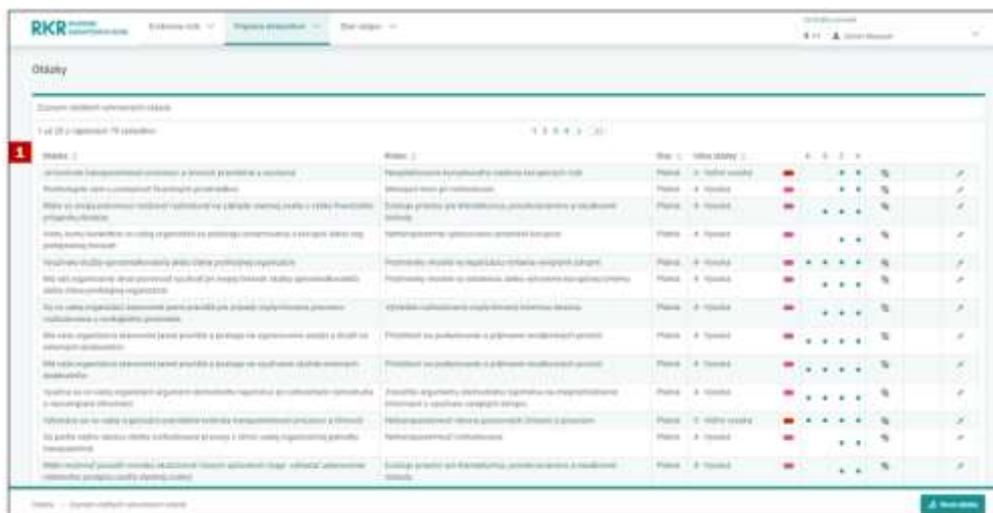
²³⁸ § 24 ods. 1 písm. d) zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov.

²³⁹ Čl 2. ods. 2 štatútu Rady Protikorupčných koordinátorov.

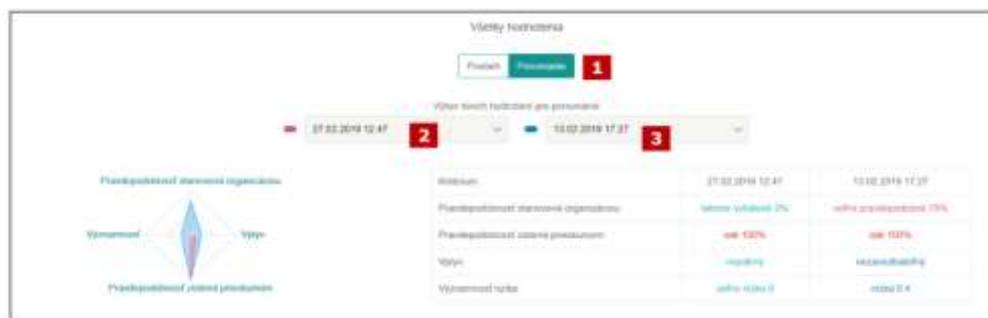
²⁴⁰ ARACHNE – Charta k zavedeniu a používaniu nástroja na hodnotenie rizík pri overovaní zo strany riadiaceho orgánu. s. 8. Dostupné aj online na WWW [18.09.2023, 08:25]: <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=14836&langId=sk>

²⁴¹ Riadenie korupčných rizík (RIS.RKR) – používateľská príručka 1.0. s. 23.

ukončenia, vyhodnotenia prieskumu, ako aj notifikovania respondentov. Informačný systém ponúka aj prehľad rizík zistených z prieskumov s možnosťou zaradenia konkrétneho rizika do katalógu rizík organizácie a sumárny prehľad výsledkov jednotlivých prieskumov vo forme grafu „Prehľad pravdepodobnosti rizík“.

Obrázok č. 1: Softvérové prostredie informačného systému riadenia korupčných rizík. (Zdroj: používateľská príručka RIS.RKR).

Obrázok č. 2: Ilustračný obrázok výstupov zo softvérového prostredia informačného systému riadenia korupčných rizík. (Zdroj: používateľská príručka RIS.RKR).

Záver

Uvedený príspevok v rámci vedeckej konferencie predstavuje prezentáciu využitia teoretických poznatkov v praxi, ktoré sú nadobúdané, uchovávané a študentom odovzďávané na Akadémii Policajného zboru v Bratislave. Kriminológia, teória bezpečnostných rizík a verejná správa sú študijné predmety, ktoré absolvujú počas štúdia študenti študijného programu bezpečnostnoprávne služby vo verejnej správe. Tieto poznatky, po ich vzájomnej syntéze je možné využívať pri realizácii bezpečnostnoprávných služieb vo verejnej správe. Bezpečnostnoprávnou službou vo verejnej správe môže byť okrem tradične uvádzaných oblastí civilnej ochrany obyvateľstva, krízového riadenia a ochrany pred požiarmi aj oblasť prevencie korupcie, nakoľko okruh verejných služieb, ktoré zaraďujeme k bezpečnostnoprávnym službám vo verejnej správe ešte nie je úplne uzatvorený a je potreba jeho ďalšieho skúmania a rozvíjania.²⁴²

²⁴² BLAŽEK, V., WÄLDL, E., BALGA, J., MURDZA, K., BUZALKA, J.: *Systematika vedecko-teoretických poznatkov v študijnom odbore bezpečnostné verejno-správne služby a optimalizácia prípravy správno-bezpečnostných manažérov na Akadémii PZ v Bratislave v súlade s potrebami verejnej správy a miestnej a*

Literatúra

ARACHNE – Charta k zavedeniu a používaniu nástroja na hodnotenie rizík pri overovaní zo strany riadiaceho orgánu. s. 8. Dostupné aj online na WWW [18.09.2023, 08:25]: <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=14836&langId=sk>

BERČÍK, P., KRÁLIK, J. *Základy verejnej správy I. Učebnica*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2007. 190 s. ISBN 978-80-8054-400-3.

BLAŽEK, V., WÄLDL, L., BALGA, J., MURDZA, K., BUZALKA, J.: *Systematika vedecko-teoretických poznatkov v študijnom odbore bezpečnostné verejno-správne služby a optimalizácia prípravy správno-bezpečnostných manažérov na Akadémii PZ v Bratislave v súlade s potrebami verejnej správy a miestnej a regionálnej úrovni: projekt integrovanej vedeckovýskumnej úlohy*. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2019. s. 34-35. (Výsk. 242).

BURNA, E. *Prevenca kriminality – základní teoretická východiska*. In. FRISTOVÁ, J., BURNA, E., ZÁMEK, D. a kol. *Prevenca kriminality v teorii a praxi*. Hodonín : Evropský ústav práva a soudního inženýrství, 2017. s. 6-15. ISBN 978-80-906601-4-4.

BUZALKA, J. *Teória bezpečnostných rizík*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2012. 168 s. ISBN 978-80-8054-547-5.

KLITGAARD, R. *Addressing Corruption Together*. Paríž: OECD, 2015. s. 37. Dostupné aj online na WWW [11.09.2023, 12:02]: <https://www.oecd.org/dac/conflict-fragility-resilience/publications/FINAL%20Addressing%20corruption%20together.pdf>

Metodické odporúčanie k riadeniu korupčných rizík. Úrad vlády Slovenskej republiky, 2019. s. 12. Dostupné aj online na WWW [11.09.2023, 12:08]: https://www.bojprotikorupcii.gov.sk/data/files/7075_riadenie-rizik_hlavny-mat-fin.pdf?csrt=10000408236157833268

ONDICOVÁ, M. *Organizačná štruktúra koordinácie prevencie v Slovenskej republike*. In. LUBELCOVÁ, G. *Paralely a divergence*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2018. s. 367 – 377.

ONDICOVÁ, M. *Policajná prevencia z pohľadu výučby na Akadémii Policajného zboru v Bratislave*. In. FRISTOVÁ, J., BURNA, E., ZÁMEK, D. a kol. *Prevenca kriminality v teorii a praxi*. Hodonín : Evropský ústav práva a soudního inženýrství, 2017. s. 43-52. ISBN 978-80-906601-4-4.

Prevenca korupcie : Praktická príručka. - 1. vyd. - Paris: OECD Publications, 2006. – 49 s.

Riadenie korupčných rizík (RIS.RKR) – používateľská príručka 1.0.

SKULOVÁ, S. a kol. *Základy správni vědy*. 2. vydanie. Brno : Masarykova univerzita, 2014. 215 s. ISBN 978-80-210-7335-7.

SMEJKAL, V., RAIS, K. *Řízení rizik ve firmách a jiných organizacích*. 4. vydanie. Praha : Garda Publishing, 2013. 483 s. ISBN 978-80-247-4644-9.

Štatút Rady Protikorupčných koordinátorov.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov.

regionálnej úrovni: projekt integrovanej vedeckovýskumnej úlohy. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2019. s. 34-35. (Výsk. 242).

Kontakt na autora:

PhDr. JUDr. Ondrej Blažek, PhD.
asistent,
Katedra správneho práva,
Akadémie Policajného zboru v Bratislave,
Sklabinská 1,
835 17 Bratislava
e-mail: ondrejblazek@akademiapz.sk

Kybernetická bezpečnosť a vzrastajúce hrozby pre naše vozidlá

Anotácia - Téma tohto článku sa zameriava na súčasný stav kybernetickej bezpečnosti v automobilovom priemysle a preskúma jej silné a slabé stránky. Analyzuje potenciálne hrozby zo strany hackerov voči automobilom, ich infraštruktúre a konektivitě. Prvá časť sa venuje kybernetickým útokom, ich možným dopadom a spôsobom, akými môžu hakery tieto útoky uskutočňovať. Nasledujúca časť skúma finančné dôsledky kybernetických útokov, ich vplyv na ochranu súkromia a krádeže vozidiel. V druhej časti sa analyzuje vývoj bezpečnosti v tomto odvetví a na základe vykonaných analýz sa identifikujú potenciálne útoky, ktorým by sme sa mohli čeliť v blízkej budúcnosti. Význam kybernetickej bezpečnosti v automobilovom priemysle rastie, čo sa odráža aj v európskej legislatíve, ktorá ukladá výrobcom automobilov dodržiavanie príslušných predpisov pri výrobe vozidiel.

Kľúčové slová - sieťovosť, informačná bezpečnosť, technológie, kybernetický útok, nabíjacia infraštruktúra

Annotation - The topic of this paper focuses on the current state of cybersecurity in the automotive industry and examines its strengths and weaknesses. It analyses the potential threats from hackers towards automobiles, their infrastructure and connectivity. The first part looks at cyber attacks, their potential impact and the ways in which hackers can carry out these attacks. The following section examines the financial implications of cyber attacks, their impact on privacy and vehicle theft. The second part analyses the evolution of security in the industry and, based on the analyses conducted, identifies potential attacks that we could face in the near future. The importance of cybersecurity in the automotive industry is growing, which is also reflected in European legislation that imposes on car manufacturers to comply with the relevant regulations when manufacturing vehicles.

Keywords - networking, information security, cyber attack, charging infrastructure, technology

Úvod

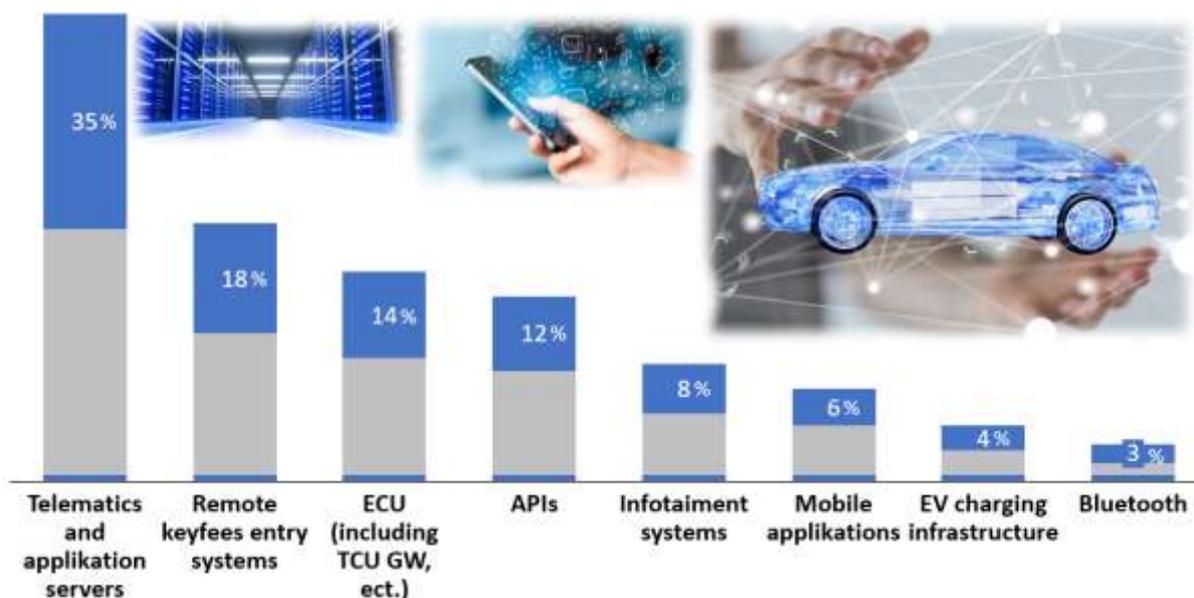
V prvom roku implementácie dokumentu UNECE WP.29 R155 sa kybernetické útoky stávajú častejšími a sofistikovanejšími, pretože pripojené vozidlá sú na cestách čoraz rozšírenejšie. Tímy pre bezpečnosť vozidiel majú za úlohu riešiť hrozby, ktoré prekračujú priame útoky na samotné vozidlá a sú zamerané na celé vozové parky, mobilné aplikácie, služby a dokonca aj na infraštruktúru nabíjania elektromobilov. S rastúcim počtom pripojených automobilov na globálnom trhu (viac ako 70 miliónov automobilov ročne) sa povrch útokov pre hackerov markantne rozširuje. Príčiny zraniteľnosti softvéru sú rôznorodé, ale zdá sa, že manažment veľkých automobilových projektov si nie vždy uvedomuje dôležitosť alebo špecifickosť kybernetickej bezpečnosti. Čiastočne je to spôsobené tým, že vývojári softvéru v automobilovom sektore nie sú zvyknutí zohľadňovať bezpečnosť už na začiatku projektu. Majú pocit, že im chýba potrebný odborný tréning a nedostatok vhodných technologických riešení, ktoré by podporovali bezpečnosť. Navyše, zvýšené povedomie o bezpečnosti a aktívne riadenie bezpečnostnej politiky na vyšších úrovniach v organizáciách obvykle predstavujú výzvu pre odvetvie, ktoré čelí novým kybernetickým bezpečnostným hrozbám.

1. Útoky sa stávajú čoraz sofistikovanejšími

V priebehu roku 2023 došlo k nárastu sofistikovaných a častých kybernetických útokov, ktoré odhalili zraniteľnosť každého bodu pripojenia. V reakcii na túto situáciu boli zavedené dva nové spôsoby útokov, ktoré predstavujú jadro inteligentného mobility ekosystému: aplikačné rozhrania (API) pre mobilitu a služby a infraštruktúra na dobíjanie elektrických vozidiel, ktorá sa očakáva, že v nadchádzajúcom desaťročí nahradí pumpy pre spaľovacie motory. Tímy zodpovedné za bezpečnosť vozidiel musia okrem priamych útokov na samotné vozidlá, vozové parky a súvisiace systémy tiež zvládať tieto nové hrozby. Riadenie veľkých

projektov v automobilovom priemysle čelí výzve pochopiť význam kybernetickej bezpečnosti a zahrnúť bezpečnostné opatrenia už na začiatku projektu. Vývojári často cítia nedostatok odbornej prípravy a zároveň vnímajú, že ich pracovné procesy nie sú dostatočne vybavené na podporu bezpečnosti. Vytvorenie kultúry bezpečnostného povedomia a aktívne riadenie bezpečnostných politík na vyšších úrovniach organizácií môžu byť pre priemyselné odvetvia, ktoré čelia novým kybernetickým hrozbám, výzvou.

Incidents by origin of attacks in Central Europe

1.1 Telematika a servery aplikácií

Pripojené vozidlá zbierajú a prenášajú dôležité údaje počas svojej životnosti, a to nielen na servere výrobcu, ale aj na serveroch majiteľov vozidiel. Na umožnenie tejto komunikácie sa používajú dva rôzne typy serverov: telematické servery, ktoré komunikujú s vozidlom, a aplikačné servery, ktoré komunikujú s sprievodnými aplikáciami vozidla. Okrem toho niektoré vozidlá disponujú dodatočnými servermi tretích strán, ktoré sú zodpovedné za komunikáciu s externými entitami, ako sú poisťovne, flotily, spoločnosti pre požičovanie a leasing vozidiel, siete pre dobíjanie elektrických vozidiel a podobne. Zlomyselný aktér by mohol zneužiť zraniteľnosti serverov v pozadí na útoky proti vozidlám, ktoré sa nachádzajú na cestách.

1.2 "Systémy na diaľkové bezklúčové odomknutie: Narastajúca hrozba."

V posledných rokoch sa diaľkové systémy na bezklúčové odomknutie (bezklúčové diaľkové ovládanie) stali priemyselným štandardom. Bohužiaľ, krádeže vozidiel a vlomy do vozidiel sa zvýšili v dôsledku možnosti manipulácie s týmito systémami. Kriminálnici môžu využívať verejne dostupné návody a videá na hackovanie a zariadenia, ktoré je možné zakúpiť online bez registrácie, čím poskytujú zlomyselným aktérom prostriedky na vykonávanie ich útokov.

Bezklúčové diaľkové ovládanie používa krátky rádiový vysielateľ na komunikáciu s prijímacou jednotkou vo vozidle. Je možné zachytiť komunikáciu medzi diaľkovým ovládaním a vozidlom pomocou zariadení navrhnutých na rušenie alebo krádež informácií z rádiového signálu.

Komunikácia medzi diaľkovým ovládaním a vozidlom môže byť napadnutá niekoľkými spôsobmi:

- **Útoky prostredníctvom signálov** – V útokoch založených na prenose (relay attacks) zlomyseľní aktéri odchyťávajú komunikáciu medzi kľúčom a vozidlom. Použitím vysielачa alebo "repeater" sú schopní rozšíriť dosah signálu, čo im umožňuje prístupovať k vozidlu, aj keď je kľúč umiestnený v dome. Táto technika umožňuje zločincovi odomknúť a naštartovať motor vozidla bez potreby fyzického prístupu k kľúču.
- **Zmena nastavení diaľkových ovládačov** – Zlomyseľní účastníci môžu využiť vyspelé a drahé zariadenia na prenastavenie systému diaľkového ovládania a vytvoriť nový kľúč, ktorý auto akceptuje, čím sa stane pôvodný kľúč nepoužiteľným. Tieto zariadenia na preprogramovanie je možné zakúpiť na legálnych internetových obchodoch a sú bežne používané autorizovanými automechanikmi a servisnými strediskami. Po pripojení zariadenia k diagnostickému portu OBD môžu zločinci získať úplný prístup k vozidlu.
- **Opakovacie útoky prostredníctvom uloženia signálu** – **Obrana** proti opakovacím útokom uložením preneseného signálu - Hackeri môžu zachytiť a uložiť správy odoslané z diaľkového ovládača alebo vozidla na diaľku, čo im umožňuje neskôr získať prístup k vozidlu. Aby sa pred týmto druhom útoku chránilo, musí byť signál uložený na bezpečnom mieste, aby sa zabránilo neoprávnenému prístupu.
- **Rušenie spojenia medzi diaľkovým ovládačom a autom na znemožnenie platnej komunikácie** – **Zlodeji** áut môžu získať prístup k vozidlu použitím rušičky signálov, ktorá narušuje komunikáciu medzi kľúčom a vozidlom. To následne bráni majiteľovi auta v jeho zamknutí.

V prvých troch štvrtrokoch roku 2022 oznámil Britský národný úrad pre boj proti zločinu v oblasti poistenia, že počet odcudzených vozidiel sa takmer vyrovnal historickým rekordom. Viac ako 745 000 áut bolo ukradnutých vo Veľkej Británii, čo predstavuje nárast o 24 % v porovnaní s rovnakým obdobím v roku 2019. V marci 2022 vyzvala londýnska polícia verejnosť o pomoc po tom, ako bolo pomocou zariadení na relay útoky odcudzených päť vozidiel s bezkľúčovým štartovaním od britského výrobcu. Neskôr, v októbri, francúzska polícia zistila, že hackeri upravili bežne dostupný Bluetooth reproduktor, ktorý bol na tmavej sieti ponúkaný za 5 000 eur, aby mohli odcudzovať viacero vozidiel od rôznych výrobcov. V reproduktoroch bol integrovaný 'rýchly štartovací kľúč', ktorý umožňoval nastartovanie vozidiel²⁴³

2. Kybernetické útoky v reálnom svete

- **Krok 1:** Zlodej v blízkosti auta vysielal signál pomocou hackovacieho zariadenia k druhému zlodejovi, ktorý sa nachádzal v blízkosti domu majiteľa.
- **Krok 2:** Druhý zlodej v okolí domu drží ďalšie zariadenie a pokúša sa zachytiť signál z kľúča majiteľa, ktorá je v dome.
- **Krok 3:** Po získaní signálu z kľúča, ktorý je umiestnený v dome, je tieto informácie preposlané k zlodejovi pri aute. Týmto spôsobom sa obaja zločinci koordinujú, aby získali prístup k vozidlu bez fyzického kontaktu s kľúčom majiteľa.

²⁴³ <https://www.nicb.org/news/news-releases/over-745000-stolen-vehicles-reported-so-far-2022>.

- **Krok 4:** S využitím preneseného signálu je prvý zlodej schopný odomknúť dvere, naštartovať motor a odísť s vozidlom.

2.1 Riadiaca jednotka motoru (ECU)

Hackeri sa pokúšajú narušiť alebo ovládať elektronické riadiace jednotky (ECU) — ktoré riadia motor, riadenie, brzdenie, okná, bezkľúčový vstup a ďalšie kľúčové systémy — spustením viacerých komplexných programov súčasne.

V januári 2023 sa útočníkovi podarilo narušiť elektronickú riadiacu jednotku (ECU) od nemeckého výrobcu, zodpovednú za motor, riadenie, brzdenie, okná, bezkľúčový prístup a rôzne ďalšie kľúčové systémy. Pokúšali sa pristúpiť k firmvéru ECU cez CAN zbernicu, ale neuspeli. Napriek tomu získali dostatok informácií na to, aby mohli použiť hrubú silu na prístup do heslom chráneného diagnostického režimu ECU. S týmto im bolo možné nájsť aktualizčný súbor, dešifrovať ho a upraviť firmvér ECU.²⁴⁴

2.2 Programovacie rozhranie pre aplikácie (API)

Služby inteligentnej mobility a pripojené vozidlá využívajú množstvo API, čo vedie k miliardám transakcií každý mesiac. Tieto API sa používajú pre funkcie ako mobilné aplikácie od výrobcov, infotainmentové systémy, OTA a telematické servery, správu nabíjania elektromobilov a platobné aplikácie. Avšak, taktiež predstavujú významné ciele pre kybernetické útoky, ktoré môžu viesť k rôznym formám napadnutia, ako je krádež osobných údajov alebo vzdialené ovládanie vozidla. Začiatocnícke hackovanie API je relatívne jednoduché, lacné a môže byť vykonané na diaľku bez špeciálneho hardvéru. Tento typ útoku sa stáva čoraz bežnejším a v roku 2023 bol zodpovedný za 12 % prípadov, v porovnaní s 2 % v roku 2022. V novembri 2022 tím etických hackerov odhalil, ako dokázali zneužiť chybnú autorizáciu objektov v API na prístup a ovládanie viacerých vozidiel od rôznych výrobcov. Posielaním API požiadaviek s VIN v unikátnom ID poli cez telematický systém dokázali naštartovať, zastaviť, zamknúť a odomknúť vozidlá od rôznych výrobcov.

Okrem toho sa im podarilo získať prístup k osobným informáciám majiteľov vozidiel. V septembri 2022 skupina hackerov z Anonymous napadla aplikáciu na objednávanie taxíkov, čo spôsobilo, že stovky taxíkov cestovali na rovnaké miesto v Mníchove, čo vyvolalo veľké dopravné komplikácie, ktoré boli zdieľané na sociálnych médiách.²⁴⁵

2.3 Mobilné aplikácie

Vďaka pokročilej konektivite vozidiel môžu originálni výrobcovia (OEM) poskytovať vzdialené služby cez mobilné aplikácie, ktoré prepájajú vozidlá so smartfónmi a dávajú užívateľom možnosť ovládať základné funkcie auta. Tieto aplikácie užívateľom umožňujú napríklad lokalizovať svoje auto, monitorovať jeho pohyb, otvárať dvere, zapínať motor či ovládať ďalšie prístroje v aute.

Avšak, rovnaké aplikácie, ktoré poskytujú užívateľom pohodlné digitálne funkcie, môžu byť zneužitie hackerami na ovládanie vozidla a jeho zázemných serverov. Možnými slabými miestami týchto aplikácií sú otvorený zdrojový kód, pevne nastavené prihlasovacie údaje a

²⁴⁴ <https://upstream.auto/research/automotive-cybersecurity/?id=10890>.

²⁴⁵ <https://upstream.auto/research/automotive-cybersecurity/?id=10890>.

zraniteľnosti v API či serverovom zázemí. Existuje tiež riziko krádeže identity prostredníctvom mobilných aplikácií.

V júli 2022 odborníci identifikovali šesť slabých miest v široko používanom čínskom GPS sledovači, ktoré umožnili útočníkom získať prístup k lokalizačným dátam a priamo posielat' SMS príkazy na GPS prijímače, akoby ich posielal majiteľ GPS. Odhaduje sa, že tento sledovač bol nainštalovaný v približne 1,5 milióna vozidiel, čo predstavuje vážne bezpečnostné a ochranné riziká. To znamená, že hackeri by mohli potenciálne sledovať užívateľov, deaktivovať alarmy a manipulovať s dátami.²⁴⁶

2.4 Systém infotainmentu

Systémy infotainmentu vo vozidle (IVI) predstavujú jednu z hlavných ploch, ktoré sú zraniteľné voči útokom, pretože môžu byť pripojené k internetu a používať nainštalované aplikácie a krátkodosahovú komunikáciu s mobilnými telefónmi a Bluetooth zariadeniami. Takáto konektivita dáva hackerom možnosť prístupu k súkromným informáciám, ako sú kontakty a správy. Navyše, IVI systémy zvyčajne majú prístup k vnútorným sieťam vozidla, ktoré môžu byť zneužitú na získanie kontroly nad vozidlom.

V júli 2022 sa hackerovi podarilo preniknúť do hlavnej jednotky kórejského výrobcu originálneho vybavenia (OEM) prostredníctvom jeho API na prístrojovej doske. Hacker obišiel mechanizmy autentifikácie pre aktualizácie firmvéru, prekódil zdrojový kód a vytvoril neoprávnené aktualizčné súbory, ktoré mu umožnili prístup k základnému operačnému systému hlavnej jednotky. Potom hacker prekódil rámec aplikácie a vytvoril aplikáciu, ktorú použil na sledovanie stavu vozidla a ovládanie zamykacieho mechanizmu prostredníctvom API prístrojovej dosky.²⁴⁷

2.5 Systémy nabíjania elektrických vozidiel

Zabezpečenie spoľahlivej a bezpečnej infraštruktúry pre nabíjanie je kľúčové pre rýchlejšie rozšírenie elektrických vozidiel. Napriek tomu sú mnohé nabíjacie stanice náchylné na fyzické aj diaľkové manipulácie, ktoré môžu spôsobiť ich zlyhanie. Užívatelia elektrických vozidiel tak môžu byť vystavení podvodom a útokom s výkupným. To má tiež širšie dôsledky na celú sieť nabíjacích staníc, lokálnu elektrickú sieť alebo dokonca celé flotily vozidiel.

V roku 2022 bolo nahlásených niekoľko významných incidentov súvisiacich s nabíjaním elektrických vozidiel. V februári 2022, ukrajinský dodávateľ komponentov pre nabíjacie stanice elektrických vozidiel v rámci kybernetického vojenského úsilia znefunkčnil ruské nabíjacie stanice.²⁴⁸

V apríli 2022 odborníci na bezpečnosť odhalili nový spôsob útoku proti známemu kombinovanému nabíjacímu systému (CCS), ktorý by teoreticky mohol narušiť možnosť nabíjania elektrických vozidiel na veľkú škálu.²⁴⁹

V máji 2022 odborníci zaznamenali nárast incidentov spojených s hackerkými útokmi na nabíjacie stanice, vrátane inštalácie ransomware, ktorý znížil rýchlosť nabíjania alebo úplne zastavil činnosť nabíjačiek. Okrem toho informovali, že útočníci mohli zablokovať

²⁴⁶ <https://upstream.auto/research/automotive-cybersecurity/?id=11900>.

²⁴⁷ <https://upstream.auto/research/automotive-cybersecurity/?id=11540>.

²⁴⁸ <https://upstream.auto/research/automotive-cybersecurity/?id=11030>.

²⁴⁹ <https://upstream.auto/research/automotive-cybersecurity/?id=10900>.

používateľom prístup k ich účtom až do zaplatenia výkupného, alebo sa neoprávnene pripojiť k nabíjačkám, aby usetrili na nákladoch za nabíjanie.²⁵⁰

2.6 Bluetooth

Bluetooth je bezdrôtová komunikačná technológia, ktorá využíva rádiové frekvencie na pripojenie zariadení a výmenu dát. BLE (Bluetooth Low Energy) je bežný protokol používaný na zdieľanie dát medzi zariadeniami a firmy ho adoptovali pre komunikáciu na krátku vzdialenosť, napríklad na odomknutie miliónov vozidiel, inteligentných zámok, systémov na riadenie prístupu v komerčných budovách, smartfónov, smart hodínok, notebookov a podobne.

V máji 2022 bezpečnostní výskumníci z NCC Group oznámili, že vyvinuli nástroj na realizáciu nového typu útoku prostredníctvom BLE, ktorý funguje na úrovni linkovej vrstvy a je schopný obísť existujúce opatrenia proti útokom tohto druhu. Na demonštráciu tohoto nástroja použili vozidlo od populárneho amerického výrobcu EV OEM, hoci útok ovplyvňuje prakticky každé zariadenie, ktoré používa tento protokol. Výskumníci ukázali, že môžu vozidlo otvoriť a ovládať z iPhone, aj keď sa iPhone nachádzal mimo dosahu BLE signálu vozidla.²⁵¹

2.7 Over-the-air (OTA) aktualizácie

Programovanie OTA (Over-the-Air) je technika na diaľkovú správu softvéru, ktorá umožňuje bezdrôtové prenosy nového softvéru, firmvéru alebo nastavení z centrálného zdroja do všetkých zariadení pripojených k sieti. Tento spôsob je riskantnejší ako fyzické aktualizácie, pretože bezdrôtová komunikácia môže vytvoriť priestor pre kybernetickú kriminalitu a ovplyvniť viacero vozidiel alebo dokonca celý vozový park naraz. Navyše, aktualizácie môžu byť kľúčové pre fungovanie vozidla, a ak aktualizácia zlyhá, môže to spôsobiť vážne problémy s vozidlom.

V máji 2022 objavili hackéri novú cestu útoku vo vozidle od čínskeho výrobcu OEM, ktorá im umožnila vykonávať neautorizované aktualizácie softvéru vozidiel. Aj keď sa nachádzali mimo schválenej oblasti pre aktualizácie, mohli sa k systémom pripojiť buď diaľkovo prostredníctvom OTA aktualizácií, alebo fyzicky cez diagnostický port OBD.²⁵²

V tomto konkrétnom prípade schopnosť aktualizovať niektoré modely vozidiel prekračovala základné funkcie až k vlastnostiam motoru a bezpečnostným funkciám. Nelegálne aktualizácie vyvolávajú obavy z chýb v systémoch vozidiel, vrátane aktívnych bezpečnostných systémov. Výskumníci z AutoThreat od spoločnosti Upstream neustále sledujú aktivity súvisiace s OTA na hlbokom a temnom webe. Pozorovali zvyšujúci sa záujem o zneužívanie OTA aktualizácií na spáchanie kybernetických zločinov.

3. Vplyvy kybernetických útokov na automobilový priemysel

3.1 Následky kybernetických útokov na reputáciu a ekonomiku

Kybernetické útoky na automobilový priemysel môžu mať veľký finančný dopad, priamo aj nepriamo. Priame náklady môžu zahŕňať náklady na odvolanie vozidiel, zastavenie

²⁵⁰ <https://upstream.auto/research/automotive-cybersecurity/?id=11390>.

²⁵¹ <https://upstream.auto/research/automotive-cybersecurity/?id=11170>.

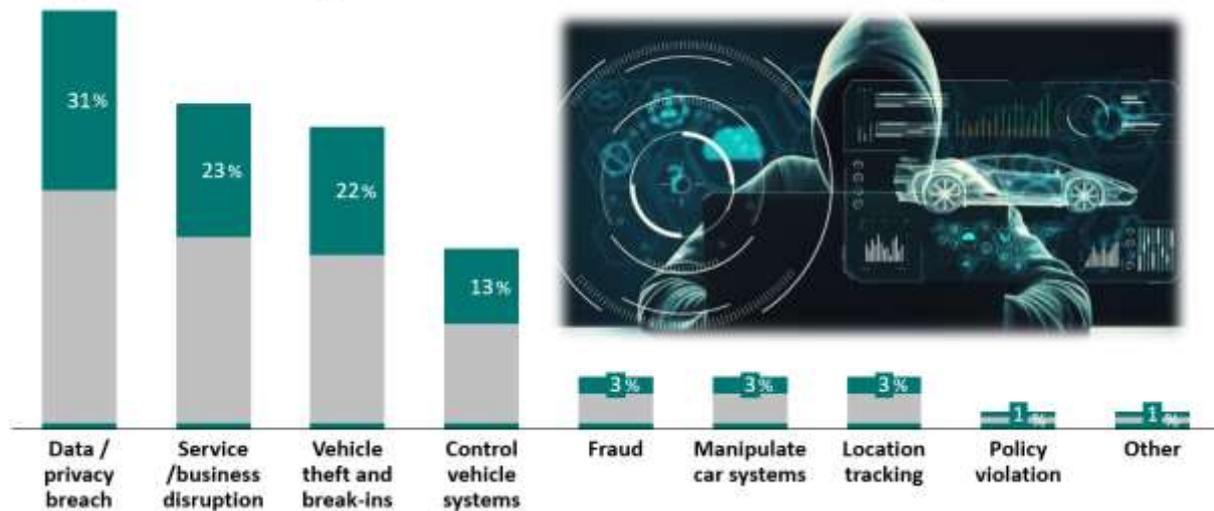
²⁵² <https://upstream.auto/research/automotive-cybersecurity/?id=11420>.

výroby, platby a odcudzené vozidlá, kým nepriame škody ako kompromitované účty a porušenie dátových zabezpečení môžu poškodiť povest' spoločnosti a viesť k strate dôvery zákazníkov.

Odhaduje sa, že trh s prepojenými vozidlami dosiahne do roku 2030 hodnotu 197 miliárd dolárov, čo znamená, že kybernetické útoky na tento priemysel budú naďalej veľkým problémom.²⁵³

Nedávno sa v Spojenom kráľovstve udial vysokoprofilový príklad takého útoku, keď veľkú skupinu automobilových predajcov vydierala hackerská skupina LockBit za 60 miliónov dolárov.²⁵⁴

Analysis of Automotive Cyber Incidents from 2015 to 2022 in Central Europe

3.2 Narušenie údajov spoločnosti

Súkromné údaje firmy - osobné informácie, zoznamy zákazníkov, fakturačné údaje, informácie o zamestnancov, dodávateľoch, strategické plány, technické popisy, zmluvy a dokonca aj interné know-how - patria medzi najviac chránené aktíva. Došlo k mnohým „ransomware“ útokom, ktoré sa zamerali na súkromné obchodné a spotrebiteľské dáta.

Väčšina ransomvérových útokov používa metódu dvojitej vydierania, čo znamená, že súbory sú zašifrované a za ich uvoľnenie sa požaduje výkupné. Taktiež je udržiavaná stránka pre hrozby, na ktorej sa vyhrážajú zverejnením a predajom dát na „darkwebe“, ak obeť odmietne zaplatiť.

Najvýraznejšia skupina v oblasti ransomvéru v roku 2022 bola Black Basta,²⁵⁵ ktorá funguje ako Ransomware-as-a-Service. Táto skupina vznikla v apríli 2022 a do októbra toho istého roka sa jej podarilo preniknúť do viac ako 89 organizácií.²⁵⁶ Tieto organizácie boli prevažne v USA, EÚ a Veľkej Británii a pôsobili v rôznych odvetviach, vrátane dopravy.

²⁵³ <https://www.verifiedmarketresearch.com/product/connected-car-market/>.

²⁵⁴ <https://newsroom.accenture.com/news/cybercrime-could-cost-companies-us-5-2-trillion-over-next-five-years-according-to-new-research-fromaccenture>.

²⁵⁵ <https://upstream.auto/research/automotive-cybersecurity/?id=10850>.

²⁵⁶ <https://research.checkpoint.com/2022/black-basta-and-the-unnoticed-delivery/>.

Existuje podozrenie, že Black Basta je novou verziou známeho Conti RaaS, ktorý bol použitý v stovkách úspešných útokov v roku 2021.²⁵⁷

Ďalší príklad nastal v auguste 2022, keď automobilovému dealerovi vo Veľkej Británii s 9 franšízami a 23 pobočkami sa stal terčom ransomvérového útoku. Tento útok nenávratne poškodil niektoré kľúčové systémy a požadoval značnú sumu ako výkupné. Incident viedol k trvalým stratám dát a spôsobil značné škody na firemnej sieťovej infraštruktúre, čím ohrozil osobné údaje zamestnancov a ďalšie citlivé informácie.²⁵⁸

3.3 Vlúpanie sa do auta

Keďže vozidlá je možné bezdrôtovo odomknúť a štartovať, krádeže áut s bezkľúčovým systémom sú čoraz bežnejšie. Na internete sa predávajú sady pre krádež bezkľúčových áut spolu s nástrojmi a technológiami potrebnými na vlámanie do vozidiel. V uplynulom desaťročí viedli kybernetické incidenty k zvýšeniu počtu krádeží áut a vlámání.

Krádeže z áut s bezkľúčovým systémom sú v dnešnom automobilovom svete bežné – tvoria viac ako zhruba štvrtinu všetkých incidentov v odvetví – a vo viacerých krajinách predstavujú vážny problém.

V roku 2022 polície z celého sveta upozorňovali na rastúci počet krádeží vozidiel s bezkľúčovým systémom:

- V februári varovala polícia v Cheshire (UK) pred nárastom krádeží britských vozidiel s bezkľúčovým štartovaním a poskytla rady na ochranu vozidiel vodičom.²⁵⁹
- V apríli birminghamská polícia (UK) informovala, že krádeže, hlavne vozidiel s bezkľúčovým štartovaním, vzrástli v oblasti o 36 % - celkovo bolo odcudzených 12 000 vozidiel, v priemere viac ako 30 denne – a vydala varovanie vodičom.²⁶⁰
- V máji varovala polícia v Ottawe, Kanada, pred nárastom krádeží vozidiel, ktoré sa cielene zameriavali na konkrétny model japonského výrobcu, pričom bolo za dva týždne ukradnutých 21 vozidiel.²⁶¹
- V auguste polícia v New Orleans, LA, informovala o náraste útokov na bezkľúčové reléové systémy, ktoré boli v roku 2022 zodpovedné za takmer 1 900 odcudzených vozidiel.²⁶²
- V septembri polícia v Chicopee, MA, hlásila nárast krádeží vozidiel s bezkľúčovým štartovaním v oblasti a vydala odporúčania, ako sa môžu majitelia takýchto vozidiel vyhnúť takýmto incidentom.²⁶³
- V októbri vydala polícia v Greater Manchester, UK, upozornenie na konkrétny model americkej značky, pri ktorom bolo koncom septembra za dva týždne ukradnutých 8 vozidiel pomocou rádiových vln krátkeho dosahu.²⁶⁴

²⁵⁷ <https://blogs.blackberry.com/en/2022/05/black-basta-rebrand-of-conti-or-something-new>.

²⁵⁸ <https://upstream.auto/research/automotive-cybersecurity/?id=11780>.

²⁵⁹ <https://upstream.auto/research/automotive-cybersecurity/?id=11280>.

²⁶⁰ <https://upstream.auto/research/automotive-cybersecurity/?id=10760>.

²⁶¹ <https://upstream.auto/research/automotive-cybersecurity/?id=10460>.

²⁶² <https://upstream.auto/research/automotive-cybersecurity/?id=11810>.

²⁶³ <https://upstream.auto/research/automotive-cybersecurity/?id=12020>.

²⁶⁴ <https://upstream.auto/research/automotive-cybersecurity/?id=12100>.

3.4 Finančný vplyv na poistenie

Kybernetické hrozby spojené s motorovými vozidlami postupne upútavajú pozornosť aktérov v poisťovníctve, či už z hľadiska vplyvu na výšku poistného alebo z hľadiska poistenia proti ransomvéru a kybernetickej bezpečnosti.

Pripojené zariadenia majú potenciál radikálne zmeniť poisťovnícky priemysel zavedením mnohých nových možností monitorovania založených na správaní, ktoré môžu poisťovne využiť na lepšie hodnotenie rizika. Avšak konektivita a funkcie založené na softvéri prinášajú aj nové kybernetické riziká a bezpečnostné hrozby. S bezklúčovými vstupnými systémami – ktoré viedli k nárastu krádeží vozidiel a vlámaní – sa menia aj pohľady na 'tradičné' riziko krádeže.

Problém krádeže a vlámaní do vozidiel s bezklúčovým systémom sa stal takým rozšíreným, že v máji 2022 varovalo Poisťovacie kriminálne ústredie pred nárastom krádeží áut v dôsledku relay útokov.²⁶⁵

V reakcii na túto zmenenú rizikovosť mnoho poisťovní už nehradí škody spôsobené útokmi na bezklúčové systémy a vylučujú poistenie hodnotných predmetov v autách, pokiaľ nie je jasne dokázané násilné vniknutie.

Vysoký počet krádeží áut motivuje poisťovne k tomu, aby lepšie rozumeli metódam a slabým miestam súvisiacim s týmito krádežami. Navyše, poisťovne čelia ťažkostiam pri hodnotení nových kybernetických rizík, vrátane nových typov škôd, ako je čiastočné alebo úplné zničenie vozidiel v dôsledku ransomwaru. Aby to dosiahli, musia pochopiť kybernetické bezpečnostné postupy jednotlivých značiek a modelov vozidiel, ako aj potenciálnu frekvenciu a závažnosť kybernetických útokov.

4. Riešenia pre kyberbezpečnosť sa menia

Riešenia v oblasti kybernetickej bezpečnosti sa vyvíjajú spolu s transformáciou automobilového priemyslu.

Tieto riešenia musia byť komplexné a schopné čeliť rôznym spôsobom útokov, ktoré sa neustále vyvíjajú v rámci širokej škály kybernetických hrozieb. Výzvou pre tímy zabezpečenia vozidiel a Centrá vozidlových bezpečnostných operácií (vSOCs) je zmierniť hrozby smerujúce na vozové parky, mobilné aplikácie a služby a dokonca aj infraštruktúru nabíjania EV, okrem priamych útokov proti jednotlivým vozidlám.

Automobilový sektor tiež prechádza revolúciou vďaka pripojeným technológiám, ktoré sľubujú lepšie zážitky pre majiteľov a nové zdroje príjmov pre výrobcov.

Problémom je, že hackeri využívajú rozšírené možnosti útokov na hľadanie slabých miest, čím ohrozujú dôveru, bezpečnosť a spoľahlivosť automobilových výrobcov.

Vzhľadom na prijatie nových noriem a predpisov bude kybernetická bezpečnosť nad'alej najvyššou prioritou pre výrobcov automobilov.

Zabezpečenie pripojených vozidiel a mobilných služieb v budúcnosti si vyžaduje viacvrstvový prístup k kybernetickej bezpečnosti.

²⁶⁵ <https://upstream.auto/research/automotive-cybersecurity/?id=10610>.

4.1 Zabezpečenie celého životného cyklu vozidla

Obe normy, UNECE WP.29 R155 aj ISO/SAE 21434, vyžadujú, aby sa hrozby a slabiny v oblasti kybernetickej bezpečnosti riešili počas celého životného cyklu vozidla, a to v fázach vývoja, výroby a po výrobe. Rok 2022 bol prvým rokom, keď bolo toto oficiálne regulované a štandardizované pre pôvodných výrobcov vybavenia (OEM) a ich dodávateľov.

Bežné osobné vozidlo môže mať životnosť približne 12 rokov, zatiaľ čo nákladné vozidlá majú životnosť 20 rokov a poľnohospodárske vozidlá životnosť viac ako 30 rokov. Preto potrebujú automobiloví výrobcovia vypracovať dlhodobé stratégie na zabezpečenie produktov, ktoré využívajú technológiu starú desaťročia.

4.2 Ochrana pred útokmi v dodávateľskom reťazci

Rok 2022 a 2023 predstavuje výraznú zmenu v jemnej rovnováhe dodávateľského reťazca automobilového priemyslu. Do nedávna automobiloví výrobcovia od dodávateľov často nevyžadovali zverejnenie ich postupov v oblasti kybernetickej bezpečnosti. V dôsledku toho automobiloví výrobcovia čelili riziku prenosu bezpečnostných slabín priamo od dodávateľov do ich vozidiel, čo zvyšovalo obavy z prerušenia výroby nad rámec úzkych miest v dodávateľskom reťazci. Navyše nedostatočné bezpečnostné opatrenia môžu umožniť vstup neoriginálnych komponentov do legitímnych zariadení a ohroziť bezpečnosť, napr. znížením odolnosti voči opotrebeniu, obchádzaním bezpečnostných limitov atď.

Obe normy **R155 & R156 a ISO/SAE 21434** vyžadujú, aby automobiloví výrobcovia aktívne zodpovedali za bezpečnosť dodávateľského reťazca a zabezpečovali, že dodávatelia správne dodržiavajú príslušné usmernenia. Automobiloví výrobcovia musia implementovať proaktívne postupy na zabezpečenie komponentov, vrátane prísnejších kontrol, aby nežiaduce časti nevnikli do ich systémov.

Norma R155 vyžaduje, aby automobiloví výrobcovia vykonávali a udržiavali hodnotenie hrozieb a hodnotenie rizík vo všetkých fázach životného cyklu vozidla. Musia tiež spolupracovať s dodávateľmi na vývoji procesov na obranu proti budúcim útokom.

ISO/ SAE 21434 môže slúžiť ako sprievodca pri implementácii požiadaviek R155 spoločne s dodávateľmi.

Norma vyžaduje, aby automobiloví výrobcovia riešili dva kľúčové prvky:

- 1) **Overenie kybernetickej schopnosti** – Automobiloví výrobcovia musia overiť kybernetickú históriu dodávateľov.
Je na automobilových výrobcov, aby zabezpečili, že dodávatelia pravidelne hodnotia a zvládajú riziká týkajúce sa všetkých príslušných komponentov.
- 2) **Zodpovednosti** – Zodpovednosti spojené s kybernetickou bezpečnosťou môžu byť definované a zdokumentované prostredníctvom dohôd o kybernetickej bezpečnosti. To zabezpečuje, že role a zodpovednosti sú správne rozdelené a komunikované, čím sa predchádza nejasnostiam. Projektové metódy, ako sú Zodpovedný Schvaľujúci Podporujúci Informovaný Konzultujúci, môžu byť využité na zjednodušenie tohto procesu.

Výrobcovia a dodávatelia musia prevziať zodpovednosť za splnenie požiadaviek R155 a R156 a uplatňovať postupy v súlade s normou ISO/SAE 21434.

4.3 Bezpečnosť v dizajne

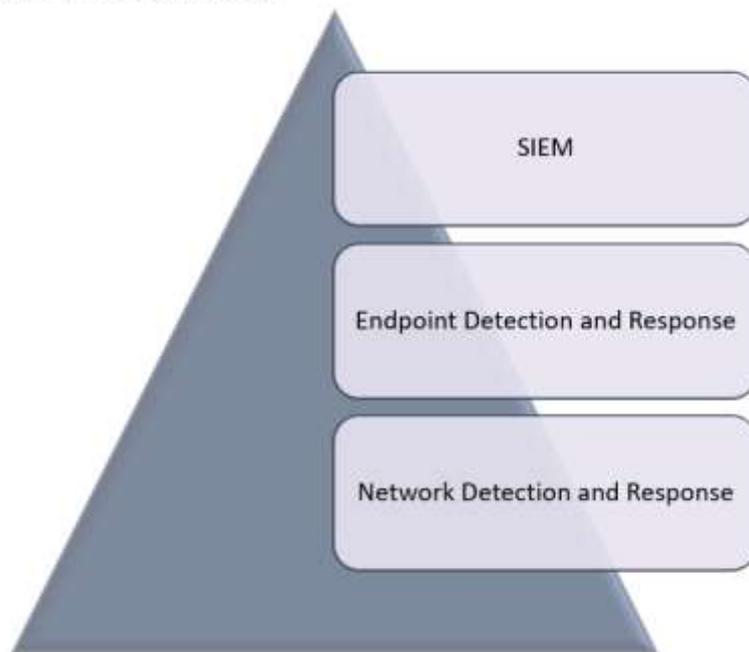
Nariadenie R155 vyžaduje, aby vozidlá boli zabezpečené "v dizajne" s cieľom znížiť potenciálne riziká v celom reťazci hodnôt. To zahŕňa zohľadnenie bezpečnosti komponentov a softvéru už od začiatku vývojovej fázy a zabezpečenie, aby všetky časti vozidla boli navrhnuté, vytvorené a skontrolované z hľadiska kybernetických zraniteľností. Výrobcovia áut nesú zodpovednosť za bezpečnosť svojich vozidiel, avšak všetci dodávatelia v dodávateľskom reťazci musia tiež uplatňovať techniky zabezpečenia pri navrhovaní.

5. Viacúrovňové riešenia kyberbezpečnosti

Viacúrovňová bezpečnosť je v súčasnosti štandardom v IT a bezpečnosti podnikov. S neustále sa vyvíjajúcimi hrozbami a zraniteľnosťami potrebujú podniky vylepšiť svoju bezpečnosť a využívať viacero zdrojov dát na detekciu hrozieb a prijímanie vhodných opatrení. Organizácie využívajú rad bezpečnostných riešení, ako sú riešenia pre koncové body, riešenia pre sieťovú bezpečnosť, cloudovú bezpečnosť, technológiu vnútornej segmentácie atď. V roku 2019 Gartner formalizoval túto prax predstavením Triady viditeľnosti bezpečnostného operačného centra. Výskum spoločnosti Gartner naznačuje, že pre úspešnú viditeľnosť hrozieb, detekciu, reakciu, vyšetovanie a nápravu musí moderný bezpečnostný systém spoliehať na tri základné bezpečnostné prvky.

- 1) ***Správa bezpečnostných informácií a udalostí (SIEM)*** – je systém na zhromažďovanie a analýzu denníkov udalostí a bezpečnostných upozornení generovaných IT infraštruktúrou, aplikáciami a ďalšími bezpečnostnými nástrojmi.
- 2) ***Sieťovo-centrická detekcia a reakcia*** – sleduje sieťovú komunikáciu a pokúša sa skorelovať zistené hrozby so sieťovou aktivitou.
- 3) ***Detekcia a reakcia na koncovom bode*** – zachytáva operácie na koncových bodoch (server, stolný počítač, notebook) v snahe čo najskôr identifikovať príznaky útoku.

Triad of SOC visibility

Prístup Security Operations Center k bezpečnosti vozidiel pridáva ďalšiu ochrannú vrstvu medzi výrobcami áut, hlavnými dodávateľmi, poskytovateľmi telematických služieb (TSP) a ďalšími zainteresovanými stranami v automobilovom ekosystéme, čím znižuje riziko kybernetických útokov. Okrem IT sieťovej bezpečnosti, ktorá chráni servery a IT infraštruktúru výrobcu, zahŕňa vSOC aj detekciu a reakciu na vozidle, čím ďalej zvyšuje ochranu vozidiel.

Bezpečnosť v samotnom vozidle je zameraná na ochranu vnútorných komponentov pred vzdialenými útokmi z krátkej aj dlhej vzdialenosti. Automobilová cloudová bezpečnosť zlepšuje detekciu rôznych kybernetických hrozieb tým, že poskytuje pohľad na bezpečnosť celej flotily vozidiel, aplikácií a ďalších súvisiacich služieb. Bezpečnosť je spoluprácou medzi Security Operations Center pre vozidlá a IT Security Operations Center, zameranou na ochranu aplikácií, služieb a funkcií založených na inteligentnej mobilite.

Zložitosť automobilovej infraštruktúry si vyžaduje viacvrstvový prístup na riešenie špecifických kybernetických výziev spojených s každou vrstvou. Tento prístup by mal zahŕňať systém na detekciu a reakciu v vozidle, ako aj špeciálne navrhnuté virtuálne stredisko pre bezpečnostné operácie.

6. Swot analýza možných útokov hackerov

Interné (vnútorné)	Silné stránky: <ul style="list-style-type: none"> • zvyšovanie bezpečnosti v automobilovom priemysle • nové elektronické architektúry vozidiel • SW funkcie uzamykania v automobile 	Slabé stránky: <ul style="list-style-type: none"> • vysoko automatizované a autonómne riadenie • trvalé prepojenie automobilov
Externé (vonkajšie)	Príležitosti: <ul style="list-style-type: none"> • vývoj nových generácií softvéru pre odolnejšiu kybernetickú bezpečnosť. • neustály vývoj technológií v automobilovom priemysle • učenie sa zo skúseností 	Hrozby: <ul style="list-style-type: none"> • hackerský útok • sofistikovanejšie prostredie hrozieb • aplikácie a prístup k obrovskému množstvu údajov rozšírenie mobility • útoky na infraštruktúru nabíjania elektrických vozidiel • hackerské pokusy majiteľov vozidiel obísť náklady na poisťovnú manipuláciou so systémami
	Užitočné	Škodlivé

Analýza SWOT nám pomáha popísať silné stránky, slabiny, príležitosti a hrozby dnešných moderných áut. Hrozby útokov v tomto sektore by mohli vyzerat' podľa názorných príkladov popísaných v kapitole 6.1

6.1 V súčasnom, ale i budúcom roku budú útoky zamerané na:

- 1) Zlomyselní útočníci majú veľké finančné príležitosti vďaka rastúcemu počtu mobilných aplikácií, prístupu k veľkým objemom dát a možnosti ovládať mnoho vozidiel. V dôsledku toho možno predpokladať, že útoky na vozové parky, ovládanie vozidiel a dáta výrazne stúpnu v celom priemysle mobility, obzvlášť s rozširovaním zraniteľnosti Smart Mobility.
- 2) Nabíjacia infraštruktúra po celom svete bola v roku 2022 vystavená radu nových kybernetických útokov. S očakávaným nárastom útokov proti verejnej infraštruktúre a

lokálnym sieťam bude musieť celý technologický zásobník podporujúci nabíjanie EV zamerať svoj záujem na detekciu a elimináciu kybernetických hrozieb.

- 3) Ako sa budú vyvíjať strediská bezpečnosti vozidiel, záujem sa presunie k automatizácii a zvýšenej efektívnosti. Automatizované postupy a sofistikované metodológie sa pravdepodobne stanú bežnými, a strediská bezpečnosti vozidiel budú musieť úzko spolupracovať s ďalšími strediskami bezpečnosti podniku, aby poskytovali komplexnú ochranu. Dodržiavanie predpisov a audity sa pravdepodobne stanú sekundárnymi k účinným reakčným procesom.
- 4) Regulátori teraz začínajú smerovať svoju pozornosť k vytváraniu nových predpisov pre kybernetickú bezpečnosť automobilov, keď hrozby pre citlivé dáta a nabíjajúcu infraštruktúru EV, ako sú energetické siete, mestský majetok a verejná doprava, stávajú čoraz bežnejšími. Možno predpokladať, že vlády na celom svete budú riešiť rastúce kybernetické riziká spôsobené Zákonom o práve na opravu skôr, ako sa stanú príliš veľkými. Zameranie týchto pravidiel bude na ochrane kľúčových dát a nabíjajúcej infraštruktúry EV.

Záver

Automobilový priemysel čoraz naliehavejšie čelí problému kybernetickej bezpečnosti vzhľadom na zložitejšie systémy vozidiel a pokročilejšie hrozby. S trendmi ako sú vysokej úrovne automatizovaná a autonómna jazda sa význam tejto otázky len zvýši. Moderné autá musia poskytnúť svojim používateľom neustále pripojenie, aby mohli pristupovať k informáciám a komunikovať so svojimi sociálnymi a profesionálnymi sieťami. To vedie k zložitým elektronickým architektúram v automobiloch, pričom priemerný moderný luxusný automobil obsahuje softvér s 100 miliónmi riadkov kódu - čo je viac ako Windows 7 alebo Boeing 787. Existuje preto riziko zraniteľnosti, čo robí bezpečnosť kľúčovým problémom. Automobilový priemysel dosiahol významný pokrok vo vytváraní spoločných bezpečnostných noriem, a bezpečnosť je témou, ktorú treba riešiť, aby bola zabezpečená efektívnosť a účinnosť v oblasti bezpečnosti.

Tento článok odporúča na publikovanie v zborníku medzinárodnej vedeckej konferencie „Kriminológia ako samostatný vedný odbor v rovine vedeckovýskumnej a akademickej výučby na vysokých školách v Slovenskej republike a vybraných krajinách“ v gescii KATEDRY KRIMINOLÓGIE AKADEMIE POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE

Dr.h.c. prof. h.c. prof. Ing. Marián Mesároš, DrSc., MBA,LL.M, DBA, MSc., MPH

Zoznam skratiek

EV charging - Electric Vehicle charging

SOC - Security Operations Center

vSOC - vehicle Security Operations Center

TSPs - Telematics Service Providers
SWOT - Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats
SW - Software
SIEM - Security Information and Event Management
ISO - International Organization for Standardization
UNECE - United Nations Economic Commission for Europe
OTA - Over the air
OBD - On-Board Diagnostics
API - Application Programming Interface
VIN - Vehicle Identification Number
GPS - Global Positioning System
ECU - Engine Control Unit
OEM - Original Equipment Manufacturer

Literatúra

ABBOTT, R. 2019. *The Automotive Cyber Security Guide: Protecting Cars and Drivers from Hacking*. Packt Publishing, 2019. 254 s. ISBN 978-1-789-34272-2.

BISHOP, M. 2019. *Hacking Exposed Industrial Control Systems: ICS and SCADA Security Secrets and Solutions*. McGraw-Hill Education. ISBN 978-1-259-89831-3.

CHAN, S. 2019. *Hacking Cars: Security and Privacy Vulnerabilities in Modern Automotive Systems*. Apress, 2019. 302 s. ISBN 978-1-484-26777-5.

DANEWELL, D. 2022. *Cyber Security for Automotive: A Comprehensive Overview*. Springer, 2022. 503 s. ISBN 978-3-030-18677-4.

DOLAN-GAVITT, B. 2018. *Automotive Security: A Guide for System Designers and Practitioners*. Wiley, 2018. 260 s. ISBN 978-1-119-50989-3.

FERRIS, C. 2018. *Automotive Cybersecurity: Protecting Modern Vehicles from Digital Threats*. Elsevier, 2018. 455 s. ISBN 978-0-12-815092-7.

GHOSH, S. 2021. *Practical Guide to Automotive Cybersecurity: A Comprehensive Guide to the Security of Modern Automobiles*. Apress, 2021. 155 s.

ISBN 978-1-484-23992-4.

HOOD, A. 2018. *Automotive Cybersecurity: An Introduction and Best Practices for Secure Systems*. CRC Press, 2018. 488 s. ISBN 978-1-138-45605-7.

KERNS, S., & HAYNES, J. 2019. *Automotive Cyber Security: Protecting Modern Vehicles from Hacking*. Apress. ISBN 978-1-4842-6998-7.

KESHAVAN, S., & EDWARDS, D. 2022. *Automotive Cyber Security: A Comprehensive Guide to the Security of Modern Automobiles*. Packt Publishing, 2022. 231 s. ISBN 978-1-789-34420-8.

KIM, S., & PARK, H. 2021. *Automotive Cyber Security: Understanding, Detecting and Mitigating Attacks*. Syngress. 2021. 567 s. ISBN 978-1-597-49553-8.

KOTZIAS, D., & TURNBULL, D. 2018. *Automotive Cyber Security: Protecting Vehicles from Hacking*. Apress, 2018. 247 s. ISBN 978-1-484-21220-1.

LEWIS, K. 2020. *Automotive Cyber Security: An Introduction to the Security of Modern Automobiles*. CRC Press, 2020. 369 s. ISBN 978-1-138-45607-1.

LYNN, R. 2018. *Automotive Cyber Security: An Introduction to the Security of Modern Automobiles*. Apress, 2018. 487 s. ISBN 978-1-484-23991-7.

MAKOWSKI, T. 2019. *Automotive Security and Privacy: Threats and Countermeasures*. Apress, 2019. 422 s. ISBN 978-1-484-20556-2.

PFEIFER, M., & HAYES, A. 2018. *Automotive Cyber Security: A Practical Guide for Engineers and Developers*. Wiley, 2018. 345 s. ISBN 978-1-119-16950-2.

ROUSSEV, R. 2018. *Automotive Cyber Security: An Introduction to the Security of Modern Automobiles*. Apress, 2018. 169 s. ISBN 978-1-484-24078-7.

SCHERER, G., & WILSON, J. 2020. *Automotive Cyber Security: A Comprehensive Guide to the Security of Modern Automobiles*. Packt Publishing. 2020, 165 s. ISBN 978-1-789-34645-4.

SHENOY, P., & KHAN, M. 2018. *Automotive Cyber Security: Protecting Modern Vehicles from Hacking*. Apress, 2018. 457 s. ISBN 978-1-484-27006-4.

Internetové zdroje

DASOM LEE & DAVID J. HESS, Humanities and Social Sciences Communications. In [elektronický zdroj] ISSN 2662-9992 roč. 9, č. 90 online, 11 s. Dostupné na internete: <https://www.nature.com/search?q=Nature%20Communications%202020%20car%20security&order=relevance>.

SEBASTIAN RIVERA, STEFAN M. GOETZ, SAMIR KOURO, PETER W. LEHN, IEEE Xplore. In Charging Infrastructure and Grid Integration for Electromobility [elektronický zdroj] ISSN 1558-2256, roč. 111 č.4 online 2022, 25ms. Dostupné na internete: <https://ieeexplore.ieee.org/document/9940564>.

RICHARD STONE, Science - Car-Crash Epidemiologist Pushes Systemic Attack on Bad Driving In [elektronický zdroj] ISSN 6570-6571 roč. 9, č. 39 online 2023, 65 s. Dostupné na internete: <<https://www.science.org/doi/10.1126/science.332.6030.657>>.

LUIS BURBANO, KUNAL GARG, SANTIAGO J. LEUDO, ALVARO A. CARDENAS, RICARDO G. SANFELICE, Security & Privacy - Online Attack Recovery in Cyberphysical Systems, In IEEE [elektronický zdroj] ISSN 1558-4046 roč. 4, č. 21 online 2023, 8 s. Dostupné na internete:

< <https://www.computer.org/csdl/magazine/sp/2023/04/10132877/1Npm6mun7Fe>>.

CHRISTOPH SCHMITTNER; JRGEN DOBAJ; GEORG MACHER; EUGEN BRENNER, IEEE-A Preliminary View on Automotive Cyber Security Management Systems In 2020 Design, Automation & Test in Europe Conference & Exhibition [elektronický zdroj] ISSN 1558-1101 roč. 5, č. 54 online 2020, 831 s. Dostupné na internete:

< <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/9116406/metrics#metrics>>.

ANDREW TOMLINSON, SIMON PARKIN, SIRAJ AHMED SHAIKH, Oxford Academic - Drivers and barriers for secure hardware adoption across ecosystem stakeholders,

In Journal of Sibeseurity [elektronický zdroj] ISSN 2057-2085 roč. 8, č. 1 online 2022, 75 s.
Dostupné na internete:

< <https://academic.oup.com/cybersecurity/article/8/1/tyac009/6656148?searchresult=1> >.

Kontakt na autorov:

Ing. Jozef Kočík MBA,

Externý doktorand

Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, Ústav bezpečnostných vied, Koštová
1, 040 11 Košice,

tel.číslo: +420 605 509 334

e-mail: jozef.kocik@seznam.cz

Lada Drozdová MBA,

Externý študent v bakalárskom vzdelávacom programe

Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, Ústav bezpečnostných vied, Koštová
1, 040 11 Košice

tel. číslo: +420 725 327 018

e-mail: drozdova.lada@yahoo.com

Organizačno-taktické formy činnosti transportný prvok preventívnej metódy policajnej verejno-poriadkovej činnosti v procese zamedzenia vzniku policajne relevantnej udalosti

Abstrakt: Vedecký článok „Organizačno-taktické formy činnosti transportný prvok preventívnej metódy policajnej verejno-poriadkovej činnosti v procese zamedzenia vzniku policajne relevantnej udalosti“ je súčasťou záverečných výstupov výskumnej úlohy 3/2004 – Metódy výskumu a vývoja policajných činností (výsk. VVÚ 130). Článok charakterizuje v teoreticko-spoločenskej rovine policajne relevantnú udalosť ako spúšťači element následných policajno-bezpečnostných činností verejno-poriadkového charakteru. Autor vedeckého článku vymedzuje hliadkovú službu a obchôdzkovú službu ako nosné organizačno- taktické formy činnosti služby poriadkovej polície, prostredníctvom ktorých táto pôsobí v bezpečnostnom prostredí v nadväznosti na predchádzanie vzniku policajne relevantných udalostí. Autor vo všeobecnej rovine charakterizuje prevenciu. Definuje jednotlivé druhy prevencie z kriminologického pohľadu, fázy ako i zásady podmieňujúce a určujúce účelnosť a efektívnosť jej realizácie. V článku sú ďalej bližšie definované jednotlivé oblasti realizácie preventívnej policajnej verejno-poriadkovej činnosti a to oblasť preventívno-technická, preventívno-taktická, administratívno-právna, oblasť vzájomnej spolupráce a výchovno-osvetová činnosť.

Kľúčové slová: policajne relevantná udalosť, organizačno-taktické formy činnosti, hliadková služba, obchôdzková služba, metóda, prevencia, druhy prevencie, fázy prevencie, zásady prevencie, preventívne opatrenia.

Abstract: The scientific article "Organizational-tactical forms of activity, the transport element of the preventive method of police public order activity in the process of preventing the occurrence of a police-relevant event" is part of the final outputs of the research task 3/2004 - Methods of research and development of police activities (ex. VVÚ 130). The article characterizes a police-relevant event on a theoretical-social level as a triggering element of subsequent police-security activities of a public order nature. The author of the scientific article defines the patrol service and patrol service as supporting organizational-tactical forms of activity of the order police service, through which it operates in the security environment in connection with the prevention of police-relevant events. The author characterizes prevention in a general way. It defines individual types of prevention from a criminological point of view, phases as well as principles conditioning and determining the expediency and effectiveness of its implementation. In the article, the individual areas of implementation of preventive police public order activities are further defined in more detail, namely preventive-technical, preventive-tactical, administrative-legal, mutual cooperation and educational-educational activities.

Keywords: police-relevant event, organizational-tactical forms of activity, patrol service, patrol service, method, prevention, types of prevention, phases of prevention, principles of prevention, preventive measures.

Úvod

Medzi policajne relevantnými udalosťami a činnosťami polície je úzka súvislosť a nadväznosť. Podľa toho, o aký druh a dynamiku vývoja, resp. zmenu vo vývoji policajne relevantných udalostí pôjde, závisí aj druh, kvalita a úspešnosť realizovaných policajných činností. Práve z tohto dôvodu sú pre výkon, realizáciu špeciálnych policajných činností²⁶⁶ (vrátane realizácie preventívnej metódy policajnej verejno-poriadkovej činnosti) dôležité zákonitosti vzniku, zmeny a zániku policajne relevantných udalostí. Policajne relevantné udalosti podmieňujú vznik, priebeh a zánik policajne relevantných situácií.

Policajne relevantná udalosť je dej, ktorý sa pripravuje, vzniká, má svoj priebeh a zaniká a ktorý má za následok vznik policajne relevantnej situácie, na riešenie ktorej je oprávnená a spôsobilá polícia.

Autor vedeckého článku sa v priebehu spracovania článku zameral na logickú nadväznosť a prepojenosť metódy (preventívnej metódy) na organizačno-taktickú formu činnosti (hliadkovú službu, obchôdzkovú službu), ktoré predstavujú transportný prvok

²⁶⁶ Výskum č. 130 Metenka Jozef, Metódy výskumu a vývoja policajných činností s.5.

vybranej metódy do bezpečnostného prostredia s cieľom predchádzať vzniku policajne relevantných udalostí.

Policajne relevantná udalosť

Policajne relevantná udalosť je dej, ktorý sa obvykle stal v minulosti (napr. dokonaný trestný čin). Rovnako ňou možno rozumieť i dej, ktorý sa ešte len pripravuje alebo dej, ktorý práve prebieha.

Klasifikácia policajne relevantných udalostí sa vykonáva podľa viacerých kritérií. Medzi najvýznamnejšie determinujúce kritériá patria napríklad:

- právne posúdenie udalosti,
- zavinenie danej udalosti,
- spôsobenie následku danou udalosťou.

V nadväznosti na delenie podľa právneho posúdenia sa policajne relevantné udalosti kategorizujú do troch skupín:

- trestné činy,
- priestupky,
- iné spoločensky nežiaduce udalosti²⁶⁷.

Za policajne relevantnú udalosť sa považuje príprava na trestný čin, pokus trestného činu, ako aj spáchaný, resp. dokonaný trestný čin. Polícia bezprostredne po zistení, že sa páchatel pripravuje na spáchanie trestného činu alebo že ho práve pácha, resp. pokračuje v jeho páchaní, je povinná podľa zásady oficiality začať konať. To znamená, že je povinná svojou činnosťou (opatreniami a úkonmi) zabrániť spáchaniu trestného činu, pokiaľ sa konanie páchatel'a nachádza v štádiu prípravy alebo jeho dokonaniu, pokiaľ sa konanie páchatel'a nachádza v štádiu pokusu. Ak bol trestný čin už spáchaný, resp. bol dokonaný, je povinnosťou polície zistiť, resp. odhaliť jeho páchatel'a, vykonať voči nemu trestné stíhanie a v rámci neho zabezpečiť dostatok dôkazov pre rozhodnutie súdu tak, aby súd mohol o trestnom čine objektívne rozhodnúť a jeho páchatel'ovi uložiť podľa zákona trest alebo uložiť ochranné opatrenie.

Policajne relevantnou udalosťou je aj udalosť posudzovaná normami správneho práva ako priestupok. To znamená, že musí ísť o zavinené konania, ktoré porušujú alebo ohrozujú chránené záujmy spoločnosti a sú za priestupky výslovne označené v zákone o priestupkoch alebo v iných právnych normách správneho práva, pokiaľ nejde o tzv. iný správny delikt postihuteľný podľa osobitných právnych predpisov. Aj udalosť posudzovaná ako priestupok je konanie, ktoré má určitý stupeň nebezpečnosti pre spoločnosť. Tento stupeň je však nižší, ako stupeň spoločenskej nebezpečnosti trestného činu. Zákon o priestupkoch presne uvádza, že stupeň spoločenskej nebezpečnosti priestupku je len nepatrný. Zatiaľ čo stupeň spoločenskej nebezpečnosti trestného činu musí byť podľa trestného zákona aspoň vyšší než nepatrný. Policajne relevantná udalosť označovaná ako priestupok vyvoláva vznik špecifickej činnosti polície označovanej ako správno-právna činnosť polície, ktorá spočíva v objasňovaní a prejednávaní priestupkov. Policajné orgány podľa ustanovení zákona o priestupkoch niektoré priestupky objasňujú, to znamená, že obstarávajú podklady o priestupku potrebné pre rozhodnutie správneho orgánu.

Za policajne relevantné udalosti sa považujú aj iné policajne relevantné udalosti ako trestné činy alebo priestupky. Ide o udalosti, ktoré nie sú kvalifikované podľa uvedených právnych noriem ani ako trestné činy, ani ako priestupky, ale ktoré taktiež poškodzujú alebo ohrozujú verejný poriadok, životy, zdravie a majetok občanov a preto vyvolávajú aktivitu polície. Takýmito udalosťami môže byť napríklad požiar, ktorý vznikol samozápalom

²⁶⁷ NESVADBA A. Teória policajných a bezpečnostných činností. Bratislava 2004 s. 17-18.

horľavého materiálu, povodeň, víchrica, zemetrasenie, výbuch plynu, samovražda a podobne.²⁶⁸

Miesta, na ktorých došlo k policajne relevantnej udalosti podľa právneho posúdenia, predstavujú pre Policajný zbor miesto, ktoré možno označiť za miesto činu vzniku policajne relevantnej udalosti.

Každý protiprávny čin či čin poškodzujúci, ohrozujúci chránené záujmy je spáchaný, resp. vzniká na určitom mieste a v určitom čase. Toto miesto predstavuje **miesto činu** vzniku protiprávnej udalosti (policajne relevantnej udalosti). Za miesto činu môžeme označiť konkrétny územný priestor (miesto), kde došlo k objasňovanej udalosti, ako i každé iné miesto, ktoré je v príčinnej súvislosti, spojitosti s objasňovaným skutkom. Presná **definícia termínu miesta činu nie je záväzne normatívne stanovená**. Možno teda konštatovať, že ide o výraz právne neurčitý, ktorý je však pre príslušníkov Policajného zboru podieľajúcich sa na objasňovaní predmetnej udalosti dôležitý z viacerých hľadísk:

- prvotne určuje miestnu príslušnosť realizátora následných činností,
- je dôkazom o spáchaní protiprávneho činu,
- je východiskom pre ďalšie objasňovanie a pátranie po páchatel'ovi,
- je miestom výskytu stôp a dôkazov,
- vykonaním ohliadky na mieste možno následne získať poznatky ku spôsobu spáchania ako i času spáchania skutku.

Služba poriadkovej polície a organizačno-taktické formy jej činnosti

Vznik akejkoľvek policajne relevantnej udalosti vyvoláva bezprostrednú reakciu zo strany Policajného zboru ako celku, pričom každá zo služieb Policajného zboru na mieste policajne relevantnej udalosti vykonáva úkony a plní úlohy vyplývajúce zo špecializácie činností, na ktoré bola vytvorená (zriadená). Špecifické postavenie medzi službami, ktoré sa podieľajú pri pôsobení a plnení úloh na mieste policajne relevantnej udalosti (mieste činu) zastáva i služba poriadkovej polície.

Pokiaľ chceme charakterizovať význam služby poriadkovej polície a jej poslanie na mieste policajne relevantnej udalosti je nutné poukázať na jednu z jej charakteristických črt, ktorou je jej bezprostrednosť. To znamená, že plní úlohy v priamom kontakte s občanmi, organizáciami, podnikateľmi, právnickými osobami a podobne, pričom takmer všetku svoju služobnú činnosť realizuje v zmysle princípu verejnosti a transparentnosti. Medzi jej hlavné úlohy patrí ochrana verejného poriadku a boj s protiprávnou činnosťou. Tieto úlohy sú v rozhodujúcej miere zaist'ované výkonnými organizačnými zložkami (útvarmi) služby poriadkovej polície, najmä základnými útvarmi služby poriadkovej polície (obvodnými oddeleniami, pohotovostnou motorizovanou jednotkou) prostredníctvom jednotlivých **organizačno-taktických foriem činnosti** za využitia jej vlastných síl a prostriedkov. Možno konštatovať, že služba poriadkovej polície je jednou z najdôležitejších a nosných služieb Policajného zboru. A práve táto služba prispieva v potrebnom rozsahu na vytváranie podmienok pre činnosť ostatných policajných služieb, čo platí i vo vzťahu k miestu policajne relevantnej udalosti.²⁶⁹

Služba poriadkovej polície predstavuje výkonný a vnútorne štruktúrovaný aparát najpočetnejšej z policajných služieb. Ide o službu zameranú na riešenie širokospektrálnej problematiky vyplývajúcej z univerzálnosti pôsobnosti Policajného zboru v systéme bezpečnostných orgánov pôsobiacich v Slovenskej republike pri ochrane verejného poriadku a eliminácii protiprávnej a inej nežiaducej činnosti, ktorá má za následok vznik konkrétnej policajne relevantnej udalosti vzťahujúcej sa i k miestu a času jej vzniku.

²⁶⁸ NESVADBA, A. Teória policajných a bezpečnostných činností, Bratislava 2004 s. 18-20.

²⁶⁹ CHMELA, Z. Management výkonných organizačných článkú, Praha 2007 s. 7.

Obsahová náplň výkonu policajnej verejno-poriadkovej činnosti realizovanej službou poriadkovej polície v sebe zahŕňa rozsiahle spektrum problémov a cieľových oblastí, medzi ktoré spadá i realizácia úkonov a opatrení vzťahujúcich sa k miestu vzniku policajne relevantnej udalosti.

Policajná verejno-poriadková činnosť, prostredníctvom ktorej vykonáva služba poriadkovej polície služobnú činnosť, predstavuje systém krokov, operácií a techník vykonávaných v zmysle zákona a interných predpisov, smerujúcich navonok do prostredia, s cieľom eliminovať reálne či predpokladané negatívne javy ohrozujúce želanú úroveň stavu verejného poriadku a vnútornej bezpečnosti v spoločnosti. Tento cieľavedomý, zámerný a koordinovaný spôsob postupu subjektov pôsobiacich v rámci organizačnej štruktúry služby poriadkovej polície pri plnení vytýčených cieľov v oblasti výkonnej ochrany verejného poriadku v sebe zahŕňa náležitosti (determinanty) určujúce charakter reakcie na tieto negatívne javy, prostredníctvom ktorej tieto včas a efektívne eliminuje či minimalizuje negatívne dôsledky jej vzniku. Úspešnosť tohto konania je teda podmienená včasnou, operatívnou a adekvátnou reakciou kompetentných subjektov a ich spôsobilosťou, odzrkadľujúcou sa v schopnosti účelne a efektívne konať z pohľadu organizácie a taktiky následne realizovaných činností. Bez adekvátnej reakcie z pohľadu organizácie a taktiky následných činností nie je možné dosiahnuť požadovanú úroveň kvality verejného poriadku a vnútornej bezpečnosti v spoločnosti. Forma, ktorou policajné poriadkové orgány navonok pôsobia pri výkone policajnej verejno-poriadkovej činnosti na mieste policajne relevantnej udalosti môže rozhodujúcim spôsobom ovplyvniť ďalší priebeh a celkový výsledok pri eliminácii vzniku možných škôd, ako i procesu objasňovania udalosti a zistenia páchatel'a predmetnej udalosti.

Organizačno-taktické formy činnosti obvodných oddelení služby poriadkovej polície, prostredníctvom ktorých najčastejšie pôsobí služba poriadkovej polície na mieste policajne relevantnej udalosti (mieste činu) alebo prostredníctvom činnosti ktorej bezprostredne ovplyvňuje dianie na mieste policajne relevantnej udalosti (mieste činu) možno kategorizovať nasledovne:

- *hliadková služba,*
- *obchôdzková služba.*

Hliadková služba

Hliadkovou službou sa rozumie služobná činnosť hliadky Policajného zboru vykonávaná za účelom zabezpečenia ochrany verejného poriadku a plnenia ďalších bezpečnostných úloh. Výkon hliadkovej služby sa plánuje podľa stavu a vývoja bezpečnostnej situácie. Hliadkovú službu na obvodnom oddelení vykonáva spravidla **referent**.

Hliadkou rozumieme policajta alebo niekoľko policajtov zväčša v služobnej rovnošate (za istých okolností, ak tak rozhodne príslušný funkcionár, i v civilnom odeve). Hliadka vykonáva svoju činnosť v určenom **úseku hliadky**. Mimo určeného úseku hliadky môže vykonávať určenú činnosť, ak jej k tomu dá pokyn príslušný funkcionár. V určenom úseku hliadky musí hliadka dodržiavať vopred stanovené **pevné stanoviská**.²⁷⁰ Určený úsek hliadky opustiť či nedostaviť sa v stanovenom čase na určené pevné stanovište môže hliadka len v prípade, že si to vyžaduje úspešné dokončenie služobného zákroku alebo opatrenia, ktoré nemôže byť zabezpečené inak (patrí sem napr. prenasledovanie páchatel'a trestnej činnosti, poskytnutie pomoci zraneným osobám, náhla nevoľnosť člena hliadky, **zabezpečovanie miesta vzniku policajne relevantnej udalosti** alebo ak na to dá pokyn príslušný funkcionár. O opustení určeného úseku hliadky či o prípadnej neúčasti na kontrolnom stanovišti hliadka bezodkladne informuje so zdôvodnením stálu službu alebo operačné stredisko.

²⁷⁰ Nariadenie prezidenta Policajného zboru č.80/2018 o činnosti základných útvarov služby poriadkovej polície Policajného zboru.

Hliadka vykonáva hliadkovú službu pešo, na služobnom motorovom vozidle alebo služobným plavidlom, pričom pomer medzi jazdou a peším hliadkovaním určí riaditeľ základného útvaru. Pri jazde v úseku hliadky je potrebné dbať, aby rýchlosť služobného vozidla umožňovala členom hliadky vizuálne sledovať bezpečnostnú situáciu v určenom úseku hliadky. Hliadka musí byť počas výkonu hliadkovej služby v neustálom rádiovom spojení so stálou službou a operačným strediskom.

Hliadka pred nástupom do výkonu hliadkovej služby absolvuje na útvare *inštruktáž*, ktorú vykoná príslušný funkcionár či v jeho neprítomnosti stála služba. Účelom inštruktáže je oboznámiť hliadku s bezpečnostnou situáciou, pátraním po osobách a veciach, doplnenie pátracích pomôcok, uloženie konkrétnych úloh, ktoré má hliadka v priebehu výkonu služby plniť, ďalšie pokyny a usmernenia, kontrola výstroje a výzbroje či úpravy zovňajšku, určenie úseku hliadky, kde bude vykonávať stanovenú činnosť a plniť jednotlivé úlohy, stanoviť kontrolné body, volací znak, čas a miesto odpočinku, služobné vozidlo či plavidlo, ktoré bude hliadka používať.²⁷¹

Policajti velení do hliadkovej služby používajú pri jej výkone *inštruktážny záznam* a *kartu úseku*. Inštruktážny záznam je základná administratívna pomôcka policajta vykonávajúceho hliadkovú službu alebo obchôdzkovú službu. Zapisujú sa do neho i údaje súvisiace s činnosťou policajta na mieste policajne relevantnej udalosti.

Karta úseku sa spracováva pre každý úsek hliadkovej služby. Jej obsahom sú údaje charakterizujúce a vymedzujúce úsek, dôležité objekty a miesta, ktorým je potrebné počas výkonu hliadkovej služby venovať zvýšenú pozornosť, rozpis základných povinností, pevné stanovišťa. Súčasťou karty úseku je aj mapa, prípadne plánik či schéma úseku. Pred ukončením výkonu služby spracuje policajt velený do hliadkovej služby *záznam zo služby*. Obsahom záznamu zo služby je sumár výsledkov dosiahnutých počas výkonu služby a splnenie stanovených úloh.

Obchôdzková služba

Obchôdzkovú službu vykonáva na obvodnom oddelení Policajného zboru primárne *referent s územnou a objektovou zodpovednosťou*. Obchôdzková služba sa vykonáva v pridelennej (zverenej) *územnej časti obvodu*. Za pridelenú územnú časť obvodu má policajt, ktorému táto bola zverená (pridelená), *územnú a objektovú zodpovednosť*.²⁷²

Ďalším dôležitým prvkom charakterizujúcim obchôdzkovú službu je *miestna a osobná znalosť*. Výkon obchôdzkovej služby sa plánuje podľa stavu a vývoja bezpečnostnej situácie. Policajt vykonávajúci obchôdzkovú službu nastupuje výkon služby spravidla na útvare obvodného oddelenia. Môže však nastúpiť výkon obchôdzkovej služby i priamo v územnej časti obvodu. Formu spôsobu komunikácie pri nástupe do územnej časti obvodu i jeho ukončenie, vykonanie inštruktáže pred nástupom určí riaditeľ. Obsahom inštruktáže je i stanovenie kontrolných bodov a ďalších náležitostí podobne, ako je tomu i pri hliadkovej službe.

Obchôdzkovú službu vykonáva policajt do nej velený v služobnej rovnošate. Na základe rozhodnutia príslušného funkcionára môže byť obchôdzková služba vykonávaná i v civilnom odeve. Obchôdzková služba môže byť vykonávaná pešo i na služobnom motorovom vozidle.

Dôležitou pomôckou určenou pre výkon obchôdzkovej služby je *karta územnej časti obvodu*.²⁷³ Túto vedú a aktualizujú určení policajti, ktorým je zverená príslušná územná časť

²⁷¹ Nariadenie prezidenta Policajného zboru č. 80/2018 o činnosti základných útvarov služby poriadkovej polície Policajného zboru.

²⁷² Nariadenie prezidenta Policajného zboru č.80/2018 o činnosti základných útvarov služby poriadkovej polície Policajného zboru.

²⁷³ Príloha Nariadenia prezidenta Policajného zboru č. 80/2018 o činnosti základných útvarov služby poriadkovej polície Policajného zboru.

obvodu. Obsahom karty územnej časti obvodu je číslo územnej časti obvodu, zoznam ulíc, obcí a osád, prehľad adries orgánov štátnej správy, súdov, prokuratúry, úradov práce, sociálnych vecí a rodiny, iných dôležitých objektov a miest, napríklad objekty osobitnej dôležitosti, banky, peňažné inštitúcie, čerpacie stanice, ústavy na výkon trestu, detekčné ústavy zdravotníckeho zariadenia, školské zariadenia, regionálne kancelárie, adresy dobrovoľných strážcov poriadku, prípadne ďalšie dôležité údaje a kontakty viažuce sa na miesta, osoby významné pre činnosť referenta s územnou a objektovou zodpovednosťou. Súčasťou karty územnej časti obvodu býva i mapa alebo plánik územnej časti obvodu ako i ústrižky označujúce zaevidované neobjasnené udalosti viažuce sa k príslušnej územnej časti obvodu.

Ďalšou administratívnou pomôckou, podobne ako to je aj u hliadkovej služby je **inštruktážny záznam**. Po ukončení obchôdzkovej služby spíše policajt úradný záznam.

Obchôdzkovú službu možno považovať za **najdôležitejšiu organizačno-taktickú formu činnosti** vôbec vzhľadom na jej význam pri získavaní policajne relevantných informácií z vonkajšieho prostredia, ako i z hľadiska vytvárania pozitívnej verejnej mienky a prehlbovania dôveryhodnosti k Policajnému zboru. Policajt, ktorý dokáže nadviazať pozitívny kontakt s prostredím, v ktorom vykonáva obchôdzkovú službu, si dokáže vybudovať také vzťahy a zázemie, ktoré mu zaručia následné efektívne plnenie stanovených úloh. Je dôležité pôsobiť profesionálne, no pritom ľudsky, smerom k obyvateľom tých častí obcí a miest, kde vykonáva svoju pôsobnosť.

Ľudia žijúci v územnej časti obvodu by mali poznať svojho referenta s územnou a objektovou zodpovednosťou, aby sa na neho mohli v prípade núdze s dôverou obrátiť o radu a pomoc a referent s územnou a objektovou zodpovednosťou by im mal byť vždy pripravený podať pomocnú ruku. Je veľmi dôležité, aby sa referent s územnou a objektovou zodpovednosťou zúčastňoval na udalostiach dôležitých pre obec či územnú časť obce, kde pôsobí. Neustály kontakt s osadenstvom obce a preukázanie profesionálnej spôsobilosti v nadväznosti na plnenie si služobných povinností pri výkone služobnej činnosti, či vykonávaní služobných zákrokov vytvára základný predpoklad pre opätovné vytváranie pozitívneho obrazu verejnosti o činnosti Policajného zboru ako celku. V prípade, že si policajt pôsobiaci na funkcii referenta z územnou a objektovou zodpovednosťou dokáže získať na svoju stranu ľudí vo svojom obvode, vytvára tak významný predpoklad pre úspešné fungovanie následných súčinnostných vzťahov napríklad so službou kriminálnej, či cudzineckej polície pri eliminácii, či objasňovaní policajne relevantných udalostí súvisiacich so zvereným teritóriom. Podnietiť u občanov záujem o spoluprácu v boji s protiprávnou činnosťou si vyžaduje získanie ich dôvery a túto svojim následným pôsobením naďalej prehlbovať.

Špecifiká hliadkovej, obchôdzkovej služby vzťahujúce sa ku miestu vzniku policajne relevantnej udalosti .

Hliadková a obchôdzková služba má isté špecifiká, ktoré ovplyvňujú formu, obsah i rozsah jej realizácie. Prvotným a nosným špecifikom príznačným najmä pre realizáciu obchôdzkovej služby je už spomínaná miestna a osobná znalosť **Dokonala miestna a osobná znalosť je pre účelný a efektívny postup na mieste policajne relevantnej udalosti a následný proces jej objasňovania nevyhnutná**. Ich význam spočíva v poznatkovej základni, ktorá tvorí informačnú databázu, na základe ktorej dokáže príslušný referent s územnou a objektovou zodpovednosťou vyhodnotiť možnosti svojho následného konania, smerujúceho k odstráneniu negatívnych dôsledkov pôsobenia potencionálnych či reálne konajúcich páchatel'ov policajne relevantných udalostí a ich protiprávne konanie predpokladať a následne prípadne i eliminovať. Bezprostredne tak s ňou súvisí celková efektívnosť realizácie krokov smerujúcich k ochrane verejného poriadku a bojom s protiprávnou činnosťou. Získanie dokonalej miestnej a osobnej znalosti je proces dlhodobý a súvisí s dobou pôsobenia určeného policajta v teritóriu

územnej časti obvodu, jeho prístupom k výkonu svojej funkcie, morálnymi, osobnostnými charakteristikami a v neposlednom rade i v schopnosti komunikovať s okolím, v nadväzovaní kontaktov a získavaním si dôvery obyvateľov žijúcich v územnej časti jemu prideleného obvodu.

Miestnou znalosťou rozumieme dokonalú znalosť všetkých miest a objektov v pridelenej územnej časti obvodu, ktoré sú svojim významom a charakterom dôležité pre činnosť referentov s územnou a objektovou zodpovednosťou pri ochrane verejného poriadku v boji s protiprávnou činnosťou ako i pri eliminácii vzniku policajne relevantných udalostí. Pri miestnej znalosti ide o dôkladné poznanie:

- hraníc pridelenej územnej časti obvodu a hraníc celého územného obvodu obvodného oddelenia, kde je policajt zaradený,
- miest, kde dochádza k častému narušovaniu požadovanej úrovne verejného poriadku a k páchaniu protiprávnej činnosti,
- miest a objektov, kde dochádza k sústredovaniu osôb trestaných pre páchanie protiprávnej činnosti alebo osôb dopúšťajúcich sa protiprávnej činnosti (pohostinstvá a výčapy, rôzne úkryty ako napr. jaskyne, štôlne, parky, lomy, zrúcaniny, opustené neobývané a nevyužívané budovy fabriek, skladov, kotolní a pod.),
- miesta, kde dochádza ku nelegálnemu obchodu s kontrabandom, najmä tržníc, burzových a predajných miest či už oficiálne ho či neoficiálneho charakteru,
- znalosť dislokácie inštitúcií a organizácií, ktorých činnosť je dôležitá pre bezpečnosť a stabilitu v územnej časti obvodu (napríklad hasičské stanice, lekárska pohotovosť, havarijné a opravárenské služby, úrady štátnej správy či samosprávy),
- miesta, ktoré sú vo zvýšenej miere viktímne (čerpacie stanice, záložne, banky, večierky, pošty, herne, zlatníctva),
- miesta, ktorých charakter ich predurčuje na zvýšenú ochranu z dôvodu zaistenia bezpečnosti obyvateľstva (napr. zdroje pitnej vody, plynové a elektrické rozvážacie stanice, jadrové elektrárne, podniky vyrábajúce produkty farmaceutického charakteru či laboratória ktoré s nimi pracujú, podniky vyrábajúce či pracujúce s nebezpečnými chemickými látkami, látky rizikového charakteru a pod.).

Osobnou znalosťou rozumieme dôkladnú znalosť osôb bývajúcich alebo majúcich iný vzťah k pridelenej územnej časti obvodu, ktoré sú z hľadiska výkonu svojej funkcie, či zamestnania alebo svojej doterajšej či predchádzajúcej činnosti dôležité pre plnenie úloh referentov s územnou a objektovou zodpovednosťou pri ochrane verejného poriadku a predchádzaniu a odhaľovaní protiprávnej činnosti spadajúcej do pôsobnosti obvodného oddelenia. Ide najmä o znalosť nasledovných osôb:

- osoby dôležité pre činnosť referentov s územnou a objektovou zodpovednosťou z hľadiska ich doterajšej protiprávnej činnosti. Dôležité je ovládať identifikačné údaje, prezývky, špecifické individuálne telesné znaky, tetovania, špecifické znaky ich protiprávneho pôsobenia úroveň a spôsob života, styky, kontakty, správanie, prípadné pracovné zaradenie, (ide o osoby viac krát súdne trestané, recidivistov, osoby navádzajúce na trestnú činnosť, osoby vyrábajúce, či zadovažujúce nástroje, či prostriedky na spáchanie protiprávnej činnosti, díleri omamných a psychotropných látok, pouličné gangy, osoby so sklomni k mravnostnej trestnej činnosti a pod.),
- osoby, ktoré sú ochotné spolupracovať s Policajným zborom, poskytujú informácie o pripravovanej protiprávnej činnosti, informácie o pripravovanom narušovaní verejného poriadku, chuligánstva súvisiaceho so športovými podujatiami,
- osoby, ktoré z titulu svojej funkcie alebo zamestnania sú povinné spolupracovať s políciou, poprípade ohlasovať protiprávnou činnosť či narušenie verejného poriadku,
- osoby, ktorých poznatková základňa zaručuje úspešnú a efektívnu realizáciu policajnej verejno-poriadkovej činnosti, starosta, poslanci obecných či mestských zastupiteľstiev,

pracovníci pohostinstiev a herní, poštovní doručovatelia, duchovní, pracovníci čerpacích staníc, domoví dôverníci, všímaví seniori dlhodobo žijúci v záujmových lokalitách,

- osoby, ktoré sú vo zvýšenej miere viktimne (môžu sa stať pre svoju dôverčivosť, či nízky stupeň inteligencie, duševnú nevyzretosť, finančnú tieseň ľahkou obeťou protiprávneho konania či môžu byť na spáchanie takéhoto konania zneužitú).

Informácie, ktorými disponuje policajt s dokonalou miestnou a osobnou znalosťou, môžu vo veľmi výraznej miere priamo na **mieste vzniku policajne relevantnej udalosti** uľahčiť následný proces operatívno-pátracích činností a tým i samotný proces objasňovania policajne relevantnej udalosti.

Ako ďalší príklad možno uviesť vykonávanie tzv. **postriežky**, ktorá sa vykonáva na základe nadobudnutých relevantných informácií svedčiacich o skutočnosti možného vzniku **protiprávnej udalosti smerujúcej ku konkrétnemu objektu (miestu), ktoré sa má stať miestom činu vzniku policajne relevantnej udalosti**. Táto špecifická podoba výkonu istej kumulovanej podoby strážnej a hliadkovej či obchôdzkovej služby sa vykonáva na základe rozhodnutia kompetentného funkcionára základného útvaru skryte či polo skryte v civilnom odevu s využitím možnosti utajenia vzhľadom na špecifiká, ktoré poskytuje okolie (terénne nerovnosti, prírodné útvary, okolité objekty) ako i využitie rôznych technických prostriedkov (ďalekohľad, termovízia, noktovízory), ktorými by mali byť policajti vykonávajúci túto činnosť vybavení s cieľom eliminácie predpokladaného bezprostredne hroziaceho vzniku policajne relevantnej udalosti a predísť tak možnému vzniku škôd.

Dôležitým špecifikom činnosti hliadkovej a obchôdzkovej služby je fakt, že **jej príslušníci bývajú v drvivej väčšine prípadov prvou zložkou Policajného zboru, ktorá prichádza na miesto policajne relevantnej udalosti** a osoba, ktorá sa stala obeťou páchatel'a protiprávneho konania sa prvotne stretá, **nadväzuje kontakt práve s policajtom vykonávajúcim hliadkovú či obchôdzkovú službu**. Je preto nesmierne dôležité, akým spôsobom dokáže policajt vyhodnotiť vzniknutú situáciu na mieste policajne relevantnej udalosti a následne adekvátnym spôsobom konať tak, aby vytvoril čo najlepšiu východiskovú pozíciu pre vykonanie následných operatívnych či procesných úkonov.

Praktické aspekty pôsobnosti služby poriadkovej polície na mieste vzniku policajne relevantnej udalosti

V sumáre možno konštatovať, že **služba poriadkovej polície** prostredníctvom svojich organizačno-taktických foriem činnosti a to stálej služby, hliadkovej služby a obchôdzkovej služby **plní dôležitú úlohu** ako jedna z nosných služieb podieľajúcich sa na pôsobení **v súvislosti s miestom policajne relevantnej udalosti (miestom činu)**. **Jej obsahom je nielen vykonanie služobného zákroku na mieste policajne relevantnej udalosti**, ale i množstvo následných činností viažucich sa k osobitným druhom policajných činností ako napríklad:

- **poskytnutie prvej pomoci** zraneným osobám na mieste policajne relevantnej udalosti (mieste činu),
- **zaistenie miesta policajne relevantnej udalosti** pre účely trestného či priestupkového konania (ohradenie miesta páskou),
- **zabránenie znehodnotenia** upotrebitel'ných **stôp** nachádzajúcich sa na mieste činu,
- **zabránenie odchodu osôb z miesta policajne relevantnej udalosti**, ktoré by svojim svedectvom mohli napomôcť k objasneniu udalosti,
- **zabránenie príchodu nepovolaných osôb na miesto** policajne relevantnej udalosti, ktoré by svojim konaním mohli cielene či z nebanlivosti znehodnotiť stopy, sťažiť objasňovanie a pod.,
- **zabezpečenie svedkov** schopných zreprodukovať policajne relevantné informácie umožňujúce objasnenie policajne relevantnej udalosti,
- **odklon dopravy** z miesta či okolia miesta policajne relevantnej udalosti ,

- **zamedzenie** vzniku ďalších majetkových **škôd**, ktoré by mohli vzniknúť v dôsledku protiprávnej činnosti páchatel'a,
- **informovanie stálej služby**, resp. operačného strediska o nadobudnutých poznatkoch a vývoji situácie na mieste vzniku policajne relevantnej udalosti z dôvodu prípadného nasadenia väčšieho množstva či druhu síl a prostriedkov, resp. informácie dôležité pre výkon činnosti iných služieb a zložiek, činnosť ktorých bude nevyhnutná na mieste policajne relevantnej udalosti,
- **koordinácia činností** prebiehajúcich **na mieste** policajne relevantnej udalosti (mieste činu), ak si to situácia vyžaduje,
- **spolupráca s ostatnými zložkami** integrovaného záchranného systému,
- **zhromažďovanie policajne relevantných informácií** viažucich sa k policajne relevantnej udalosti či k miestu policajne relevantnej udalosti,
- **súčinnosť s ostatnými službami** Policajného zboru na mieste činu,
- **spolupráca s ostatnými zložkami** podieľajúcimi sa na plnení úloh na mieste policajne relevantnej udalosti.

Úspešnosť a efektívnosť realizácie policajnej verejno-poriadkovej činnosti priamo závisí od schopnosti výberu vhodnej metódy, prostredníctvom ktorej policajný poriadkový orgán pôsobí navonok do prostredia pri plnení bezpečnostných úloh a eliminácii kriminality. **Metóda aplikovaná prostredníctvom činnosti služby poriadkovej polície tvorí vnútornú náplň tvoriacu obsah vykonávaných organizačno-taktických foriem činnosti, prostredníctvom ktorých je zvyčajne prezentovaná smerom ku konkrétnym adresátom.** Každá metóda činnosti má teda konkrétnu formu realizácie, ktorou sa prejavuje navonok a ktorá má povahu služobnej činnosti alebo služobného zákroku a súčasne vyjadruje i obsah činnosti alebo služobného zákroku. Zároveň vyjadruje i obsah činnosti pri ochrane verejného poriadku a v boji s protiprávnou činnosťou.²⁷⁴

Pod termínom **metóda v najvšeobecnejšom zmysle** rozumieme spôsob postupu dosiahnutia vytyčeného cieľa, činnosť, ktorá je určitým spôsobom usporiadaná alebo tiež súhrn postupov a operácií praktického či teoretického osvojenia skutočností, ktoré sú podriadené riešeniu určitej úlohy.²⁷⁵ **Metóda v policajno-bezpečnostnej činnosti** predstavuje systém krokov, operácií, techník a postupov, ktorými policajno-bezpečnostný subjekt prostredníctvom jednotlivých foriem činnosti pôsobí na objekt záujmu a dosahuje pozitívny stav pri plnení bezpečnostných cieľov v boji s protiprávnou činnosťou.

Základnú systematiku metód v policajno-bezpečnostnej činnosti tvoria:

- **najvšeobecnejšie metódy**- tieto sú použiteľné v akejkoľvek oblasti ľudského poznania. Do tejto skupiny patria napríklad metódy filozofické, gnozeologické.
- **všeobecné metódy**- medzi všeobecné metódy môžeme zaradiť predstavivosť, intuíciu pozorovanie, popisovanie, meranie, porovnávanie, analógiu, experimentovanie, modelovanie, štatistiku a pod.
- **špecifické metódy**- tieto sú príznačné pre činnosť policajno-poriadkových orgánov a do tejto skupiny patrí napríklad prieskum, anketovanie, expertízne hodnotenie, ďalej metódy operatívno-pátracej či dopravno-bezpečnostnej, ako i **verejno-poriadkovej činnosti**.²⁷⁶

V praktickej rovine sú pre činnosť orgánov vykonávajúcich policajnú verejno-poriadkovú činnosť charakteristické najmä:

- **preventívna metóda** policajnej verejno-poriadkovej činnosti,
- **represívna metóda** policajnej verejno-poriadkovej činnosti.

²⁷⁴ CHOMA, P. Poriadková činnosť polície. III diel. str. 33.

²⁷⁵ BERŽI, L. Teória policajno-bezpečnostných služieb, všeobecná časť, str. 73.

²⁷⁶ BERŽI, L. Teória policajno-bezpečnostných služieb, všeobecná časť, str. 83.

V poslednej dobe však niektorí z autorov, napr. Kľačan. M., Cul'ba. M. prezentujú názor o existencii i tretej metódy, ktorá má tvoriť akýsi medzičlánok vyplňajúci istý diskutabilný, prelínajúci sa priestor medzi preventívnou a represívnou metódou policajnej verejno-poriadkovej činnosti. Ide o **metódu profylaktickej** policajnej verejno-poriadkovej činnosti

Uvedená kategorizácia metód činnosti policajných poriadkových orgánov ako celok predstavuje **system metód**. Tento systém tvorený jednotlivými prvkami (metódami) smeruje k optimálnemu dosiahnutiu stanoveného cieľa a efektívnemu plneniu úloh policajných poriadkových orgánov v konkrétnych oblastiach ich pôsobnosti. Jednotlivé metódy tvoriace systém metód policajnej verejno-poriadkovej činnosti sa pri praktickom výkone ich realizácie navzájom **prelínajú**.

Preventívna metóda policajnej verejno-poriadkovej činnosti

Prevenca je vo všeobecnej rovine definovaná ako cieľavedomé, plánovité, koordinované a komplexné pôsobenie na príčiny a podmienky, ktoré vyvolávajú alebo umožňujú kriminalitu alebo inú protispoločenskú činnosť, s cieľom ich predchádzania, potlačania a zamedzovania.

Kriminalitou v tomto prípade rozumieme konanie, ktoré je trestným činom a inou protispoločenskou činnosťou, konanie, ktoré je priestupkom či iným správnym deliktom ako i iné konanie, ktoré síce nie je priestupkom alebo iným správnym deliktom, ale pôsobí negatívne v spoločnosti.²⁷⁷

Z hľadiska kvalifikácie podľa štádia vývoja (kriminálneho) problému a zároveň podľa okruhu adresátov preventívnych aktivít sa prevencia kriminality realizuje ako primárna, sekundárna a terciárna prevencia kriminality.

Primárna prevencia kriminality zahŕňa predovšetkým výchovné, vzdelávacie, voľnočasové, osvetové a poradenské aktivity zamerané najmä na najširšiu verejnosť. Zvláštnu pozornosť venuje pozitívnemu ovplyvňovaniu najmä detí a mládeže (napr. využívanie voľného času, možnosti športového vyžitia). Ťažiskom primárnej prevencie kriminality sú rodina, školy a lokálne spoločenstvá.

Sekundárna prevencia kriminality sa zaoberá rizikovými jedincami, skupinami osôb, u ktorých je zvýšená pravdepodobnosť, že sa stanú páchatel'ami alebo obeťami trestnej činnosti (špecializovaná sociálna starostlivosť), inej protispoločenskej činnosti (napr. drogová a alkoholová závislosť, záškoláctvo, šikanovanie, patologické hráčstvo, vandalizmus, interetnické konflikty, dlhodobá nezamestnanosť) a príčinami kriminogénnych situácií.

Terciárna prevencia kriminality sa uskutočňuje resocializáciou osôb narušených kriminalitou a inou protispoločenskou činnosťou, t.j. pôsobením na osoby, ktoré už spáchali, alebo na ktorých už bol spáchaný trestný alebo iný protispoločenský čin, s cieľom udržať dosiahnuté výsledky predchádzajúcich intervencií a rekonštrukcie nefunkčného sociálneho prostredia. Realizuje sa v sociálnej oblasti s cieľom pomôcť obeťom alebo páchatel'om opätovne sa začleniť do spoločnosti formou resocializácie (psychologická, psychiatrická pomoc, zdravotná pomoc, pomoc pri pracovnom uplatnení vrátane rekvalifikácie, sociálne a rodinné poradenstvo, pomoc pri získavaní bývania a pod).

Primárna, sekundárna a terciárna prevencia kriminality sa realizuje najmä prostredníctvom preventívnych aktivít, ktoré sú členené podľa ich obsahového zamerania na aktivity sociálnej, situačnej a viktimačnej prevencie kriminality.

²⁷⁷ KOČAN,Š.,LOFFLER,B.,ZÁMEK,D. Poriadková polícia. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s.180

Sociálna prevencia kriminality je všeobecnou prevenciou všetkých prejavov kriminality a iných protispoločenských činov. Aktivity ovplyvňujú proces socializácie a sociálnej integrácie a sú zamerané na zmenu nepriaznivých spoločenských a ekonomických podmienok, ktoré sú považované za kľúčové príčiny páchania trestnej činnosti. Aktivity sociálnej prevencie kriminality sú realizované vo vzťahu k verejnosti, vekovým, sociálnym a marginalizovaným skupinám, rodine, deťom a mladistvým, osobám v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti.

Situačná prevencia kriminality je špecificky orientovaná na riešenie kriminality, ochranu verejného poriadku, zdravia, života a majetku objektov prevencie. Aktivity vychádzajú z predpokladu, že určité druhy kriminality sa objavujú v určitej dobe, na určitých miestach a za určitých okolností. Prostredníctvom opatrení režimovej, fyzickej a technickej ochrany sa snažia kriminogénne podmienky minimalizovať. Najefektívnejšie pôsobia pri obmedzovaní majetkovej trestnej činnosti.

Viktimačná prevencia kriminality vychádza z konceptu bezpečného správania, diferencovaného s ohľadom na rôzne kriminálne situácie a psychickú pripravenosť ohrozených osôb. Ide o skupinové a individuálne zdravotné, psychologické a právne poradenstvo, tréning v obranných technikách a propagácii technických možností ochrany pred trestnou činnosťou.²⁷⁸

Subjektmi prevencie kriminality sú orgány, organizácie a inštitúcie, ktoré sú realizátormi preventívnych aktivít. Medzi tieto patrí i Policajný zbor. **Policajný zbor plní úlohy na úseku prevencie v rozsahu pôsobnosti ustanovenej zákonom.**²⁷⁹ Jeho úlohou ako jedného zo subjektov je iniciovať, realizovať a monitorovať v rámci svojej pôsobnosti tvorbu opatrení na odstraňovanie príčin a podmienok, ktoré vyvolávajú alebo umožňujú páchať kriminalitu a inú protispoločenskú činnosť, s cieľom ich predchádzania, potlačania a zamedzovania. Súčasne v rámci svojej pôsobnosti zabezpečujú najmä dostatočné finančné, materiálne a technické prostriedky na výkon preventívnych aktivít.²⁸⁰

Preventívnu policajnou verejno-poriadkovou činnosťou rozumieme súhrn systematicky a cielene realizovaných činností, operácií a techník orgánu ochrany verejného poriadku smerujúcich k eliminácii príčin a podmienok policajne relevantných udalostí.

Základné črty preventívnej policajnej verejno-poriadkovej činnosti sú:

- primárnosť jej postavenia v hierarchii metód (mala by mať dominantné postavenie medzi ostatnými metódami policajnej verejno-poriadkovej činnosti),
- pôsobenie na príčiny a podmienky vzniku negatívneho následku,
- absencia bezprostredného ohrozenia (realizuje sa v čase, kedy má hroziace nebezpečenstvo ešte len hypotetický charakter, je predpokladané, avšak reálne vzdialené),
- tvoria ju opatrenia ochranného charakteru,
- škodlivý následok nenastal.

Pokiaľ má byť preventívna policajná verejno-poriadkovej činnosť úspešná, musí vychádzať z určitých zásad. Tieto zásady podmieňujú jej efektivitu vo všetkých oblastiach jej realizácie. Medzi **nosné zásady** jej realizácie patria:

- **zásada oficiality**- v zmysle tejto zásady je činnosť Policajného zboru stanovená zákonom a vykonáva sa výlučne v jeho medziach a rozsahu.
- **zásada komplexnosti** pokrytia celého spektra zastrešovanej problematiky a účelného využitia dostupných preventívnych prostriedkov, ktoré sa musia navzájom dopĺňať,

²⁷⁸ KOČAN,Š.,LOFFLER,B.,ZÁMEK,D. Poriadková polícia. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s.181

²⁷⁹ § 2 ods. 3 Zákona o Policajnom zbore č. 171/1993 Z. z.

²⁸⁰ KOČAN,Š.,LOFFLER,B.,ZÁMEK,D. Poriadková polícia. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s.181.

podporovať a umocňovať tak efektivitu vzájomného pôsobenia v prospech výsledného cieľa.

- **zásada sústavnosti**- táto zásada v sebe odráža nutnosť neustáleho periodicky (sezónne) sa opakujúceho preventívneho pôsobenia na cieľové objekty, ktoré sú predmetom nášho záujmu až do doby, kedy preukázateľne nebude hroziť ani hypotetická možnosť ohrozenia objektu.
- **zásada koordinácie spoločného výkonu prevencie**- pri tejto zásade sa zvyrazňuje potreba komplexného a koordinovaného riešenia úloh prevencie kriminality štátnymi orgánmi a orgánmi samosprávy s väzbou na mimovládne organizácie, vzdelávacie a vedecké ustanovizne.
- **zásada aktualizácie a objektivizácie aktivít** prevencie kriminality, ktorá sa opiera o aktuálny stav vývoja kriminality, o materiálne, ekonomické a personálne podmienky, za akých je prevencia kriminality zabezpečovaná.
- **zásada plánovitosti a cielenosti aktivít** prevencie kriminality, odzrkadľuje aktivity, ktoré reagujú na potreby verejnosti, pričom ťažisko realizácie prevencie kriminality je položené na praktickú úroveň, opierajúcu sa o medzinárodné skúsenosti a spoluprácu subjektov prevencie kriminality na medzinárodnej a vnútroštátnej úrovni.
- **zásada jednoty metód**- obsahovou náplňou tejto zásady je dosiahnutie kontroly kriminality a inej protispoločenskej činnosti prostredníctvom komplementárneho súboru represívnych, profylaktických a preventívnych prostriedkov.²⁸¹
- **zásada spätnej väzby**- táto zásada v sebe zahŕňa schopnosť subjektu realizátora objektívne vyhodnotiť spätno-väzobné informácie, v ktorých sa odzrkadľuje reálny obraz úspešnosti a efektivity ním realizovaných aktivít a ich následné operatívne pretransformovanie do procesu organizovania a riadenia následných aktivít.

Proces realizácie preventívnej metódy policajnej verejno-poriadkovej činnosti sa odráža v niekoľkých fázach, v rámci ktorých je obsiahnutý komplexný priebeh ich aplikácie do empirickej podoby. Ide o **fázy procesu realizácie preventívnej metódy** policajnej verejno-poriadkovej činnosti:

- **fáza zhromažďovania, spracovávania, analýzy a vyhodnotenia získaných informácií** relevantných pre preventívne pôsobenie policajných poriadkových orgánov. Ide o informácie týkajúce sa príčin a podmienok umožňujúcich páchanie protiprávnej činnosti a narušovania verejného poriadku. Ich znalosť napomáha prijímať účinné opatrenia a metodické postupy a využívať prostriedky určené proti páchaniu kriminality, narušovaniu verejného poriadku či ďalšej protispoločenskej činnosti spadajúcej do pôsobnosti služby poriadkovej polície.
- **fáza prijatia rozhodnutia** o organizácii a následnej realizácii prijatých rozhodnutí. Na základe poznania príčin a podmienok umožňujúcich páchanie kriminality, narušovania verejného poriadku a inej protispoločenskej činnosti sú prijímané a realizované príslušné úlohy smerujúce proti páchaniu kriminality, narušovaniu verejného poriadku. Týmto úlohami rozumieme aplikáciu širokého spektra nevyhnutných organizačno-riadiacich opatrení a efektívne uplatňovanie systému jednotlivých preventívnych prostriedkov a metodických postupov pri výkone policajnej verejno-poriadkovej činnosti.
- **fáza kontroly** na úseku predchádzania kriminality narušovania želaného stavu verejného poriadku či páchania inej protispoločenskej činnosti, spočíva v získavaní informácií úspešnosti pôsobenia realizátora preventívnych opatrení, použitých

²⁸¹ KOČAN,Š.,LOFFLER,B.,ZÁMEK,D. Poriadková polícia. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s.182.

prostriedkov či metodických postupov ovplyvňujúcich kriminogénne faktory, s cieľom následného zdokonaľovania preventívneho pôsobenia v predmetných oblastiach.

V úvode sme konštatovali, že samotná realizácia metód policajnej verejno-poriadkovej činnosti je veľmi úzko spätá s jednotlivými organizačno-taktickými formami činnosti služby poriadkovej polície. Tieto tvoria akýsi obal, transportný prvok metódy do vonkajšieho prostredia, kde realizátor prostredníctvom nich prezentuje obsah (metódu) určeným adresátom. Z uvedeného je zrejmé, že nie je pravdivé tvrdenie, že policajt vykonávajúci hliadkovú službu realizuje preventívnu metódu policajnej verejno-poriadkovej činnosti. Je tomu tak preto, že pri výkone preventívnej metódy ide o ciele zámerné a systematické uskutočňovanie preventívnych aktivít smerujúcich ku konkrétnym adresátom. Zatiaľ čo však pri praktickom bežnom výkone jednotlivých organizačno-taktických foriem činnosti ide o široký komplex plnenia rozmanitých úloh v oblasti boja s protiprávnou činnosťou smerujúci k širokej verejnosti.

Nemožno však spochybníť fakt, že samotná prítomnosť subjektu realizácie policajnej verejno-poriadkovej činnosti v územnom obvode ako vedľajší druhotný efekt pôsobí na prevažnú väčšinu širokej verejnosti preventívne.

Realizácia priamej a aktívnej preventívnej policajnej verejno-poriadkovej činnosti v smere navonok prostredníctvom jednotlivých foriem činnosti sa môže uskutočňovať v rôznych formách, podobách. Nesmierne dôležitú rolu pri jej výkone zohrávajú schopnosti a spôsobilosti jej realizátora. Ide o schopnosť realizátora (v rámci Obvodného oddelenia PZ najčastejšie referenta s územnou a objektovou zodpovednosťou, staršieho referenta špecialistu pre prácu v komunitách či iného určeného pracovníka) na základe analýzy dostupných interných a externých informácií a miestnej a osobnej znalosti objektívne vyhodnotiť stav a úroveň bezpečnostnej situácie v jemu zverenom teritóriu a následné vhodné určenie adresátov ním vykonávaných preventívnych aktivít, ako i miesta a času a samotného obsahu jeho preventívnych aktivít. Samotná realizačná podoba preventívnej metódy policajnej verejno-poriadkovej činnosti môže mať potom charakter opatrení rôzneho druhu.

1. preventívno-technické opatrenia

Tieto možno v aplikácii na praktický výkon preventívnej metódy policajnej verejno-poriadkovej činnosti nasmerovať do oblasti využitia mechanických prostriedkov znemožňujúcich páchatelovi spáchanie protiprávneho skutku resp. prostriedky vedúce k jeho priamemu odhaleniu a zadržaniu na mieste policajne relevantnej udalosti. Ide o prostriedky vychádzajúce z teórie ochrany objektov ako napríklad mreže, zámky, kontajnery, pancierové skrine či prostriedky nástrahovej a zabezpečovacej techniky či elektrická zabezpečovacia signalizácia. Na základe poznatkov realizátora preventívnych aktivít a vhodnom presune ich obsahu ku objektu pôsobenia má tento možnosť zabezpečiť svoj majetok takým spôsobom, že potenciálny páchatel, ktorý by sa za iných okolností pokúsil o narušenie objektu od svojho zámeru upustí skôr, než by sa o svoj plánovaný skutok pokúsil. Preventívnu funkciu tak plní už len ten fakt, že bol prakticky inštalovaný zabezpečovací systém, načo sú potenciálni narušitelia zámerne, cielene upozornení. Druhotne v tomto prípade preventívne pôsobí i fakt, že v prípade rozhodnutia páchatel'a svoj zámer uskutočniť i napriek vedomosti o prípadnom prepojení objektu napríklad na pult centralizovanej ochrany, po spustení poplachového signálu hrozí páchatelovi zadržanie zásahovou skupinou k tomuto účelu vytvorenou.

Pre policajta s ***územnou a objektovou zodpovednosťou*** v tomto prípade vyplýva povinnosť dokázať na základe dostupných informácií a miestnej a osobnej znalosti správne vytipovať objekty, ktoré by sa mohli stať terčom napadnutia zo strany prípadných páchatel'ov protiprávnej činnosti a ich vlastníka včas v rámci realizácie preventívnej metódy policajnej verejno-poriadkovej činnosti upozorniť na hroziace riziká a odporučiť mu možné riešenia a postupy na ich minimalizáciu či úplné odstránenie. Za veľmi vhodné považujeme taktiež

v spolupráci s obcou a obecnou políciou inštalovanie kamerových sústav do miest a priestorov možného výskytu protiprávnej činnosti.

2. Preventívno-taktické opatrenia

Tieto opatrenia v sebe obsahujú viacero okruhov možných činností smerujúcich v konečnom dôsledku ku tomu istému cieľu. Ide o činnosť smerujúcu do **oblasti organizácie a riadenia výkonu služby** najmä u hliadkovej a obchôdzkovej služby. Táto oblasť preventívno-taktických opatrení kladie vysoké nároky na policajta, ktorého pracovnou náplňou je organizovať a riadiť najmä menšie kolektívy napr. (zástupca pre výkon služby, straší referent pre riadenie referentov, straší referent pre riadenie policajnej stanice). Úspešnosť ich činnosti spočíva v schopnosti zhromaždiť potrebné informácie o stave a vývoji bezpečnostnej situácie v jemu pridelenom teritóriu, v ich objektívnom zhodnotení a v následnom zaujatí stanoviska, v zmysle ktorého prerozdeli priority spočívajúce v organizácii a riadení výkonu služby smerom k účelnej ochrane verejného poriadku a ochrane zvereného teritória pred nápadom protiprávnej činnosti.

V oblasti dohľadu nad miestami a objektmi ide o dohľad nad miestami, ktoré policajt na základe miestnej znalosti dokáže vyhodnotiť ako miesta možného výskytu policajne relevantnej udalosti. Sú to miesta, kde môže dôjsť ku narušeniu verejného poriadku, miesta možného spáchania protiprávnej činnosti, či miesta, kde sa stretávajú osoby páchajúce protiprávnou činnosťou. Ďalej sú to objekty, ktoré sa môžu stať terčom útoku páchatel'a rôznej protiprávnej činnosti, miesta, kde sa nelegálne obchoduje s vecami pochádzajúcimi z protiprávnej činnosti, miesta kde sú prechovávané veci pochádzajúce z protiprávnej činnosti a pod.

V rámci oblasti opatrení voči osobám, ktoré sa v minulosti dopúšťali protiprávnej činnosti či osobám vo zvýšenej miere viktímnym sa uplatňuje tzv. **osobná znalosť** policajta, ktorý na základe skúseností a znalostí z pôsobenia v pridelenej územnej časti obvodu dokáže úspešne predpokladať konanie, pohyb a správanie osôb, ktoré sa v minulosti dopustili protiprávneho konania a ktorých správanie, konanie a styky odôvodňujú predpoklad, že v takomto konaní chcú a budú i naďalej pokračovať. Ďalšími osobami sú osoby, u ktorých je predpoklad zvýšenej viktímnosti (predpoklad, že sa môžu stať obeťou protiprávneho konania) resp. by mohli byť iným navedené na spáchanie protiprávnej činnosti či zneužitie na inú protispoločenskú činnosť. Ide prevažne o osoby maloleté, mladistvé, prestarlé, mentálne retardované a pod.

V oblasti realizácie spoločných preventívnych opatrení účelom opatrení je predchádzanie, odvracanie, prekazenie protiprávných konaní. Táto forma opatrení má komplexný charakter súčinnostných postupov či spolupráce z hľadiska koordinovaného požitia síl a prostriedkov či následných metód (spravidla bývajú do opatrení zapojené viaceré služby či útvary ako i mimorezortné zložky (ide o spoločné preventívne opatrenia zamerané na dopravno-bezpečnostnú činnosť či pátracie opatrenia, opatrenia zamerané proti trestnej činnosti mládeže a pod. V tejto oblasti môže v konečnom dôsledku vyústiť činnosť zúčastnených subjektov i do prvkov represívnych.

3. Administratívno-preventívne opatrenia

Svojom charakterom samostatnú skupinu tvoria i **administratívno-právne preventívne opatrenia**. Ich podstata vyplýva zo zhromaždených relevantných poznatkov odôvodňujúcich reálny predpoklad vzniku policajne relevantnej udalosti na úseku poškodenia či ohrozenia želaného stavu a úrovne verejného poriadku a protiprávnej činnosti a v ich následnom presune vo forme **upozornenia** konkrétnym adresátom, ktorých v tomto prípade predstavujú štátne orgány, organizácie a inštitúcie, orgány samosprávy či právnické a fyzické osoby, na fakty

a skutočnosti, ktoré sa akýmkoľvek spôsobom dotýkajú ich činností a ktoré môžu viesť k ohrozeniu alebo porušeniu nimi zabezpečovaných oblastí vzťahujúcich sa na problematiku ochrany verejného poriadku a bezpečnosti. Policajný poriadkový orgán pri plnení jednotlivých úloh dochádza mnohokrát ako prvý do kontaktu s informáciami odôvodňujúcimi prijatie záveru o možnosti vzniku policajne relevantnej udalosti v rizikových oblastiach. A jeho objektívne posúdenie a vyhodnotenie týchto skutočností vytvára prvotný predpoklad ich následného a včasného presunu ku príslušnému adresátovi, ktorý na ich základe dokáže rozhodnúť o ďalšom postupe v záujme zaistenia želaného stavu verejného poriadku a bezpečnosti. Ide napríklad o informácie týkajúce sa nezákonného zhromažďovania osôb s extrémistickými prejavmi či osôb pôsobiacich v športových futbalových fan kluboch a ich zámeroch súvisiacich s ich násilnou protiprávnou činnosťou či narušovaním verejného poriadku na športoviskách. Základnými zásadami pre efektívne uplatňovanie týchto upozornení je včasnosť, objektívne zadefinovanie príčin a podmienok vzniku takýchto udalostí, presvedčivosť a hodnovernosť zosumarizovaných faktov ich úplnosť, konkrétnosť a adresnosť, na základe ktorých dokáže následne príslušný adresát (zvolávateľ, organizátor) prijať adekvátne závery a vykonať zodpovedajúce opatrenia smerujúce k odstráneniu zistených príčin a podmienok vzniku negatívnych dôsledkov.

4. Opatrenia na báze rozvíjania efektívnej spolupráce

Opatrenia založené na báze *rozvíjania efektívnej spolupráce* s ostatnými subjektmi realizujúcimi preventívne aktivity či už sú to orgány štátnej správy samosprávy či právnické alebo fyzické osoby. Uvedená spolupráca môže mať rôznorodú podobu. Najčastejšie sa však týka nasledovných oblastí:

- oblasť vzájomnej výmeny informácií, poznatkov a skúseností z realizácie preventívnych aktivít,
- spoločná analýza a vyhodnocovanie príčin a podmienok protiprávnej činnosti,
- oblasť spoločného plánovania a organizovania preventívnych opatrení,
- vykonávanie preventívnych aktivít spoločnými silami a prostriedkami v záujme čo najefektívnejšieho pôsobenia na adresátov.

Pre príslušníkov služby poriadkovej polície sú najdôležitejšími partnermi najmä samosprávy, kde na základe dobre rozvinutých vzťahov najmä na úseku výkonu obchôdzkovej služby a predstaviteľov obcí a miest možno účelne a efektívne spoločným pôsobením na ciele oblasti preventívnych aktivít dosahovať veľmi dobré výsledky (preventívne projekty nasmerované na seniorov, či alkoholovú či drogovú závislosť mládeže a pod.)

5. Výchovno-propagačné a osvetové²⁸² opatrenia

- Poslednú oblasť tvoria *výchovno-propagačné a osvetové opatrenia*, pri ktorých ide o:
- prehľbovanie právneho vedomia občanov a ich usmerňovanie vedúce k dobrovoľnému uvedomelému dodržiavaniu zákonov,
 - ciele zoznamovanie občanov s úlohami a pôsobením policajného zboru a ciele propagáciu spoločenského posolania a zvyšovania autority Policajného zboru u občianskej verejnosti,
 - zapájanie občanov do boja proti kriminalite a iným protispoločenským aktivitám.

V tomto procese zohráva významnú úlohu i možnosť zapojiť do preventívnych aktivít médiá či už je to na báze regionálneho rozhlasu či mestskej televízie, ak takáto funguje, poprípade zapojiť i médiá s celorepublikovou pôsobnosťou pri projektoch celoplošného charakteru či v prípadoch upozorňujúcich na konkrétny problém mimoriadnej dôležitosti. Tu však možno hovoriť o istých rysoch spadajúcich do realizácie profylaktických aktivít.

²⁸² MACEK, P., FILÁK, A. Pořádková činnost policie, obecná část.

Realizačná podoba opatrení tohto druhu môže mať rôznu podobu, v rámci ktorej sa uskutočňuje pôsobenie na verejnosť či konkrétnych špecifických adresátov. Najčastejšie však majú tieto **výchovno-presvedčovacie aktivity** podobu **prednášok, besied, rozhovorov, pohovorov, diskusií, aktívov a pod.**, ktorými sú prezentované v podmienkach Policajného zboru smerom ku vybraným adresátom vo forme **projektov**, v ktorých sú obsiahnuté a detailne špecifikované konkrétne problematické oblasti, na ktoré je potrebné vo zvýšenej miere koncentrovať pozornosť jednotlivých adresátov.²⁸³

Pri výkone aktivít výchovno-osvetového a propagačného charakteru treba vychádzať z faktu, že ide o aktivity nesmierne dôležité, nakoľko sa pôsobí na väčšie skupiny adresátov, nezriedka i na skupiny masového charakteru. Preto je zrejmé, že samotným realizátorom týchto aktivít musí byť subjekt vysoko fundovaný v predmetnej oblasti, skúsený, odborne zdatný, komunikatívny a vysoko empatický, ktorý dokáže správne zvoliť jednak formálnu ako i obsahovú štruktúru vykonávaných aktivít, ktorou si dokáže získať pozornosť a dôveru adresátov, ktorým dokáže v primeranej podobe objasniť podstatu a závažnosť hroziaceho nebezpečenstva a následne navrhnúť reálne možné spôsoby konania a postupy pri riešení reálne vzniknutých situácií.

V rámci policajno-bezpečnostných činností sú realizované v súčinnosti s príslušnými pracovníkmi okresných a krajských riaditeľstiev Policajného zboru ako i v súčinnosti s pracovníkmi duchovnej a pastoračnej služby ministerstva vnútra slovenskej republiky rôzne projekty²⁸⁴ napr. Tvoja správna voľba, Póla radí deťom, Emka to vie či najkomplexnejší projekt Správaj sa normálne²⁸⁵.

Všetky tieto projekty sú zamerané na cieľovú skupinu mládeže predškolského a mladšieho školského veku, pričom obsahové oblasti pôsobenia sa zameriavajú na rôznorodú problematiku, či už je to ozrejmienie postavenia, poslania polície, jej úloh a charakteristiky ako bezpečnostnej zložky, násilia v jeho rôznych formách a podobách, problematiky bezpečnosti a plynulosti cestnej premávky, drog, gamblingu, alkoholu a tabaku, pyrotechniky, rasizmu, počítačových závislostí, krádeží, šikany, rodinných problémov, obchodovania s deťmi a a podobne.

Rezervy v oblasti realizácie preventívnej metódy policajnej verejno-poriadkovej činnosti vidí autor najmä v nedostatočne sa rozvíjajúcom pôsobení na mladistvých v nadväznosti na všetky druhy problémov, ktoré zo sebou prináša vývoj v našej spoločnosti, či už je to problematika záškoláctva, alkoholizmu a toxikománie, skupinových výtržností, grafity, krádeží, skutkov mravnostného charakteru a pod.

V súvislosti s problematikou protiprávneho, či neakceptovateľného konania a správania sa mládeže sa dostáva do popredia i problematika nedostatočného preventívneho pôsobenia na prevádzkovateľov podnikov, v ktorých sa podávajú alkoholické a predávajú tabakové výrobky osobám, ktoré nedovršili stanovený vek.

Rezervy vidí autor i v účinnom preventívnom pôsobení na seniorov, ktorý sa veľmi často stávajú terčom podvodných a v poslednej dobe čoraz častejšie i násilných konaní bezohľadných páchatel'ov.

Záver

Veľmi dôležitú úlohu v úspešnosti realizácie preventívnej metódy policajnej verejno-poriadkovej činnosti zohráva prístup realizátora a jeho schopnosť získať si dôveru u cieľovej skupiny adresátov, ku ktorým realizácia preventívnych aktivít smeruje. Nevhodne zvolený prístup, či v nadväznosti na obsahovú stránku alebo formu prezentácie, môže odradiť adresátov

²⁸³ KOČAN, Š., LÖFFLER, B., ZÁMEK, D. Poriadková polícia.

²⁸⁴ Výskum č. 130 Meteňko Jozef, Metódy výskumu a vývoja policajných činností s.7

²⁸⁵ Preventívny projekt Ministerstva vnútra SR Správaj sa normálne

a naopak vhodne zvolený prístup i forma a obsah realizácie môže mať za následok vyvolanie živého záujmu adresátov a tým v konečnom dôsledku i pozitívny vplyv na vývoj bezpečnostnej situácie. A práve na túto stránku preventívnej policajnej verejno-poriadkovej činnosti by sa podľa autora mali jej realizátori zamerať a zdokonaľovať ju.

Literatúra

BERŽI, L. Teória policajno-bezpečnostných služieb, všeobecná časť, Bratislava 1996. ISBN 80-88751-93-4.

CHMELA, Z. 2007. Management výkonných organizačných článkov. Policejní akademie ČR v Praze. Praha 2007. ISBN 978-80-7251-259-1.

CHOMA, P. Poriadková činnosť polície, III diel, ISBN 80-88751-69-1.

KOČAN, Š., LÖFFLER, B., ZÁMEK, D. Poriadková polícia , Plzeň 2013.

KOČAN,Š.,LOFFLER,B.,ZÁMEK,D. Poriadková polícia. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, ISBN: 978-80-7380-462-6, s. 393.

LÖFFLER, B., BLATNICKÝ, J. Vedecká štúdia - Analýza potreby súčinnosti pri realizácii pôsobnosti vybraných zložiek na mieste vzniku policajne relevantnej udalosti / mieste činu/, Teoria a prax vyšetrovania- interdisciplinárne aspekty – zborník vedeckých prác, ISBN 978-80-8054-709-7, Akadémia PZ 2017.

MACEK, P., FILÁK, A. Pořádková činnost policie, obecná část. Praha 2002.

Nariadenie prezidenta Policajného zboru č. 80/2018 o činnosti základných útvarov služby poriadkovej polície Policajného zboru.

NESVADBA, A. 2004. Teória policajných a bezpečnostných činností. Bratislava. 2004. ISBN 80-8054-324-0.

Preventívny projekt Ministerstva vnútra SR Správaj sa normálne.

Zákon o Policajnom zbore č. 171/1993 Z. z.

Kontakt na autora:

doc. JUDr. Boris Löffler PhD.

Katedra policajných vied

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

tel. číslo: 09610 57 011

e-mail: boris.loffler@minv.sk

Kriminologické dôvody a motivácia osôb pri podávaní sťažností v Slovenskej republike

Anotácia: Sťažnosti treba v právnom štáte chápať ako výrazný prvok demokracie, ktorým sa zabezpečuje verejná diskusia poukázaním na porušovanie základných práv a slobôd konkrétnych osôb, alebo poukázaním na porušovanie právnych predpisov činnosťou, či nečinnosťou konkrétnych orgánov verejnej moci. V oblasti verejnej správy sú sťažnosti právnou teóriou, prostriedkom spoločenskej a vonkajšej kontroly verejnej správy. Patria k zákonným právam adresátov verejnej správy ako právny prostriedok na ochranu ich práv.

KLúčové slová: sťažnosť, sťažovateľ, súd, zákon, osobnosť

Annotation: Complaints must be understood in the rule of law as a significant element of democracy, which ensures public debate by pointing out the violation of the fundamental rights and freedoms of specific persons, or by pointing out the violation of legal regulations by the activity or inaction of specific public authorities. In the field of public administration, complaints are a legal theory, a means of social and external control of public administration. They belong to the legal rights of public administration addressees as a legal means to protect their rights.

Key words: complaint, complainant, court, la, personality

Úvod

Každý občan Slovenskej republiky (SR) má právo sa obracať vo veciach verejného, či iného spoločného (spoločenského) záujmu, na štátne orgány (orgány štátnej a územnej samosprávy) s rôznymi podaniami, žiadosťami, návrhmi, podnetmi, dopytmi, ale aj sťažnosťami. Štátny orgán je správnym orgánom, ktorému zákon zveril právomoc rozhodovania o právach a právom chránených záujmoch, alebo povinnostiach fyzických osôb (FO) a právnických osôb (PO) v oblasti verejnej správy.

Súdnictvo vo všeobecnosti, aj na Slovensku, možno jednoducho a stručne charakterizovať ako rozhodovanie sporov a tým následné uskutočňovanie práva osobitnými súdnymi orgánmi, ustanovenými na tento účel.

Ústava Slovenskej republiky (Ústava SR) v rámci ochrany účastníkov súdnych konaní zaraďuje právo podávať sťažnosti najmä v súvislosti s prieťahmi v prebiehajúcim súdnom konaní.

Základnými zákonmi, na základe ktorých môžu sťažovatelia podať sťažnosť vo vzťahu k súdom, a teda aj priamo aj na vybranom Najvyššom súde Slovenskej republiky (NS SR) sú:

- **zákon č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach** (týka sa vo všeobecnosti všetkých občanov Slovenskej republiky (SR), je však primárnym, aj keď bol prijatý o šesť rokov neskôr, ako zákon o súdoch),
- **zákon č. 757/2004 Z. z. o súdoch** (týka sa výhradne účastníkov súdnych konaní).

NS SR spracováva vždy k 1. januáru príslušného kalendárneho roka veľmi podrobné správy o podaných sťažnostiach podľa zákona č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach a zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch, ktoré priamo súvisia s výkonom činnosti súdu. Orgán, ktorý je

príslušný na vybavenie sťažnosti sťažovateľa (v danom prípade poverený zamestnanec kancelárie predsedu NS SR) musí zistiť, či je sťažnosť v súlade so zákonom dôvodná, alebo nedôvodná.

Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky (MS SR) ako Ústredný orgán štátnej správy (ÚOŠS) patrí do verejnej správy Slovenskej republiky (SR). MS SR je orgánom štátu, ktorý, okrem iného, koná v súlade so zákonom č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (Správny poriadok)²⁸⁶ v mene SR aj v súvislosti s realizáciou zákona č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach. MS SR ako nadriadený orgán výkonu súdnej moci, je zároveň oprávnený konať o odvolaní vo vzťahu k ustanoveniam § 62 až § 70 zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch.²⁸⁷

1. Sťažnosť podľa zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch

Uvedený zákon nadobudol účinnosť dňa 01. apríla 2005, okrem čl. I, § 23 ods. 2, ktorého platnosť a účinnosť začala dňom 30. septembra 2005 a čl. XI, ktorý nadobudol účinnosť dňa 1. januára 2005 (časovo prijatý skôr ako zákon o sťažnostiach).

Po prijatí troch kódexov v právnom poriadku SR v roku 2015, konkrétne zákon č. 160/2015 Z. z. - Civilný sporový poriadok (CSP),²⁸⁸ zákon č. 161/2015 Z. z. - Civilný mimo sporový poriadok (CMP)²⁸⁹ a zákon č. 162/2015 Z. z. - Správny súdny poriadok (SSP)²⁹⁰, sa účinnosť zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch neustále mení.

Predmetné ustanovenia zákona slúžia primárne na písomne podanú sťažnosť účastníkov súdneho konania z dôvodu prietáhov v súdnom konaní, ktoré na súde prebiehajú, alebo z dôvodu nevhodného správania sa sudcov, súdnych úradníkov a zamestnancov súdu. Preto sa anonymné sťažnosti nevybavujú.

Pokiaľ sťažovateľ nie je spokojný s prešetrením jeho sťažnosti predsedom súdu, má právo podať na nadriadený orgán, teda súd, žiadosť o prešetrenie vybavenia sťažnosti (v prípade podanej sťažnosti na okresný súd je nadriadeným orgánom miestne príslušný krajský súd; v prípade podanej sťažnosti na krajský súd, je nadriadeným orgánom MS SR, ktoré prešetruje aj sťažnosť podanú predsedom Špecializovaného trestného súdu).

Práve zákon č. 757/2004 Z. z. o súdoch je najčastejšie aplikovaným zákonom ako zo strany sudcov a zamestnancov NS SR, tak i zo strany podaných sťažností sťažovateľov.

2. Sťažnosť v zmysle zákona č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach

Zákon č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach predstavuje úpravu práva verejnosti podávať sťažnosti v SR. Účinnosť tohto zákona bola daná dňom 1. februára 2010.

Podľa ustanovenia § 1 ods. 1 zákona č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach „...tento zákon upravuje postup pri podávaní, vybavovaní a kontrole vybavovania sťažností fyzických osôb alebo právnických osôb.“ Konkretizuje rozsah podaní, ktoré nespĺňajú zákonné podmienky a tiež upravuje povinnosti sťažovateľa na jeho zastupovanie v konaní o sťažnosti.

²⁸⁶ SLOV-LEX. 2023. Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní v platnom znení (Správny poriadok).

²⁸⁷ SLOV-LEX. 2023. Zákon č. 400/2015 o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky.

²⁸⁸ SLOV-LEX. 2023. Zákon č. 160/2015 Z. z. - Civilný sporový poriadok v platnom znení.

²⁸⁹ SLOV-LEX. 2023. Zákon č. 161/2015 Z. z. - Civilný mimo sporový poriadok v platnom znení.

²⁹⁰ SLOV-LEX. 2023. Zákon č. 162/2015 Z. z. - Správny súdny poriadok v platnom znení.

Podľa ustanovenia § 2 ods. 1 zákona č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach „...postupujú orgány verejnej správy, ktorými sú orgány štátnej správy a nimi zriadené organizácie, orgány územnej samosprávy a nimi zriadené organizácie a osoby, ktorým zákon zveril rozhodovanie o právach, právom chránených záujmoch alebo povinnostiach iných osôb.“

3. Iná forma vybavovania sťažností

Za účelom objektívnosť posúdenia podávania sťažností FO a PO je nevyhnutné uviesť, že Ústavný súd Slovenskej republiky (ÚS SR), ktorého kompetencie a právomoci sú dané zákonom Národnej rady SR č. 314/2018 Z. z. o ÚS SR, je právne samostatným vo vzťahu k realizácii ústavnej súdnej moci na území SR. To nepriamo súvisí s osobným vybavovaním sťažovateľov na súdoch, nakoľko ústavnej sťažnosti musí zo zákona predchádzať uplatnenie písomnej sťažnosti podľa § 62 až § 69 zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch.

Podľa § 122 zákona č. 314/2018 Z. z. „...ústavnú sťažnosť môže podať osoba (ďalej len „sťažovateľ“), ktorá tvrdí, že právoplatným rozhodnutím, opatrením alebo iným zásahom boli porušené jej základné ľudské práva a slobody.“

Mimo územia SR, teda v rámci Európskej únie (EÚ) je možné podať sťažnosť na Európsky súd pre ľudské práva (ESLP), a to, čo sa týka najčastejšie porušenia čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, pričom takáto sťažnosť smeruje proti SR, zastúpenej MS SR, kde bola dlhoročnou špecialistkou v tejto oblasti Marica Pirošíková spolu s Miroslavou Bálintovou. Právne riešenia prípadov podaných sťažností sťažovateľov pred ESLP sú konečnými.

NS SR vybavuje sťažovateľov na základe ich písomnej sťažnosti v listinnej forme, podaných z titulu troch platných zákonov a zvykového práva, ako to uvádza tab. 1, a to podľa:

- zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch (okresné sudy v prvom stupni, krajské sudy v druhom stupni a NS SR ako samostatný súd)
- zákona č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach (ojedinele)
- zákona č. 314/2018 Z. z. o ÚS SR (podmienkou je najskôr podať sťažnosť podľa bodu 1).
- obyčajové (zvykové) právo uplatňované v súdnej praxi z čias Rakúsko-Uhorska.

Tabuľka 1 Formy podania a vybavenia sťažnosti

ZÁKON	Forma prijatia sťažnosti sťažovateľa	Forma vybavenia sťažnosti sťažovateľa
Zákon č. 757/2004 Z. z. o súdoch	Listinná - písomne	Listinná - písomne

Zákon č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach	Listinná - písomne	Listinná - písomne
Zákon č. 314/2018 Z. z. o ÚS SR	Listinná - písomne	Listinná - písomne
Obyčajové (zvykové) právo	Listinná - písomne	Listinná - písomne

Zdroj:autorka, vlastné spracovanie

4. Kriminologické dôvody a motivácia podania sťažností sťažovateľov

Za sťažovateľov pred súdmi sa považujú spravidla tie osoby, ktoré sa písomným podaním (osobné) domáhajú ochrany svojich práv. Môže sa jednať o práva vyplývajúce zo súdnych konaní, alebo tie, ktoré vyplývajú z komunikácie a úkonov zamestnancov súdu.

Rôznorodosť sťažností má skutočne široké spektrum. Existujú sťažovatelia, ktorým prekáža, že súdny spor bol rozhodnutý do troch dní (ide o prípady, keď sudca, alebo senát zistí, že návrh bol podaný na nepríslušnom súde a takýto návrh bezodkladne vracia).

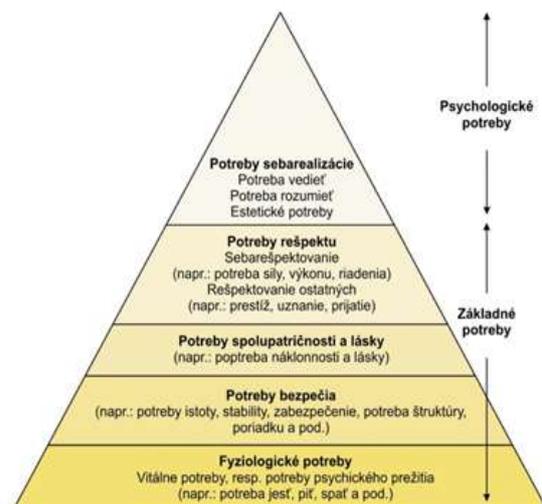
I napriek tomu, že súd je štátnou inštitúciou, vychádza z princípu človeka, občana, ktorý je nositeľom ľudských práv, a tak sa k nemu aj správa a z úradnej moci „ex offio“ aj koná. Ľudia sa rodia a zostávajú slobodní a rovnoprávni aj čo sa týka práva.

Človek potrebuje k plnohodnotnému životu viac, ako len prežiť. Ak sa zisťuje, ktoré ľudské potreby sú pre sťažovateľa dôležité, hierarchia potrieb to vysvetľuje. Ľudia majú fyziologické potreby, potrebu bezpečia a istoty, potrebu lásky a prijatia, potrebu spolupatričnosti, potrebu ocenenia, uznania a úcty, a tiež potrebu jedinečného potenciálu, seberealizácie. Práve potreby jasne formuloval vo svojom diele Maslow (viď obr. 1 a 2).²⁹¹

Obrázok 1 Maslowova pyramída potrieb ľudských potrieb

Obrázok 2 Hierarchia

²⁹¹ <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/management/maslows-hierarchy-of-needs/>

V súvislosti s niektorými neuspokojenými potrebami sťažovateľa vo vzťahu k súdu, akými sú najčastejšie potreby nedocenenia, neuznania a neúcty k jedinečnému potenciálu jeho individuality, či nemožnosti sa sebarealizovať, je z pohľadu sťažovateľa jediným možným riešením podanie sťažnosti. Sťažnosť totiž vytvára sťažovateľovi priestor na prejavenie vnútorných stavov, procesov a motivácie,²⁹² ako aj vyjadrenie absencie tých potrieb, ktoré nemá naplnené. Viditeľne sťažovatelia potrebujú cítiť spolupatričnosť súdu v hľadaní ich spravodlivosti, pretože majú pocit oddelenosti od celku. V mnohých prípadoch majú strach z neistoty a ohrozenia, ale základnými fyziologickými potrebami sťažovatelia trpia zriedka.

Z hľadiska zákona je sťažnosť podanie FO alebo PO, ktorým sa domáha ochrany svojich práv, alebo právom chránených záujmov, o ktorých sa domnieva, že boli porušené činnosťou, alebo nečinnosťou orgánu verejnej správy. Sťažnosťou poukazuje na konkrétne nedostatky, na porušenie právnych predpisov, ktorých odstránenie je v kompetencii verejnej správy.

4.1 Osobnosť a charakteristika sťažovateľov

Súčasný život je poznamenaný mnohými zmenami, žijeme v aktívnom a dynamickom období, ktoré svojimi dôsledkami stále rýchlejšie a hlbšie prenikajú aj do spôsobu života. Okrem nových pracovných kontaktov si človek buduje i nové spoločenské vzťahy, a navyše, mnohé spoločenské aktivity sa stávajú nedeliteľnou súčasťou jeho práce. Je preto nevyhnutné, aby profesionalitou bolo i osvojenie a zvnútorňovanie si princípov a zásad nadväzovania pracovných a spoločenských kontaktov, riadenie kultivovanej sociálnej interakcie, ako aj poznanie svojich osobnostných kvalít a vlastných možnosti pri pôsobení na iných.

Téma osobnosti je súčasťou teórie všeobecnej psychológie a nazýva sa teóriou osobnosti. Vo všeobecnej rovine je osobnosť vymedzená ako „...súhrn zdedených a nadobudnutých vlastností, zručností a kvalít psychologických procesov, ktoré riadia konanie a správanie človeka v konkrétnych situáciách.”

Psychológia osobnosti definuje osobnosť ako „...konkrétneho človeka, ktorý sa vyznačuje určitými psychickými a fyzickými vlastnosťami, prejavujúcimi sa v každej jeho činnosti.” Tieto psychické javy sa delia na:

- **psychické procesy** - pociťovanie (pocity), vnímanie (vnemy), pamäť, myslenie, reč, pozornosť, obrazotvornosť (predstavy), motivácia
- **psychické vlastnosti** - osobnostné, schopnosti, temperament, charakter, vôľové vlastnosti
- **psychické stavy** - pohotovosť, aktivita, emotívne podmienené psychické stavy (tréma, úzkosť, strach, hnev, radosť, stres).²⁹³

²⁹² BLAŠKOVÁ, M. Riadenie a rozvoj ľudského potenciálu. Uplatňovanie motivačného akcentu v prospech práce s ľuďmi. ŽU v Žiline, Žilina 2003. s. 26. ISBN 80-8070-034-6.

²⁹³ MACKOVÁ, Z. Všeobecná psychológia pre pomáhajúce profesie. VŠZaSP sv. Alžbety, Bratislava 2010, s. 31-51. ISBN 987-80-89271-67-2.

V pracovnom procese sa s kvalitou psychických procesov spája úspešnosť všetkých aktivít zamestnancov a manažérov. S psychickými procesmi úzko súvisí dynamika osobnosti, chápaná ako zmeny osobnosti v čase, jej fungovanie a pohyb. Predstavuje tiež faktory motivácie a stimulácie správania a konania. Do štruktúry dynamiky osobnosti patria taktiež: vlastnosti, schopnosti, charakter, temperament, vôľové dispozície, adaptačný mechanizmus, psychické procesy.

Dedične podmienené danosti osobnosti - psychické a vlastnosti v rámci procesu socializácie tvoria základ osobnosti človeka. Psychické vlastnosti sú zdedené a sú konštantné, nemenné vlastnosti; napríklad temperament, schopnosť a charakter. Psychické vlastnosti osobnosti sa v priebehu života jedinca menia. Patria tu aj výrazové vlastnosti, temperament a charakterové vlastnosti.

Štruktúru osobnosti je podľa obsahu rôznych učebníc možné rozdeliť na:

Psycho-biologické zložky osobnosti

- konštitučné aspekty, temperamentné črty a črty viazané na neurofyziologické procesy,
- afektívne procesy, prežívanie emočných stavov, emocionálne charakteristiky osobnosti,

Motívy

- základné potreby, pudy, inštinkty, vedomé aj nevedomé, hodnoty, ideály,
- aktuálne ciele a plány, dominantné túžby, záujmy, averzie, vedomé aj nevedomé,

Kognitívne zložky osobnosti

- kognitívne procesy, myslenia, pamäte, pozornosti..., kognitívne štýly,
- intelektové kapacity (inteligencia, tvorivosť), kognitívna reprezentácia sveta - svetonázor,

Adaptačné zložky osobnosti

- vedomé zvládanie, obranné mechanizmy, osobnostné zdroje zvládania záťaže,
- osobné skripty (scenáre, uplatňujúce sa pri zvládaní problémov),

Sebaurčujúce zložky osobnosti

- zážitok „ja“, ego-štruktúra, vzťah k sebe, modely, schémy a reprezentácie seba,
- seba-regulačné mechanizmy (self ako agent),

Sociálne a interpersonálne zložky osobnosti

- makro-sociálny kontext osobnosti, enviromentálne a sociálne vplyvy,
- mikro-sociálny kontext, rodina a malé skupiny, interpersonálne črty, sociálne zručnosti,

Integrujúce a transcendentné funkcie osobnosti

- charakteristiky života, životná filozofia, životný príbeh, identita, spiritualita.²⁹⁴

Veľmi dôležitú úlohu v tomto prípade zohráva reálna psychická stabilita a spôsobilosť, schopnosť vykonávať a úspešne zvládať nátlak verejnosti, či už ako jednotlivca v bezprostrednom osobnom kontakte, alebo ako nátlak médií, na ktoré sa nespokojní sťažovatelia spravidla obracajú v prípade nevyhovenia ich sťažnosti zo strany súdov SR, či skôr ich vlastného neobjektívneho pohľadu na riešenie veci.²⁹⁵

5. Analýza podávaných sťažností Najvyššieho súdu SR v dvoch pandemických rokoch

Kancelária predsedu a podpredsedu NS SR vybavuje doručené podania v elektronickej i listinnej forme, ktoré sú im adresované a doručené, a to v nasledujúcej štruktúre: (tab. 2):

Tabuľka 2 Súčet sťažností a podaní vybavených kanceláriou predsedu a podpredsedu NS SR za rok 2020 a k 31.10.2021

TYPY PODANÍ	PODANIA NS SR ZA ROK 2020	PODANIA NS SR K 31.10.2021	POZNÁMKA
Sťažnosti a podnety podané podľa ustanovenia § 62 a nasl. zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch	61	45	
Sťažnosti všeobecné podané podľa zákona č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach	7	10	
Podania bežné (sťažnosti, žiadosti, podnety, dopyty, oznámenia, otázky, odporúčania...) FO a PO SR a zahraničia bez opory v zákone	184	129	
Podania (anonymné, nejasné, opakované, identické...) fyzických a právnických osôb SR a zahraničia, odložené úradným záznamom	121	372	
Podania doručené NS SR len na vedomie fyzickými a právnickými osobami SR a zahraničia, odložené úradným záznamom	8	164	
Podania doručené NS SR ako nepríslušnému odvolaciemu a dovolaciemu	134	96	

²⁹⁴ ONDRUŠOVÁ, Z. 2018. [online]. [cit. 28.10.2021]. Dostupné na internete: <https://www.tyzden.sk/rozhovory/49668/psychoonkologicka-zuzana-ondrusova-ak-maju-ludia-pocas-zomierania-pocit-kontroly-lahsie-odchadzaju-z-tohto-sveta/>.

²⁹⁵ SZÁRKOVÁ, M. 2009. Psychológia pre manažérov a podnikateľov. Sprint, Bratislava 2009, s. 22. ISBN 978-80-8939-00-8.

súdu, ktoré odstupuje príslušným súdom a inštitúciám			
Podania, dožiadania, žiadosti o súčinnosť... polície a prokuratúr SR	2	8	
Podania verejnej ochrankyne práv podľa zákona č. 564/2001 Z. z. o verejnom ochrancovi práv	6	8	
Podania doručené elektronicky a vybavené elektronicky z pracovného e-mailu	0	18	V roku 2020 nesledované
Podania doručené elektronicky na verejne dostupnú elektronickú adresu: korupcia@nsud.sk	4	25	
SPOLU:	525	875	

Zdroj: autorka z internej databázy správneho registra kancelárie predsedu a podpredsedu NS SR

Osobitosťou od roku 2019 je, že kancelária NS SR má zriadenú protikorupčnú linku korupcia@nsud.sk, na ktorej eviduje od prijatia zákona podania podľa zákona č. 54/2019 Z.z. o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti. Tieto údaje a informácie však podliehajú mlčanlivosti a nie je možné ich ďalej distribuovať tretím osobám.

Jedna z amerických experimentálnych štúdií sa na základe teórie spravodlivosti zaoberala aj interakciou medzi sťažovateľmi a hodnotením, ako online sťažnosti negatívne ovplyvňujú výsledky právnych služieb (súdnicstvo a účastníci). Štúdia navrhuje novú formu spravodlivosti, tzv. interakčné súdnicstvo. Ide o pohľad na spravodlivosť, súvisiaci s obnovením služieb tradičnými vzťahmi v oblasti spravodlivosti, ako aj s uspokojením a lojalitou. Pre FO a PO to znamená, že podávanie sťažností musí mať sociálny základ, sťažovatelia majú byť v interakcii aj s inými subjektmi, aby sa zabránilo poškodeniu dobrého mena u FO a PO.²⁹⁶

Duševné zdravie chápe Biznárová ako základ psycho-hygiény riešiť konflikty na súdoch; vzájomný súboj strán sporu: princípom je výhra kontra prehra.²⁹⁷

Pokiaľ ide o sťažovateľov, ktorí trpia psychózami (psycho-patologickými symptómami) psycho-reaktívnu poruchou, alebo mentálnou retardáciou, títo sa môžu liečiť v nemocnici aj bez súhlasu chorého;²⁹⁸ sporadicky sú tiež sťažovateľmi NS SR.

Podľa Svobodu voľný rozhovor smeruje ku konkrétnemu cieľu, i keď cesty a prostriedky k jeho dosiahnutiu nie sú vopred stanovené.²⁹⁹

²⁹⁶ BACILE, T. J. et al. The Effects of Online Incivility and Consumer-to-Consumer Interactional Justice on Complainants, Observers, and Service Providers During Social Media Service Recovery, Journal of Interactive Marketing, Volume 44, 2018, Pages 60-81, ISSN 1094-9968. [online]. Dostupné na internete: <http://www.sciencedirect.com/science/article/S109499681830015X>.

²⁹⁷ BIZNÁROVÁ, M. 2006. Psychológia osobností a sociálna psychológia. Bratislava: VŠZaSP. 33 s. ISBN 80-89271-04-9.

²⁹⁸ KOLIBÁŠ, E. a kol. 1997. Všeobecná psychiatria. Bratislava: UK v BA. s. 155-159 ISBN 80-223-1164-2.

²⁹⁹ SVOBODA, M. Psychologická diagnostika dospelých. Portál, sro, Praha 1999, s. 37-39. ISBN 80-7178-327-7.

Záver

Je nesporné, že s rozhodnutím súdu je takmer vždy jedna strana nespokojná, spravidla sa jedná o žalovaného ako účastníka konania. Právny poriadok SR aj v tomto prípade poskytuje občanom a strane v spore, ktorá sa cíti rozhodnutím súdu osobne dotknutá, určité právne možnosti, aby si svoje negatívne teoretické i praktické skúsenosti riešila mimosúdnou cestou.

Na tento účel slúži účastníkom súdneho konania, ale aj iným osobám, ktoré majú na výsledku súdneho konania naliehavý právny záujem, právny inštitút písomnej sťažnosti podľa ustanovenia § 62 a nasl. zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch v platnom znení a podporne aj právny inštitút zákona č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach v platnom znení, týkajúci sa vo všeobecnosti verejnej správy.

Činnosť na príklade NS SR svedčí o tom, že možnosti, ako pomôcť nespokojnému občanovi prostredníctvom zákonnej sťažnosti, či rozhodovaním jeho sporu súdom, je viacero.

Ak zamestnanec poverený vybavovaním písomných sťažností sťažovateľov v danom prípade zistí, že sťažnosť sťažovateľa je aj keď len z časti dôvodná, musí predseda súdu prijať a vykonať potrebné opatrenia na odstránenie zistených nedostatkov, prípadne vyvodit' voči zodpovedným osobám disciplinárne dôsledky pre subjektívne zavinenie.

Analýza a komparácia vybavených sťažností podľa zákona o súdoch a zákona o sťažnostiach ukázala za sledované obdobie roka 2021 oproti roku 2020 došlo k nárastu o 350 sťažností. Predpoklad ďalšieho vývoja bol nárast počtu sťažností, príčinou čoho mali byť prieťahy v súdnom konaní, spôsobené je v konečnom dôsledku pandémiou Covid-19.

Zoznam použitej literatúry

Bibliografia

BACILE, T. J. et al. The Effects of Online Incivility and Consumer-to-Consumer Interactional Justice on Complainants, Observers, and Service Providers During Social Media Service Recovery, *Journal of Interactive Marketing*, Volume 44, 2018, Pages 60-81, ISSN 1094-9968.

BIZNÁROVÁ, M. 2006. *Psychológia osobnosti a sociálna psychológia*. Bratislava: VŠZaSP. s. 33. ISBN 80-89271-04-9.

BLAŠKOVÁ, M. 2003. *Riadenie a rozvoj ľudského potenciálu. Uplatňovanie motivačného akcentu v prospech práce s ľuďmi. ŽU v Žiline*. 214 s. ISBN 80-8070-034-6.

KOLIBÁŠ, E. a kol. 1997. *Všeobecná psychiatria*. Bratislava: UK v BA. 163 s. ISBN 80-223-1164-2.

MACKOVÁ, Z. *Všeobecná psychológia pre pomáhajúce profesie*. VŠZaSP sv. Alžbety, Bratislava 2010, 183 s. ISBN 987-80-89271-67-2.

SVOBODA, M. *Psychologická diagnostika dospelých*. Portál, sro, Praha 1999, 340 s. ISBN 80-7178-327-7.

SZÁRKOVÁ, M. *Psychológia pre manažerov a podnikateľov*. Sprint, Bratislava 2009, s. 224. ISBN 978-80-8939-00-8.

Zákony v platnom znení

Zákon č. 460/1992 Zb. - Ústava SR
Zákon č. 9/2010 Z. z. o sťažnostiach
Zákon č. 757/2004 Z. z. o súdoch
Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (Správny poriadok)
Zákon č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov SR
Zákon č. 160/2015 Z. z. - Civilný sporový poriadok
Zákon č. 161/2015 Z. z. - Civilný mimo sporový poriadok
Zákon č. 162/2015 Z. z. - Správny súdny poriadok
Zákon č. 40/1964 Zb. - Občiansky zákonník
Zákon č. 513/1991 Zb. - Obchodný zákonník
Zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám (Zákon o slobode informácií)
Zákon č. 301/2016 Z. z. o súdoch.
Zákon č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov.
Zákon č. 54/2019 Z. z. o ochrane oznamovateľov protispoločenskej činnosti.

Internetové zdroje

ONDRUŠOVÁ, Z. 2018. [online]. Dostupné na internete: <https://www.tyzden.sk/rozhovory/49668/psychoonkologicka-zuzana-ondrusova-ak-maju-ludia-pocas-zomierania-pocit-kontroly-lahsie-odchadzaju-z-tohto-sveta/>
<https://www.ekonoom.sk/zaciname-podnikanie/zakladne-hodnoty/>
<https://is.muni.cz/>
<https://corporatefinanceinstitute.com/resources/management/maslows-hierarchy-of-needs/>

Kontakt na autora:

mjr. Ing. Marianna Presperinová, PhD., MBA
odborný asistent
Katedra spoločenských vied
Akadémia Policajného zboru
Sklabinská 1, 835 17 Bratislava 35
tel.číslo: 0961057117
e-mail: marianna.presperinova@akademiapz.sk

Analýza vplyvu výkonu väzby na sociálnu reintegráciu osôb

Abstrakt: Príspevok približuje zásadné dôvody stanovenia čiastkovej vedecko-výskumnej úlohy pod názvom „Analýza vplyvu výkonu väzby na sociálnu reintegráciu osôb“. V tejto súvislosti príspevok popisuje ústavný ako aj zákonný rámec obmedzenia osobnej slobody prostredníctvom inštitútu väzby. Prináša tiež náhľad na štatistické údaje týkajúce sa väzobného stíhania na našom území v priebehu rokov 2018-2022 a uvádza základný metodologický rámec zamýšľaného výskumu, ktorý má byť realizovaný za účelom riešenia stanovenej vedecko-výskumnej úlohy.

Kľúčové slová: väzba, výkon väzby, prizonizácia, podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody.

Abstract: The paper provides an overview of the fundamental reasons for establishing a partial scientific-research task under the title "Analysis of the impact of detention on the social reintegration of persons." In this context, the paper describes the constitutional as well as the legal framework of the restriction of personal freedom through the institution of detention. It also provides an overview of statistical data related to custodial prosecution in our territory during the years 2018-2022 and presents the basic methodological framework of the intended research, which is to be implemented for the purpose of the established scientific research task.

Key words: detention, enforcement of detention, adaptation to the prison environment, conditional suspension of imprisonment.

Osobná sloboda je esenciálnou súčasťou spektra základných práv a slobôd garantovaných Ústavou Slovenskej republiky (ďalej len Ústava SR). V zmysle čl. 17 ods. 1 Ústavy SR platí, že „osobná sloboda sa zaručuje“³⁰⁰ Osobná sloboda, ako základná ľudská sloboda znamená „voľný, ničím neobmedzený pohyb človeka, ktorý sa môže podľa vlastného rozhodnutia zdržiavať na určitom mieste alebo slobodne z tohto miesta odísť.“³⁰¹ Je však nutné uviesť, že „osobná sloboda podľa článku 17 ústavy nezahŕňa všetky tie práva, ktoré človeku zabezpečujú, aby sa cítil a konal ako slobodná ľudská bytosť. Na tento účel ústava upravuje súbor takých práv a slobôd akými sú napríklad sloboda prejavu, právo na súkromie, sloboda myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery a iné. Osobná sloboda podľa článku 17 zabezpečuje len voľnosť človeka od vonkajších prekážok a obmedzení jeho pohybu.“³⁰² Osobná sloboda tak tvorí súčasť mozaiky tých prejavov ľudskej prirodzenosti, zákonom garantovaných a chránených ako základné ľudské práva a slobody, ktoré tvoria človeka ako ľudskú bytosť. Akýkoľvek vonkajší zásah do základných ľudských práv a slobôd je tak zásahom do integrity človeka, preto musia byť tieto zásahy striktné regulované. Princípy regulácie zásahov do základných práv a slobôd upravuje samotná Ústava SR. Je to tak i v prípade osobnej slobody. Vzhľadom na tému príspevku bude pozornosť zameraná práve na úpravu zásahov do osobnej slobody v prípade vzatia do väzby.

Väzba je najzávažnejším zásahom do osobnej slobody jednotlivca.³⁰³ Ústava SR v čl. 17 ods. 5 z tohto dôvodu upravuje, že „do väzby možno vziať iba z dôvodov a na čas ustanovený

³⁰⁰ SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky. In: Slov-Lex [právny a informačný portál]. Úrad vlády Slovenskej republiky. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/> [cit. 2023-10-28].

³⁰¹ III. ÚS 204/02. Nález z 22. januára 2004. Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky 2004 – I. polrok. Dostupné na internete: <https://www.ustavnysud.sk/> [cit. 2023-10-28].

³⁰² PL. ÚS 29/95. Nález z 29. novembra 1995. Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky 1995. Dostupné na internete: <https://www.ustavnysud.sk/> [cit. 2023-10-28].

³⁰³ III. ÚS 26/2001. Uznesenie z 8. marca 2001. Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky 2001. Dostupné na internete: <https://www.ustavnysud.sk/> [cit. 2023-10-28].

zákonem a na základe rozhodnutia súdu.³⁰⁴ Kompetencia určiť dôvody a dĺžku trvania väzby je tak zverená zákonu, na ktorého základe rozhodne súd. Ústavné poverenie súdu rozhodovať o vzatí, resp. nevzatí do väzby ukazuje, aký veľký význam je pripísaný jednak samotnej osobnej slobode jednotlivca a tiež úlohe súdov a sudcov pri napĺňaní ústavných záruk osobnej slobody.³⁰⁵

Zákonom, ktorý upravuje dôvody väzby a dĺžku jej trvania je zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok (ďalej len „TP“). V zmysle § 71 ods. 1 TP možno vziať osobu do väzby z nasledovných dôvodov:

„Obvinený môže byť vzatý do väzby len vtedy, ak doteraz zistené skutočnosti nasvedčujú tomu, že skutok, pre ktorý bolo začaté trestné stíhanie, bol spáchaný, má znaky trestného činu, sú dôvody na podozrenie, že tento skutok spáchal obvinený a z jeho konania alebo ďalších konkrétnych skutočností vyplýva dôvodná obava, že

- a) ujde alebo sa bude skrývať, aby sa tak vyhol trestnému stíhaniu alebo trestu, najmä ak nemožno jeho totožnosť ihneď zistiť, ak nemá stále bydlisko alebo ak mu hrozí vysoký trest,*
- b) bude pôsobiť na svedkov, znalcov, spoluobvinených alebo inak mariť objasňovanie skutočností závažných pre trestné stíhanie, alebo*
- c) bude pokračovať v trestnej činnosti, dokoná trestný čin, o ktorý sa pokúsil, alebo vykoná trestný čin, ktorý pripravoval alebo ktorým hrozil, a ak vzhľadom na osobu obvineného, povahu alebo závažnosť trestného činu, pre ktorý je trestne stíhaný, nie je v čase rozhodovania o väzbe možné väzbu nahradiť podľa § 80 alebo § 81.“³⁰⁶*

Ustanovenie § 71 ods 1 TP tak v bode a) upravuje tzv. útekovú väzbu, v bode b) tzv. kolúznú väzbu, a v bode c) tzv. preventívnu väzbu.

Ustanovenie § 76 ods.1 v kombinácii s ods.6 a 7 TP stanovuje trvanie väzby nasledovne:

„Väzba v rámci základnej alebo predĺženej lehoty väzby v prípravnom konaní a väzba v konaní pred súdom môže trvať len nevyhnutný čas. Celková lehota väzby v prípravnom konaní spolu s väzbou v konaní pred súdom nesmie presiahnuť

- a) dvanásť mesiacov, ak je vedené trestné stíhanie pre prečin,*
- b) tridsaťšesť mesiacov, ak je vedené trestné stíhanie pre zločin,*
- c) štyridsaťosem mesiacov, ak je vedené trestné stíhanie pre obzvlášť závažný zločin.*

Z lehoty uvedenej v odseku 6 pripadá na prípravné konanie najviac

- a) sedem mesiacov, ak je vedené trestné stíhanie pre prečin,*
- b) devätnásť mesiacov, ak je vedené trestné stíhanie pre zločin,*
- c) dvadsaťpäť mesiacov, ak je vedené trestné stíhanie pre obzvlášť závažný zločin.“³⁰⁷*

Trestný poriadok vyššie citovanými ustanoveniami definuje rozsah väzobných dôvodov, ako aj maximálne lehoty trvania väzby, ako zásadného zásahu do osobnej slobody jednotlivca. Na tomto mieste je nutné pripomenúť, že väzba je výlučne zaisťovacím trestnoprocesným

³⁰⁴ SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky. In: Slov-Lex [právny a informačný portál]. Úrad vlády Slovenskej republiky. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/> [cit. 2023-10-28].

³⁰⁵ I. ÚS 6/02. Nález zo 6. decembra 2002. Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky 2002 – II. polrok. Dostupné na internete: <https://www.ustavnysud.sk/> [cit. 2023-10-28].

³⁰⁶ SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok. In: Slov-Lex [právny a informačný portál]. Úrad vlády Slovenskej republiky. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/> [cit. 2023-10-28].

³⁰⁷ SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok. In: Slov-Lex [právny a informačný portál]. Úrad vlády Slovenskej republiky. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/> [cit. 2023-10-28].

inštitútom, ktorým sa má zabezpečiť riadny priebeh trestného konania, na konci ktorého má súd dospieť k spravodlivému rozhodnutiu o vine a treste za spáchaný trestný čin, resp. nevine. Na osobu obvineného sa vzťahuje zásada prezumpcie neviny. Väzba teda neplní funkciu trestu, konkrétne trestu odňatia slobody.

De iure je rozdiel medzi väzbou a trestom, konkrétne trestom odňatia slobody, absolútne zásadného charakteru. De facto, to znamená z hľadiska výkonu väzby a výkonu trestu odňatia slobody konkrétnej osoby, sa však tento rozdiel stiera. Výkon väzby, ako aj výkon trestu odňatia slobody, predstavuje inštitucionálne obmedzenie osobnej slobody jednotlivca. Obvinení, ako aj odsúdení majú v zásade rovnaký rozsah základných sociálnych práv³⁰⁸ ako aj ostatných práv,³⁰⁹ tiež rovnaké podmienky disciplinárnej zodpovednosti a takmer rovnaké disciplinárne odmeny a tresty. Uvedené tiež platí aj pre rozsah základných povinností a zákazov. Rozdiely medzi oboma formami obmedzenia osobnej slobody sú dané výlučne účelom obmedzenia osobnej slobody.

Pri výkone trestu odňatia slobody je účelom obmedzenia osobnej slobody, okrem zabránenia v páchaní trestnej činnosti, primárne snaha o individuálnu prevenciu. Je preto zrejmé, že s odsúdenými osobami je nevyhnutné pracovať a to takým spôsobom, aby sa z nich po výkone trestu odňatia slobody stali plnohodnotní členovia spoločnosti. Primerane tomu je upravený výkon trestu odňatia slobody.³¹⁰ Pri výkone väzby je účelom obmedzenia osobnej slobody jednotlivca jeho zaistenie pre účely trestného konania. Na obvineného sa hľadá ako na osobu nevinnú. Z toho dôvodu v prípade výkonu väzby absentujú predovšetkým nástroje zamerané na už uvádzanú individuálnu prevenciu.

Výkon väzby na našom území upravuje zákon č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby (ďalej ako „zákon o výkone väzby“), pričom podrobnosti upravuje vyhláška č. 437/2006 Z. z. Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, ktorou sa vydáva Poriadok výkonu väzby.

Väzba sa vykonáva diferencovane v dvoch režimoch: v štandardnom alebo zmiernenom režime. Pohyb, kontakt a spôsob výkonu práv je rozdielny podľa dôvodov väzby.³¹¹

Do štandardného režimu sa umiestni obvinený,

- a) ktorý nemôže byť umiestnený do oddielu so zmierneným režimom,
- b) ktorý môže byť umiestnený do oddielu so zmierneným režimom, ale požiada o umiestnenie do štandardného režimu alebo
- c) pri ktorom po dodaní do výkonu väzby riaditeľ ústavu ešte nerozhodol o režime výkonu väzby z dôvodu vykonávania zdravotnej prehliadky zameranej na predchádzanie šírenia nákazy.³¹²

V oddiele so zmierneným režimom nemôžu byť umiestnení obvinení:

- a) ktorí sú v kolúznej väzbe,

³⁰⁸ Ubytovanie, stravovanie, spánok, odievanie, osobná hygiena, veci osobnej potreby.

³⁰⁹ Návštevy, korešpondencia, prijímanie balíkov, telefonovanie, zdravotná starostlivosť, vychádzky, prijímanie peňažných prostriedkov, nakladanie s nimi a iné finančné operácie, vzdelávanie.

³¹⁰ Vonkajšia a vnútorná diferenciacia, špecializovaný výkon trestu odňatia slobody, tvorba programu zaobchádzania a pod.

³¹¹ § 35 ods. 1 zákona č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby. SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby. In: Slov-Lex [právny a informačný portál]. Úrad vlády Slovenskej republiky. Dostupné na internete: [https://www.slov-lex.sk/\[cit. 2023-10-28\]](https://www.slov-lex.sk/[cit. 2023-10-28]).

³¹² § 36 zákona č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby. SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby. In: Slov-Lex [právny a informačný portál]. Úrad vlády Slovenskej republiky. Dostupné na internete: [https://www.slov-lex.sk/\[cit. 2023-10-28\]](https://www.slov-lex.sk/[cit. 2023-10-28]).

- b) ktorí sú stíhaní za obzvlášť závažné zločiny proti životu a zdraviu; uvedené sa nevzťahujú na mladistvých, ktorí sú stíhaní za obzvlášť závažné zločiny,
- c) ktorí porušujú ústavný poriadok, za čo im bol uložený disciplinárny trest podľa § 40 ods. 3 písm. e) a f) a tento im nebol zahladený,
- d) u ktorých to neodporučil lekár vzhľadom na ich zdravotný stav,
- e) u ktorých tak rozhodne riaditeľ ústavu z dôvodu ochrany bezpečnosti obvineného alebo inej osoby v ústave alebo možného rizika ohrozenia bezpečnosti v ústave.³¹³

Oddiel so zmierneným režimom pozostáva najmä z ciel a priestorov na vzdelávaciu, záujmovú a športovú činnosť. V tomto oddiele sa obvinený môže v určenom čase voľne pohybovať a stýkať sa s obvinenými umiestnenými v tomto oddiele.³¹⁴

Obvinený sa umiestňuje v oddiele so zmierneným režimom za podmienok ustanovených v zákone vždy, keď tomu nebránia vyššie uvedené dôvody. Obvinený je v čase od večierky do budíčka spravidla uzamknutý v cele. V oddiele so zmierneným režimom sa zriaďujú aj miestnosti určené na činnosti smerujúce na zabezpečenie niektorých osobných potrieb obvinených, ako kuchynka a miestnosť s práčkou, žehličkou a ďalším inventárom. Obvinenému sa tiež umožňuje pripraviť tepelnou úpravou jednoduché jedlo a vyprať vlastný odev a spodnú bielizeň; suroviny na prípravu jedla a práce prostriedky si obvinený môže zakúpiť v predajni zriadenej v ústave.³¹⁵

Rámec spôsobu zaobchádzania s obvinenými vo výkone väzby vymedzujú základné zásady výkonu väzby, v zmysle ktorých:

- obvineného možno počas výkonu väzby obmedzovať len vo výkone tých práv, ktoré sa vzhľadom na dôvod väzby, zaistenie bezpečnosti osôb a zabezpečenie ochrany majetku a poriadku v miestach, kde sa vykonáva väzba, nemôžu uplatniť alebo ich výkon by mohol viesť k zmareniu väzby.
- vo výkone väzby sa rešpektuje ľudská dôstojnosť obvineného a nesmú byť použité kruté, neľudské alebo ponižujúce spôsoby zaobchádzania alebo trestania.
- všetky práva ustanovené zákonom o výkone väzby sa zaručujú všetkým obvineným v súlade so zásadou rovnakého zaobchádzania.³¹⁶

Vyššie uvedené zásady výkonu väzby predstavujú vnútroštátne zákonné garancie zaobchádzania s obvinenými osobami. Okrem nich však obvineným osobám (ako aj odsúdeným osobám, t.j. všetkým osobám, ktorým bola osobná sloboda inštitucionálne obmedzená) poskytujú garancie aj medzinárodné zmluvy, ku ktorých dodržiavaniu sa Slovenská republika zaväzuje priamo v čl. 1 ods. 2 Ústavy SR.³¹⁷ Medzi najzásadnejšie

³¹³ § 37 ods. 3 zákona č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby. SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby. In: Slov-Lex [právny a informačný portál]. Úrad vlády Slovenskej republiky. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/>[cit. 2023-10-28]

³¹⁴ § 37 ods. 1 a 2 zákona č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby. SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby. In: Slov-Lex [právny a informačný portál]. Úrad vlády Slovenskej republiky. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/>[cit. 2023-10-28]

³¹⁵ § 42 ods. 1 a § 43 ods. 2 a 3 vyhlášky č. 437/2006 Z. z. Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, ktorou sa vydáva Poriadok výkonu väzby. SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Vyhláška č. 437/2006 Z. z. Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, ktorou sa vydáva Poriadok výkonu väzby. In: Slov-Lex [právny a informačný portál]. Úrad vlády Slovenskej republiky. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/>[cit. 2023-10-28]

³¹⁶ § 2 ods. 1-3 zákona č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby. SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby. In: Slov-Lex [právny a informačný portál]. Úrad vlády Slovenskej republiky. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/>[cit. 2023-10-29]

³¹⁷ „Slovenská republika uznáva a dodržiava všeobecné pravidlá medzinárodného práva, medzinárodné zmluvy, ktorými je viazaná, a svoje ďalšie medzinárodné záväzky.“ SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 460/1992 Zb.

dokumenty v tejto oblasti patria dohovory prijaté na pôde Rady Európy a Organizácie spojených národov a to najmä: Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (Rady Európy), Európsky dohovor o zabránení mučenia a neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania (Rady Európy), Európske väzenské pravidlá (Rady Európy), Štandardné minimálne pravidlá zaobchádzania s väznenými osobami (OSN). Práva obvinených (ako aj odsúdených) a zaobchádzanie s nimi je teda predmetom ochrany ako vnútroštátneho, tak aj medzinárodného práva.³¹⁸

Z hľadiska historického vývoja zaobchádzania s odsúdenými a obvinenými je nutné konštatovať, že v súčasnosti medzinárodné ako aj vnútroštátne právo (nie len Slovenskej republiky, ale aj ďalších európskych krajín) zabezpečuje týmto osobám vysoký štandard zaobchádzania. Vývoj v tejto oblasti bol zásadne ovplyvnený osvietenskou filozofiou, myšlienkami humanizmu a rovnako tak rozvojom vied bytostne súvisiacich s človekom ako bio-psycho-sociálnou bytosťou. Týmto vedami sú predovšetkým psychológia, psychiatria, pedagogika a sociológia. Súčasný stav zaobchádzania s obvinenými a odsúdenými osobami je preto výsledkom hľadania rovnováhy medzi potrebou ochrany spoločnosti a spravodlivého trestného procesu na strane jednej a potrebami osôb, ktorým bola obmedzená sloboda na strane druhej.

Napriek spomínanému značnému pokroku v oblasti filozofického náhľadu na inštitucionálne obmedzenie osobnej slobody, ktorý má prirodzene svoj odraz v charaktere a obsahu právnych noriem upravujúcich túto oblasť, prináša tento spôsob obmedzenia osobnej slobody neustále množstvo negatív do života osôb, ktoré mu boli vystavené. Špecificky sa uvedené tvrdenie týka práve osôb obvinených.

Obvinený sa môže dostať do väzby kedykoľvek v priebehu celého trestného konania, t.j. v prípravnom konaní, ako aj v konaní súdnom, prirodzene za predpokladu naplnenia väzobných dôvodov v zmysle § 71 TP. Vzatie do väzby je teda náhla a zásadná zmena v doterajšom živote človeka.³¹⁹ Výkon väzby preto môže mať zásadné negatívne psychologické dopady.

Penitenciárna psychológia ako odbor aplikovanej psychológie, ktorý skúma psychické javy spojené s problematikou osôb, u ktorých boli použité opatrenia spôsobujúce obmedzenie osobnej slobody, prináša dôkazy o vplyve výkonu trestu odňatia slobody ako aj výkonu väzby

Ústava Slovenskej republiky. In: Slov-Lex [právny a informačný portál]. Úrad vlády Slovenskej republiky. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/> [cit. 2023-10-29].

³¹⁸ Na tomto mieste je potrebné poznamenať, že z hľadiska prednosti uplatňovania medzinárodných zmlúv pred zákonmi Slovenskej republiky je nutné aplikovať čl. 7 ods. 5 Ústavy SR, v zmysle ktorého „*Medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, medzinárodné zmluvy, na ktorých vykonanie nie je potrebný zákon, a medzinárodné zmluvy, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb a ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, majú prednosť pred zákonmi.*“ SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky. In: Slov-Lex [právny a informačný portál]. Úrad vlády Slovenskej republiky. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/> [cit. 2023-10-29].

V súvislosti s podmienkami prednostnej a priamej aplikácie medzinárodných zmlúv je však potrebné zdôrazniť, že k tejto aplikácii dochádza predovšetkým vtedy, keď sa vnútroštátna právna úprava ocitla s danou medzinárodnou zmluvou v rozpore. Ak je zmluvná úprava vo vzťahu k vnútroštátnej obsahovo totožná, aplikuje sa medzinárodná zmluva (prípadne pri zohľadnení medzinárodných záväzkov štátu vnútroštátna právna úprava). V prípade, ak je medzinárodná zmluva z hľadiska predmetu úpravy totožná s vnútroštátnou úpravou, ale menej podrobná, aplikuje sa vnútroštátna právna úprava podľa zásady *lex specialis derogat lex generalis*.

DRGONEC, J. 2019. *Ústava Slovenskej Republiky. Komentár*. 3 vydanie. Šamorín : Heuréka, 2012. 1620 s. ISBN 80-89122-73-8. s. 243-244.

³¹⁹ K tomu viď § 73 TP, § 85 TP, § 86 TP a 87 TP.

na prežívanie osôb. Vo všeobecnosti sa zdôrazňuje skutočnosť, že pobyt vo väzbe kladie dokázateľne väčšie nároky na psychiku človeka ako samotný výkon trestu odňatia slobody. Z psychologického hľadiska predstavuje pobyt vo väzbe situáciu izolácie a separácie, ktorú charakterizuje nedostatočný prívod sociálnych, citových a senzorických podnetov. Výsledkom môže, ale nemusí byť psychická deprivácia. Táto sa všeobecne definuje ako psychický stav, kedy jednotlivcovi nie je daná príležitosť k uspokojeniu niektorej základnej psychickej potreby v dostatočnej miere a dost' dlhú dobu. V prípade pobytu vo väzbe je to najmä neuspokojenie potreby aktivity, združovania sa a sociálneho kontaktu. Je však nutné uviesť, že nie každý prípad pobytu vo väzbe však vedie k psychickej deprivácii. To, do akej miery bude mať pobyt vo väzbe traumatizujúci účinok, závisí od viacerých faktorov, ktorými sú: osobnosť obvineného, mechanizmy, s ktorými sa vyrovnáva so vzniknutou situáciou, kompenzačné vplyvy ktoré poskytuje spoločnosť prostredníctvom legislatívnych úprav. Prax ukazuje, že niektoré osoby znášajú pobyt vo väzbe pomerne dobre, iní trpia menším, alebo väčším stresom, ktorý môže viesť až k neurotizácii a psychosomatizácii. Dôležitá je dĺžka pobytu vo väzbe, ktorá sama o sebe môže mať frustračný charakter.³²⁰

V dôsledku pobytu vo väzbe môžu u časti obvinených vzniknúť rôzne neprimerané reakcie. Napokon výkon väzby a samotné väzenské prostredie je významným etiopatogenetickým faktorom pre vznik duševných porúch. V ústave na výkon väzby dochádza ku koncentrácii anomálnych osobností, ktoré majú zníženú toleranciu záťaže a frustrácie, zníženú adaptabilitu, dochádza k ich dekompenzáciám vo forme porúch správania a potom sa stávajú významným etiopatogenetickým faktorom pre vznik duševných porúch u iných. Konkrétne sa u obvinených vo väzbe najčastejšie vyskytujú abnormálne reakcie, tzv. väzbové reakcie. Sú to rôzne krátkodobé depresívne a neurotické reakcie. Nezriedka sa vyskytujú tiež agresívne reakcie, ktoré majú charakter autoagresie. Ide o rôzne formy sebapoškodení a hladovky. Netypickým spôsobom autoagresie je strangulácia. Realizuje sa však výnimočne.³²¹

Rovnako ako odsúdení vo výkone trestu odňatia slobody aj obvinení vo výkone väzby sú vystavení riziku prizonizácie. Prizonizácia predstavuje adaptáciu na väzenské prostredie a má dva faktory inštitucionalizáciu a ideologizáciu. „*Inštitucionalizácia sa definuje ako proces adaptácie na organizáciu a formy ústavného života, ktoré sú dané predpismi. Proces je spojený so stratou aktivity a iniciatívy. Extrémnym prípadom spomínaného procesu je akceptovanie sociálneho prostredia ústavu ako ich vlastného spôsobu života, čím dochádza následne k oslabeniu schopnosti prispôsobovania sa životu na slobode. Ideologizácia je proces prispôsobovania sa normám, hodnotám, názorom a postojom, ktoré sa vytvárajú v neformálnych skupinách obvinených (ako aj odsúdených, pozn. autora), prispôsobenie sa väzenskej subkultúre, ktorá má desocializačný charakter. Sú to normy často úplne protikladné k normám ústavu.*“³²² Do určitej miery sa každý obvinený, ako aj odsúdený musí adaptovať na väzenské prostredie. Je to nevyhnutné pre prežitie obdobia obmedzenia osobnej slobody. Problematickou sa prizonizácia stáva v prípade, keď dochádza de facto k jej internalizácii, t.j. k voľbe väzenského prostredia hodnôt väzenskej subkultúry za vlastné.

Z vyššie popísaných možných vplyvov výkonu väzby na osoby obvinené je zrejmé, že pobyt vo väzbe má, resp. môže mať viac či menej zásadné dopady na psychiku obvineného. Z riadeného rozhovoru s dlhoročným penitenciárnym psychológom ÚVV a ÚVTOS Bratislava

³²⁰ BANSKÝ, J., KOPP, P., KAČÁNI, P., A KOL. 2016. *Penitenciárna psychológia*. 2. prepracované a doplnené vydanie. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2016. 102 s. ISBN 978-80-8054-668-7. s. 11.

³²¹ BANSKÝ, J., KOPP, P., KAČÁNI, P., A KOL. 2016. *Penitenciárna psychológia*. 2. prepracované a doplnené vydanie. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2016. 102 s. ISBN 978-80-8054-668-7. s. 13-15.

³²² BANSKÝ, J., KOPP, P., KAČÁNI, P., A KOL. 2016. *Penitenciárna psychológia*. 2. prepracované a doplnené vydanie. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2016. 102 s. ISBN 978-80-8054-668-7. s.51,52.

realizovaného autorkou príspevku za účelom prípravy podkladov pre spracovanie príspevku vyplynulo, že najrizikovejšou skupinou, u ktorej sa môžu vyskytnúť popísané neprimerané reakcie vo výkone väzby, či prizonizácia sú prvoväzobne stíhané osoby. Z hľadiska druhu je pre výskyt neprimeraných reakcií vo výkone väzby najrizikovejšou kolúzna väzba a to najmä v prípadoch, ak je obvinený na cele umiestnený sám.

Aké negatívne dopady môže mať, a často má, pobyt väzbe na osoby obvinené je známy. Otáznym ostáva, akým spôsobom tieto prežitky z výkonu väzby následne ovplyvňujú obvinených v civilnom živote po prepustení na slobodu a to obzvlášť v prípadoch, ak trestné konanie prvoväzobne stíhaných osôb napokon skončí ich oslobodením spod obžaloby, prípadne trestné konanie je ukončené uznaním viny obvineného, avšak uložením trestu nespojeného s nepodmienečným výkonom trestu odňatia slobody, v dôsledku čoho má takáto osoba skúsenosť s inštitucionálnym odňatím slobody výlučne v priebehu výkonu väzby.

Z uvedeného dôvodu sa na pôde Katedry kriminológie Akadémie Policajného zboru v Bratislave započalo s riešením čiastkovej vedecko-výskumnej úlohy pod názvom „*Analýza vplyvu výkonu väzby na sociálnu reintegráciu osôb*“. Čiastková vedecko-výskumná úloha súvisí s riešením vedecko-výskumnej úlohy pod názvom „*Analýza faktorov ovplyvňujúcich sociálnu reintegráciu osôb prepustených z výkonu trestu odňatia slobody (ochrannej výchovy, ústavnej výchovy)*“.

Zo študovania dostupných odborných zdrojov vyplýva, že výskum tejto problematiky nebol doposiaľ realizovaný ako na našom území, tak ani v okolitých krajinách. Za účelom odôvodnenia relevantnosti skúmania tejto problematiky spracovalo Analytické centrum Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky na žiadosť autorky štatistické údaje za obdobie rokov 2018-2022 o počte osôb, ktoré boli väzobne stíhané a súdom oslobodené, ako aj štatistické údaje o počte osôb, ktoré boli väzobne stíhané a súdom odsúdené. V kontexte štatistik znamená odsúdenie vo všeobecnosti uloženie trestu, t.j. akéhokoľvek trestu zo spektra trestov stanovených ust. § 32 zákona č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon (ďalej ako „Trestný zákon“) vrátane ich modifikácií, ktoré Trestný zákon pripúšťa. Pre účely výskumu sú z tejto vzorky významné štatistické informácie počte osôb, ktoré boli väzobne stíhané a ich trestná vec neskončila uložením nepodmienečného trestu odňatia slobody.

Trestný zákon v § 34 ods. 4 umožňuje popri sebe uložiť viacero druhov trestov s výnimkou uvedenou v § 34 ods. 7 Trestného zákona, v zmysle ktorej:

„Popri sebe nemožno uložiť trest

- a) odňatia slobody a domáceho väzenia,
- b) odňatia slobody a povinnej práce,
- c) peňažný a prepadnutia majetku,
- d) prepadnutia veci a prepadnutia majetku,
- e) zákazu pobytu a vyhostenia“³²³

Za účelom vyselektovania relevantných údajov zo štatistických údajov o väzobne stíhaných osobách, ktoré boli odsúdené na trest nespojený s odňatím slobody boli napokon (v kontexte vyššie uvedených možností upravených v § 34 ods. 4 v kombinácii s citovaným § 34 ods. 7 Trestného zákona) zo štatistických údajov o odsúdených osobách vyčlenené výlučne údaje o počte osôb, ktorých trestná vec bola ukončená uložením nasledovných trestov:

- podmienený odklad výkonu trestu odňatia slobody (ďalej len PO VTOS)

³²³ SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný poriadok. In: Slov-Lex [právny a informačný portál]. Úrad vlády Slovenskej republiky. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/>[cit. 2023-10-30].

- trest domáceho väzenia (ďalej len „TDV“)
- trest povinnej práce (ďalej len „TPP“)

Štatistický prehľad o väzobne stíhaných osobách, ktoré boli napokon súdom oslobodené:³²⁴

Rok	väzba v prípravnom konaní (väzba v PK)	väzba v súdnom konaní (väzba v súd.K)	ukončenie trestnej veci s väzobným stíhaním v prípravnom konaní (ukončenie TV s VS v PK)
2018	72 osôb	59 osôb	13 osôb
2019	76 osôb	54 osôb	22 osôb
2020	50 osôb	34 osôb	16 osôb
2021	44 osôb	41 osôb	3 osoby
2022	51 osôb	47 osôb	4 osoby

Štatistický prehľad o väzobne stíhaných osobách, ktoré boli napokon súdom odsúdené na trest odňatia slobody s podmieneným odkladom jeho výkonu, na trest domáceho väzenia a na trest povinnej práce³²⁵:

Rok	väzba v PK	väzba v súd. K	ukončenie TV s VS v PK	PO VTOS	TDV	TPP
2018	2595 osôb	2485 osôb	110 osôb	867 osôb	3 osoby	4 osoby
2019	2429 osôb	2349 osôb	80 osôb	778 osôb	9 osôb	5 osôb
2020	2490 osôb	2396 osôb	94 osôb	847 osôb	7 osôb	4 osoby
2021	2449 osôb	2332 osôb	117 osôb	796 osôb	13 osôb	11 osôb
2022	2175 osôb	2092 osôb	83 osôb	670 osôb	9 osôb	10 osôb

Z vyššie uvedenej tabuľky vyplýva, že len pri zohľadnení troch ukladaných trestov, pri ktorých je isté, že nemohli byť spojené s trestom odňatia slobody bolo v roku 2018 odsúdených na trest nespojený s trestom odňatia slobody 874 väzobne stíhaných osôb, v roku 2019 presne 792 väzobne stíhaných osôb, v roku 2020 celkom 858 väzobne stíhaných osôb, v roku 2021 celkom 820 väzobne stíhaných osôb a v roku 2022 celkom 689 väzobne stíhaných osôb.

Počet väzobne stíhaných osôb, ktorých trestné stíhanie bolo ukončené uznaním viny a odsúdením na trest nespojený s nepodmienečným výkonom trestu odňatia slobody nie je zanedbateľný. Vzhľadom na podmienky ukladania podmieneného odkladu výkonu trestu odňatia slobody³²⁶, ktorý bol zo štatistických údajov najčastejšie ukladaný väzobne stíhaným osobám možno predpokladať, že mnohé z týchto osôb boli osobami prvovázobne stíhanými.

V tomto smere je dôležitou tiež informácia o priemernej dĺžke trvania väzby v sledovanom období rokov 2018-2022. Zo štatistických ročeniek každoročne vydávaných Analytickým centrom Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky vyplýva nasledovné.

V roku 2018 bola priemerná dĺžka väzby na okresných súdoch SR v prípravnom konaní 115 dní a priemerná dĺžka väzby v súdnom konaní bola 92 dní. **(spolu priemerne takmer 7 a pol mesiaca).**³²⁷

³²⁴ Štatistické údaje spracované na žiadosť autorky Analytickým centrom Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky.

³²⁵ Štatistické údaje spracované na žiadosť autorky Analytickým centrom Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky.

³²⁶ K tomu viď § 49 Trestného zákona.

³²⁷ Dostupné na internete <https://web.ac-mssr.sk/2018> [cit. 2023-10-30].

V roku 2019 bola priemerná dĺžka väzby na okresných súdoch SR v prípravnom konaní 116 dní a priemerná dĺžka väzby v súdnom konaní bola 97 dní. **(spolu priemerne vyše 7 a pol mesiaca)**.³²⁸

V roku 2020 bola priemerná dĺžka väzby na okresných súdoch SR v prípravnom konaní 117 dní a priemerná dĺžka väzby v súdnom konaní bola 82 dní. **(spolu priemerne 7,1 mesiaca)**.³²⁹

V roku 2021 bola priemerná dĺžka väzby na okresných súdoch SR v prípravnom konaní 125 dní a priemerná dĺžka väzby v súdnom konaní bola 98 dní. **(spolu priemerne 8 mesiacov)**.³³⁰

V roku 2022 bola priemerná dĺžka väzby na okresných súdoch SR v prípravnom konaní 122 dní a priemerná dĺžka väzby v súdnom konaní bola 93 dní. **(spolu priemerne vyše 7 a pol mesiaca)**.³³¹

Priemerná dĺžka inštitucionálneho obmedzenia slobody vo výkone väzby nie je zanedbateľná. Zo skúseností z praxe vyplýva, že takáto dĺžka väzobného odňatia slobody plne postačuje na vznik neprimeraných väzobných reakcií a žiaľ aj na rozvoj prizonizácie. Ak sa k tomu pripočíta fakt, že mnohé z osôb sú osobami prvoväzobne stíhanými, z ktorých, ako to vyplýva zo vyššie uvedených štatistických údajov, je časť napokon súdom oslobodená a značná časť je odsúdená na trest nespojený z nepodmienečným výkonom trestu odňatia slobody, možno predpokladať, že táto skúsenosť môže mať formujúci charakter pre následný život týchto osôb. Či je tento predpoklad správny má za cieľ zistiť práve čiastková vedecko-výskumná úloha pod názvom „*Analýza vplyvu výkonu väzby na sociálnu reintegráciu osôb*“ a to nasledovným spôsobom.

Predmetom skúmania bude vplyv výkonu väzby na osobnosť, prežívanie a následnú reintegráciu osoby do spoločnosti. Z uvedeného dôvodu budú objektom skúmania výlučne osoby, ktoré nemajú inú ako väzobnú skúsenosť s obmedzením osobnej slobody. Do výskumu budú preto zaradené len prvoväzobne stíhané osoby, teda osoby, ktoré neboli v minulosti väzobne stíhané, ani odsúdené na nepodmienečný trest odňatia slobody a zároveň trestná vec, pre ktorú sú aktuálne väzobne stíhané bude ukončená oslobodením, alebo odsúdením s uložením iného ako nepodmienečného trestu odňatia slobody. Výskum bude uskutočňovaný v spolupráci so Zborom väzenskej a justičnej stráže a bude prebiehať v dvoch fázach:

- Počas výkonu väzby
- Po prepustení z výkonu väzby

Cieľom prvej fázy je zistiť, ako sa osoby spĺňajúce kritériá na objekt výskumu a súhlasiacich s výskumom, adaptujú na podmienky výkonu väzby. Pre tento účel je nevyhnutný zber anamnestických údajov týkajúcich sa najmä rodinných a pracovných pomerov a sociálneho prostredia, z ktorého osoba do výkonu väzby nastúpila. Súčasťou bude rovnako informácia o trestnej činnosti, pre ktorú je osoba vo výkone väzby ako aj informácia o dôvode väzby. Zároveň bude potrebné sledovať osobu z hľadiska akýchkoľvek zmien na úrovni duševného a fyzického zdravia, ako aj správania. Zber týchto údajov bude realizovaný

³²⁸ Dostupné na internete <https://web.ac-mssr.sk/2019> [cit. 2023-10-30].

³²⁹ Dostupné na internete <https://web.ac-mssr.sk/2020> [cit. 2023-10-30].

³³⁰ Dostupné na internete <https://web.ac-mssr.sk/2021> [cit. 2023-10-30].

³³¹ Dostupné na internete <https://web.ac-mssr.sk/2022> [cit. 2023-10-30].

penitenciárnym psychológom počas jeho štandardnej práce s obvinenými osobami v zmysle všeobecných ako aj interných predpisov upravujúcich prácu penitenciárnym psychológom s obvinenými v ústavoch na výkon väzby.

Druhá fáza bude prebiehať po prepustení osoby súhlasiacej s výskumom na slobodu. Osoba môže byť prepustená na slobodu pred, ako aj po vynesení oslobodzujúceho alebo odsudzujúceho rozsudku. V každom prípade bude kontaktovaná za účelom riadeného rozhovoru vo vopred určených časových intervaloch. Predpokladaný počet stretnutí za účelom riadeného rozhovoru je maximálne 4 krát v priebehu navyiac jedného roka po prepustení na slobodu.

Riadený rozhovor bude realizovaný výskumným pracovníkom v spolupráci s penitenciárnym psychológom. Cieľom rozhovorov je získanie informácií o reintegrácii osoby späť do života a spoločnosti. Nosnými témami budú otázky subjektívneho vnímania života po skúsenosti s väzobným stíhaním, ďalej otázky opätovného začlenenia sa späť do rodiny, opätovného začlenenie sa späť práce, opätovného začlenenie sa späť do širšieho sociálneho okolia (priatelia, známi).

Predpokladaná výskumná vzorka predstavuje 30 obvinených osôb, ktoré väzbu vykonávajú v ÚVV a ÚVTOS Bratislava.

Výskum môže priniesť cenné informácie o vplyve väzobného stíhania na človeka a jeho život, v dôsledku čoho môže dôjsť k nastoleniu nových, predovšetkým trestnoprocesných otázok týkajúcich miery používania inštitútu väzby v trestnom konaní, možnosti zefektívnenia procesných úkonov vo väzobných veciach, ktoré priamo súvisia s dĺžkou trvania väzby, ako aj možnosti zavedenia nových inštitútov nahrádzajúcich väzbu.

Literatúra

SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky. In: Slov-Lex [právny a informačný portál]. Úrad vlády Slovenskej republiky. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/> [cit. 2023-10-28].

SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok. In: Slov-Lex [právny a informačný portál]. Úrad vlády Slovenskej republiky. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/> [cit. 2023-10-28].

SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 221/2006 Z. z. o výkone väzby. In: Slov-Lex [právny a informačný portál]. Úrad vlády Slovenskej republiky. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/> [cit. 2023-10-28].

SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon. In: Slov-Lex [právny a informačný portál]. Úrad vlády Slovenskej republiky. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/> [cit. 2022-12-03].

SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Vyhláška č. 437/2006 Z. z. Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky, ktorou sa vydáva Poriadok výkonu väzby. In: Slov-Lex [právny a informačný portál]. Úrad vlády Slovenskej republiky. Dostupné na internete: <https://www.slov-lex.sk/> [cit. 2023-10-28].

DRGONEC, J. 2019. Ústava Slovenskej Republiky. Komentár. 3 vydanie. Šamorín : Heuréka, 2012. 1620 s. ISBN 80-89122-73-8.

BANSKÝ, J., KOPP, P., KAČÁNI, P., A KOL. 2016. Penitenciárna psychológia. 2. prepracované a doplnené vydanie. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2016. 102 s. ISBN 978-80-8054-668-7.

III. ÚS 204/02. Nález z 22. januára 2004. Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky 2004 – I. polrok. Dostupné na internete: <https://www.ustavnysud.sk/> [cit. 2023-10-28].

PL. ÚS 29/95. Nález z 29. novembra 1995. Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky 1995. Dostupné na internete: <https://www.ustavnysud.sk/> [cit. 2023-10-28]

III. ÚS 26/2001. Uznesenie z 8. marca 2001. Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky 2001. Dostupné na internete: <https://www.ustavnysud.sk/> [cit. 2023-10-28].

I. ÚS 6/02. Nález zo 6. decembra 2002. Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky 2002 – II. polrok. Dostupné na internete: <https://www.ustavnysud.sk/> [cit. 2023-10-28].

Dostupné na internete <https://web.ac-mssr.sk/2018> [cit. 2023-10-30].

Dostupné na internete <https://web.ac-mssr.sk/2019> [cit. 2023-10-30].

Dostupné na internete <https://web.ac-mssr.sk/2020> [cit. 2023-10-30].

Dostupné na internete <https://web.ac-mssr.sk/2021> [cit. 2023-10-30].

Dostupné na internete <https://web.ac-mssr.sk/2022> [cit. 2023-10-30].

Kontakt na autora:

JUDr. Petra Krivosudská, PhD., LL.M.

Katedra kriminológie Akadémie Policajného zboru v Bratislave

e-mail: petra.krivosudska@akademiapz.sk

Restoratívna justícia

Anotácia: *V príspevku sa autorka zaoberá restoratívnou justíciou ako pojmom samotným, pričom poukazuje na prvky spoločenského prostredia, ktoré v sebe nesie restoratívna justícia, hodnoty restoratívnej justície. Následne v príspevku autorka vymedzuje ciele restoratívnej justície, pri ktorých neopomína princípy, ktoré sa na dané ciele viažu. V záverečnej časti príspevku sa autorka zameriava na procesy restoratívnej justície.*

Kľúčové slová: *restoratívna justícia, ciele a princípy restoratívnej justície, hodnoty restoratívnej justície, procesy restoratívnej justície, probačný a mediačný úradník.*

Annotation: *In the article, the author explores restorative justice as a concept in itself, while pointing out the influences of the social environment that restorative justice carries within it and the values of restorative justice. Subsequently, the author defines the goals of restorative justice, not neglecting the principles associated with these goals. In the concluding part of the article, the author focuses on the processes of restorative justice.*

Keywords: *restorative justice, goals and principles of restorative justice, values of restorative justice, processes of restorative justice, probation, and mediation officer.*

Úvod

Problematika restoratívnej justície je spätá s myšlienkou posilnenia postavenia obetí trestného činu a spolupráce páchateľa s obeťou, pri riešení konfliktu skrz spoločný dialóg. V súčasnosti je restoratívna justícia využitá v praxi pomocou širokej palety programov a procesov. Restoratívna justícia je alternatívou retributívnej justície a jej úlohou je „uzdravenie“, resp. „navrátenie vecí do pôvodného stavu.“ Trestná činnosť síce narúša medzilidské vzťahy, no na druhej strane vytvára nutnosť „dať veci do poriadku.“ Spravodlivosť v sebe nesie nielen obeť, ale aj páchateľa, komunitu v hľadaní riešení, ktoré podporujú uistenie, opravu, či zmierenie. Práve restoratívna justícia ako proces, spája všetky zúčastnené strany, následne sa snaží vyriešiť ich vzájomný problém, pričom dbá na to, aby bola naplnená spokojnosť všetkých prítomných strán. Taktiež poskytuje riešenie ako sa vysporiadať s následkami trestného činu, jeho dôsledkami. V príspevku bude restoratívna justícia definovaná nielen ako pojem, ale taktiež bude poukázané na hodnoty, ciele, princípy a procesy restoratívnej justície. Samotný príspevok bude súčasťou teoretickej časti dizertačnej práce pod názvom: *Analýza faktorov ovplyvňujúcich sociálnu reintegráciu osôb prepustených z výkonu trestu odňatia slobody.*

1 Restoratívna justícia

Restoratívna justícia je pojmom, ktorý sa v praxi používa aj ako pojem restoratívne prístupy. Restoratívna justícia je všeobecne používaný pojem v trestnom súdnictve. Restoratívna justícia je procesom, pri ktorom všetky strany majúce účasť na určitom trestnom čine sa stretávajú spoločne, za účelom kolektívneho posúdenia, ako vyriešiť nepriaznivé následky trestného činu a jeho budúce dôsledky. Restoratívna justícia je vo všeobecnej rovine vnímaná, resp. prezentovaná ako iné nazeranie na trestný čin, čo si kontinuálne vyžaduje aj iný prístup k riešeniu následkov trestného činu. Restoratívny koncept v trestnom konaní je vnímaný ako moderný prístup, ktorý sa začal etablovať v sedemdesiatych rokoch 20. storočia. V rokoch 2004 až 2008 bola idea restoratívnej justície najviac skloňovaná na území SR. Vyššie uvedené obdobie, bolo obdobím vzdelávacích programov, seminárov, ktoré boli realizované prostredníctvom odborných tímov zo zahraničia – Belgicka. Stagnácia restoratívnosti ako celku mala zostupný charakter až do roku 2021, ktorý je významný z pohľadu Národného projektu: *„Budovanie a posilnenie alternatívneho riešenia súdnych sporov prostredníctvom mediácie a efektívneho využívania nástrojov restoratívnej justície v SR.“* Na rozdiel od klasického

prístupu zdôrazňuje restoráciu poškodeného – obeť trestného činu a spoločnosti, pred samotným potrestaním páchatel'a.³³² Britská mediátorka Maria Liebmannová v tejto súvislosti tvrdí, že restoratívna justícia obnovuje blahobyt obetí, páchatel'ov, ako i komunit, a taktiež pôsobí pozitívne v rámci prevencie budúcej kriminality.³³³

Restoratívna justícia je zameraná proti nespravodlivosti. Cieľom restoratívnej justície je posilnenie spravodlivosti a zníženie kriminality. Všeobecne možno povedať, že restoratívna justícia je zameraná na zníženie nespravodlivosti. Restoratívna justícia sa snaží ponúknuť praktické rady o tom, ako občan dokáže viesť „dobrý“ život. Negatívny spoločenský jav ako nespravodlivosť v sebe nesie „prešľapy“ súčasného života, to jest napr. vojna, terorizmus, nezreformovaný väzenský systém. Nezreformovaný väzenský systém je poznačený chudobou, rasizmom, sexizmom, atď. Negatívne spoločenské javy sú príčinou nespravodlivosti. Chudoba je nespravodlivá a je príčinou ďalších krívd. Sociálne hnutia sú pre restoratívnu justíciu dôležité, poskytujú nový praktický pohľad pre boj proti nespravodlivosti a stigmatizácii.

Rozdiel medzi restoratívnou justíciou a retributívnou justíciou tkvie k tomu, že nejde o posudzovanie protiprávnych činov voči štátu, ale činov proti ľuďom. Reakcie na trestný čin nemusí tkvieť v tom, akým spôsobom bola spôsobovaná bolesť, ale snažiť sa liečiť a obnovovať to, čo bolo poškodené. V praxi by teda riešenie skutočných potrieb tých, ktorí boli postihnutí trestným činom mali preberať obeť. Práve ony by spolurozhodovali o vhodných spôsoboch ako napraviť spôsobené „krivdy“. To znamená prenesenie objektívnosti do akcie procesu.

Trestná činnosť síce narušá medziľudské vzťahy, no na druhej strane vytvára nutnosť „dať veci do poriadku.“ Spravodlivosť v sebe nesie nielen obeť, ale aj páchatel'a, komunitu v hľadaní riešenia, ktoré podporujú uistenie, opravu, či zmierenie. Práve restoratívna justícia ako proces, spája všetky zúčastnené strany, následne sa snaží vyriešiť ich vzájomný problém, pričom dbá na to, aby bola naplnená spokojnosť všetkých prítomných strán. Taktiež poskytuje riešenie ako sa vysporiadať s následkami trestného činu, jeho dôsledkami.³³⁴

Teória restoratívnej justície zahŕňa prvky zo spoločenského prostredia a to:

- a) podporuje individuálnu účasť, posilnenie a posun od profesionálneho rozvoja,
- b) zdôrazňuje, materiálne odškodnenie obeť,
- c) centrálnym sa stála zaobchádzanie s obeťami, ich prianiami, potrebami,
- d) zdôrazňuje odklon od represívneho k restoratívnemu prístupu.

Medzi dominantné hodnoty restoratívnej justície zahŕňame:

- a) primát obetí, páchatel'ov, spoločnosti prostredníctvom ich jednotlivého začlenenia do rozhodovacích procesov o tom ako sa vysporiadať s páchaním trestnej činnosti, dôsledkami trestnej činnosti,
- b) zahrnutie obetí, páchatel'ov, spoločnosti, ich individuálnej zodpovednosti za spáchanie trestnej činnosti,
- c) empatia obetí, páchatel'ov, spoločnosti k dôvodom, prečo bola trestná činnosť spáchaná, ich následný vplyv na zvyšné ujmy,
- d) uznanie jednotlivých strán zúčastňujúcich sa na procese, zamedzenie stigmatického zahanbenia,
- e) uznanie zodpovednosti za trestnú činnosť prostredníctvom napravenia,
- f) zníženie recidívy,
- g) reintegrácia páchatel'ov, obetí v medziach ich starostlivosti o komunity,
- h) zbavenie sa bolesti, ktorá bola spôsobená obeťami.

Následne restoratívna justícia usmerní zainteresované strany do rozhodovacieho procesu, čím im umožní prevziať aktívnu úlohu v náprave spôsobených škôd, ktorých výsledkom bolo spáchanie trestného činu. Pojmy o splnomocnení, aktívna účasť, non –

³³² KURILOVSKÁ, L. a kol., *Restoratívna justícia*. s. 5-18.

³³³ LIEBMANN, M., *Restorative Justice - How it works?* s. 25.

³³⁴ KURILOVSKÁ, L. a kol., *Restoratívna justícia*. s. 18-23.

dominancia sa viaže na všetkých účastníkov, no dôležitejšie je, že sa vzťahuje na obeť, vrátane tých, ktoré sú ohrozené.

Detské obeť tvoria ojedinelú skupinu vyžadujúci si osobitný prístup a to nielen v teórii, ale taktiež aj v samotnej praxi restoratívnej justícií. Nedostatočne rozpracované problémy týkajúce sa detských obetí vytvárajú priestor pre aktivity, ako túto medzeru zaplniť.

Za míľniky dôležité pre restoratívnu justíciu sa považujú myšlienky:

- a) zamerať sa na škody trestného činu viac než na zákony, ktoré boli práve trestným činom porušené,
- b) dosiahnuť rovnaký záujem, t. j. záväzok páchatel'ov v restoratívnom procese, ale aj obeť,
- c) podporiť páchatel'a tak, aby pochopil, že je nevyhnutné prijímať a následne plniť svoje záväzky, ktoré vyplývajú z restoratívneho procesu,
- d) rozvíjať povinnosti páchatel'a v restoratívnych procesoch, ktoré nie sú určené na škody, či ako trest samy o sebe a vyžadujú konštruktívnosť a sociálnosť,
- e) zahrnúť do dialógu medzi obeťou a páchatel'om, aj iných členov spoločnosti, ktorí sa môžu v prípade potreby do dialógu zapojiť,
- f) zapojiť postihnutú spoločnosť prostredníctvom súdneho konania, zvýšiť tak kapacitu, ako aj ich zapojenie do prevencie kriminality,
- g) podporiť spoluprácu, reintegráciu spoločnosti viac, ako nátlak, resp. izoláciu, napr. väzbou, či výkonom trestu odňatia slobody.

Páchatel' je zodpovedný za trestný čin, taktiež aj za proces, ktorý je zameraný na nápravu (reparáciu) a „liečenie“ škôd, ktoré vyplývajú z tejto trestnej činnosti. Proces je navrhnutý tak, aby posilnil všetky zúčastnené strany, vrátane tých predstaviteľ'ov spoločnosti, ktorých sa problém bytostne dotýka.

Páchatel' sa podrobí morálnemu procesu učenia ako on/ona vnímajú obeť, ako si myslia, že trestný čin obeť ublížil a či spôsobil nielen materiálnu, ale i morálnu škodu. Obeť sa taktiež zaoberá morálnym učením s hlbším pohľadom na motiváciu páchatel'a a jeho štruktúru osobnosti.

Restoratívne postupy, metódy sú dialógom medzi páchatel'om a obeťou, ktorý je adresovaný jeden druhému – tvárou v tvár, a to v rámci realizácie základných pravidiel s vyškoleným mediátorom.

Základné pravidlá dialógov sa dejú s ohľadom na rešpekt a zdvorilosť. Jednotlivé procesy sú tvorené tak, že riešia problémy týkajúce sa bezpečnosti, t. j. páchatel' drží záväzky v rámci spoločnosti s tradičným systémom trestného súdnictva ako zálohu. Úspešná reintegrácia páchatel'ov definuje, že práve páchatelia budú rešpektovať právne predpisy, čím sa zníži priestor na následnú recidívu. Reintegráciu je možné dosiahnuť tak, že stavia páchatel'a do behaviorálnych zmlúv – to znamená, že vytvára priestor dialógu medzi páchatel'om a obeťou, ktorý vzniká z mediácie, či konferencie procesu.

Restoratívna justícia priamo vedie páchatel'a k zodpovednosti za trestnú činnosť tým, že mu uloží povinnosť reštitúcie/služby. Ide o povinnosť, ktorú si páchatel' musí splniť skôr, ako bude obeť plne začlenená do spoločnosti, a to v dobrom stave.³³⁵

2 Ciele restoratívnej justície

K cieľom restoratívnej justície zahŕňame:

- a) podporu obetí, aktívne vnímanie životných momentov, poskytovanie priestoru a strateného hlasu, zodpovedanie otázok obetí, poskytnutie im možností aktívneho riešenia ich konfliktu za pomoci profesionálnej asistencie,

³³⁵ KURILOVSKÁ, L. a kol., *Restoratívna justícia*. s. 5-37.

- b) náprava vzťahov obetí spolu s dosiahnutím vzájomného konsenzu pri hľadaní riešenia,
- c) učenie prijímania zodpovednosti a to nielen zo strany páchatel'ov, ale taktiež aj prijímanie zodpovednosti všetkými dotknutými stranami,
- d) identifikácia restoratívnych zámerov,
- e) dosiahnutie prevencie recidívy u páchatel'ov, ich príprava reintegrácie späť do komunity.³³⁶

S nástupom viktimológie sa pozornosť trestného práva začala čoraz viac zameriavať na práva, resp. potreby obeť. Práve z tohto hľadiska je restoratívny proces omnoho vhodnejší, pretože obeť už nie je viac v periférii, ale je aktívnym účastníkom, schopným osobnej participácie na domáhaní sa nápravy škôd, zadosťučinenia. Práve kvôli možnosti participácie obeť na domáhaní sa nápravy škôd, či zadosťučinenia majú obeť väčšie slovo pri rozhodovaní o akceptovateľnej dohode s páchatel'om. Cieľom takejto dohody je zavŕšenie pocitu zopnutia u obeť, taktiež táto dohoda v sebe nesie možnosť zo strany obeť pochopiť skutočnosť, prečo sa páchatel' rozhodol daný trestný čin spáchať.

Náprava vzťahov poškodených trestných činom je dôležitým aspektom, sústred'ujúcim sa viac ako len na osobu páchatel'a a spáchanie trestného činu. Základnými metódami riešiacimi dosiahnutie spravodlivosti by malo byť riešenie sporov, následné obnovenie/znovuvybudovanie vzťahov, v najlepšom prípade dosiahnutie uzmierenia nielen v rozmedzí obeť a páchatel'a trestného činu, ale aj naprieč širšou komunitou. Samotný proces sa stáva nápomocným v objavovaní príčin vzniku trestného činu, vytváraním stratégií prevencie kriminality.

Cieľ spočívajúci v prijímaní zodpovednosti všetkými dotknutými stranami, najmä však páchatel'mi, v sebe nesie účel restoratívneho procesu a to je práve páchatel'om umožniť, aby prevzali zodpovednosť za vlastné správanie a konzekvencie. Trestné konanie rieši primárne otázku viny a trestu, no naproti tomu restoratívny proces sa sústreďuje na spôsobenú ujmu, spôsob jej nápravy, zamedzenie páchania následnej škody – do budúca. Každá zo strán, ktorá bola aktérom trestného činu, by mala prevziať svoju vlastnú zodpovednosť za úlohu, ktorú v trestnom čine zohrala.

Cieľom identifikácie restoratívnych záverov je nezaobranie sa otázkou práva a trestu, ktorý by sa mal uložiť páchatel'ovi trestného činu. Restoratívny prístup je zdôraznením dopadu trestného činu a jeho škodlivého následku na obeť a komunitu. Snahou restoratívnej justície je nepoukazovať na trest – najmä na trest odňatia slobody, snahou restoratívnej justície je tvorba alternatívnych, do budúca orientovaných riešení pri predchádzaní ďalšieho páchania škody. Restoratívna justícia dáva možnosť páchatel'om poskytnúť obeť reparáciu, napraviť medzilidské vzťahy, ktoré práve páchatel' spáchaným trestným činom narušil.³³⁷

Prevencia individuálnej recidívy páchatel'ov a príprava na ich reintegráciu späť do komunity je cieľ, ktorý znamená, že nielen škoda spôsobená páchatel'mi je stredobodom restoratívnej justície, no aj budúce správanie sa páchatel'ov. Obeť, komunita očakávajú od páchatel'a, že okrem nápravy ujmy, ktorá bola trestným činom spôsobená sa bude páchatel' usilovať aj o nápravu seba samého. Práve tak sa dokáže zabrániť páchaniu trestných činov do budúcnosti. Vnútorný prerod páchatel'a skrz restoratívny proces je legitímnym cieľom, ako aj predchádzanie tomu, aby páchatel' recidivoval. Blízky rodinný okruh, podpora zo strany komunity zohrávajú pri dosahovaní tohto cieľa významnú rolu.

Na to, aby vyššie uvedené ciele restoratívnej justície boli naplnené, musí restoratívna justícia stáť na určitých nosných princípoch.

Týmito princípmi sú:

³³⁶ Restoratívna justícia v podmienkach Slovenskej republiky. [online]. [cit. 15. októbra 2023]. Dostupné na internete: [Restoratívna justícia v podmienkach Slovenskej republiky | Projustice.](#)

³³⁷ LIEBMANN, M., *Restorative Justice – How it works?*. s. 26.

- a) podpora obetí a odškodnenie je prioritou,
- b) aktívna participácia obeť na riešení trestnej veci,
- c) snaha o nápravu spôsobenej škody,
- d) „uvádzanie vecí do poriadku,“
- e) ospravedlnenie, ako jeden z primárnych princípov nápravy spôsobenej škody,
- f) uzmierenie ako záverečný akt.³³⁸

3 Restoratívne procesy

Definovať proces restoratívnej justície by sa mohol, ako akýkoľvek proces, pri ktorom sa nielen obeť trestného činu, ale aj páchateľ trestného činu, ako i členovia komunity stretávajú za účelom aktívneho riešenia následkov trestného činu a to za pomoci nestrannej, tretej strany.

Restoratívne procesy môžu byť v rôznej podobe, záleží to od vybraných techník, typov dialógov, ktoré sa používajú. Najčastejšia je mediácia, svoje zastúpenie má najmä v EÚ. Vo svete sa často preferujú restoratívne konferencie, restoratívne kruhy.

Restoratívna justícia ma svoju významnú črtu, ktorá ju charakterizuje a tou je dialóg. Dialóg ako forma rozprávania príbehov, ako prostriedok na prezentáciu myšlienok, vyjadrení pocitov medzi stranami. Je to špecifický typ komunikácie, povzbudzujúci strany, aby rozprávali úprimne.

Prvý a najčastejšie využívaný model je mediácia medzi páchateľom a obeťou. Je to proces, počas ktorého nestranne tretia strana pomáha obeť a páchateľovi v komunikácii. Pomáha im buď priamo – stretnutie z očí do očí, alebo nepriamo – napr. písomnou korešpondenciou. Mediácia môže byť navrhnutá počas ktoréhokoľvek štádia trestného konania. Môže ju navrhnúť policajt, prokurátor, súd, môže sa začať na návrh obeť alebo páchateľa. Proces mediácie dáva priestor obom stranám na vyjadrenie vlastných pocitov, obeť dáva pritom čo najväčší hlas pri hľadaní riešenia, nakoľko tieto môžu páchateľovi priamo adresovať, aký dopad mal pre ne trestný čin, na záver môže viesť k lepšiemu porozumeniu pre obe strany a niekedy aj k odškodneniu.³³⁹

Aby bola mediácia úspešne zavŕšená, musia byť splnené štyri základné kritériá:

- a) páchateľ musí mať zodpovednosť za škodu, ktorú obeť trestného činu spôsobil, túto zodpovednosť za škodu páchateľ nesmie popierať,
- b) páchateľ a aj obeť sa musia zhodnúť na jednotlivých základných faktoch o spáchanom trestnom čine,
- c) páchateľ a obeť sa chcú zúčastniť na procese restoratívnej justície, musia sami, dobrovoľne chápať podstatu tohto procesu,
- d) obe strany musia považovať proces za bezpečný.³⁴⁰

Mediácia (zmier ako forma odklonu) v podmienkach SR patrí medzi inštitút neoddeliteľný od trestného konania a kým nie je daný súhlas predsedu senátu alebo samosudcu, resp. v prípravnom konaní prokurátora, mediačný úradník ďalej vykonávať nemôže. Zmier možno aplikovať len v konaní o prečinoch a len so súhlasom obeť a páchateľa. V prípade mediácie je otázna jej nestrannosť, resp. nezávislosť, nezávislosť probačného a mediačného úradníka, pretože probačný a mediačný úradník na jednej strane má záujem na úspešné prejednanie mediácie, na druhej strane však zastupuje aj záujmy štátu, pretože je štátnym zamestnancom. Z vyššie uvedeného dôvodu by sa preto malo prehodnotiť postavenie mediačného úradníka, následne by sa malo začať uvažovať nad oddelením trestnej mediácie od trestného konania, ako je to v prípade civilnej mediácie.³⁴¹

³³⁸ STRÉMY, T., *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach*. s. 134.

³³⁹ JOHNSTONE, G. a kol., *The meaning of restorative justice*. s. 17.

³⁴⁰ *Restoratívna justícia*. [online]. [cit. 15. októbra 2023]. Dostupné na <https://www.pravnenoviny.sk/restorativna-justicia>.

internete:

³⁴¹ Zákon č. 448/2002 Z. z. o ochrannom dohľade.

Restoratívne konferencie sa delia na rodinné, skupinové konferencie a spoločenské konferencie. Restoratívne konferencie sú od mediácie distingvované tým, že zahŕňajú viac strán ako len obeť a páchatel'ov.

Týchto viac strán tvoria:

- a) rodinní príslušníci,
- b) blízki priatelia,
- c) príslušníci polície,
- d) iní profesionáli za účasti nestrannej, tretej strany.³⁴²

Záver

Sprihliadnutím na všetko uvedené možno v závere sumarizovať, že restoratívna justícia je nielen v kriminologických, ale taktiež aj v trestnoprávných kruhoch stále viac objavujúci sa pojem. Uplatnenie restoratívnej justície môžeme vidieť po celom svete. Na Slovensku je potrebné práve teóriu restoratívnej justície pretaviť do praxe. Aplikačná prax nám poukazuje na zásady, pomocou ktorých je potrebné resocializačný účinok posilniť. Snažiť sa o to, aby sa znižovala kriminálna náhza páchatel'ov kriminality vo väzenskom prostredí. V praxi to znamená, uplatňovanie trestu odňatia slobody ako krajnej podoby trestania. Financie, ktoré štát investuje do restoratívnej justície by nemali byť vnímané ako straty pre štát a to najmä z dôvodu, že uväznenie páchatel'a je pre štát omnoho nákladnejšie.

Literatúra

JOHNSTONE, G. a kol. 2013. *The meaning of restorative justice*. New York: Routledge, 2013. 19 s. ISBN 9781843926191.

KURILOVSKÁ, L. a kol. 2015. *Restoratívna justícia*. Leges. 2015. 352 s. ISBN 978-80-7502-075-8.

LIEBMANN, M. 2012. *Restorative Justice - How it works?*. London: Jessica Kingsley Publishers, 2012. 476 s. ISBN 978 1 84310 074 4.

STRÉMY, T. 2014. *Restoratívna justícia a alternatívne tresty v teoretických súvislostiach*. Trnava: Leges, 2014. 544 s. ISBN 978-80-7502-034-5.

Restoratívna justícia. [online]. [cit. 15. októbra 2023]. Dostupné na internete: <https://www.pravnenoviny.sk/restorativna-justicia>.

Zákon č. 448/2002 Z. z. o ochrannom dohl'ade.

Restoratívna justícia. [online]. [cit. 15. októbra 2023]. Dostupné na internete: <https://novelatz.ac-mssr.sk/restorativna-justicia/>.

Restoratívna justícia v podmienkach Slovenskej republiky. [online]. [cit. 15. októbra 2023]. Dostupné na internete: [Restoratívna justícia v podmienkach Slovenskej republiky | Projustice](#).

Kontaktné údaje:

kpt. JUDr. Katarína Kvaková

2. oddelenie vyšetrovania OKP

Okresné riaditeľstvo PZ v Senci, Hollého 8, 903 01 Senec

tel. číslo: 0918 949 695

e-mail: katarina.kvakova@minv.sk

³⁴² *Restoratívna justícia v podmienkach Slovenskej republiky*. [online]. [cit. 15. októbra 2023]. Dostupné na internete: [Restoratívna justícia v podmienkach Slovenskej republiky | Projustice](#).

Pedagogicko-psychologické aspekty vysokoškolské výuky penologie

Anotace: V úvodu příspěvku je definována penologie a předloženo její paradigma: svědomí – vina – pokání. Následuje deskripce stavu výuky penologie na vysokých školách v Českých Budějovicích a zmínka o publikační činnosti autora. Jádrem statí je zdůraznění nutnosti věnovat značné edukační úsilí vysokoškolského učitele motivačním aktivitám. Je vhodné vrátit se i zde k pedagogickým zásadám J.A. Komenského a kreativně využívat zejména emoční fenomény k dosažení „příjemnosti učení“. V otázkách výběru obsahu výuky lze doporučit zaměření na výstavbu „přediva pojmů“ obsažených v patnácti základních modulech. Ve vysokoškolském penologickém programu se dobře uplatňuje sókratovský dialog s cílem připravovat studenty na řešení budoucích praktických i teoretických úkolů.

Klíčová slova: penologie, příjemnost učení, předivo pojmů.

Annotation: At first, the article defines penology and its paradigm: conscience – guilt – repentance. Then it describes the state of penology teaching in higher education in České Budějovice, and mentions the author's publishing activities. In the core of the article there lies an emphasis on the need to devote considerable educational efforts of a higher education teacher to motivational activities. It is appropriate to return here to the pedagogical principles of J.A. Comenius and to use creatively especially emotional phenomena to achieve the 'pleasure of learning'. When choosing the content of the teaching, the author recommends focusing on the construction of the 'yarn of concepts' contained in the fifteen basic modules. In a college penology course, it is good to apply Socratic dialogue, which aims to prepare students to solve future practical and theoretical tasks.

Keywords: penology, the pleasure of learning, yarn of concepts.

Úvod

Penologie se v posledních desetiletích postupně etablovala jako samostatná integrativní věda o trestech a procesu trestání. Nadále ji sice charakterizuje těsné propojení s právními vědami, zejména s kriminologií, svůj obsah však stále více obohacuje o poznatky sociologie a sociální práce, psychologie, pedagogiky i dalších vědních disciplín. Člení se na teorii vězeňství (penitenciariistiku) a teorii alternativních, tj. s uvězněním nespojených trestů. Moderní penologické a penitenciární trendy bazírují na principech humanizace, bezpečnosti a účinnosti. Svě paradigma nachází penologie v algoritmu SVĚDOMÍ – VINA – POKÁNÍ³⁴³. V uvedené posloupnosti reprezentuje termín svědomí prvotní stadium dopadení a potrestání pachatele, které je optimální příležitostí pro odblokování a zpytování tohoto reflexivního aspektu osobní morálky³⁴⁴. Dokáže-li potrestaný člověk za pomoci psychologa nebo duchovního překonat nabízející se racionalizace nebo jiné ego-obranné mechanismy a pohroužit se do bolestivého vnitřního dialogu se svým svědomím, je třeba učinit další krok na cestě k budoucí plnohodnotné reintegraci. Přijmout svoji vinu znamená plně převzít odpovědnost za spáchaný trestný čin a z něj vyplývající praktické důsledky a povinnosti. Ještě v této fázi trivium S-V-P setrvává vězeň (případně pachatel trestného činu odsouzený k alternativnímu trestu) pouze v oblasti vnitřních kognitivních a emočních procesů. Rozhodující je třetí krok. V pokání je již důraz kladen na činy. V první řadě se jedná o narovnání trestným činem narušených mezilidských vztahů mezi pachatelem a obětí, což je vhodné řešit omluvou a náhradou škody. Nelze opomenout reintegrační rovinu pokání, kdy se odsouzený především vlastním úsilím, podpořeným profesionální činností penitenciárních a postpenitenciárních odborných pracovníků, postupně znovuzačleňuje do svobodné demokratické společnosti.

³⁴³ Hála, Krell, Möller, 2014.

³⁴⁴ Nakonečný, 2021.

K vysokoškolské výuce penologie

Vysokoškolská výuka předmětu Penologie započala v Českých Budějovicích v roce 1996, a to na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity. Brzy poté začala být penologie vyučována v jihočeské metropoli také na Teologické fakultě JU a rovněž na Vysoké škole evropských a regionálních studií. V uplynulém čtvrtstoletí se stala organickou součástí učebního kurikula převážné části českobudějovických vysokoškoláků připravujících se na profese v sociálních a charitativních službách, specifických výchovných a vzdělávacích institucích a bezpečnostních složkách. Již v době zahájení výuky penologie jsem měl za sebou pětiletou praxi psychologa Vězeňské služby České republiky vykonávanou ve Vazební věznici České Budějovice. Ve vlastní psychologické klinické praxi ve vězeňství jsem paralelně s univerzitní výukou pokračoval ještě další desetiletí. Přitom jsem nové psychologické, pedagogické a penologické zkušenosti získával i v mnoha osobních setkáních s českými, slovenskými a západoevropskými penology a penitenciárními praktiky, především v rámci své činnosti v mezinárodní privátní profesní organizaci *Europäisches Forum für angewandte Kriminalpolitik / Evropské fórum pro aplikovanou trestní politiku* se sídlem v německém Düsseldorfu. Jak čas postupoval, ve stoupající míře jsem k rozvoji teorie a praxe vězeňství také sám přispíval. Vedle několika desítek časopiseckých článků a příspěvků do kolektivních monografií jsem dosud odborné veřejnosti představil pět publikací, které jsem zpracoval sám nebo se spoluautory: *Jak mluví čeští vězni* (2002), *Úvod do teorie a praxe vězeňství* (2006), *Bolest a naděje vězení* (2007), *Quo vadis poena* (2014), *Výkon trestu odnětí svobody citlivý k rodině* (2017). Před několika dny jsem nakladatelství Jihočeské univerzity odevzdal svůj poslední rukopis – odborný výkladový slovník *Lexikon moderního vězeňství*. Můj zájem se v poslední době zaměřuje na problematiku pedagogicko-psychologických aspektů vysokoškolské výuky penologie. A právě s některými zkušenostmi získanými v tomto oboru se s vámi chci v následující části svého vystoupení podělit.

Jan Amos Komenský ve svém byt' lakonickém, avšak geniálním pedagogicko-psychologickém díle *Didaktika analytická* pregnančně formuluje poučku, ze které by měl vycházet každý, kdo chce své univerzitní posluchačstvo uvést do společensky vysoce problémové, hořlavé, občas až výbušné sféry „zamřížovaného světa“ vězeňství a související penologické problematiky: „*Nechuti, nejpatrnějšího jedu učení, se musíš strážiti s nejvyšším úsilím*“³⁴⁵. S tímto naléhavým nabádáním koresponduje i stará klinická zásada extrahovaná lékaři z Hippokratových spisů: *Primum non nocere / Především neškodit*. Právě u penologie (přeji kriminologii, že je snad na tom poněkud lépe) má být prvotním úkolem a současně osobní ctí vysokoškolského učitele své studenty od marginalizované, mnohdy až dehonestované, vysmívané a zesměšňované „bachařiny“ neodradit. Naopak je potřebné probudit zájem o možné budoucí uplatnění v profesích, které jsou, objektivně vzato, tradiční, ctihodné a nepochybně ještě velmi dlouho celospolečensky naléhavě potřebné³⁴⁶. A nejedná se pouze o činnosti vychovatelů, speciálních pedagogů, psychologů, sociálních pracovníků, duchovních a dalších specialistů působících ve Vězeňské službě České republiky, přestože ta je dnes spolehlivým a perspektivním zaměstnavatelem pracovníků zmiňovaných odborností. Základní penologické vzdělání by mělo být nezastupitelnou součástí kompetenční vybavenosti sociálních kurátorů, úředníků Probační a mediační služby České republiky, orgánů sociálně-právní ochrany dětí, rovněž tak profesionálů i dobrovolníků řady participujících sociálních a charitativních institucí a organizací. Zejména v Evropské unii rychle nastupující trend výkonu trestu odnětí svobody citlivého k rodině by nebylo možné účinně implantovat do českého, potažmo slovenského penitenciárního prostředí bez značného rozšíření penologických poznatků mezi odbornou veřejností, zejména učiteli a vychovateli v základním a středním školství.

³⁴⁵ Komenský, 2004, s. 57.

³⁴⁶ Hála, 2022.

Jak tedy studenty neodradit, naopak motivovat je k serióznímu studiu penologie? Komenský by na tuto otázku pravděpodobně odpověděl zdůrazněním „*příjemnosti učení*“³⁴⁷. Ano, jsou to skutečně emoce, příjemné či nepříjemné, ale vždy podstatné psychické fenomény, které zakládají procesy motivace a regulace veškerého lidského prožívání a chování³⁴⁸. Proto i penologická výuka musí respektovat existující signifikantní korelace mezi příznivým emočním naladěním a ochotou přijímat informace (naopak nepříznivý emoční stav brání jejich přijetí, dokonce může zapříčinit vznik emoční/psychologické bariéry). Za velmi podnětný proto v těchto souvislostech považuji počín české pedagožky Jitky Reitterové, která moderně redefinovala známé pedagogické zásady a mezi těmi již klasickými osamostatnila a akcentovala zásadu emocionálnosti, zábavnosti a radostnosti³⁴⁹. Také ve vězeňském prostředí se citlivý pozorovatel setkává s lidskými příběhy, které nejsou vždy jen nepříjemné, odpuzující až tragické. Typicky český humor využívající jemnou slovní hříčku použila například maminka, která svému povedenému vězněnému dvacetiletému synáčkovi v dopise napsala: „*Ptala se babička, jestli už si se usadil. Tak jsem jí napsala, že teď si usazenej až dost*“. Rozhodně nemám v úmyslu nabízet svým kreativním edukujícím kolegům zásobník vtipných výroků a připojovat sofistikovaná metodická doporučení k jejich vhodnému zařazování do přednášek nebo cvičení v penologii (i když třeba v již zmiňované publikaci *Jak mluví čeští vězni* se řada takových perliček nalezne). Dostatečně dlouhá kantorská praxe mi ale napovídá, že jejich střídme, nepravidelné a spíše neočekávané využití může obohatit individuálně vytvořené spektrum motivačních pobídek.

Pro úspěšnost či naopak neúspěšnost vyučování (a jistě se to netýká jen předmětu penologie) je rozhodující osobnost učitele. Také k tomuto tématu k nám z hloubky sedmnáctého století promlouvá největší z pedagogů: „*Nechť je učitelskému úřadu vzdáleno veškeré mrzoutství, všechno ať je vykonáváno s otcovskou laskavostí*“³⁵⁰. Přehlédneme-li jistou genderovou nekorektnost, vidíme opět zvládnutí emoční saturace žádoucí osobnostní struktury dobrého (i vysokoškolského) kantora. Dnešní psychologie dokáže Komenského myšlenkovou esenci nejlépe vyjádřit s pomocí známého modelu pěti superfaktorů³⁵¹. V osobnostním profilu tak očekáváme vyšší pozitivitu u faktorů extraverte, emocionální stability, otevřenosti ke zkušenosti i svědomitosti, zatímco u přívětivosti je pro učitele předmětů nevzbuzujících hned spontánní zájem studentů požadována hodnota výrazně vysoká.

Rovněž při pečlivém zvažování co z penologických reálií vybrat do (jednosemestrového) kurzu penologie se lze spolehlivě opřít o Komenského³⁵²: „*Cesta nejrychlejšího pokroku je klást řádný důraz na věci základní a nezdržovat se malichernostmi*“. Jde o výběr „základního učiva“, o vytvoření „přediva pojmů“ (tento výraz často používal profesor Josef Švancara působící na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně). A jak znovu praví Komenský³⁵³: „*zbytek nechť je ponechán praxi*“. Co tedy vysokoškolským studentům přednášet a čeho se naopak v penologické výuce vyvarovat? Rozhodně je nutné neskouznout do úzkého praktikismu některých středoškolských programů, které spíše evokují neblaze proslulé „školení mužstva“. Zaměříme se proto na pochopení, přijetí a interiorizaci výše diskutovaného paradigmatu penologie. Ve vysokoškolské edukaci sledujeme též seznámení s moderními principy trestní politiky a progresivními, zejména evropskými trendy ve vězeňství a alternativním trestání. Podle mých psychologických, pedagogických a penitenciárních zkušeností je vhodné rozčlenit studijní program do patnácti modulů: 1. Úvod

³⁴⁷ Komenský, 2004, s. 56.

³⁴⁸ Nakonečný, 2021.

³⁴⁹ Reitterová, 2009.

³⁵⁰ Komenský, 2004, s. 57.

³⁵¹ Nakonečný, 2021.

³⁵² Komenský, 2004, s. 54.

³⁵³ Tamtéž, s. 54.

do studia penologie. 2. Funkce trestu. 3. Principy moderního vězeňství. 4. Vězeňství a alternativní tresty v USA. 5. Vězeňství a alternativní tresty v Evropské unii. 6. Trestně právní, speciálně vězeňská legislativa. 7. Vězeňská zařízení. 8. Penitenciární psychohygiena. 9. Vězeňský personál. 10. Psychologické charakteristiky delikventů. 11. Vězni a jejich fenomenální svět. 12. Drogová problematika ve vězeňství. 13. Mimořádné události ve výkonu vazby a trestu odnětí svobody. 14. Zacházení s odsouzenými. 15. Propouštění z vězení a postpenitenciární péče.

Závěr

Hlavním cílem edukačního úsilí je naučit studenty penologicky myslet, připravit je na kreativní řešení očekávaných praktických i koncepčních úkolů. K tomu se nejlépe hodí sókratovský dialog, originální maieutická/babická metoda, s jejíž pomocí jedinečný starořecký vzdělavatel své posluchače zdravě provokoval a aktivizoval³⁵⁴. Vést edukační dialog je jistě velmi náročné, a to jak pro vyučujícího, tak pro studenty. I zde se ale s důvěrou můžeme opřít o největšího z klasiků didaktiky a pedagogické psychologie, který učitelským osobnostem doporučuje: „Často se ptát, to držet a držným věcem zas učit: způsobí ta trojí věc, že učedník překoná mistra“³⁵⁵. A snad mohu dodat, že nikoli jen v penologii.

Literatura

- HÁLA, J. 2022. Vězeňství pro třetí milenium. In: M. Jůzl a kol., *Resocializace v současné penitenciární praxi* (s. 9-15). Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2022. 199 s. ISBN 978-80-7452-213-0.
- HÁLA, J. 2021. Komenský k penologii. Komeniana v didaktice penologie. In: J. Jůzl a kol., *Jan Amos Komenský aktuální a inspirativní* (s. 179-192). Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2021. 252 s. ISBN 978-80-7452-205-5.
- HÁLA, J., KRELL, W., MÖLLER, E. 2014. *Quo vadis poena*. Praha: Triton, 2014. 170 s. ISBN 978-80-7387-779-8.
- KOMENSKÝ, J. A. 2004. *Didaktika analytická*. Brno: Tvořivá škola, 2004. 69 s. ISBN 80-903397-1-9.
- NAKONEČNÝ, M. 2021. *Psychologie osobnosti*. Praha: Triton, 2021. 654 s. ISBN 978-80-7553-886-4.
- REITTEROVÁ, J. 2009. *Pedagogické zásady*. Dostupné z: <http://www.iba.muni.cz/esf/res/file/bimat-2009/pedagogika-zasady.pdf>, datum přístupu 05.08.2023.
- STÖRIG, H. J. 1995. *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, 1995. 559 s. ISBN 80-7113-115-6.

Kontakt na autora:

PhDr. Jaroslav Hála

Asistent

Vysoká škola evropských a regionálních studií
Katedra právních oborů a bezpečnostních studií
Žižkova tř. 6, 370 01 České Budějovice, Česká republika
tel. číslo: +420 607 728 925
e-mail: jhala@tf.jcu.cz

³⁵⁴ Störig, 1995.

³⁵⁵ Komenský, 2004, s. 63.

**Závery a odporúčania z MVK „Kriminológia ako samostatný
vedný odbor v rovine vedeckovýskumnej a akademickej výučby
na vysokých školách v Slovenskej republike a vybraných
krajinách“ konanej v dňoch 26.09.2023 a 27.09.2023 v Piešťanoch**

Odporúčania z medzinárodnej vedeckej konferencie

Účastníci medzinárodnej vedeckej konferencie sa zhodli na tom, že kriminológia v rovine vedecko-výskumnej a v rovine výučby na vysokých školách v Slovenskej republike a vybraných krajinách si stále hľadá patričné miesto, no zaznamenáva pozitívny rozvoj. Zároveň konštatovali, že tento rozvoj vyžaduje väčšiu dynamiku, osobitne v zmysle prehĺbenia vzdelania v tejto vede, ako aj jej intenzívnejšie a efektívnejšie uplatňovanie v spoločnosti pri zabezpečovaní bezpečnosti občanov.

Účastníci z medzinárodnej vedeckej konferencie predložili nasledovné odporúčania:

1. Vzhľadom na fakt, že realizované výskumné aktivity inštitútu IKSP Ministerstva spravodlivosti ČR v Prahe, ktoré z veľkej časti využívajú aj pracovníci VŠ nemôžu nahradiť potreby „policajnej kriminológie“ ale ani penológie, je potrebné kvalitne využiť aj výsledky z výskumov a prieskumov realizovaných v rámci riešenia vedeckovýskumných úloh jednotlivých VŠ.
2. Dostupnosť štatistických informácií potrebných k realizácii výskumov nie je jednoduché, je potrebné odporúčať spracovateľom týchto informácií aby sa zúčastňovali stretnutí, prípadne iných rokovaní s kriminológmi.
3. Podporovať novú kvalitu sledovania a objasňovania kriminality, ktorá je výsledkom zodpovedných štatistík porovnaných s výsledkami nezávislých vedeckých kriminologických výskumov.
4. Zvýšiť záujem študentov všetkých troch stupňov VŠ vzdelávania o predmetnú problematiku súvisiacu s predmetom kriminológia skvalitnením obsahu ich záverečných kvalifikačných prác využiť na väčší prínos v oblasti výskumu.
5. Pokračovať v organizovaní stretnutí tohto druhu.
6. Pokračovať v analýze kriminologického výskumu a vzdelávania, podporiť v tomto smere rozvoj nových výskumných a vzdelávacích inštitúcií. Naďalej rozvíjať v tejto oblasti medzinárodnú spoluprácu.
7. Objasňovať nové javy príčin kriminality, konkretizovať základné kriminologické činitele, ich spoločenský a individuálny rozmer. Zároveň pri analýze jednotlivých druhov kriminality poukázať na nové prvky, ich inovačnú schopnosť, flexibilitu, korupcie a vynaliezavosť a brutálnosť extrémizmu a terorizmu.
8. Usilovať o väčší prínos a dopad kriminologických poznatkov na kontrole kriminality, t. j. pri riešení represívnych a preventívnych stratégií a programov.³⁵⁶
9. Hľadať reálne cesty a prostriedky podielu kriminológie na účasti a tvorbe trestnej politiky štátu. Osobitné úsilie zamerať na účinnú kriminálnu politiku zabezpečujúcu reguláciu či elimináciu všetkých sociálno-psychologických javov v konkrétnom sociálno-politickom systéme.
10. Podporiť dynamické rozvíjanie vzdelávania a výskumu v odbore kriminológie a kriminologickú osvetu spoločnosti. Rozšíriť vzdelávanie a rôznorodosť jeho foriem v profesiách, ktoré zabezpečujú vymožitelnosť práva a sociálnu prácu. Pri rozvíjaní

³⁵⁶ Čiastkové výstupy z vedeckovýskumných úloh riešených aj Katedrou kriminológie Akadémie PZ v Bratislave boli zaslané ako podporný materiál k spracovaniu návrhu priorít „Stratégie prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti v Slovenskej republike na roky 2022 - 2027.“

- kriminologickej osvety spoločnosti dosiahnuť aby verejnosť mala možnosť zoznámiť sa s relevantnými poznatkami o stave kriminality a o možnostiach jej eliminácie.
11. Podporiť ambíciu kriminológie o vytvorenie samostatného vedného a študijného odboru umožňujúceho špecializovanú prípravu odborníkov.
 12. Informovať o výsledkoch konferencie a jej obsahu kriminológov v krajinách účastníkov konferencie. V Slovenskej republike osobitne osloviť a požiadať o spoluprácu Spoločnosť pre trestné právo a kriminológiu. Iniciovať špeciálne odborné stretnutie kriminológov pracujúcich na Slovenských vysokých školách, prehĺbiť informovanosť a spoluprácu s týmito inštitúciami.
 13. Realizovať „osvetu“ k problematike mapovania kriminality a negatívnych spoločenských javov medzi riadiacimi pracovníkmi Policajného zboru a Ministerstva vnútra SR, ktorí sú zodpovední za hodnotenie bezpečnosti v mestách a okresoch a krajoch v SR.
 14. Prezentované výsledky kriminologického výskumu využiť pre rozvoj policajnej kriminológie ako aplikovanej disciplíny kriminológie. Zaradiť získané vedecké poznatky do výučby policajných škôl v SR a krajinách účastníkov konferencie.
 15. Ponúknuť zborník na využitie vo sfére Ministerstva vnútra SR a jednotlivých krajín na ďalšie vzdelávanie príslušníkov polície. Osobitne o výsledkoch informovať Radu vlády SR pre prevenciu kriminality.
 16. Pokračovať v organizovaní stretnutí tohto druhu a postupným rozšírením inštitúcií a zástupcov účastníkov.

Za organizátorov medzinárodného medzinárodnej vedeckej konferencie

pplk. doc. PhDr. Magdaléna Ondicová, PhD.

Katedra kriminológie

Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Sklabinská 1

835 17 Bratislava 35

e-mail: magdalena.ondicova@minv.sk, magdalena.ondicova@akademiapz.sk

Účastníci medzinárodnej vedeckej konferencie

Prilohy

AKADÉMIA POLICAJNÉHO ZBORU V BRATISLAVE

Katedra kriminológie

Medzinárodná vedecká konferencia

„Kriminológia ako samostatný vedný odbor v rovine vedeckovýskumnej a akademickej výučby na vysokých školách v Slovenskej republike a vybraných krajinách“

PROGRAM

26.09.2023 (utorok)

do 14.00 h	PRÍCHOD ÚČASTNÍKOV MEDZINÁRODNEJ VEDECKEJ KONFERENCIE (MVK)*
14.00 – 14.30 h	REGISTRÁCIA ÚČASTNÍKOV MVK
14.30 – 16.00 h	<p>VYSTÚPENIA ÚČASTNÍKOV MVK Otvorenie konferencie</p> <p>pplk. doc. PhDr. Magdaléna ONDICOVÁ, PhD. Katedra kriminológie Akadémie Policajného zboru v Bratislave Úvodné slovo</p> <p>PhDr. JUDr. Jana FIRSTOVÁ, Ph.D., LL.M. Panevropská univerzita, Vysoká škola podnikání a práva, Praha 1 (ČR) Postavení kriminologie v procesu konstituování bezpečnostních věd</p> <p>Dr. Máté SIVADÓ LUDOVIKÁ UNIVERSITY OF PUBLIC SERVICE Faculty of Law Enforcement Department of Criminology, Budapest (Maďarsko) Applied criminology</p> <p>Mgr. Eva BIEDERMANOVÁ Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha (ČR) Otevřená věznice v Jiřicích - předmět výzkumu i výuky</p> <p>DISKUSIA</p>
16.00 – 16.30 h	Prestávka na kávu

16.30 – 17.30 h	<p>mjr. PhDr. Elena NIKOLAJOVÁ KUPFERSCHMIDTOVÁ, PhD., MBA Finančná spravodajská jednotka, Prezídium Policajného zboru Prevencia kriminality v nadväznosti na poskytovanie jazykovej pomoci štátnym príslušníkom tretích krajín</p> <p>PhDr. Kazimír VEČERKA Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha (ČR)</p> <p>doc. JUDr. Roman SVATOŠ, Ph.D. Vysoká škola evropských a regionálních studií, z.ú., České Budějovice (ČR) Má pohlaví obětí vliv na míru latentní kriminality?</p> <p>Ing. Jozef HALCIN, JUDr. Igor SIDORIAK, Ing. Mgr. Eva PATRIK Odbor prevencie kriminality, Kancelária MV SR</p> <p>DISKUSIA</p>
17.30 – 18.00 h	SPOLOČNÁ VEČERA
Od 19.00 h	PREHLIADKA MESTA PIEŠŤANY, VLASTNÝ PROGRAM ÚČASTNÍKOV

27.09.2023 (streda)

08.00 – 08.30 h	REGISTRÁCIA ÚČASTNÍKOV MVK
08.30 h	OTVORENIE 2. dňa MVK
08.30 – 10.00 h	<p>pplk. doc. PhDr. Magdaléna ONDICOVÁ, PhD. Katedra kriminológie Akadémie Policajného zboru v Bratislave „Kriminológia optikou výučby na Katedre kriminológie Akadémie PZ v Bratislave a vedecko-výskumná činnosť Katedry kriminológie Akadémie PZ v Bratislave za obdobie rokov 2019 až 2023“</p> <p>JUDr. Petra KRIVOSUDSKÁ, PhD., LL.M. Katedra kriminológie Akadémie Policajného zboru v Bratislave Analýza vplyvu výkonu väzby na následnú sociálnu reintegráciu osôb</p> <p>PhDr. Jaroslav HÁLA Vysoká škola evropských a regionálních studií, z.ú., České Budějovice (ČR) Pedagogicko-psychologické aspekty vysokoškolské výuky penologie</p> <p>Zástupcovia krajských koordinátorov prevencie kriminality Odbor prevencie kriminality, Kancelária MV SR „Prezentácia práce krajských koordinátorov prevencie kriminality“</p> <p>DISKUSIA</p>

10.00 – 10.30 h	PRESTÁVKA
10.30 – 12.00 h	<p>JUDr. Barbora KLÚČIKOVÁ Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave Význam kriminologickej analýzy v aplikačnej praxi</p> <p>kpt. Mgr. Andrea DOBIÁŠOVÁ Katedra jazykov Akadémie Policajného zboru v Bratislave, externá doktorandka KK A PZ v Bratislave Novodobé otroctvo - analýza súčasného stavu</p> <p>npor. Mgr. Ján VERBA OR PZ Vranov nad Topľou, externý doktorand KK A PZ v Bratislave Pomoc obetiam násilnej trestnej činnosti optikou vzdelávania príslušníkov PZ</p> <p>Mgr. Nataša BRABCOVÁ, LL.M., MBA TRIVIS, Praha (ČR) Prevence kriminality v kompetenci Policie ČR</p> <p>DISKUSIA</p>
12.00 – 13.00 h	OBED
13.00 – 14.00 h	INTERDISCIPLINÁRNE ROKOVANIE ÚČASTNÍKOV MVK, DISKUSIA A ZÁVERY
14.00 – 14.30 h	PRESTÁVKA
14.30 – 15.00 h	DISKUSIA A ZÁVERY UKONČENIE MVK
15.00 h	ODCHOD ÚČASTNÍKOV MVK

* medzinárodná vedecká konferencia (MVK)

VEDECKÝ VÝBOR MEDZINÁRODNEJ VEDECKEJ KONFERENCIE

PhDr. JUDr. Jana FIRSTOVÁ, Ph.D., LL.M. Vysoká škola podnikání a práva, Praha (ČR)
doc. JUDr. Roman SVATOŠ, Ph.D. Vysoká škola evropských a regionálních studií, z.ú.,
České Budějovice (ČR)
pplk. doc. PhDr. Magdaléna ONDICOVÁ, PhD. (Katedra kriminológie A PZ v Bratislave)
(SR)
mjr. JUDr. Michaela JURISOVÁ, PhD. (Katedra kriminológie A PZ v Bratislave) (SR)
mjr. Mgr. Michaela KIŠŠOVÁ, PhD. (Katedra kriminológie A PZ v Bratislave) (SR)

ORGANIZAČNÝ VÝBOR MEDZINÁRODNEJ VEDECKEJ KONFERENCIE

pplk. doc. PhDr. Magdaléna ONDICOVÁ, PhD. (Katedra kriminológie A PZ v Bratislave)
mjr. JUDr. Michaela JURISOVÁ, PhD. (Katedra kriminológie A PZ v Bratislave)
mjr. Mgr. Michaela KIŠŠOVÁ, PhD. (Katedra kriminológie A PZ v Bratislave)
JUDr. Petra KRIVOSUDSKÁ, Ph.D., LL.M. (Katedra kriminológie A PZ v Bratislave)
mjr. PhDr. Elena NIKOLAJOVÁ KUPFERSCHMIDTOVÁ, PhD. Finančná
spravodajská jednotka, Prezídium Policajného zboru
Mgr. Nataša BRABCOVÁ, LL.M., MBA. TRIVIS, externá doktorandka Katedry
policajných vied Akadémie PZ v Bratislave
kpt. Mgr. Andrea DOBIÁŠOVÁ (Katedra jazykov A PZ v Bratislave/externá doktorandka
(Katedry kriminológie A PZ v Bratislave)
JUDr. Katarína KVAKOVÁ (externá doktorandka Katedry kriminológie A PZ v Bratislave)
Mgr. Jozef LETKO (externý doktorand Katedry kriminológie A PZ v Bratislave)
npor. Mgr. Ján VERBA (externý doktorand Katedry kriminológie A PZ v Bratislave)

Recenzenti:

prof. JUDr. Peter Polák, PhD.
JUDr. Igor Sidorjak, PhD.

Vydala: Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Zostavili: Mgr. Michaela Kiššová, PhD.
doc. PhDr. Magdaléna Ondicová, PhD.

Pracovisko: Katedra kriminológie Akadémie PZ v Bratislave

Názov: Prevencia kriminality – výzva spoločnosti a Terciárna prevencia
v širšom sociálnom kontexte

Počet strán: 266 strán

Účel: Zborník odborných príspevkov pre účastníkov medzinárodnej vedeckej
konferencie a študijné potreby Akadémie PZ v Bratislave

Rok vydania: 2024

Za gramatickú a odbornú obsahovú správnosť textu príspevku zodpovedajú autori.

Editori si vyhradili právo formálnej úpravy príspevkov v záujme dosiahnutia ich jednotnej úpravy.

ISBN 987-80-8293-014-9

EAN 9788082930149